

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GEORG CHRISTIAN SAXILD
ETATSRÅD, HERREDSFOGED, R. AF DBG.

1811 -- 1. SEPTEMBER — 1911

TRYKT SOM MANUSKRIFT

ÅRHUS STIFTSBOGTRYKKERI

1911

TRYKT I 300 EKSEMPLARER

N^o

I.

HANS LIV, HANS SLÆGT,
HANS VENNER

TIDEN TIL 1864

AF

GEORG SAXILD

*Was du ererbt von deinen Vätern hast,
Erwirb es, um es zu besitzen.*

Goethe: Faust I, Nacht, v. 682—83.

I. Forfædre.

Landsbyen Saksild ligger i Hads herred, 5 km øst for Odder. I »Århusbogen« (1203) kaldes byen Saxwæl; den stedlige udtale synes at være Saus'l. Kirken, der ligger højt og tjener som sømærke, er en romansk granitkirke, med senere tilbygninger, bl. a. tårnet, af røde munkesten.

Fra denne by skriver vor slægt sig, og i denne kirke har vor stamfader gjort tjeneste som degn. Vor ældste sikre stamfader hed *Ole Jensen* og var sogne-degn til Saksild og Nølev sogne. Måske var han søn af sin formand i degneembedet *Jens Sørensen*, der havde modtaget sin udnævnelse anno 1660 den 31. december. Denne Jens Sørensen må have været et meget fremmeligt barn, i hvert fald hvis man kan tro dødstilførslen i kirkebogen. Det hedder her under år 1715: »Den 13. november blev Jens Sørensen, fordum degn til Saksild og Nølev sogn, begravet; var i kirken dom. 20. p. Tr., den 3. november og forrettede sit embede, døde så den 7. ditto just som klokken slog 10 om aftenen med en sund fornuft og et let og dejligt endeligt; var 69 år 6 måneder og 4 dage gammel og havde været degn her til menigheden udi 55 år 8 måneder og 7 dage. Han var elsket af gud, æret af menneskene, med få ord:

Han var en ærlig mand«.

Hvor tiltalende den tanke end kunde være, at vi nedstammer fra denne ærlige mand, der havde været i stand til at overtage et degneembede i en

alder af knap 14 år, lader det sig desværre dog ikke fastslå, at Ole Jensen var søn af ham. Derfor har det kun betinget interesse at erfare, at Jens Sørensens hustru hed *Anne Nielsdatter* og døde 1706, 62 år gammel. Det brave ægtepar får hvile i fred på Saksild kirkegård, uden foreløbig at kunne komme med på vor stamtavle.

Forrest på denne kommer altså den før omtalte *Ole Jensen*. Når og hvor han er født, vides ikke. Sandsynligvis ligger hans fødeår ikke langt fra 1680. Om han var student, som det burde sig degne at være (D. l. 2—15—1), og hvor han i så fald var dimitteret fra, har jeg ikke kunnet få oplyst. Han må være tiltrådt sit degneembede inden Jens Sørensen døde; ti allerede 1707 hedder det i kirkebogen: »den 2. marts trolovet Ole Jensen, degn til Saksild og Nølev, og *Kirsten Hansdatter* her af præstegården«. Den 28. april s. å. blev parret viet af hr. Jacob i Svejstrup, d. v. s. sognepræsten til Dover og Venge *Jacob Jensen Müller*.

Med Kirsten Hansdatter havde Ole Jensen 4 børn: *Jens* 1708, et navnløst barn 1712, *Caspar Suhr* 1713 (død 1717) og *Hans* 1715. Så gik der næsten 30 år. År 1744 den 20. marts, melder kirkebogen, begravedes »Ole degns kone, Kirsten Hansdatter, som levede vel og døde vel, så hendes navn og levned meriterer at være i hukommelse«. Ole degn må imidlertid have foretrukket det levende liv for de døde minder. Allerede næste år, 1745 29. juni, ægtede han et ungt blod på 21 år, *Anne Jørgensdatter*, med hvem han 1746 fik en søn, *Caspar*, som døde, og 1747 en anden søn, *Jørgen*. Fire år efter døde Ole Jensen selv; hans begravelse fandt sted 1751 24. maj.

Den, som havde hjulpet Ole Jensen til brødet, var

den lærde personalhistoriker, sognepræsten for Saksild-Nølev, mag. *Poul Poulsøn*. Stort var ganske vist det brød, Ole Jensen fik, ikke; han fik et jordløst hus og lønnedes med 2 skp. byg af hver gård i pastoratet (i alt en 15 tdr.) samt nannest til jul og til påske — til julen 2 små brød og $\frac{1}{2}$ svinehoved eller $\frac{1}{2}$ gås, »hvilken part bønder bedst har tid på«, og til påsken 2 små brød og 1 snes æg af hver gård. Der til kom offer på hver af de store højtidsdage udi bægge sognene, 8 eller 9 mk. i det højeste. Barne-dåb, begravelser og bryllupper må vel også have givet lidt af sig. Men alt i alt var det kun småt bevendt med en degns indkomster.

Poul Poulsøn, der havde skrevet så pænt om Jens Sørensen, da han døde, har efterladt os et ganske andet skudsmål om Ole Jensen. Præst og degn levede jo den gang alt for ofte som hund og kat. Poul Poulsøn og hans substitut dannede ingen undtagelse fra regelen. Endnu 1733 synes der ikke at have været noget i vejen imellem dem, i hvert fald skriver Poul Poulsøn en meget smuk anbefaling på en ansøgning, som Ole Jensen det år indgiver til amtmanden om et skoleholderembede for sin søn Jens. Men allerede året efter er der krig på kniven mellem de to gejstlige mænd.

Striden opstod i anledning af en barnedåb, som fandt sted 1734 29. august. Efter tilførslen i kirkebogen om *Jens Kroghs søn Rasmus'* dåb skriver præsten: »Her er den remarque derhos, at min fortrædelige degn Ole Jensen, som haver stået mig efter ære og velfærd — hvorføre gud betale hannem — kom ved gud til mig om mandagen derefter, den 30. august, som jeg vilde gå i morgenbøn, da vi var alene, og sagde disse ord til mig: »Hvorføre kaste I messe-

haglen på gulvet i går? var det mig til spot?« — da jeg havde kastet messehaglen over hovedet og vidste ikke andet, end han var til stede efter hans pligt og skyldighed. Videre sagde han: »Hvi læste I ikke ret over barnet i går?« Lad ham bevise, om han er en ærlig mand, at jeg ikke læste ret over det. Endnu sagde han: »Jeg skal min sjæl huske eder det« og mere med. Så gik jeg hjem i mit hus med tårerne i øjnene, at jeg så ubillig skulde attaqueres af det skarn, som jeg selv havde hjulpet til brødet. Alle de tre ting forsoer han siden ved dyr ed i deres excellence hr. konferensråd og jægermester hr. *Christian Rathlous* og hr. *Laurids Udsøns* nærværelse; men gud straffe mig, om han ikke sagde det. Gud betale ham for al den fortræd, han haver gjort mig! — Dette skriver jeg, at min eftermand kan tage sig vare for hans onde og arrige gemytte«.

Da det uskyldige barn, som havde givet anledning til striden, var bleven begravet et par måneder senere, tilføjer Poul Poulsøn kirkebogen: »Nu haver faderen intet behov at sørge, at barnet skulde have ondt af, at der ikke blev læst ret over det i kirken, om hvilket faderen spurgte mig ad, siden det var døbt. Men det var Ole degn's pure opspundne løgn og usandfærdighed, hvorpå jeg kan gøre min højeste ed. Gud betale ham!«

Og endnu 1735 24. marts sidder vreden i præstens krop. Om *Søren Ibsen*, der begravedes nævnte dag, skriver Poul Poulsøn: »Han var elsket af alle uden af Ole degn, som eftersatte hannem, som han haver gjort ved alle, som han i sin hovmodighed ikke kan lide, efter ære og velfærd. Gud betale hannem!«

Kun en 7 fjerdingår endnu skulde de to fjender trækkes med hinanden. 1736 7. december døde mag.

Poul Poulsøn, 62 år gl. Hans onde degn snød fanden i godt 14 år endnu og oplevede i dette tidsrum en indianersommer i form af et nyt ægteskab, som før omtalt. Da han blev begravet, var dog kun 2 af hans 6 børn i live, Jens, om hvem der vil blive talt nedenfor, og Jørgen. Hans var nemlig død i Stavanger — hvilket kan ses af en notits i en gammel bibel, som endnu er til og som købtes af Ole Jensen 1724 29. juni og af ham bestemtes for sønnen Hans. Da Hans døde før faderen, gik bibelen til Jørgen og er nu havnet hos en familie på Tistedkanten.

Ole Jensens ældste søn, *Jens*, er den første der antager familienavnet *Saxild*. Han var født 1708 26. april og dimitteredes 1727 til universitetet fra Århus skole. Han synes ikke at have taget 2. eksamen, uagtet faderen siger, at han har gjort det. 1733 12. oktober ansøger den gamle Ole Jensen amtmanden for Skanderborg og Åkær amter, etatsråd *Fr. Ludv. v. Woyda*, om at hans søn Jens Olesen, »som er studiosus og haver udstået tvende sine eksaminer«, må blive ansat som skoleholder i Katrup, og ansøgningen har, som tidligere berørt, påtegning af Poul Poulsøn, der »for gud kan vidne med sandhed, at ovenbemeldte Jens Olesen er af den lærdom og fuldkommenhed, at han kan være gud til ære og skolebørnene udi deres kristendom til fornøjelig opbygelse, af den skikkelighed udi liv og levned, at han kan være børnené og andre til et eksempel.« Om Jens Olesen fik »samme lidet brød«, kan ikke afgøres. Vi træffer ham først igen som degn for Fruering og Vitved (ved Skanderborg), hvor han i året 1738 under navnet *Jens Olufsen Saxild* ægter jomfru *Elisabeth Pedersdatter Lagesen*, en præstedatter fra Tyrstrup ved

Kristiansfeld og søster til sognepræsten i Holme (senere i Viby), *Hans Kaj Lagesen*.

Den degnehelig, Jens Olesen Saxild og hans hustru drog ind i, var bygget ca. 1712 og bestod af 13 fag hus med en stump gårdsplads foran. Degnen oppebar (1773) i offer til de 3 højtider: af en gårdmand 4 sk., af en husmand 2 sk., af en tjenestekarl eller dreng 2 sk. og af en pige 2 eller 1 sk. Desuden fik han af hver tønde hartkorn (der var ca. 350 td.) 1 pd. smør, 2 pd. ost og 3 pd. brød — hvilken ydelse dog deltes med præsten. Endelig ydede hver gårdmand ham en gang årlig 1 skp. byg, hver husmand 12 skill., hver halvhusmand 6 skill. og hver inderste 6 skill.

Præsten hed *Niels Lund*. Da han døde 1742, efterfulgtes han af en nordmand, der hed *Chr. Coldevin*. Han var »en artig, retskaffen, kærlig og elsket mand«, som desværre kun blev i kaldet i 7 år. Desværre, ti eftermanden, *Søren Pallesen Møller* var et asen, som førte et overordentlig slet liv, fuldt af de skammeligste laster, og hans embedsførelse var »til mere gudsbespottelse og forargelse end opbyggelse«. Han blev i 1757 tvunget til at lade sit embede forrette ved kapellan; men først 10 år efter blev han endelig afskediget, og kapellanen, *Chr. Ludv. Bloch*, blev sognepræst.

Under så skiftende forhold røgtede Jens Olesen Saxild sit degnekald. Hvorledes han har klaret sig med sine forskellige sognepræster, vides ikke. Hans hustru, Elisabeth, skænkede ham i årenes løb 4 børn: *Peder Lagesen* 1739, *Kirsten* 1741, *Hans* 1745 og *Ole* 1747. Så døde Elisabeth Lagesen, og Jens Olesen ægtede en degnedatter fra Torrild, *Margrete Rasmusdatter Skaarup*, født 1719. Med hende fik han 3 drenge, *Rasmus* 1750, der rimeligvis døde som lille, en anden

Rasmus 1751, og endelig *Jacob* 1754. Og derefter gik *Jens Olesen Saxild* ind til de evige boliger, hvor der hverken oppebæres nannest eller degnetrave.

Han efterlod sig 6 børn. Den ældste, *Peder Lagesen Saxild*, blev kontrollør i Skanderborg og døde dér 1790. Han blev funden på gaden og ført hjem i sit hus; næste dag var han død. Da boet blev gjort op, viste det sig, at der var 10 rd. 6 sk. i behold; de blev udbetalte hans søster *Kirstens* mand, *Peder Galten*, som havde bestridt begravelsen. Hver af de 4 andre sønner fra degneboligen i Fruering blev stamfader til en gren af familien. *Hans* drog til Norge, *Ole* til Sønderjylland, *Rasmus* endte på Skagen og *Jacob Saxild* som fuldmægtig ved hof- og stadsrettens skiftekommission i København. Sidstnævnte blev faders fader.

II. Bedstefader og bedstemoder.

Bedstefader var født 1754 25. avgust i Fruering. Efter sin konfirmation kom han 1769 1. novbr. eller måske først 1770 ved påsketider i tjeneste hos amtsforvalteren over Dueholm, Ørum og Vestervig amter i Tisted, og her tjente han under forskellige amtsforvaltere i samfulde 7 år — til ult. april 1777 —, de sidste $1\frac{1}{2}$ år »for skriverkarl«. Han tog herfra op til Norge for at søge sin lykke og bedre employ ved en kondition dér. Rimeligvis har han allerede da haft sin ældre broder *Hans* deroppe. I det mindste omtaler han nogle år senere denne som boende i Gråten. I Norge fik Jacob Saxild temmelig hurtig ansættelse, han blev nemlig allerede i foråret 1777 fuldmægtig hos byskriver *H. Eidorff* i Skien. Efter at have været hos denne i $3\frac{1}{2}$ år, rejste han omtrent i oktober 1780 ned til København for at tage dansk juridisk eksamen. Denne fik han 1781 15. juni med karakteren »bekvem«, hvorpå han atter tog op til Skien, hvor hans plads stod ham åben. I september 1783 fik han imidlertid en ny ansættelse, i Ekersund som fuldmægtig hos sorenskriver *Hercules Weyer* i Jæderens og Dalernes sorenskriverier, hvor han havde 100 rd. i vis løn og alt frit i huset samt omtrent lige saa meget i uvis. Her var han til 1789 septbr. Så tog han ned til København, hvor han fik ansættelse som ekstraskriver ved skifteskriverkontoret. Og 1793 den 5. juli udnævntes han til fuldmægtig ved hof- og stadsrettens skiftekommission, hvilken stilling han beklædte til sin død.

Der findes blandt bedstefaders efterladte papirer en ugudeligt masse vidnesbyrd og anbefalinger. Det fremgår af disse med næsten kedsommelig tydelighed, at han har været en pålidelig og pligtopfyldende mand. Alle hans principaler giver ham lov for disse egenskaber; allerede som attenårig skriverdreng på amtsstuen i Tisted betros der ham store oppebørsler. Ikke blot principalerne roser ham; også præsterne på de steder, hvor han har opholdt sig, anbefaler ham på det bedste; en af dem bevidner, at han har »distingveret sig ved sær vittig og dydig opførsel«. Han har rimeligvis selv haft en levende følelse af dette sit egne værd. I sin ansøgning om fuldmægtigembedet ved hof- og stadsrettens skiftekommission fremhæver han således, hvorledes han i de ca. 20 år, han har tjent hos kongelige embedsmænd i provinserne, »har ikke alene forholdt sig således, som det anstår enhver af Deres majestæts retskafne undersåtter, men endog har vist indsigt og duelighed i de ham anfortroede embedsforretninger«; og i en senere ansøgning fra 1818 om embedet som arkivar ved hof- og stadsretten peger han med stolthed på de 25 år, i hvilke han samvittighedsfuldt har beklædt sit fuldmægtigembede, »hvorom jeg tør håbe, mine foresatte vil meddele mig det vidnesbyrd, jeg har fortjent«.

Intimere bekendtskab med bedstefader stifter man ved læsningen af nedenstående brev, skrevet 1797 20. marts, til hans norske ven *Peter Pavels*, som den gang var skibspræst ombord paa fregatten »Thetis« — det skib, der befordrede *Bertel Thorvaldsen* til Italien.

Elskte Ven!

Een sand glæde har det været for mig og flere vores fellede Venner, af min Vens tvende breve fra Malta, at see os erindret af een reddelig Ven i hiin Verdensdeel og at blive

underrettede om dennes Velbefindende. Før jeg gaaer videre, maae jeg agnoscere at alle uforholdne Seremonier forbiegaaes, imod at jeg og bruger det simple Du til Eders Eminence.

Videre. Man ønskede, at hans Excellence Tørken havde været meere Handelig \varnothing : mindre begjerlig, og at I godt Folk snart kunne kommet tilbage, men nu veed man icke Eders Bestemmelse; dog venter jeg at see min Ven her inden Vinteren, da Du, nest Guds Hjelp, efter Din Formodning, vil see mig givt med en Pige som icke i Skjønhed men i Forstand og Simplicitet overgaaer alle dem jeg hidtil har kjendt. Undskyld om Du troer jeg dømm~~er~~er partiisk indtil Du lærer at kjende hende. Hendes Navn er Anne Schiønning. Resten skal jeg fortælle mundtlig, naar vi sees, som jeg ønsker maatte snart skee. Fra min formeldte Pige har jeg Lov at hilse dig. Dette skeer da herved. Ved Fløttetiden slaaer vi vore pjalter sammen og skal boe i Løvstrædet Nr. 108 — et Huus, hvor Du har havt Din Gang den Tid *Friis* boede der og altsaa let vil finde igjen At i øvrigt enhver som kjender Dig, med mig, ønske Du, saalænge taagget varer, maa leve vel og fornøjet og at vi maae samles her med Glæde, derom kan Du icke tvivle. — Naar Lejlighed forinden gives venter jeg at Du tager Din Skyldighed i agt med skriftlig at Gratulere min Pige og mig, og tillige derved glæde os med Underretning om Din Tilfredshed med Sydboerne og heele Kloden. — Lev Evig vel, det ønsker Din Ven
J. Saxild.

Ved flyttedagstide 1797 ægtede Jacob Saxild altså den 21 år yngre *Anne Schiønning*. Hun var født 1776 7. januar i Vordingborg, hvor hendes fader var prokurator. Han hed *Peder Schiønning*. I hendes 5. år døde først hendes moder (1781 11. oktbr.) *Ellen Margrethe Terkelsen*; derpå en god måned efter hendes fader (30. novbr.); og Anne og hendes fire søskende måtte nu splittes ad. Den ældste søn, *Christian*, var 17 år og gik i Vordingborg latinskole, hvor han blev, til han kunde dimitteres til universitetet; de to næste børn, *Elsine* og *Peter Holm*, henholdsvis 12 og 8 år gamle, kom op til Norge til deres farbroder, *Jens Christiansen*

Schønning, der, efter at have haft anzættelse i rentekamret, 1763 var bleven udnævnt til tolder i Flekkefjord og kort efter til kammerråd. De to yngste børn endelig, *Anne* og *Frederik*, der kun var 5 og 3 år gamle, blev sat i huset hos deres moster, mad. *Borch*, en kone, der synes at have levet under meget fortrykte forhold, navnlig så længe hendes mand, købmand *Nicolaj Borch*, et »inutile terræ pondus«, som byfogden kalder ham, endnu var i live. Vel bidrog den norske farbroder og nogle herboende danske fædrene frænder til disse børns opdragelse, lige som også renterne af den arv de fik fra deres fader — ca. 500 rd. til *Frederik* og ca. 250 rd. til *Anne* — tilfaldt *Borchs*; men i det *borchske* hus slog intet til, og 1785 måtte også *Frederik* op til sin onkel i Flekkefjord. *Anne* var altså alene tilbage i Vordingborg hos sin moster. I lang tid drøftedes mellem farbroderen og byfogden det spørgsmål, om man ikke burde søge at få hende anbragt et bedre sted. Men intet blev gjort, navnlig på grund af byfogdens uvirksomhed; han syntes egentlig at alt var såre vel, da jorden i 1786 havde gemt sin unyttige byrde. Den lille *Anne* lærte jo både religion og skrivning; og mosteren underviste hende i »andre fruentimmer-nettigheder«; desuden gik den små på spindeskolen sammen med andre honnette folks børn. Farbroderen fandt sig imidlertid ikke rigtig tilfreds med dette; og da han hverken kunde bevæge byfogden til at foretage noget skridt for at få *Anne* anbragt andetsteds eller drive ham til at svare på sine breve, brød den gamle tolder og kammerråd overtvært og kaldte *Anne* op til sig. Fra Vordingborg blev hun med den agende post sendt til København og derfra videre med skib til Flekkefjord, hvor hun ankom 1788 23. august.

Her samledes hun altså atter med sine søskende, der alle på Christian nær forsørgedes i onkelens hus.

Fra 1788 til kammerrådens død 1794 opholdt hun sig i Flekkefjord. I løbet af denne tid foregik følgende forandringer af betydning i hendes slægt. Broderen *Christian*, der i 1782 var bleven student med non og efter den tid havde slået sig løs i København — en tid forlød det endog, at han vilde være aktør —, var 1787 udvandret til Guinea, hvor han en tid syntes at have haft held med sig, mens han senere — fra omtrent 1791 af — kom i spændt forhold til guvernøren, *Andreas Rigelsen Bjørn*, som han beskyldte for uredelighed mod sig. Om denne Christian Schiønning bliver der senere mere at berette. — En begivenhed af mere glædelig natur var det, at *Elsine Schiønning* i 1793 holdt bryllup med onkelens fuldmægtig *Jørg. Wulff*. Hendes broder *Peter Holm* var bestemt for handelen, hvorimod *Frederik* skulde studere.

I 1794 døde den prægtige gamle Jens Schiønning. Hans enke *Anna Sophie f. Dobler* tog rimeligvis samme år ned til København, og her blev hendes niece Anne forlovet med fuldmægtig Jacob Saxild. Muligvis har bekendtskabet mellem dem allerede været stiftet, mens bedstefader var i Norge. Ekersund og Flekkefjord ligger ikke længere fra hinanden, end at der i breve til den gamle Schiønning i Flekkefjord kunde sendes hilsner til folk i Ekersund; og det kan endvidere konstateres, at der har været bekendtskab mellem familien Schiønning i Flekkefjord og bedstefaders principal Hercules Weyer i Ekersund. Dog er det næppe rimeligt, at Jacob Saxild, der jo forlod Norge i 1789, allerede den gang havde tænkt på at forene sin skæbne med Anne Schiønnings; hun var nemlig da kun 13 år. Sand-

synligst er det, at den brave fuldmægtig, hvis vane det visselig ikke var at glemme gamle venner, har opsøgt sine norske bekendte, da de kom til København, og her er bleven så indtaget i jomfru Annes forstand og simplicitet, at han har turdet kære hende til sin livs- ledsagerinde.

I hvert fald: 1797 16. maj stod deres bryllup, som andre honette folks på den tid »i huset«; og ægteparret opslog, som ovenfor sagt, deres pavluner i Løvstræde nr. 108.

III. Fra Løvstræde til Silkegade.

Da Jacob Saxild i en alder af 42 år hjemførte sin 21 årige brud, var det ikke just en guldfugl, han inde-spærrede i buret i Løvstræde; men Anne Schiønning var dog heller ikke ganske uden midler. Efter sine forældre havde hun arvet 255 rd. 2 mk. $\frac{39}{64}$ sk. og efter en slægtning, kancellirådinde *Steenfeldt* i Randers 81 rd. 5 mk. $10\frac{1}{2}$ sk. Med renter 171 rd. 3 mk. 9 sk. udgjorde dette en sum af 508 rd. 5 mk. 4 sk. Her-til kom endvidere i 1799, da Anne Schiønnings pleje-moder *Anna Sophie Schiønning f. Dobler* døde, en arv på 360 rd. 1 mk. $2\frac{7}{10}$ sk. I alt fik bedstefader altså med sin kone 869 rd. 7 sk. eller omtrent 2800 kr. i nutidsmønt.

Til gengæld gav han hende en sikret stilling og en redelig kærlighed. Var hun »en pige, som ikke i skønhed, men i forstand og simplicitet overgik alle dem, han hidtil havde kendt«, så var han en forret-ningsdygtig og arbejdskær slider med en vis bred ge-mytlighed, glad for sine venner, gæstfri, tjenstvillig og i forholdet til sin hustru efter evne liberal — det er i det mindste det billede, man får af hans få efter-ladte breve. Mod sin unge kones nærmeste søskende viste han sig som en god svoger. Han var deres utræt-telige kommissionær i København, og indtraf der øko-nomiske vanskeligheder for dem, hjalp han dem med råd og dåd.

I næsten $7\frac{1}{2}$ år var bedsteforældrenes ægteskab barnløst. Rimeligvis har de tænkt sig, at de ingen livs-

arvinger skulde få, ti 1798 nyårsaften oprettede de reciprokt testament. Som vitterlighedsvidner optrådte *Herman Baagø* (1799 udgiver af *Politivennen*, 1800—10 redaktør af *Berlingske tidende*, 1807—27 bogholder ved universitetskvæsturen) og *Niels Sommer Berghammer* (senere præst i Verst, derefter i Vejen). De må have hørt til husets venner.

Da bedstefader ikke var i rangen, blev bedstemoder i sit ægteskab kun madam. Muligvis har dette været en *crève-cœur* for hendes fine slægtninge. Hun havde et par stykker, som bør omtales her.

Først hendes faders fætter *Christian Schiønning*. Han var født 1734, og havde drevet det til at blive kommitteret i rentekammeret (omtr. = departementschef) og etatsråd. Han havde med sin hustru, etatsråd *Claus Olog's* datter *Maria*, en del børn, blandt hvilke *Claus Christian*, *Peter* og *Niels Leth Schiønning* blev de mest bekendte. Disse børn, der alle tre skulde komme langt frem på den juridiske løbebane, var altså bedstemoders næstsøskendebørn. Etatsråd Schiønning havde 1797 mistet sin hustru; 1802 blev han afskediget, og 1817 døde han. Hans børn, der var yngre end bedstemoder og alle tre overlevede hende, kom i Silkegade så længe hun levede og følte sig i onkelforhold til hendes børn.

Bedstemoders anden fine slægtning hed *David Monrad*. Han var som mange af de mennesker, der kom i bedsteforældrenes hus, nordmand af fødsel. Slægtskabet mellem ham og bedstemoder var lidt fjernt; han og bedstemoders moder var nemlig kun næstsøskendebørn. Men venskabet erstattede hvad der manglede i slægtskabsnærhed, og David Monrad blev bedstemoder en god støtte så længe han levede. Han var født 1763, altså 13 år før bedstemoder. I 1791 havde han

giftet sig med en pige, der hed *Clara Jørgensen*, og 1799 blev han chef for generalpostamtets danske sekretariat samt arkivar i postvæsenet. Han var en stjerne i opgang, da bedsteforældrene blev gift. De fleste af hans børn fødtes efter den tid.

David Monrads kødelige fætter *Chr. Vilh. Lange* var ligeledes nordmand. Han var født 1753, altså året før bedstefader og havde allerede 1794 drevet det til at blive assessor i finanskollegiet og direktør i finanskassedirektionen med sæde og stemme i generalpostamtet. De to fætre var altså beskæftigede i samme administration; men Lange var en god hestelængde forud for Monrad. I 1783 havde C. V. Lange ægtet købmand *Hans Ravns* enke, *Anna Holck f. Neukirchen*. Hun havde af 1. ægteskab en datter, som blev gift med den senere postdirektør *Niels Winge*, og med Lange fik hun en datter *Barbara Abigael*, der 1814 ægtede juristen *J. L. A. Kolderup Rosenvinge*, og en søn *Thomas*, som blev fader til digteren *Thomas Lange*.

Hvor meget disse virkelig gode forbindelser gav-nede bedstefaders stilling, er det svært at have nogen mening om. Han drev det aldrig videre end til en skiftekommissionsfuldmægtigs beskedne stilling, og i økonomisk henseende kunde han næppe have nogen fordel af sin kones formående slægt. Hvorledes han fra først af grundlagde sin lille formue, foreligger der ingen oplysninger om. Ikke heller om hvorledes livet formede sig for de to barnløse ægtefæller i Løvstræde 108. Meget muligt er det, at bedstemoders yngste broder *Frederik*, som i 1794 blev student fra Kristiania universitet, har boet i bedsteforældrenes hus en del af sin studietid. Han blev teologisk kandidat med laud 1800 og rejste samme år til Norge for at besøge sine norske slægtinge, broderen *Peter Holm*, der var køb-

mand i Flekkefjord, og søsteren *Elsine*, som var gift med overtoldbetjent *Jørgen Wulff* i Kristiania. Allerede 1803 blev Frederik Schiønning udnævnt til sognepræst for Årestrup, Buderup og Gravlev, og i 1805 ægtede han sin formands enke *Vilhelmine Caroline Joachimine Margrethe Mønsted*, som med sin første mand *Jens Bloch Aagaard*, havde nogle børn, blandt hvilke *Peter Deichmann Aagaard* siden hen kom i nærmere forhold til det saxildske hus.

Bedstemoders ældste broder *Christian*, som allerede 1787 var udvandret til Guineakysten, havde derude efter adskillige omskiftelser opnået en stilling først som bogholder, senere (i 1797) som konstitueret kommandant på fortet Kongensten, et par år efter på Prinsensten. Han var og blev en eventyrernatur, som aldrig kunde falde til ro. Snart var han pot og pande hos sine foresatte, snart i det frygteligste spektakel med dem. Snart betror de ham anseelige poster, snart sætter de ham i arrest eller afskediger ham. Selv om bugterne på hans livsvej til en vis grad kan forklares ved de fjollede intriger, der spilledes derude i den danske koloni, kan man ikke få den gode *Christian Schiønning* vadsket ganske ren. Han var en ustadig fyr, han svirede sammen med sin guvernør, han kunde ikke lade negerpigerne gå i fred, og hans regnskaber var der altid noget i vejen med. Hans uregelmæssige liv slæppede ham og gjorde ham dorsk og distræt i måneder ad gangen. Men en velbegavet fyr var han; han kunde godt bruges i tjenesten derude; han skrev smukt, regnede godt og talte negersproget flydende. Derfor blev han trods alt forfremmet. Ganske vist tøvede regeringen med at give ham kongelig bestalling som kommandant; men konstitueret var han altså blevet i 1797. Fem dage efter at guvernementet

havde udset ham til denne stilling, nedkom en fri negerinde ved navn *Adaku* med en søn, som Christian Schiønning var fader til. Den konstituerede kommandant vedgik paterniteten og kaldte sin søn *Peter*. Denne mulatdreng blev af faderen sendt til Danmark, kom i huset hos bedsteforældrene og blev opdraget dér.

I sit 6. år kom Christian Schiønnings kolorerede ungdomsforvildelse til København. I foråret 1804 blev den stakkels barnefader og kommandant så syg, at han måtte tage til Danmark for at genvinde sit helbred. Om bord på skibet »*Martha Magdalena*« følte han sig døden så nær, at han gjorde testament til fordel for »en i København under hr. fuldmægtig Jacob Saxilds opsigst værende mulatdreng, navnlig *Peter*«. Men Christian Schiønning døde ikke den gang; han kom lykkelig og vel til Danmark og genvandt i det år, han tilbragte her — vistnok mest i bedstefaders hus — sit helbred. Han benyttede lejligheden til at gifte sig med en 22 årig bondepige *Birthe Hansen*, som han et godt år efter sin ankomst til Danmark hjemførte til Guineakysten. Hun var allerede den gang frugt-sommeligt, og om bord på skibet fødte hun 1806 27. januar en søn *Nikolaj*. Men endnu samme sommer døde barnet, og næste år i februar måned mistede Christian Schiønning sin hustru.

Den ulykkelige mand havde nu kun sin romflaske og sin ærgerrighed at falde tilbage på. I 1806 blev han virkelig kommandant; franu af gik hans stræben ud på at blive guvernør med majors rang. Han opnåede ikke sit ønske. Guvernør *Wrisberg* tog først sin afsked 1816, og da det skete, blev Christian Schiønning sprunget forbi. Han var 1815 bleven apoplektisk, og der var stadig kludder med hans regnskaber. Han døde 1817 16. septbr., forfærdelig forgældet. Siden

1807, da Wrisberg forlod Guineakysten, havde han fungeret som interimsguvernør på halv gage.

Mens Christian Schiønning var i København 1804, skete der det mærkelige, at bedsteforældrene efter 7¹/₂ års ægteskab fik deres første barn. Det var *Peter*. Han fødtes 1. oktober, og Chr. Schiønning stod fadder til ham ved hans dåb den 16. novbr. Bedstefader var den gang 50 år gammel, bedstemoder 28 år.

Fra begyndelsen af 1806 foreligger der et fællesbrev fra bedsteforældrene til Christian Schiønning, det første de skriver til ham efter hans bortrejse. Heri berettes der om hjemmets tilstand på det anførte tidspunkt. Familien bestod den gang af bedstefader og bedstemoder og deres lille søn Peter, som var begyndt at gå alene den 10. december; endvidere af Christians kulørte Peter, der gjorde gode fremskridt i skolekundskaber; han undervistes i skrivning og geografi af en hr. *Sabro* og i engelsk af bedstemoder. Desuden omtales som hørende til familien Anne Marie og Ole. Førstnævnte er rimeligvis den *Anne Marie Stadager*, som nævnes blandt tante Lines faddere i 1806. Hun omtales som »kusine«; men jeg kan ikke gøre rede for slægtskabet. Hun var forlovet og er rimeligvis snart efter bleven gift. Sidstnævnte er antagelig *Ole Saxild*, søn af bedstefaders broder *Hans Saxild* i Gråten, Norge; han synes at være bleven opdraget i bedsteforældrenes hus. I hvert fald skriver hans fader i 1812 januar til bedstefader og takker ham for hans og hans kønes »store forsorg for ham til forfremmelse« og fordi de vilde »hjælpe ham med kjolen, da gud [har] forundt ham levebrød«. Kjolen er ikke den sorte, men den røde; han blev altså officer og er rimeligvis identisk med den Ole Saxild, som 1811 28 decbr. blev regimentskvartermester og avditør i det telemarkske

infanteri-regiment. Han havde en broder, *Jens Ludvig*, som ligeledes var officer (sekondløjtnant 1809, premierløjtnant 1811). Bægge blev de i Norge efter 1814.

Huset bestyrede bedstemoder i 1806 ved hjælp af én pige. Hun gjorde det tilsyneladende med godt humør, glad, når alle trivedes vel, og omsigtsfuld og opofrende, når nogen af husets medlemmer var syge. Selv var hun i dette og de følgende år ofte sengeliggende, hun fik jo i denne periode en ret stor børneflokk.

Efter *Peters* fødsel 1804 1. oktbr. fulgte Lines: *Eline Jacobine Saxild* fødtes 1806 22. maj. Så kom *Nanna: Christiane Sophie Jensine* fødtes 1808 10. maj. Derpå *Rikke: Erasmie Frederikke Elsin*e fødtes 1810 24. marts. Så *Georg Christian* 1811 1. septbr. og *Hans Wilhelm* 1813 17. decbr. Endelig *Elise: Anne Elisabeth* 1817 9. septbr.

De tre første af disse børn fødtes i Løvstræde, de fire sidste i Silkegade. Bedsteforældrene var nemlig i løbet af denne tid flyttede. I 1809 købte bedstefader huset Silkegade nr. 41 — eller som det senere hed nr. 5.

Om flytningen og huskøbet har stået i forbindelse med Københavns bombardement, kan ikke oplyses. Løvstræde har utvivlsomt lidt en del, da Fruekirke-kvarteret brændte; men om bedsteforældrene ved den lejlighed blev husvilde, ved jeg ikke. Hvorom alting er, så flyttede de. Huset, bedstefader købte, blev i slægtens eje omtrent tre kvart århundreder.

Da København brændte 1728, lå der to ejendomme på den plads, som nu hedder Silkegade 5. Den ene ejedes af regimentsfeldskærer *Jacob Stenderup* og bestod af fire fag grundmur, den anden tilhørte urmager *Jørgen Luther* og udgjorde tre fag do. Ejendommene havde henholdsvis numrene 64 og 65 i Købmagerkvarter. I

1756 er ejendommen samlet og hedder fra da til 1806 nr. 66, derefter nr. 41, til den fik sin nuværende betegnelse nr. 5. Husets ældre ejere kan naturligvis være os nulevende temmelig ligegyldige; men da jeg kender nogle af dem, anfører jeg dem her. *Maria Dahl*, sal. *Joh. von Holtens* efterleverske ejede det til 1761. Da købtes det af *Peter Albrecht Prip*, hvis enke *Martha Catharina f. Malmgreen*, der i andet ægteskab kom til at hedde *Kannevorff*, i året 1776 skødede det til boghandler *Søren Gyldendal*, som gav 5000 rd. for det. I 11 år dreves den gyldendalske boghandel her, til den 1787 flyttedes til det sted i Klareboderne, hvor den endnu er. Året efter skødede *Søren Gyldendal*, der imens var bleven agent, sin ejendom i Silkegade til kancelliråd, postmester ved den altonaiske og jydsk agende post *Sebastian Hammond*, og det var dennes dødsbo, som ved skøde af 1809 21. decbr. overdrog ejendommen Silkegade 41 til bedstefader.

Gyldendal havde som sagt købt gården for 5000 rd., *Hammond* for 6700 rd. og bedstefader måtte give 16000 rd. for den. Disse priser angiver dog ikke nøjagtig ejendommens prisstigning, da pengenes værdi i årene 1776, 1787 og 1809 ikke var den samme. Tager man hensyn til kurserne for de forskellige år, må de tre angivne summer sættes i nutidsmønt til henholdsvis omtrent 16000, 19000 og 21000 kr.

IV. Barndomstiden.

Fader fødtes i en stor og urolig tid. Ét forfærdeligt menneske beherskede så godt som hele Evropa. Frankrigs grænser var så vidtstrakte som nogen sinde; de gik fra Lybæk til sønden for Rom. Mitteuropa var Napoleons lydland, Prøjsen, Rusland og Østrig hans forbundsfæller. Også vor lille slæde var hæftet bag ved hans pragtkane. Siden 1807 havde vi haft krig med englænderne, og hele vor velfærd stod på spil.

I faders fødselsår havde Frederik VI været konge i 3 år og regeret i 27. Hans statsråd, som han dog helt havde holdt op at sammenkalde, bestod af grev *Ernst Schimmelmann*, der var finans- og handelsminister, *Chr. Dill. Fr. Reventlow*, der var præsident for rentekamret, *Fred. Moltke* og udenrigsministeren *Niels Rosenkrantz*. Præsident i danske kancelli var *Fr. Jul. Kaas*, i det slesvigholstenske kancelli *Joh. Sig. Møsting*. På Sjællands bispestol sad *Fr. Münster*. I højesteret var *Chr. Colbjørnsen* justitiarius. Universitetets rektor var dr. theol. *Cl. Frees Hornemann*. Kunstakademiet havde professor *C. A. Lorentzen* til direktør.

Riget bestod den gang af Danmark og Norge, Slesvig og Holsten samt kolonierne. Frederik VI regerede over tre nationer — i alt omtr. 2½ mill. De største byer var København med 100000, Altona med 23000 og Bergen med 18000 indbyggere.

Disse historiske data, disse navne og disse tal, der for os nulevende så klart anskueliggør forskellen mellem nu og da, betød intet for den lille nyfødte dreng

i Silkegade 41. Hvad brød han sig om kejser Napoleon? eller Ernst Schimmelmänn? eller biskop Münter? — når han blot havde sin sut og sin rangle! Han lærte at gå, samtidig med at Napoleon var i Rusland, og han begyndte at tale omtrent den gang slaget ved Leipzig udkæmpedes. Wienerkongressen, de 100 dage, Waterloo og den anden Pariserfred gjorde intet indtryk på ham; og dermed var verdenshistorien kørt træt for den gang.

To historiske begivenheder i Danmarkshistorien kom derimod til at spille en større rolle i hans og hans hjemms skæbne — pengekrise og Norges afståelse.

Krigen havde medført en forfærdelig forvirring i pengeforholdene. Staten havde udfærdiget en ufor-svarlig stor mængde sedler, og jo flere den udstedte, des dårligere blev deres kurs. Rigsdaleren, der i 1805 og 1806 havde haft en værdi af 2,87 kr., sank i 1807 til en værdi af 2,75 kr., i 1808 til 2,42 kr., i 1809 til 1,33 kr.; og i de følgende år sank den yderligere, indtil den sluttelig næsten ingenting var værd. Frdg. 1813 5. jan. forsøgte at bringe nogen orden i denne vilderede. Men dens hensigt opnåedes ikke lige straks. Først 1838 fik daleren — den nye rigsbankdaler — igen sin fulde værdi, 2 kr.

Da pengene begyndte at tabe deres værdi, anbragte forstandige folk deres spareskillinger i faste ejendomme, hvorfor også disse begyndte at stige i pris. Men de, der havde været forudseende og købt tidlig, inden ejendoms-priserne gik alt for højt til vejrs, høstede nu fordel af deres forsynlighed, idet de ved udbetalingen af priorite-terne kunde drage fordel af de dalende pengekurser. Bedstefader købte sin gård i 1809 for 16000 rd. Han fik i Københavns overformynderi et første prioritetslån på 5500 rd. Dette udbetalte han i løbet af årene 1811

—12 i tre rater på henholdsvis 1500 rd., 1000 rd. og 3000 rd. Hans lån var efter middeltkursen i 1809 lig 7315 kr. i nutidsmønt. Hans to afdrag i 1811 kan efter det års middeltkurs næppe have haft større værdi end 1250 kr., og hans sidste afdrag i 1812 på ingen måde været mere værd end 1000 kr. Med andre ord; sit lån på 7315 kr. tilbagebetalte han med 2250 kr., hvorved han altså tjente ca. 5000 kr. Har han haft andre prioriteter i sin ejendom — og det er nok det rimeligste — har han tjent på hvert afdrag, han betalte indtil 1817; fra 1818, da pengenes værdi blev højere end den var i 1809, har han sat til på sine afdrag; men muligt er det jo, at han den gang sad gældfri i sin gård eller havde fået sine prioritetsforhold helt omordnede.

Pengekrisen var altså i denne henseende bedstefader meget gunstig. Men også på anden måde bragte den ham fortjeneste. Der er blandt bedsteforældrenes papirer blevet liggende en indfriet obligation fra kasserer *Henr. Chr. Lange* til bedstefader, oprindelig på 3850 rd. d. c., omskrevet til 1347½ rbd. Da den oprindelige sum er omskrevet til 35 p. c., er lånet antagelig stiftet 1811. Den gang var 3850 rd. omtrent = 1925 kr. Ved omskrivningen i 1813 blev den oprindelige lånesum som sagt reduceret til 1347½ rd. Da den udbetaltes i 1850, var daleren = 2 kr. Lånet tilbagebetaltes m. a. o. med 2695 kr., altså med 770 kr. mere end det oprindelig havde været værd.

Både som debitor og som kreditor kunde man således tjene ved pengekrisen. En grundejers lod var endda ganske særlig misundelsesværdig; prisen på huslejen steg nemlig hurtig og højt til vejrs. Og en fuldmægtig ved skifteretten, der som følge af fallitternes antal fik fuldt op at gøre, kunde tjene sig en køn

skilling i kraft af sin stilling. Det er derfor sandsynligt, at den gunstige stilling, bedstefader kunde efterlade sin familie i, skyldtes netop pengeforvirringen i begyndelsen af det 19. århundrede.

Men selv om pengekrisen bedrede bedstefaders økonomiske status i almindelighed, undgik han og hans familie dog ikke alle de pinagtigheder, som fulgte med den almindelige prisstigning på livsfornødenhederne. Ganske vist udbetaltes der embedsmændene, hvem dyrtiden selvfølgelig ramte meget hårdt, fra tid til anden større eller mindre dyrtidstillæg; men de forslog ikke stort, som den slags tillæg vel sjældent gør. Spinkes og spares måtte der alligevel. Når 1 pd. kongote kostede 25 rd. eller 1 pd. kaffe 6 rd., eller når sukret steg fra 7 til 21 mk. og tobakken fra 7 til 18 mk. pr. pund, måtte folk med middelstands indtægter resignere på adskillige af livets behageligheder.

Det blev da faders første indtryk af tilværelsen: tarvelighed og nøjsomhed må der til. Det indtryk modtog han i hjemmet og siden også uden for hjemmet. Det slægtled, han tilhørte, sled i et kort tøj; fra vuggen til graven bar det mærker deraf.

Pengekrisens følger mærkedes over alt. Det samme kan man ikke sige om den anden historiske begivenhed, som må have berørt fader og hans hjem på det føleligste. I hvert fald ser det ud, som om det uhyre tab, riget led ved Norges afståelse i 1814, ikke satte synderlig dybe spor i datidens folkelige bevidsthed. Man synes almindeligvis at have taget denne kendsgerning til efterretning og hurtigst muligt skrevet den i glemmebogen, som man gør ved så mange ting, man tager til efterretning. I Silkegade 41 må adskillelsen være bleven følt som et ubarmhjertigt snit, der søndrede bånd af højeste værdi både for bedstefader og

bedstemoder. Selv om bedstefader allerede i 1813 havde mistet sin broder *Hans* i Gråten, havde denne dog efterladt sig børn, af hvilke *Ole*, søm ovenfor omtalt, var bleven forhjulpen til den røde kjole af bedstefader. Både *Ole* og hans broder *Jens Ludvig* var officerer i den norske hær og blev i Norge efter adskillelsen. Meget hårdere blev bedstemoder ramt. Om hendes broder *Peter Holm* levede så længe som til 1814, ved jeg ikke. Men i hvert fald var hendes eneste søster *Elsine* i live; hendes mand, *Jørgen Wulff*, var 1802 bleven toldkasserer i Kragerø. Denne søster hang bedstemoder ved med hele sit hjerte, — og nu kom de to søstre til at tilhøre hver sin nation.

Norge og de norske venner kom endnu i mange, mange år til at betyde overordentlig meget for familien i Silkegade. Helt op i trediverne og fyrrerne, ja så længe bedstemoder levede, kom der besøgende fra Norge, venner og venners venner; og de modtoges altid med særlig udmærkelse. Utallige er de bruneller, bedstemoder og tanterne har slidt op til fordel for tilrejsende nordmænd, der skulde se Københavns mærkværdigheder under deres ledelse.

I det år, da freden i Kiel sluttedes, blev bedstefader 60 år. Han var altså langt ude over den alder, hvori man slutter nye venskaber; men des tungere er det naturligvis, når forholdene medfører, at man skilles fra de venner, man en gang har haft. Vennekresen i København blev dog den samme som den hidtil havde været, og bedsteforældrene var nu som tidligere omgivne af mange og trofaste venner. Et par af dem skal jeg omtale lidt nærmere.

Først nævner jeg den mand, der optræder som gudfader til ikke mindre end 5 af bedsteforældrenes 7 børn, deriblandt også til fader — professor og ridder

Jeppé Smith. Han var søn af en klejnsmed i Ty og havde mistet sine forældre før sit 9. år. Indtil sit 23. år havde han drevet forskellige slags håndværk på sin hjemegn. Han begyndte som urmager, blev siden snedker, fuskede også lidt i malerfaget; men mest havde han dog haft med træforarbejdelse at gøre, dels som snedker, dels som tømrer, hjulmand, bødker og drejer. Fingrene sad godt på ham, og en ypperlig begavelse var han, desuden ærgerrig og uforsagt. I en alder af 23 år besluttede han sig til at studere, drog til Ålborg og besøgte der i 1½ år den latinske skole, kom så til København, hvor det lykkedes ham 1789, 30 år gammel, at blive student med haud. I 1786 var han bleven barber og kirurg, 1794 tog han medicinsk embedseksamen med laud. Dermed havde han i grunden nået det mål, han havde sat sig i sin ungdom. Men skæbnen havde en anden bestemmelse med ham. For at dække den gæld han havde stiftet i sin studietid, måtte han ved siden af sin lægevirksomhed drive en anstrengt manuduktions- og forelæsningsvirksomhed. Til sine forelæsninger over fysikken behøvede han fysiske instrumenter; da han ikke havde råd til at købe dem, begyndte han at lave dem selv. Således kom han ind på en helt ny virksomhed, fabrikationen af fysiske, matematiske og optiske instrumenter. Han etablerede sig først i Skidenstræde, siden, da hans gård dér var brændt under bombardementet 1807, i Silkegade, hvor han med understøttelse af fonden ad usus publicos købte nr. 46, det nuværende nr. 8 (Bikubens gård). I 1806 var han bleven professor, 1809 blev han ridder. Hans fabrikationsvirksomhed gik så godt, at han kunde afbetale sin gæld til de offentlige kasser, som havde understøttet ham. Ved siden deraf holdt han forelæsninger over teknisk

kemi, en 3—4 somre specielt for håndværkere, kunstnere og fabrikanter. Han døde ugift 1821, da fader var 10 år. Skønt fader aldrig har omtalt ham, må han have kendt ham; ti jeg finder blandt familiebrevene en hentydning til »de tider, da du som barn kom over til professoren (Smith) med aviser».

I Silkegade boede en anden familie, hvis paterfamilias også var tusindkunstner, nemlig Marstrands. *Nicolaj Frederik Marstrand*, maleren *Wilhelm Marstrands* fader, var en opfindsom mekaniker, nordmand af fødsel. Ensidighed kan man ikke beskyldte ham for; han byggede spindemaskiner, fabrikerede harper, opfandt en dejæltmaskine og anlagde et bageri. Han konstruede en oljepresse, fik patent på en hestegang, opfandt en fremgangsmåde, hvorpå man kunde kopiere billedhuggerarbejder, og han forbedrede den hydrauliske presse. Han tilså eller bestyrede værkstederne ved døvstummeinstituttet og i forbedringshuset, og kongen udnævnte ham 1811 til kommerceråd. Han var en livlig, musikalsk og kunstnerisk begavet mand; men hans administrative evner stod ikke på højde med hans andre åndsevner, og da han 1829 døde, kneb det hårdt for hans enke at undgå den skam at fragå arv og gæld efter ham. Fru Marstrand, hvis pigenavn var *Petra Smith*, satte alt ind på at holde sammen på hjemmet og forretningen, navnlig bageriet. Ved en utrolig flid, sparsommelighed og resignation lykkedes det hende — samtidig med at hun fik sine drenge godt opdragne. Der var fem: *Otto*, som drog til Vestindien, *Wilhelm*, der blev maler, *Oswald*, der døde som søofficer, da »Christian VIII« sprang i luften, *Troels*, som overtog bageriet, og *Theodor*, som blev fabrikant. — Det er måske tvivlsomt, om bedsteforældrene og de gamle Marstrands har været på egentlig

omgangsfod med hinanden. Men bægge familiers børn var jævnaldrende, og Wilhelm Marstrand kom som voksen i bedstemoders hus og indførte dér en del unge kunstnere.

En tredje Silkegadefamilie, med hvilken i hvert fald de saxildske børn fik meget at gøre, var den winttherske. Isenkræmmer *F. Winther* boede lige over for bedsteforældrene; han var sindssyg de sidste 10 år af sit liv. Sønnen *Frederik*, datteren *Lise* og de to plejebørn, *Trine Ehllern* og *Marie Martin*, var omtrent jævnaldrende med fader og hans søskende. Der bliver mere at fortælle om dem senerehen.

Bedstemoders fine slægtninge vedblev stadig at komme i hendes hus. Den gamle etatsråd *Chr. Schiønning* døde 1817, men hans sønner var med held slået ind på de danskes vej til ros og magt, hvis stationer den gang var følgende: cand. jur., volontør i kancelliet, underkancellist, kancellist og endelig et eller andet større embede. Alle de tre Schiønninger fik dommerstillinger. *Claus Christian* blev 1815 assessor i højesteret, efter først at have været overretsassessor i 9 år; han var justitsråd. *Peter* var ligeledes overretsassessor i 9 år, blev så 1 år borgmester i København og i 1821 justitiarius i Københavns søret; fra 1826 var han etatsråd. *Niels Leth* endelig blev 1818 surnumerær, senere virkelig overretsassessor i København og forflyttedes 1829 til Viborg som justitiarius for overretten dér; han var 1828 bleven justitsråd. De to ældste brødre var gifte, Claus Christian med en kusine, Peter med en frk. *Lund*, mens Niels Leth døde som forhærdet ungarl. Claus Christian havde bl. a. en datter, *Marie Christine* (f. 1817), almindelig kaldet *Mique*; det var om hende fader sagde, at han aldrig kunde være sammen med hende uden at få næseblod.

Også *David Monrad* havde bestandig vind i sejlene. Han var 1809 bleven direktør i generalpostamtet og etatsråd, senere blev han desforuden medlem af forskellige direktioner, og 1826 udnævntes han til konferensråd og kommandør af dannebrog. Han havde i årene 1792—1812 fået i alt 12 børn, hvoraf 2 var døde som små. Tre sønner blev jurister, en blev teolog; alle 6 døtre gjorde i tidens løb pæne partier, men ikke alle lige lykkelige. Konferensråd *Monrad* var en velsitueret mand, og han førte et stateligt hus. Selskaberne var lidt kedelige; men man traf dér mange mennesker i fremskudte stillinger. Hvorledes skifteretsfuldmægtig *Jacob Saxild* har gjort sig i disse saloner, forlyder der intet om; men bedstemoder befandt sig som en fisk i vandet i sin norskfødte frændes stilfulde hus.

Hvorfra bedsteforældrene havde deres andet postale bekendtskab, ved jeg ikke. Postmester *Jacob Frederik Dall*, fra 1824 virkelig justitsråd, var gift med en norsk dame, *Judithe Treschow*, datter af filosofen *Niels Treschow*. Han var 49 og hun 31 år, da de i 1818 havde bryllup med hinanden. De havde tre sønner, *Theodor*, *Niels* og *Frederik*. Hos sidstnævnte kom jeg i huset 1878—80, mens han var sogneprest i Fredericia. Familien *Dall* hørte til bedsteforældrenes bedste venner. København var ikke større den gang, end at justitsråd *Dall* mangan gang var »så galant« — som det hed i datidens sprog — enten selv at overbringe, eller ved særligt bud lade bringe til familien i Silkegade sådanne breve, som han vidste, hans venner dér ventede med særlig utålmodighed.

Til husets gamle venner hørte også kaptajn og stadsvejemester *Lauritz Fog*. Hans søn, den senere biskop *Bruun Juul Fog*, fortalte en gang, hvorledes

faderen, der som officer bar hårpisk, og hvis pisk, vel at mærke, var ægte, kun vilde betro madam Saxild i Silkegade at snitte den af, da den tid kom, hvor endogså officerernes piske faldt for tidens nivellerende tendenser.

Bekendtskab har der også været mellem bedste-forældrene og familierne *Topsøe*, *Gamborg*, *Larsen* og *Muus* o. fl., men dem skal jeg komme til at omtale senere.

Foruden de her nævnte familier havde bedste-forældrene naturligvis en mængde andre bekendte — bl. a. alle bedstefaders forretningsforbindelser. Disse, der strakte sig gennem alle klasser af samfundet — ti hvem undgår vel at komme i forhold til skifetretten? — har utvivlsomt i det daglige liv i Silkegade betydet meget mere, end de efterladte breve lader formode. For børnene betød det uendelig meget, at de tidlig vænnedes til at omgås og respektere folk af alle slags. Den interesse for det menneskelige hos menneskene, som de saxildske børn alle sammen havde, har delvis sin forklaring i dette forhold.

Familien bestod efter 1817, da Elise fødtes, af ni personer — de to gamle, fire døtre og tre sønner. Hertil kom, som før nævnt, mulatten *Peter Schiønning*, der fra 1803 havde været der i huset. Han nød først privat undervisning, kom senere i metropolitanskolen, men blev ikke student, da »hans såre besværlige udtale tvang ham til at forlade studeringerne«, hvorpå han kom i lære på Københavns Hjorteapotek. Den stakkels kulørte fyr stammede så ganske overhændigt, at han, da han 1819 skulde op til farmaceutisk eksamens 2. del, måtte ansøge om tilladelse til at besvare de mundtlige spørgsmål skriftligt. Han fik sig dog et laud. — I året 1827 udvandrede Peter, som faderen

i sin tid, til Guineakysten, hvor han døde 1835 som underkirurg.

Muligvis har bedsteforældrene efter P. Schiønnings eksamen fået en anden pårørende, *Peter Deichmann Aagaard*, i huset. Som omtalt i forrige afsnit indgik bedstemoders broder *Frederik*, efter at han var bleven præst for Årestrup, Buderup og Gravlev, i 1805 ægteskab med sin formands, *Jens Bloch Aagaards*, enke. Hun bragte ham en hel del penge og nogle børn af første ægteskab. Blandt disse var P. D. Aagaard, som i året 1819 blev student fra Ålborg skole. Han studerede teologi og blev efter at have taget eksamen i 1824 ansat som adjunkt i Ålborg. I det brev, han på rejsen til Jylland skriver til bedsteforældrene, sender han sin hilsen og tak til »de kære, der nu i fem hele år gjorde ham så lykkelig«. — Med sin broder i Juellstrup præstegård — som Fr. Schiønnings opholdssted hed — vedligeholdte bedstemoder naturligvis stadig forbindelse; i sommeren 1822 var hun således hans gæst sammen med Line og en af de to yngste drenge — måske fader.

Fader — eller som hans kælenavn i hjemmet lød: *Gor*, *Jorg* eller *Fip* — voksede til og kom i den skolepligtige alder. Først blev han sat i skole hos en hr. *Bisserup* — hvis navns komik fader nød i højeste grad — og derefter, i 10 års alderen i borgerdydskolen på Kristianshavn, hvor også hans ældre broder Peter gik.

Borgerdydskolen havde den gang lokaler på hjørnet af Overgaden o. v. og Sofiegade (det nuværende nr. 30 i Overgaden). Først i det sidste år fader gik i skolen, flyttedes den til det schimmelmanske sukkerhus (L. Torvegade 4). Elevantallet var ikke synderlig stort — omtrent 80, hvoraf vel en 50 hørte til de studerende

klasser. Borgerdydskolen var den gang endnu en blandet skole, dels latin-, dels grosserer-skole. Den lededes af en bestyrelse, hvis første medlem 1815—28 var prof. theol. *Jens Møller*. Den daglige virksomhed var underlagt dels en førstelærer, som dimitterede eleverne til universitetet, dels en inspektør, som bestyrede skolens økonomi og havde tilsyn med den daglige orden og disciplin. De to pladser indehavdes, da fader kom i skolen af *Niels Bygom Krarup* (som dog i 1821—24 opholdt sig i udlandet, hvor han erhvervede sig den filosofiske doktorgrad ved Jena-universitetet) og af kaptajn *Johan Heinrich Chiewitz*, forfatteren *Povl Chiewitzs* fader. Krarup var en ypperlig lærer og en endnu dygtigere administrator; hans uddannelse var ren og skær filologisk; han var et fornuftmenneske og hadede al slags sværmeri og mysticisme; selv var han dog et stykke af en fantast, der tumlede med vidtgående eller snarere vildtflyvende pædagogiske planer — hvilket dog ikke hindrede ham i, så snart han fik enemagten ved skolen, at styre den med fast hånd og bringe den højt til vejrs, både hvad elevtal og pædagogisk ydeevne angik. Han levede i evindelig ufred med inspektøren, kaptajn Chiewitz. Denne, der kunde takke sin svoger professor Jens Møller for sin ansættelse, var et hjertelig udygtigt menneske, som i de 12 år, han var ved skolen (1816—28), uafladelig og uimodsigeligt godtgjorde sin uevne både til at undervise og til at håndhæve skolens orden og disciplin. Mellem Krarup og Chiewitz var der krig på kniven fra først til sidst. Foreløbig var nu Krarup i udlandet, og hans partes besørgetes af *H. M. Flemmer* (senere rektor i Frederiksborg).

Sålænge Chiewitz var inspektør ved skolen, gik alt hulter til bulter. *V. Birkedal* fortæller om borgerdydskolen i 1825—29: »Vi drenge havde til dagligdags

megen frihed, uden disciplin og sædvanlig orden«. Ikke desto mindre havde skolen just i de år, Chiewitz var ved den, adskillige elever, der blev fremragende mænd, »således *Peter, Ferdinand og Emil Fenger, Fred. og Mart. Hammerich, Hagen, Laurent (Martensens hjerteven), J. V. Bloch, E. Glahn, Buntzen, Hall* o. fl. . . . Jeg kan sige, at vi virkelig morede os på skolen, den blev os ikke en tvangsarbejdsanstalt.«

Af lærere omtaler Birkedal, foruden de alt nævnte, dr. *C. A. Thortsen*, senere rektor i Randers; *H. M. Velschow*, historikeren; dr. *C. A. H. Kalkar*, siden præst i Gladsakse; *Fred. Fabricius*, forfatter af et par studentersfarcer; *Peter Fenger*, præsten; *L. Chr. Müller*, senere præst og seminarieforsøger i Ranum; mag. *Jac. Lindberg*, bibeloversætter; tysklæreren *Ferd. Dreboldt* og matematiklæreren *Cleophas Svenningsen* o. fl. Adskillige af disse blev dog først ansatte flere år efter at fader var kommen ind i skolen, Svenningsen og Lindberg således 1824, Kalkar og Müller endog først 1828. Sidstnævnte år ansattes desuden *A. W. Borgen*, den senere kultusminister, samt *F. C. Olsen* og *Chr. Fr. Ingerslev*, der siden blev rektorer i henholdsvis Viborg og Kolding.

I denne skole gik fader nu 8 år. Da han var en velbegavet, flittig dreng og havde fået en god opdragelse i sit udmærkede hjem, må han have været en flink elev. Hvorledes han selv syntes om at gå i skole, forlyder der intet om. Han havde, hvis det kneb, sin ældste broder *Peter* at støtte sig til, dog kun et års tid eller så, ti *Peter* blev student allerede 1822. De to brødre var bægge stærkt rødhårede og har vel i den anledning haft en del at gå igennem med drilagtige kammerater. Birkedal fortæller i sine erindringer følgende anekdote, som måske er om fader: »Der var

en af vore skolekammerater, som havde ildrødt hår, og som vi derfor kaldte »brandmajoren«, på grund af ildebranden på hans isse. Hver gang der om natten havde været ildløs i staden, spurgte vi ham om morgenen: »du var da med at slukke ilden?« En dag, da det var regnvejr, udeblev denne discipel fra skolen. Lindberg spurgte om ham, og vi svarede: »han er bange for at *slukkes* i dette regnvejr«. Da sagde Lindberg: »det var mer passende at sige: »han er bange for at *gå ud*«. «.

Skolearbejdet kan ikke have taget al hans tid. I hvert fald fik han stunder til at dyrke musikken — en kunst han næppe har haft store anlæg for. Han fik sig anskaffet en violin og trakterede den under vejledning af en lærer, der hed *Bade*. Men snart blev violinen hængt hen på pulterkamret, og der hang den til 1840, da en anden én fik brug for den.

Da fader var 14 gammel, mistede han sin fader. Bedstefader døde natten mellem den 27. og 28. januar 1826 i en alder af 71 år, efter 28 års lykkeligt ægteskab. I talen over ham skildrede pastor A. C. N. *Smith* ham således: »Virksom og utrættelig var du en tro arbejder i dit kald; huld og elskelig i dit hjem var du din hustrus glæde og lyksalighed. . . Dine børn var du en fader i ordets ædleste og skønneste betydning; det var dig ej nok at se dem modnes i år, du vilde også se dem stige i visdom og dyd, du vilde se dem opvokse til gavnlige og værdige medlemmer af samfundet: derfor ledte du dem ved kærlig faderhånd ud på den vej, på hvilken de skatte indsamles, som kan gemmes i forstand og hjerte, og som kan lyksaliggøre mennesket både for tid og evighed; og at de skulde komme ret vidt på denne skønne bane, derfor anstrengede du dine sidste kræfter«. Afklædt ornatet betyder de sidste ord jo ikke andet end en

ros fordi han lod sine sønner studere. Det var jo også meget rosværdigt; men det måler næppe til fulde den faderømhed og den utrættelige vilje til at drage sine børn opefter, som bedstefader var besjælet af til sin sidste stund.

Bedstemoder blev nu ene om at skaffe brødet til sig selv og sine 7 børn. Den 2. marts fik hun kongelig bevilling på at sidde i uskiftet bo og i sin tid at skifte med samfrænder. Boet ansattes til en værdi af 3000 rbd. sølv — hvilket utvivlsomt ikke var for højt. Fra nu af begynder bedstemoders stærke, kloge og kærlige styrelse af familiens velfærd. Hun har rimeligvis straks taget sig konferensråd *David Monrad* til lavværge, og uegennyttigere rådgiver kunde hun ikke have valgt sig.

Fader er rimeligvis bleven konfirmeret i bedstefaders dødsår eller året derefter. »Den gang »stod« vi — fortæller *Jørgen Lorck*, der kun er 1—2 år ældre end fader — med hvidt halstørklæde, stive flipper af umådelige dimensioner og kalvekrøs, i sorte kjoler med svalehaler, høj cylinderhat og med en mængde signeter dinglende på maven, så at vi omtrent så ud som lejetjenere eller ligbærere en miniature«.

Tiderne var jo i det hele taget den gang ganske anderledes end nu. Ingen jernbaner, omnibusser eller sporvogne. Ingen telegrafer eller telefoner. Ingen daguerreotypier, endsige fotografier. Ingen symaskiner, stålpenne, tændstikker, olje- eller petroleumslamper, langt mindre gas- eller elektrisk belysning. København var en lille by, klemmt sammen inden for voldene; dens porte lukkedes kl. 10. Man lå på landet på Blegdamsvejen og tog i Dyrehaven én gang om året. I de små lavloftede stuer med de spinkle empiremøbler står luften stille, mættet med lavendelduft og fade dunster

fra uhyre potpourrikrukker. Livets puls fornæmmes ikke på gader og stræder, men i hjemmet, hvor der spindes, strikkes og broderes, og i husholdningen, hvor der koges, bages og syltes. Politisk liv er der intet af; »Ejegod« sidder på tronen og passer på os alle sammen. Samtalerne drejer sig om teater- og bynyt. Børnene siger »De« til deres forældre, ti respekt skal der være — i familien som i staten.

I dette København glider faders barndom hen. Indtrykkene fra Evropa når ham, som alle danske, sent og mat — gennem små, stupide »postefterretninger« i de små, stupide københavnske blade. I den servering nyder han 1820 revolutionerne i Sydevropa, 1821 Napoleons død, og det meste af tyverne igennem den græske frihedskrig, hvilken sidste dog næppe havde anden indvirkning på faders liv end den, at han, som alle andre samtidige anskaffede sig en Ypsilantipibe.

På skolen gik alt som det bedst kunde under Chiewitzs tarvelige inspektorat. Elevantallet gik ned til 70 i 1828, deraf kun 52 studerende. Krarups ubestridelige dygtighed formåede ikke at holde skolen oppe, så længe han havde Chiewitz til medregent. Lærerne sløjede af, og eleverne gjorde halløj, og lidet hjalp det, at spanskkrøret dansede på de ulykkelige drenges rygge.

Fader må dog have bevaret en vis velvilje over for et par af sine lærere. I hvert fald ydede han senere hen bidrag både til dr. Krarups byste og Svenningsens begravelse. Om sidstnævnte, der er model til hr. Svendsen i *Carl Baggers* »Min broders levned«, kunde der være en del at fortælle, men det vilde i alt væsentligt blive genfortælling af karakteristikken af ham i *Johannes Helms'* bog om borgerdydskolen på Kristianshavn.

I de sidste år af sin skoletid var fader bibliotekar

ved skolens bibliotek. Det er rimeligvis det første administrative hverv, han har haft, og fortjener derfor at nævnes.

I året 1828 foregik i borgerdydskolen den forandring, at *N. B. Krarup* tog styret. Bestyrelsen, af hvilken *Jens Møller* var gået ud, og som derefter fjernede hans svoger kapt. *Chiewitz*, overgav sig på nåde og unåde til den energiske dr. *Krarup*, udnævnte ham til skolens forstander og gik derefter faktisk ud af spillet. Denne paladsrevolution medførte, at folk som *Lindberg* og *L. Chr. Müller* gik af som lærere; de havde været imod *Chiewitzs* afskedigelse og frygtede også for at »*Krarups* ansættelse skulde blive en mordergrube for den kristelige religion«. *Krarup* var nemlig rationalist og som sagt en fjende af »mysticisme«; han og venner af *Grundtvig* kunde vanskelig arbejde sammen.

Med *Krarups* overtagelse af skolen kom der straks større orden i dens forhold. Lokalerne flyttedes fra Overgaden til Lille Torvegade. Elevantallet voksede rask, og det så ud til, at det første hold studenter, han skulde dimittere til universitetet, vilde gøre skolen den største ære. Dette hold, hvortil fader hørte, bestod af følgende: *Carl Hall* og *Emil Fenger*, som bægge drev det til at blive ministre, *Andreas Buntzen*, som blev professor medicinæ, *Vilhelm Birkedal*, den stridbare Ryslinge præst, samt endnu fire teologer: *Jørg. Victor Bloch* (lic. theol., provst, landstingsmand) *Niels Wagtmann* (provst), *P. D. L. Feilberg* (lærer) og *V. J. M. Bierring* (som blev sindssyg).

Af disse 9 blev *Hall* og *Fenger* indkaldte, de 6 fik første karakter. Fader kom ind som en smuk nr. 9 med 2. karakter. Det var latinsk stil, som slog ham ned. I den fik han *non*; hans øvrige karakterer var meget pæne, nemlig *laud* i latin, græsk, hebraisk, geo-

grafi, historie, aritmetik, tysk og fransk og *haud* i dansk stil, religion og geometri.

Eksamen artium blev den gang taget ved universitetet i oktober måned. Da universitetsbygningen endnu ikke var genopført efter branden 1807, holdtes både de skriftlige og mundtlige prøver i lånte lokaler — antagelig på Elers kollegium.

Faders eksamensbevis er dateret den 24. oktober 1829 og underskrevet af A. *Oehlenschläger*, som var dekanus i det filosofiske fakultet.

V. Student.

Faders haud er næppe blevet hilst med bifald i Silkegade 41. Familien var »a little particular« med hensyn til eksamenskarakterer. Ganske vist havde onkel Peter ikke forvænnet dem; han havde både til artium og anden eksamen fået haud. Men han har rimeligvis nydt godt af de letsindiges privilegium. Fader, hvis væsen var pligtfølelse og arbejdsstadighed, har ingen undskyldning haft; og til dommere havde han det ubarmhjerdigste af alt, tre ældre søstre, som dels fordi de havde alderens fortrin og dels aldrig selv havde gået i latinskole eller taget artium, dømte uden personsanseelse og uden at tage hensyn til undskyldende momenter.

Peter var nu 25 år, Line 23, Nanna 21 og Rikke 19. Fader selv var 18, Vilhelm på vej til 16 og Elise kun 12 år. *Peter* havde allerede ét opgivet studium bag sig. Han var begyndt som teolog, men det fag opgav han efter et par års forløb, og nu studerede han medicin. De tre ældste pigebørn var allerede i den giftefærdige alder, men ingen friere havde meldt sig og ingen meldte sig. I hvert fald blev ingen nogen sinde antaget. Den elskværdigste af disse tre søstre var vistnok *Line*. Hun havde et virkelig varmt følende hjerte, og hun synes at have arvet bedstemoders religiøsitet. Hun ansås af sine søskende for en lille smule enfoldig — vistnok ganske med urette. Hun var snarere lidt upraktisk og som følge deraf noget uselvstændig. Men ingen var sødere end hun, når

det galdt om at hjælpe andre, se til syge, besøge fattige og påtage sig besværlige ulønnede hvern. Hendes godmodighed kan tit nok have givet hendes søskende, der ikke alle var lige godmodige, grund til at trække på smilebåndet. Mindst godmodig var den næste søster i rækken, *Nanna*. Hun var vist den bedst begavede af alle døtrene, et hurtigt, mangesidigt og skarpt hoved — vittig, slagfærdig og ubarmhjertig. Havde hun været et mandfolk, skulde hun nok have gjort sig gældende — i skranken, i klubben, i forretningslivet. Men nu gik hun desværre i skørter, og hendes væsen behagede derfor ikke. Hun opfattedes som »en ragekniv«, og få kunde vel også »skære« sine medmennesker så bravt som *Nanna Saxild*. Hvad man glemte, når man hørte hende, var, at hendes vid mindre bundede i overlegenhedsfølelse end i et ustyrligt godt humør, en ungdommelig lystighed, som både smittedes af og virkede smittende på hendes omgivers stemning. Mindre temperamentsrig, i alle henseender den, der lignede fader mest, var *Rikke*. Hun var kun 1½ år ældre end fader, og de to holdt altid overordentlig meget af hinanden. De var bægge udprægede normalmennesker, meget nøgterne, tørre i deres vid som i deres syn på livet. Ingen af tanternes breve er så klare og så alsidige som *Rikkens*; *Lines* er mere personlige, *Nannas* mere springske. *Rikke* får alting med, giver god, solid og udtømmende besked. Hun er også den, der skriver hyppigst, i det mindste til fader. Hun karakteriseres af de andre som »din kæledægge« eller »din evige korrespondent«.

De tre unge piger var ypperligt opdragede; de havde lært, hvad pigeboern den gang lærte. Navnlig var de ferme i sprog. Bedstemoder havde selv et stort sprogtalent. Hun læste og talte både engelsk og

fransk; mindre hjemme følte hun sig i tysk. Af døtrene forlangte hun, at de skulde læse udenlandsk litteratur på originalsprogene. Selv skal hun i sin høje alderdom have lært sig italiensk. I øvrigt opfattedes læsning jo den gang kun som en beskæftigelse-ved-siden-af. Det egentlige var husgerningen. Husmoderen sad ved sin rok og spandt og spandt. Samtidig havde hun overopsynet med, at alt gik til, som det burde — præcist og økonomisk — rundt om i huset. Døtrene fik, så snart de blev udviklede nok, deres bestemte plads i husordenen. De havde hver sin uge, og i den ansvaret for husførelsen. Husets beboere var tidlig på benene; de kunde uden at blinke tage mod besøgende kl. 7 om morgenen; til gengæld gik de tidlig til sengs om aftenen. I bedstemoders hus holdtes der kun én pige; men selv om det var en dårlig pige (og det har jeg et indtryk af, at hun ofte var) kunde der ved hendes og døtrenes hjælp i dagens løb udrettes en masse. Til vand- og brændebæring har de vist lejlighedsvis haft en karl. Ellers måtte pigen og døtrene gøre alt. Døtrene havde desforuden den pligt at holde de selskabelige forbindelser ved lige. De halsede byen rundt paa visitter, dels hos egne, dels hos husets venner og bekendte. Også selskabeligheden opfattedes den gang under pligtens strenge synspunkt, og visitterne var selskabelighedens smøreolje. Navnlig geburtsdagsvisitterne. En geburtsdag krævede en gratulationsvisit. At glemme en geburtsdag i sin omgangskres var en selskabelig dødssynd. Man kunde alle sine venners geburtsdage udenad på fingrene. På bedstemoders geburtsdag den 7. januar kom der ofte 30 gratulanter eller flere. — Så var der også bryllups-, barsel- og kondolencevisitter hos slægt og venner. Og så havde man vi-

sitter at modtage af alle de mange tilrejsende — og det var ikke i små måder. En dag havde bedstemoder således visit af 8 norske damer på én gang. De tilrejsendes visitter var de besværligste; ti disse skulde besvares nogenlunde prompte enten med en genvisit eller med en indbydelse eller med en eller anden opmærksomhed i form af køretur, teaterbillet, omvisning i byen — eller med lidt af hvert. Helt kunde bedstemoder naturligvis ikke undgå at deltage i alt dette. Men til en vis grad kunde hun, der jo ikke længre var helt ung, gøre selskabelig fyldst ved at kommandere sin mobilgarde — de tre ældste døtre — ud.

Selv sad hun mest hjemme ved sin rok og tog imod — mild, rolig og myndig. Hun var hjemmets sjæl, den fra hvem al magt og vilje udgik, den der tænkte for alle, led og glædede sig med alle. Hendes ydre væsen var præget af ro. Livet havde lært hende selvbeherskelse, og en vis indre blufærdighed forbød hende at give sine sorger og bekymringer højlydt udtryk. I det hele og store følte hun sig vistnok som en lykkelig kone. Hun havde vel i grunden også af livet opnået, hvad hun mente sig berettiget til at vente. Hun hørte jo til den gamle skole og havde dens beskedne tilværelsesbetragtning. Dette, at man kunde stille krav til livet, faldt ikke et jævnt menneske fra det 18. århundrede ind. Man nøjedes med det daglige brød — »alt hvad der hører til livets næring og nødtørft, såsom mad, drikke, klæder, sko, hus, hjem, mark, fæ, penge, gods, from ægtefælle, fromme børn, fromt tyende, fromme og trofaste overherrer, godt regimente, godt vejrlig, fred, sundhed, tugt, ære, gode venner, trofaste naboer og deslige«. Dette ønskede hun, dette og ikke mere. Og det meste af det

havde hun jo i grunden fået. Den gamle Jacob Saxild og hun havde et langt liv igennem sparet sammen, og hun sad nu som enke og havde sit på det tørre. Gården i Silkegade var et sikkert aktiv, og foruden huset ejede hun obligationer, som hun i nødsfald kunde realisere. En stilling, som den hun nu indtog, havde hun ikke kunnet drømme om at opnå, den gang hun som forældreløs pige drog fra Vordingborg op til onkel Christian i Flekkefjord.

Af sine omgivelser blev hun anset for rig, og det var hun også, for så vidt som hun altid havde mere end hun forbrugte. Men hendes forbrug rettede sig rigtignok også efter indtægterne; mindskedes disse ved at huslejen eller renterne af hendes kapitaler udeblev, eller fik hun på sit budget uforudsete udgifter, til reparation af huset eller til børnene, så havde hun den udvej at kunne spare. Ganske vist, hvad der skulde til, det skulde til. Selskabeligheden med »de gode venner, trofaste naboer og deslige« blev af og til dyrere, end hun fandt forsvarligt. Men gæstfriheden var nu en gang en af hoveddyderne i det saxildske hus; det var en tradition fra den gamle Jacob Saxilds tid, som holdtes højt i ære. Grænsen for gæstfriheden var egentlig kun den: bedstemoder tog under ingen omstændigheder mod liggende gæster, og mange indbydelser fra provinsboere måtte hendes døtre lade gå fra sig, fordi de ikke i påkommende tilfælde kunde gøre gengæld.

Både unge og gamle holdt meget af at komme i bedstemoders hjem. Hendes børn var jo livlige og glade, og selv var hun en fornøjelig gammel kone med interesse for alt og alle. Hun havde konversation, som man den gang sagde, d. v. s. hun kunde tale med hvem som helst om hvad som helst, af hvad der

i øjeblikket interesserede. Men hun kunde også mere end det: hun havde sit kloge hoved og sin store livserfaring, det der tilsammen giver visdom. Derfor var det godt at gå til bedstemoder, når man skulde have et råd, eller når man var bedrøvet. Det var måske ikke så meget, *hvad* hun sagde, som hendes måde at tale på, der virkede husvalende. En af faders venner havde en gang haft en stor skuffelse; han skriver: »især har jeg i vinter hos din ædle, fortræffelige moder fundet en tavs trøst, inden min mund . . . blev åbnet«. Og han tilføjer — jeg anfører det fordi det er sjældent, at vi har talte ord refererede fra bedstemoders mund —: »din ædle moder siger: kærlighed er en blomst, venskab en frugt. Også forleden dag sagde hun mig, da hun mærkede, jeg var inderlig bedrøvet, det gamle vers: det, hvorfor vi græde, er ofte til vort vel«. — Jeg synes, man mærker, hvorledes de jævne ord bliver indholdssvære i den gamle kones mund.

Bedstemoders levevisdom var reel og pålidelig, men den var hverken høj eller dyb. Den havde sin grund i instinkter, hun ikke havde givet sig selv, og i livsvaner, hun havde tillagt sig. Hun var af naturen en from kone. Vorherre var altid i hendes tanker; hun bad til ham for sine børn, og hun takkede ham, når det gik dem vel. Hvorledes det stod sig med hendes ortodoksi, kan vel ingen sige; men fortrøstning til sin gud havde hun, sådan som man havde det i gamle dage, og sådan som gamle folk også nu til dags kan have det. Hendes religiøsitet var vel nærmest skæbnefromhed. Hun tog verden og livet, som de nu en gang er, regnede at det mangan gang kunde gå ravruskende galt, men håbede på at alt dog alligevel skulde ende godt. En gammel kone, som har brugt sine øjne, har set så mange ting ske og har

oplevet så mange slags sælsomme omskiftelser, at hun hverken i medgang eller modgang taber hovedet. Navnlig ikke, når hun ser så direkte på livet, som bedste-moder gjorde. Hun brugte ingen rosenrøde briller at se tilværelsen igennem. De slag, hun fik af skæbnen — og hun blev inden sin død en hårdt prøvet kone —, tog hun som de slag de var. Hun lukkede sig til om sin sorg, vel vidende, at tiden — glemslen, om man vil — bringer trøst; derfor havde hun lært sig tålmodighed. Men hun pinte ikke sig selv med sin sorg, hun tog taknemlig mød den opmuntring, livet naturlig byder alle, også dem der rammes af sorg — venners deltagelse, uskyldig adspredelse, arbejde. Denne skæbnefromhed gav hun sine børn i arv, og det blev vel ikke deres ringeste arvelod.

Da fader den 24. oktbr. 1829 kom hjem med sit haud, antager jeg han har truffet sin moder ved rokken. Hun har næppe sagt stort, hun har sikkert forstået, at hendes søn var begyndt livet med et nederlag, og hvor det har pint et sind som hans. Peter har vel, som den fatalist han var, trukket på skuldrene. Line har trøstet, Nanna himlet op om skandalen og Rikke været alvorlig bedrøvet på sin broders vegne. Og Vilhelm, der var både en kærlig dreng og en trofast broder, har sikkert været fuld af forklaringer af, hvordan uheldet kunde tænkes at være sket.

At fader alligevel ikke rent havde tabt modet, synes at fremgå af den omstændighed, at han allerede den 26. oktbr. lod sig optage som medlem af hs. maj. kongens livkorps — som akademisk skytteforening den gang hed. Korpsets chef var fra 1828—34 oberst, senere general *J. H. Hegermann-Lindenchrone*, gift med forfatterinden *Louise Hegermann-Lindenchrone*. Han var i høj grad elsket af studenterne, forstod deres ungdommelighed

og ledede deres militære øvelser med elskværdighed og overlegenhed. Mellem Hegermann-Lindencrones og hjemmet i Silkegade var der et slags bekendtskabs- eller venskabsforhold, rimeligvis formidlet ved regimentskirurg, senere overlæge og justitsråd *Peder Henrik Hjorth*, der var gift med en frk. *Hegermann*. Justitsråd *Hjorths* søn *Ludvig*, der var født 1816, kom som student meget i huset hos bedstemoder, hvor han var skattet både for sine rent menneskelige egenskabers og sin smukke sangstemmes skyld; han gik under navnet »der junge Mann«.

Rekrutskolen ved kongens livkorps har næppe været streng. Ved øvelserne lærte de unge mennesker hinanden godt at kende, og mange venskaber sluttedes blandt de eksercerende studenter.

Et andet samlingssted havde russerne i studenterforeningen, som den gang havde lokale på hjørnet af Boldhusgade og Admiralgade. Studenterforeningen havde i faders rusår endnu ikke et decennium på sin bag; den var oprettet 1820. *Chr. Winthers* sang: »Her under nathimlens rolige skygge« er fra det år. Han, *Henrik Hertz* og komponisten *H. Krøyer* var endnu ofte gæster i foreningen. Her traf fader også sin tidligere dansklærer *Fred. Fabricius* (»gamle Brice«), og her mødtes han med sine medrusser, blandt hvilke der var adskillige, som siden fik et stort navn herhjemme. Faders klassekammerater *Carl Hall*, *Emil Fenger*, *Vilhelm Birke-dal* og *Andr. Buntzen* er allerede nævnte. Desuden kan bl. studenterne fra 1829 fremhæves digterne *Carl Ploug* og *H. P. Holst* og udenrigsministeren i martsministeriet *F. M. Knuth*.

Jørgen Lorck, der var student fra 1828 sammen med folk som *H. C. Andersen* og *Fr. Paludan-Müller*, fortæller i sin morsomme avtobiografi om, i hvilken

højtidelig stemning han en lørdag aften begav sig ned i studenterforeningen, »og for første gang betrådte disse hellige haller med en stor pibe i hånden. . . . Hver lørdag aften var der nemlig en talrig forsamling til stede, og med ganske enkelte undtagelser havde enhver sin pibe i munden og dampede af hjertenslyst«. Da mødtes foreningens stamgæster, da slog medlemmerne sig sammen om en bolle puns, og foreningens gode hoveder lod deres vid spille. Der var *Ant. Ludv. Arnesen, Arthur Abrahams, Jacob Philipsen, Jørgen Lorck* selv o. m. fl. —

Den typiske rus skildrer Lorck således: »Man måtte naturligvis først og fremmest have sig anskaffet en ægte ziegenhainef, hvorpå øverst oppe den fungerende kærestes og længere nede de gode venners navne var indskårne; fremdeles måtte man, for at bøde på det ungdommelige udseende og give sig et vist anstrøg af lærdom, anlægge et par briller, der dog helst måtte være forsynede med rudeglas for ikke at genere synet alt for meget; man måtte endvidere anskaffe sig en snes Ypsilantipiber.« Det danske studenterliv var således præget af tidens ånd — ziegenhainerne minder om de tyske burschenschafter og Ypsilantipiberne om den græske frihedskamp.

Russerne var kun »temporære« medlemmer af studenterforeningen og havde ingen stemmeret. Først efter et års prøve blev de efter ballotation optagne som ordentlige medlemmer. Så snart et medlem fik et embede eller en titel, overgik han i de overordentlige medlemmers klasse. Af æresmedlemmer var der kun ét: den gamle *Knud Lyhne Rahbek*, der var kaptajn i livkorpset og til hvis begravelse 1830, der foregik med fuld militær honnør, fader sandsynligvis har været med.

Ved siden af sine krigerske og studentikose sysler

måtte fader dog også beskæftige sig med de videnskabelige. Anden eksamen — eller som dens officielle navn lød: examen philologico-philosophicum — skulde jo tages inden rusåret løb ud. Den bestod af to prøver, én ved hvilken der eksamineredes i latin, græsk, naturhistorie, historie og matematik, og én som omfattede følgende fag: filosofi, moral, fysik og astronomi. Af professorer, der holdt forelæsninger for russerne fra 1829, omtaler Birkedal latineren *J. N. Madvig*, grækeren *F. C. Petersen*, historikeren *L. Engels-toft* (på grund af sygdom erstattet af *E. C. Werlauff*), matematikeren *H. G. v. Schmidten*. Endvidere filosofen *F. C. Sibbern*, moralfilosoffen *Jens Møller*, fysikeren *H. C. Ørsted*. — Anden eksamens første del afholdtes om foråret; fader var oppe den 5. april 1830; sidste del om efteråret; fader blev cand. phil. den 25. oktober 1830. Hans hovedkarakter var laudabilis. Dermed var familien antagelig tilfreds.

Nu kunde fader med hele sin energi vende sig mod sit brødstudium, det juridiske. Jeg bildér mig ind, at han omtrent fra vuggen har været bestemt til jurist, og jeg kan ikke tænke mig, at han nogen sinde har vaklet i sit valg af studium. Jurisprudensen og han var som skabte for hinanden. Hans hoved var netop så klart og så skarpt, som en flink jurists hoved må være. Hans fantasi gjorde ham ingen knuder; den var frisk nok til at tumle med alle praktiske spørgsmål, men den førte ham aldrig ind i »das alte romantische Land«. Hans væsen var prosa -- en ganske intelligent og lysøjet prosa, men dog prosa. På den levede han, og han satte en slags ære deri. Hans realitetssans var forbavsende skarp og nøgtern; han omdigtede aldrig virkeligheden, og han nærrede en ikke altid lige godt dulgt foragt for dem, der lod fanta-

sien løbe af med sig. Han havde fra første færd af et godt greb på forretningssager; de morede ham og gik ham let fra hånden. Tidlig har han uden tvivl været bedstemoders forretningsfører og hjulpet hende med at administrere ejendommen og hendes pengesager.

Han kunde, prosaiker som han var, være bleven en slem stræber, hvis han havde haft ærgerrighed og hensynsløshed i samme grad som evne til kundskabsoptagen og solid tænken. Men hans ærgerrighed var ligeså lidt vildtflagrende som hans fantasi; har han »drømt« om en fremtid, er hans drømme måske gået i retning af en fremragende stilling i kancelliet eller rentekamret, en overdommerstilling eller desl. — altså en fremtid, som en ung mand med hans evner og uddannelse med rimelighed kunde regne med. — Men der var én ting han ikke kunde og ikke vilde, det var: bore sig frem på andres bekostning. Det var hans albuer ikke spidse nok til, og det var ham en vederstyggelighed. Hans grunddrift var retfærdighedssans, og den var gennemført: han indrømmede aldrig sig selv en særstilling. I et kapløb om magt og ære var han derfor så talentløs som nogen.

Hans moralske ekvilibrium var urokkeligt; han havde sine principper i orden fra ungdommen af. Der var visse ting, han ikke indlod sig på, og ingen magt i verden fik ham fra sådant et forsæt. Han kunde, som andre moralister, blive docerende, og derfor virke trættende, en enkelt gang toppe sig op til moralsk selvgodhed, der virkede uforskammet. Men det var usigelig sjældent. I det daglige liv fortonedes det skolemesteragtige hos ham i hans brede, friske, originale humor.

Denne bundede i et ligeligt sind med vide sympatier til alle sider. Alt menneskeligt havde i grunden

faders interesse — ligegyldigt hos hvem han mødte det. Derfor kunde han omgås alle mennesker, han fik altid det bedste ud af dem. Han havde en meget levende sans for det karakteristiske hos sine medskabninger, og han nød deres ejendommeligheder dels med varm deltagelse, dels med godmodig lystighed. Heller ikke på dette punkt holdt han sig selv udenfor; den humor, hvormed han opfattede andre, bragte han også til anvendelse på sig selv. Han prisgav sin egen person for godmodig, velvillig spot. Han gjorde løjer med sine egne ejendommeligheder, sit røde hår, sin ranglede figur, sin dårlige mave. Og han gjorde det med det gode humør, som udmærkede ham i hans ungdom og langt op i årene. Derfor kunde han også — hvad han nok holdt af — »sige folk sandheden«, d. v. s. gøre en godmodig-pudsig bemærkning om — og til — en æret samtidig; og skønt han ofte ramte centrum i vedkommendes svaghed, slap han i reglen godt fra det og undgik at skabe sig uvenner.

Han var en hyggelig fyr, afholdt i de familier, hvor han fik indpas, f. eks. i den bauditz'ske, hvor han blev indført af sønnen *Adolph Bauditz*.

Denne og fader var studenter fra samme år, men ikke fra samme skole. Bauditz var omtrent 1 år ældre end fader. Deres bekendtskab er vist sluttet i studenterkrese. Bauditz var udgået af en officersfamilie; hans fader, *Gustav Bauditz*, døde som generalmajor, bedstefaderen som generalløjtnant. Adolph var den ældste af 8 søskende. Hans hjem synes at have været ret eksklusivt; den gamle Bauditz fandt sig ikke i, at alle og enhver blev indført i hans hus. Men fader havde det held at falde både i hans og hans hustrus smag. Fru Bauditz var født *Jahn*; hendes fader havde været landfysikus i Heide. Hende skyldte

Ad. Bauditz sine udmærkede kundskaber i tysk, som han talte og skrev som en indfødt.

Større kontraster end de to venner kan man vanskelig tænke sig: Adolph Bauditz var en mangfoldig begavet ung mand, let til smil, let til tårer, stærk og hastig i sine sympatier og antipatier, livfuld, skarpøjet, fejende i sin dom. Alt hvad der optog samtiden interesserede ham, derfor kunde han ikke fæste sig ved en særlig livsgerning. Han begyndte med at studere teologi; men han fik aldrig eksamen; dertil optog livet, som det førtes rundt om ham, ham alt for stærkt. Han deltog i dette liv med hele sin iver, studenterlivet, kafélivet, det literære og kunstneriske liv. På kunstforeningens udstillinger var han en af dem, der lidenskabeligst studerede de billeder, som dér kom frem af Constantin Hansen, Kùchler, Marstrand, Rørbye o. s. v.; og Athenæums bibliotek havde i ham en stadig og begejstret låner af både æstetisk, filosofisk og historisk litteratur. Han var en naturens elsker og en god fodgænger. På sine ture kunde han få fader, der som ung synes at have haft megen naturensans, med som ledsager. Det er ikke en smule for meget sagt, at Bauditz elskede sin kære Georg Saxild; og fader gengældte hans følelser, selv om han ofte måtte ærgre sig over sin vens ekscentricitet.

Hvornår fader begyndte at komme i det bauditzske hus, kan jeg ikke sige; men han blev hurtig en højt skattet ven af huset. De gamle Bauditz's opdagede snart, hvilken solid og sat ven deres Adolph havde i fader, hvis hele ligevægtige sind og retlinjede natur dannede en pudsigt kontrast og et ypperligt supplement til deres ældste søns fantasifuldhed og letbevægelighed. Jo længre tid der gik, des klarere måtte det blive dem, at deres Adolph trængte til en

afstiver og et godt eksempel, og hvor fandt de en bedre ven for ham end i den støtte jurist, med hvem han havde sluttet venskab.

Men også for faders egen skyld holdt de af ham i den bauditzske familie. Fader var som ung mand den lystigste blandt de lystige. Han var en danser om en hals; han elskede bordets glæder og skattede højt den nydelse, som et slag kort og en pibe god tobak yder. Han var desuden sportsmand, for så vidt man kunde være det den gang, han gymnasticerede og svømmede ypperligt, han dyrkede vistnok også allerede den gang den ædle ridekunst. Unge pigers skønhed og livfuldhed var han ikke blind for, og med de gamle kunde han tage sig en fornuftig passiar. Også børnene var han den gang som hele sit liv igennem gode venner med. Han smådrillede og legede med dem, og de morede sig i hans selskab. Også de voksne morede sig over den »tørre Saxild«, der havde et så skarpt og hastigt blik for det smålige og komiske i menneskenaturen og udtrykte sig med en så ejendommelig sarkasme om alting.

Da Adolph Bauditz, som sagt, var teolog, mødtes han og fader ikke regelmæssigt på universitetet. For så vidt hørte han ikke til faders nærmeste kammerater. Ganske anderledes nær på livet af sig havde fader *Laurits Bregendahl*. De var omtrent lige gamle, de to, Laurits — eller Lars, som han også kaldtes — kun 2 dage ældre end fader. De havde været skolekammerater i borgerdydskolen på Kristianshavn, men af en eller anden ukendt grund blev Lars privat dimmitteret. Nu studerede han jura. Han var søn af en mægtig mand, præsten ved Frelsers kirke på Kristianshavn, medlem af borgerdydskolens bestyrelse. Men i 1832 blev denne prælat suspenderet, fordi han

havde forbrugt offentlige midler, og endnu samme år dømtes han ved højesteret til at have sit embede forbrudt. Stakkels Lars måtte altså afslutte sine studier og begynde sin selvstændige virksomhed under onde avspicier. Men det synes ikke at have berøvet ham noget af hans selvtillid. Han havde et solidt, godt hoved, stor arbejdsdygtighed og en glubsk appetit på livet. Han var — modsat fader — stærkt politisk interesseret og, under indtryk fra julirevolutionen, udpræget liberal i sine sympatier, med den dybeste foragt for Frederik VI. og hele hans regimente — et system, som havde faders fuldeste tillid og kærlighed. De to venner og studiefæller havde derfor den skønnest mulige lejlighed til at komme op at skændes når som helst.

Om Laur. Bregendahl og fader egentlig har studeret sammen, ved jeg ikke. Derimod har *Carl Meinig* og fader læst tingsret med hinanden. Meinig, som var søn af birkedommer *Herm. Carl Meinig* i Nøddebo, var kun et par måneder ældre end fader. De traf hinanden i studietiden, og deres venskab beroede på et valgslægtskab. Carl Meinig var en fin natur, hensynsfuld og elskværdig. Han og fader holdt uhyre meget af hinanden. Ikke desto mindre sagde de endnu »De« til hinanden til omtrent ved nyårstider 1836/37 — men da havde også deres venskab bestået en smuk prøve; hvorefter der senere vil blive at berette.

Fader drev sine juridiske studier med stor og stadig flid under vejledning af avditør *Carl Vilh. Lange*. Blandt faders efterladte papirer finder jeg et par testimonier, som omtaler ham med stor honnør. *P. G. Bang*, den senere minister, den gang juridisk professor ved Københavns universitet, roser ham for »udmærket flid«, »grundigt studium« og »ej almindelige åndsgaver«

og samler sin dom om ham i de ord, »at han således hørte til de agtbareste juridiske studerende på hans tid«. Og *A. W. Scheel*, den gang overretsassessor, senere justitsminister, med hvem fader en tid repeterede »enkelte af de til retsvidenskaben hørende discipliner«, og hos hvem han udarbejdede »skriftlige specimina«, karakteriserer ham som »en meget håbe-fuld ung jurist med fortrinlige kundskaber, en udmærket dømmekraft og en særdeles gave til skriftligen at fremstille sine tanker«. Scheel, som kom i bedste-moders hus, mistede aldrig sin interesse for fader og søgte at befordre hans vel på enhver måde.

At faders studentertid dog ikke helt er gået op i juridiske studier, ses af, at han i tiden fra den 21. februar til den 10. marts 1831 besøgte normalskolen for den indbyrdes undervisning, for at lære at anvende metoden på undervisningen i gymnastik, og at han ligeledes har »i nogen tid besøgt normalskolen for gymnastikken og der gjort sig nøje bekendt med fremgangsmåden ved undervisningen i de legemsøvelser der er fastsatte i . . . Lærebog i gymnastik for borger- og almueskolerne i Danmark, som og med de forsigtighedsregler der ved denne undervisning bør iagttages« — med det udbytte, »at han med fordel vil kunne anvende den herved erhvervede kundskab og duellighed på ungdommens undervisning i disse øvelser«, hvorfor instituttet medgiver ham »de bedste ønsker og den fordelagtigste anbefaling«. — Skønt fader meget sjældent omtalte sin ungdom, husker jeg dog, han af og til gjorde spøg med, at han var »eksamineret gymnastiklærer«, og fortalte, at han som ung kunde springe sin egen højde til skuldren fra fast underlag.

I kongens livkorps fortsatte han sin militære virk-

somhed, og den 10. marts 1832 blev han udnævnt til underofficer. Først 3 år efter, altså efter at han havde været kandidat i 1 år, udtrådte han af korpset.

Mens fader læste til juridisk eksamen, skred også hans to brødre fremad på deres akademiske baner. *Peter* blev i 1831 færdig med sin medicinske eksamen (haud), og *Vilhelm* tog artium i oktober s. å. (laud) og 2. eksamen året efter, hvorpå også han gav sig til at studere medicin. Peter, som allerede i sit kandidatår gjorde tjeneste på fødselsstiftelsen, påtog sig at oversætte Coopers »Spionen«. Den udkom 1832. Året efter begyndte han at oversætte Bulwers »Pelham«. Da han havde oversat et par kapitler, måtte han forlade København. Der åbnede sig nemlig udsigter for ham til at få en stilling som praktiserende læge i Møgeltønder. Han fik af bedstemoder sin fædrearv udbetalt med 1500 rd. og drog af sted. Manuskriptet overlod han en ven til fuldendelse — hvad han ikke skulde have gjort.

Med den flid, fader havde udvist i sin studentertid, var det ham en let sag at tilendebringe sine studier på 4½ år. Juridisk embedseksamen faldt den gang i to dele — en teoretisk og en praktisk. Teoretisk prøve bestod fader den 22. april 1834 med laud — han skal have været nr. 2 af 33; praktisk prøve indstillede han sig til den 10. maj s. å.; også ved den fik han laud.

Bregendahl, som blev kandidat samme år, skriver i 1836 til fader om eksamenstiden: »Husker du vor spænding for 2 år siden ved denne tid, da vi måtte til regnskabsaflæggelsen, hvor tvivlsom du var, da jeg måtte traske til Bang for at få lidt at vide, og hvorledes du ikke vilde tro mig, da jeg bragte dig glædens budskab tilbage? Kan du huske, at du var færdig

ved at løbe bort fra eksamen for naturretten, ved hvilken jeg nær havde danset af. Skønt det egentlig kun var en ringe ting i forhold til sine følger, er jeg dog endnu så fornøjet derover, at jeg er færdig at springe af glæde ved den blotte tanke derom«.

Da fader skulde op til juridisk embedseksamen, havde han to kjoler, en fin, ny blå og en gammel brun. Så snart han havde fået sikkerhed for, at han stod godt i det skriftlige, anså han det ikke for umagen værd at spendere den blå, men nøjedes med at gå op i den gamle brune.

VI. Kandidat.

Efter at Peter havde været i Møgeltønder 1 år, flyttede han 1834 til Højer — muligvis fordi han havde personlige bekendte dér. Der nævnes således en *Metthea Nødager* (en af det saxildske hus' mange kusiner) og en mand ved navn *Stadager* (rimeligvis en slægtning af den på s. 19 nævnte Anne Marie S.), der bægge skal have boet i Højer; men jeg har ikke rede på slægtskabsforholdet mellem dem og vor familie.

Hvorom alting er, Peter var altså flyttet til Højer, og fader bestemte sig til at tilbringe sin første ferie som cand. jur. hos sin ældste broder.

Peter var vistnok uden sammenligning den bedst begavede af sine søskende. Hans vid skal have været strålende, hans humør smittende. Det er ham, der siges at være forfatter til den bekendte gåde:

Mit første er et instrument;
mit andet er et element;
mit hele er en slet student,
som aldrig får eksamen endt.

Han havde sin slægts interesse for menneskene og det menneskelige og dens sans for det snurrige og særegne ved hvert eksemplar af arten homo sapiens. Og han havde kunstnerisk trang til at udforme sine iagttagelser i små karakter- eller genrebilleder. På dette punkt vendte hans evner ud mod det litterære. Men også en vis dramatisk evne havde han. En af hans bekendte skrev om ham: »Han havde megen interesse for dialekter og besad en forunderlig gave

til ligesom at idealisere ordene i sin udtale, om man så kan sige. Han kunde efterligne dialektudtalen meget nøjagtigt, men tillige således at egenhederne derved trådte meget skarpere og tydeligere frem, end når man hørte folket tale. Det lød naturligtvis komisk, og vi har tit hjemme lét deraf; men man kunde dog ikke kalde det karikatur eller usandhed i fremstillingen « (citeret i K. J. Lyngbys artikel om P. Saxilds skildring af Sildringmålet i »Tidsskrift for filologi og pædagogik«, 3. bd.). Dette efterlignelsestalent hang sammen med hans filologiske evner og interesser, som vistnok var det centrale i hans ånds anlæg. Han havde i det hele gode sprogkundskaber; navnlig kunde han meget engelsk og islandsk. Hans engelske kundskaber havde jo allerede i 1831/32 ført ham ind på oversættervirksomheden.

Men trods sine gode kundskaber og naturlige evner nåede han dog aldrig frem. Noget kom det af, at han i en tidlig alder kom ud i en praktisk virksomhed, der umuliggjorde fortsatte studier; men mest skyldtes det en bruskethed i hans karakterbygning, som han aldrig kom ud over. Han var en såre godmodig fyr, men meget, meget letsindig; yderst fornøjelig at være sammen med, men ganske uden modstandskraft over for fristelser af enhver art. Småstadslivet med sin ret plumpe selskabelighed og uendelige kedsommelighed på den ene side, og hans lægevirksomhed, der tit medførte strenge natteture i alt slags vejr, på den anden side — udviklede hans tilbøjelighed for brug af stimulanter, som svækkede ham legemligt og åndeligt.

Hans mangel på energi viste sig ikke deri, at han ikke kunde fatte afgørende beslutninger, men i sådan noget som, at han stod beslutningsløs og ugidelig over for livets små opgaver. Han var vel nok noget upraktisk

anlagt, i hvert fald var han en god del distræt — han kunde datere sine breve flere år forkert, han kunde stile dem til en af brødrene og skrive uden på til en anden. Hertil kom så hans usalige hang til at opsætte; han opsatte og opsatte i det uendelige — brevskrivning, sygebesøg, alting; og stak det ham, kunde han pludselig på ubestemt tid forlade sin praksis og lade de syge om at komme sig, som de bedst kunde. Derfor gik hans praksis gang på gang i stykker for ham, og han måtte flytte fra sted til sted — altid modtaget med entusiasme, altid hilst til afsked med skuldertræk.

Også i Højer havde Peter haft en lovende entré. Trods sit afstikkende ydre — han skal have været ualmindelig grim, pilskallet og med luerød paryk på hovedet — var det lykkedes ham at komme i forbindelse med flere af byens honoratiories, således toldkontrolløren, krigsråd *Landsmann*, præsten *Sønnichsen*, købmændene *Roll* og *Hans Feddersen* o. fl. Det var altså det selskab, som fader henvistes til, da han besøgte Peter. Byen var stærkt optaget af den forestående ringridning. Om fader kom til at overvære denne festlighed, ved jeg ikke. Ringridningen det år synes forøvrigt at have haft det resultat, at Peter blev »konge« — hvilket held sikkert er blevet fejret med et meget højt bæger og dans til langt ud på natten. — Fader blev på dette besøg fine venner med adskillige folk der på stedet; han drak således dus med *Hans Feddersen junior* og vekslede efter sin hjemkomst nogle drillebreve med et par ganske unge højer-ske småpiger fra Peters omgangskres.

Faders ophold i Højer synes at have været meget langvarigt. Omkring ved den 1. juni var han taget dertil, og endnu i slutningen af september modtog han

et brev med adresse Højer. Mens han var der, trak det op til, at Peter skulde få ubehageligheder for den oversættelse af Bulwers »Pelham«, som i årets løb var udkommet med hans navn på titelbladet. Peter havde overladt sit påbegyndte manuskript til sin gamle skolekammerat *Esaias Levison* (senere kateket ved det mosaiske trossamfund i København) og bedt ham fuldføre oversættelsen. Det havde han påtaget sig; men han ønskede ikke sit navn på titelbladet, og Peter havde så med sin sædvanlige letsindighed ladet oversættelsen komme ud under sit navn. Levison havde skilt sig overmåde slet fra sit hverv, og da bogen udkom, fik oversættelsen en meget hård omgang i »Månedskrift for litteratur«. Peter, som ikke havde set så meget som et korrekturark af Levisons makværk, måtte lægge ryg til strygene. Selfølgelig var han ked af sit uheld, men han bar det med sin sædvanlige fatalisme. Ved faders hjælp fik han en redegørelse, der dog ikke kompromitterede hans ven, indrykket i »Månedskriftet«. Men hans litterære karriere var dermed til ende. Han var slået ned, og han manglede kraft til at rejse sig igen. Senere planer om en oversættelse af en af Marryats romaner kom ikke til udførelse.

Det varede endnu et halvt år, inden fader fik sig en fast virksomhed. Han tænkte på at komme ind i kancelliet som volontør; men det lykkedes ham ikke at få den attråede stilling. *Laurits Bregendahl*, som havde ønsket at få ansættelse i rentekamret, måtte nøjes med en plads på by- og herredskontoret i Skelskør hos kancelliråd *L. Foss*, gift med en datter af provst *Troels Smith*, altså en søster til fru Marstrand i Silkegade. Sin udlændighedstid brugte *L. Bregendahl* til med hele sin selvglade energi at sætte sig ind i de

praktiske forretninger og uddanne sig videre teoretisk ved læsning af juridiske og nationaløkonomiske skrifter, som han i det mindste til dels fik tilsendt gennem fader, alle sine venners stærkt brugte kommissionær.

Bregendahl drog til Skelskør ved nyårstid 1835. *Carl Meinig* blev derimod i København en tid endnu. Han havde givet sig bedre tid med sine studier end fader og Lars. Først i oktober 1835 tog han juridisk embedseksamen; samme år blev han fuldmægtig hos sin fader i Nøddebo.

Adolph Bauditz var nu som forhen stud. theol. — d. v. s. teologien var ham af hjertet imod, og studierne forsømte han desårsag fuldstændig. Sit livsophold tjente han ved undervisningsvirksomhed; han var jo svært dygtig i tysk, og i mange andre ting havde han holdt sine skolekundskaber ved lige. Sin meste tid havde han optaget af skoletimer.

Bauditz og fader kom stadig meget sammen. I deres fritid spaserede de lange ture. Bregendahl havde en gang været med på disse ture, men nu var han jo over alle hjærge. Derimod var faders skolekammerat *Niels Wagtmann* endnu ikke bleven teologisk kandidat og kunde derfor komme med. Og så var der endelig *Frederik Barfod* — han hørte også med til kompagniet. Barfod, der var jævnaldrende med fader, var allerede da en ivrig personalhistoriker; han skrev vers og brugte sin egen ortografi. Det var endnu det eneste radikale ved ham; i politisk henseende var han den gang stokreaktionær ligesom fader. For så vidt kunde de to udmærket sammen; de var da også dus.

Også i en anden henseende havde fader og Fr. Barfod interesser fælles. Efter Bregendahls bortrejse fra København havde fader overtaget hans hverv som 2. sekretær i det forenede velgørenhedsselskab, i hvis

repræsentantskab Barfod sad fra 1833—39. Selskabet var oprettet 1832 og havde 1834 efter forslag af Barfod oprettet en drengeskole for fattige børn. Fader blev rimeligvis valgt til repræsentant og deltog i selskabets velgørenhedsarbejde med mere end almindelig flid til 1837, da han forlod København. I en meget smigrende skrivelse sagde selskabets bestyrelse ham ved hans bortrejse tak for hans »særdeles store opofrelse af tid og sjældne beredvillighed«. Om fader deltog i skolearbejdet, der besørgedes af ulønnede lærere, véd jeg ikke.

En fast lønnet virksomhed fik fader ikke, så længe han var i København. Derimod kom han i 1835 (vistnok 1. juli) som volontør på Amager birks kontor under kancelliråd *Joh. Chr. v. Osten*. Her fik fader altså sin første uddannelse i praktisk virksomhed. At v. Osten lærte at sætte pris på sin unge volontør, fremgår ikke blot af de anbefalinger han medgav ham, da han søgte andetsteds hen, men også af den omstændighed, at v. Osten, da hans første fuldmægtig *Christensen* fik apopleksi, tilbød fader, der den gang var i Kolding, Christensens plads, som fader dog ikke modtog.

Faders kandidatår i København 1834—37 har utvivlsomt hørt til de lykkeligste i hans liv, en hvileperiode efter eksamenssliddet og før den egentlige eksistenskampetid. Ganske vist sporer man af familiekorrespondancen fra denne tid, at hans sind ikke altid var i ligevægt, at han kunde være gnaven og irriteret mod sine søskende, afvisende og sær i sin optræden; men det betyder næppe andet, end at han har haft et nervesystem som alle andre mennesker, og at han til tider har følt trang til at hævde sig selv over for alt det fruentimmerhalløj, hans hjem var fuldt af. Han og Vilhelm var jo de eneste mandfolk der i huset, Vilhelm optagen

af sine studier og meget på hospitalet og kirurgisk akademi. Hjemmet beherskedes derfor af søstrene, fire levelystne unge piger med en uovervindelig veltalenhed og en ukuelig trang til adspredelser.

Slutningen af trediverne og begyndelsen af fyrreerne er Silkegade-hjemmets egentlig klassiske tid. Da er den gamle omgangskres endnu til dels i live, og da fæstnes den omgang, som det nye slægtled skaber sig i det gamle hjem.

Konferensråd *David Monrad* og hustru levede endnu og førte nu som før et stort, stilfuldt og kedsommeligt hus. Han var fra 1835 generalpostdirektør og fik 1840 storkorset; først 1842 tog han sin afsked. Både som embedsmand og som medejer af Adresseavisen tjente han store penge. Af hans 12 børn var *Herman* bleven jurist, 1819 kammerjunker, 1833 postdirektør og blev 1842 kammerherre, *Vilhelm* var bleven præst; døtrene havde gjort gode partier: *Charlotte* med *Benj. Mazar de la Garde*, postmester i Helsingør; *Abigael* med *Joh. Chr. Kall*, byfoged og birkedommer i Vordingborg; *Caroline* med *Fried. Chr. Jürg. Weis*, distriktskirurg i Holbæk; *Emilie* med *Børge Ant. Hoppe*, stadsfysikus i København; *Natalie*, med *Pet. Mart. Schoyen*, stempelpapirsforvalter i Kristiania; og *Elisabeth* med *Emil Theod. Clausen*, søn af prof. H. N. Clausen og præst i Gimlinge, senere Boslunde.

Af disse børn er det navnlig fru Kall, der kommer til at stå det saxildske hus nær. Hendes skæbne blev ret bedrøvelig. Hendes mand, en sønnesøn af den gamle *Abraham Kall*, havde videnskabelige aspirationer, var dr. jur. og konkurrerede til det juridiske professorat efter Hurtigkarls død. Som praktisk embedsmand var han ganske uheldig, og i pengesager var han fuldkommen umulig. I 1834 gik han fallit, og 1839 fik han en

bøde for uorden og forsømmelighed i embedssager. Derefter søgte han sin afsked. Omtrent samtidig blev han skilt fra konen; det hed sig, at gamle David Monrad betalte hans gæld med 1000 rd. på betingelse af, at datteren skulde skilles fra ham. Skilsmissen rystede fru Kalls nervesystem i bund og grund, og flere gange måtte hun, når intet andet hjælp til at berolige hendes nerver, i huset hos bedstemoder, hvor hun altid synes at have befundet sig godt og følt sig styrket. — Fru Kall var moder til 6 sønner, af hvilke en faldt i den første slesvigske krig, en i den sidste.

Af brødrene *Schiønning* var *Claus Christian* (højesteretsassessoren, Miques fader) bleven konferensråd 1833. *Peter* og *Niels Leth* nåede først henholdsvis 1852 og 1850 den samme rang. Både Claus Christian og Peter, der ved deres stillinger var bundne til København, førte hus, og familien fra Silkegade deltog i deres selskaber.

Også med familien Lange vedligeholdte bedstemoder selskabelig forbindelse. *Chr. Vilh. Lange* var i årenes løb skredet støt og sikkert frem ad hæderens bane som justits-, etats- og konferensråd. I 1829 havde han fået storkorset, og i 1835 nåede han klimaks, idet han blev generalpostdirektør og gehejmekonferensråd. I Langes hus traf Silkegadefamilien sammen med adskillige indflydelsesrige jurister, f. eks. de to tvillingbrødre *Rejersen*, af hvilke den ene var den bekendte censor («Må trykkes. Rejersen»), og faders trofaste ven professor *A. V. Scheel*. En fjern slægtning af gehejmeråden var auditor *Carl Vilh. Lange*, som manuducerede fader til juridisk embedseksamen og senere skaffede ham pladsen som byfogedfuldmægtig i Kolding.

Af familier, der hørte til bedstemoders omgang uden at være i slægtskabsforhold til hende, skal jeg omtale

et par af de hyppigst nævnte. Først familien Topsøe, som hørte til husets gamle venner. Kommerceråd, administrator ved den vestindiske handel *V. T. Topsøe*, var ganske vist død allerede 1826, men enken levede til 1839. Sønnen *Søren* (fader til redaktør *Vilh. Topsøe*) blev byfoged i Skelskør 1837, og en anden søn *Joh. Frederik* blev præst i Hørsholm. — Dernæst familien Muus. Krigsråd *Ludv. Fred. Muus*, som i sin tid havde været lærer ved kadetkorpset, var gift med en halvsøster til biskop *Øllgaard* i Viborg ved navn *Woldborg Magdalene Kampmann* og udmærkede sig bl. a. ved at blive fader til 9 børn i tidsrummet 1814—34. Han var en meget livskraftig og original gammel herre, der altid omtaltes med sympati. — Så var der den gamborgske familie. Professor *Anders Gamborg*, død 1833, havde bl. a. to døtre; den ene, *Sophie*, var gift med lægen *Pet. Lotharius Dons* på St. Jan, som døde 1839 og efterlod hende 3 børn; den anden, *Caroline Louise Amalie* ægtede 1836 portrætmaler *Niels Pet. Holbech*. Af sønnerne var én præst (fader til tegneren *Knud Gamborg*), en anden byfoged i Tisted. — Endvidere var der familien Larsen. Skibsbygger og værftsejer *Lars Larsen* (»Larsens plads«) havde bl. a. 3 døtre *Lotte*, *Rikke* og *Lise*, der var nogenlunde jævnaldrende med bedsteforældrenes børn; de blev gift med henholdsvis kammerherre *Wilh. Huth Krag*, magister *Pet. Mich. Stilling* og gehejme-konferensråd, overpræsident *Andr. Chr. Kierulff*. Fru Larsen var født *Ursin* og havde tidligere været gift med en søofficer *Georg Jac. Krüger*, som var bleven forvist til Munkholm. Efter at være bleven skilt fra manden fik hun kongelig bevilling for børnene på, at de måtte føre hendes navn; det var den senere stiftsprovst *M. R. K. Ursin* i Viborg, og astronomen, professor *G. F. K. Ursin*. Skibsbygger Larsen var uhyre rig; han ejede et

landsted i Lyngby, hvor bedstemoder og hendes døtre tit var inviteret ud. Han var en varmhjertet mand, og kneb det særlig hårdt for én af bedstemoders protegéer, henvendte hun sig til Larsen og fik fra ham både stor og snar hjælp til vedkommende.

Af familiens gamle venner er i det foregående nævnt kaptajn og stadsvejemester *Lauritz Fog*, gift med en frk. *Munthe af Morgenstjerne* og fader til den senere Sjællands biskop *B. J. Fog*. Endvidere justitsråd postmester *Dall* med sin norskfødte hustru *Judithe Tresschow*. Desuden kan nævnes kaptajn i søetaten *Peder Tønder Grove*, gift med en datter af billedskærer *F. C. Willerup* (Thorvaldsens faders konkurrent) og fader til landskabsmaleren *Frits Nordahl Grove*. Det gik alle disse tre familier ret uheldigt. Laurits Fog hængte sig 1837; justitsråd Dall efterlod sig stor gæld ved sin død 1840, og P. T. Groves familie opløstes efter konens død i 1844, og han selv kom i huset hos *Sophus Schandorphs* forældre i Ringsted.

Om familien *Wilkens* har hørt til husets gamle venner, eller om det er bekendtskab mellem børnene i bægge hjem, som har formildet omgangen, ved jeg ikke. Omgangen synes i hvert fald at have været meget levende. Kancelliråd *Jessenius Nic. Henr. Wilkens* var kontorchef i nationalbanken og havde med sin hustru *Johanne f. Hwiid* en del børn, af hvilke de hyppigst nævnte er *Johanne Adelaide*, der blev gift med personalhistorikeren *H. P. Selmer, Bernhard*, der blev søofficer og døde som guvernør på Guineakysten, og *Julius*, som blev professor i teknologi ved den polytekniske læreanstalt.

Endnu må omtales grosserer *F. E. Petersens* i Nyhavn, af hvis børn, *Georg, Anton, Theodor* og *Sofie*, den førstnævnte blev grosserer og etatsråd (plejefader til

kammerherreinde *Carl Bech* til Engelsholm), og Theodor blev overformynder. Grosserer Petersens førte et stort hus og gjorde mange baller, til hvilke de unge Saxilder hyppig var indbudte.

Som rimeligt kunde være, blev det i tidens løb mere og mere ungdommen, der kom til at bestemme omgangen i det saxildske hus. Lige over for Silkegade 41 lå nr. 47 (nu nr. 6), hvor familien *Winther* boede. Der kom fader og hans søskende meget. Den gamle *Winther* var død, men hans enke levede endnu til slutningen af 1837; og i stueetagen havde den unge isenkræmmer *Fr. Winther* og hans elskværdige livlige kone *Emilie f. Søht* deres unge glade hjem. Den unge *Winther* havde ganske vist fra faderen arvet en melankoli, som af og til slog ham fuldstændig ned; men når han var helt frisk — og det var han dog som oftest —, var hans hus et af de gæstfrie og muntreste i København. Både han og konen var meget musikalske og havde, som hele samtiden, en meget levende teaterinteresse. Det var jo *Heibergs* og *Hertz's* tid, og alverden sværmede for fru *Heiberg*. I det *wintherske* hjem blev der både spillet komedie, lavet tableauer og i mangel af bedre læst højt. Fader var således en gang med til at læse højt af »Enhver er sig selv nærmest« af *Hertz*; han havde den gamle pedantiske skolemesters rolle og udførte den efter sigende meget godt. Når der spillede komedie, fungerede ingen ringere end *Anton Arnesen*, *Capriciosas* forfatter, som instruktør. Familiernes *Søht* og *Arnesen* var stærkt indgiftede i hinanden.

Fru *Emilie Winthers* søster *Betty Søht* var vel nok den kraftigste magnet i det hele hus. Hun var en sød, livfuld pige med en kæk lille opstoppennæse og det dejligste mørkebrune hår, yndefuld, spinkel, lille, henrivende skabt, indsmigrende, lystig, med de nydeligste

dramatiske anlæg. På hver af sine bittesmå, smidige fingre havde hun en tilbeder; imellem dem var onkel Vilhelm. Han var ganske betaget af hende. Da familien Winther engang i 1837 skulde til maskerade i »det ven-skabelige selskab«, var onkel Vilhelm ovre for at se karnevalsgæsterne i kostume; »han var ligesom gal over Betty; han havde næsten ikke set nogen af de andre og var ganske henrykt; han kunde hverken spise eller drikke, da han kom hjem.« — Betty giftede sig senere med en premierløjtnant *Adolf Schulz*, og dennes søster, fru *Caroline Lindberg*, der har udgivet en bog »Erindringer fra det wintherske hus«, mener, at skuffet kærlighed til Betty Søht har bidraget til at drive onkel Vilhelm i landflygtighed. Chi lo sa?

Samme fru Lindberg omtaler også andetsteds i sit skrift »enkefru Saxild med sønner og døtre; de var venner af Winthers og kom ofte, os unge til skræk, da de blev ansete for rageknive (døtrene nemlig)«. Mærkelig nok har ingen af de tre rageknive i alle de breve, jeg kender fra deres hånd, blot tilnærmelsesvis omtalt et eneste menneske så skarpt, som de selv omtales her. Familien Winther nævnes altid med den største sympati, både når lykken var til huse dér, og når melankoliens sorte skyer rugede over den stakkels Winthers sind.

Tanternes bedste veninder hed frøknerne *Bidoulac*. Faderen, *Joseph Bidoulac*, var sproglærer; moderens pigenavn var i al beskedenhed *Marie Sørensen*. Foruden en søn *Emil*, der i 1838 udvandrede til Brasilien, havde de tre højt begavede, livlige og smukke døtre: *Mathilde*, *Josephine* og *Virginie*. Disse tre unge piger gjorde alle gode partier, skønt de udgik fra et noget zigøjneragtigt hjem. *Mathilde* blev i 1837 gift med en købmand *Lüttkens* i Pernambuco. *Josephine*, som i flere år var guvernante hos grev Moltke-Nütschau og

var faders særlig gode veninde, med hvem han i flere år vedligeholdte en korrespondance, ægtede 1845 den norske digter *Welhaven*. *Virginie*, om hvem mere bliver at fortælle sidenhen, havnede 1848 i ægteskab med den senere biskop *Martensen*, hvis første kone havde været hendes veninde.

Til bedstemoders omgang hørte også to af hendes lejere: oberstinde *A. Meitzner* og mrs. *Jones* samt miss *Niven*. Fru Lindberg oplyser i sin ovenomtalte bog, at miss *Niven* var datter af mrs. *Jones*, og at denne oprindelig var indforskrevet fra England for at undervise landgreven af Hessens døtre, prinsesserne *Louise* og *Augusta* (senere gifte henholdsvis med *Christian den 9.* og baron *Blixen-Finecke*). Sikkert er det i hvert fald, at miss *Niven* stod i nært forhold til landgrevens hus, hvor hun synes at have været en slags informatrice. »Når miss *N.* kom hjem fra byen, satte hun sig, uden at give sig tid til at tage tøjet af, lige over for moderen ved vinduet og fortalte bynyt, og alt imellem nikkede hun over til os« (∴ *Winthers*). Det var en veltalende slægt, den fra trediverne!

Det sidste par år, fader opholdt sig i København, antog livet i Silkegade et nyt præg. Hans yngste søster *Elise* var bleven voksen og havde udviklet sig til en høj, slank ung pige med et pragtfuldt rødt hår, brune øjne og de rødblondes blendende teint. Hun var velbegavet og havde megen lyst til læsning og anlæg for deklamation af vers. Der var over hendes væsen en rolig ynde og på bunden af hendes sjæl en stille glød, som gjorde hende tiltrækkende for alle. Hun hørte til dem, man uvilkårlig lægger mærke til og ønsker at lære at kende, og som alle mennesker er gode imod. Endogså den unærmelige fru *Heiberg* lod hende forestille for sig og talte venligt til hende, uden at det dog

lykkedes divaen at vinde den unge pige, der havde en instinktiv uvilje mod den noget skruede kunstnerinde. Børns kærlighed var Elise lettere modtagelig for, også de elskede hende. Således den lille *Henriette Wilkens*. »Hun står, mens jeg er der, og kysser mig på hænderne, når hun ikke kan komme til andre steder«. At også de unge mænd flokkedes om hende — både de, der kom i det saxildske hus, og de, der traf hende andetsteds —, følger af sig selv.

I Silkegade 45 boede, som ovenfor fortalt, fru *Marstrand* med sine fem prægtige sønner. Gennem den berømteste af disse, maleren *Wilhelm Marstrand*, kom den smukke Elise i bekendtskab med den mand, som siden skulde blive hendes brudgom.

Det var *Louis Gurlitt*. Han var født i Altona 1812. Hans forældre var jævne borgerfolk af den bedste tyske type. Faderen havde rige evner, og det var vist fra ham, at Louis arvede sit malertalent og hans broder *Cornelius* sit musiktalent. Moderen var en elskelig, jovial kone, som i mangt og meget skal have mindet om »Frau Aja«. Sejsten år gammel havde Louis begyndt sine kunststudier hos *Siegfr. Bendixen* i Hamborg, og i 20 års alderen var han kommen ind på kunstakademiet i København. Altona var jo den gang dansk og København som følge deraf det naturlige sted for en ung Altona-kunstner at søge hen til, når han attråede akademiuddannelse. I 1832 kom Gurlitt ind på akademiet, og allerede næste år vandt han dets mindre sølvmedalje. Der var ingen tvivl om hans store male- riske begavelse; han var afgjort den betydeligste af de den gang talrige holstenske kunstnere ved akademiet i København. Blandt de danske kunstnere, han sluttede venskab med her, var også *Wilhelm Marstrand*. De blev nøje knyttede til hinanden; i sommeren 1835 rej-

ste de således en måned sammen i Norge. Marstrand kom hjem i juli måned, Gurlitt først den 18. sept. Et rygte havde fortalt, at han var død oppe i Norge; men rygтет var falsk; Gurlitt levede lige til 1897.

Den 18. september kom han altså til København; den 30. september gjorde han sin entré i Silkegade 41. I løbet af efteråret og de første vintermåneder kom han der oftere og oftere; på onkel Vilhelms fødselsdag var han der endogså tre gange; og juleaften 1835 — som fader i parentes bemærket tilbragte i studenteforeningen — forlovede Louis Gurlitt sig med den smukke, rødhårede Elise Saxild. Han var den gang $23\frac{3}{4}$ år, hun $18\frac{1}{4}$.

Det blev et lykkeligt par: den lille, tætbyggede tyske maler og den høje, slanke danske pige. De nød deres lykke så meget mere intensivt, som de kun havde et knapt halvt år at være sammen i; så skulde Gurlitt for sin videre uddannelses skyld forlade Danmark.

Med Gurlitt holdt et helt nyt sæt mennesker indtog i det saxildske hus i Silkegade. De kom der med sang og klang — en hel bohème af kunstnere og sangere, mest af tysk oprindelse, holstenere som husets svigersøn. Der var den elskværdige maler *Johs. Mohr* og den smukke *Herm. Carmiencke*, hvis skønhed bragte *Virginie Bidoulac* og tante Rikke »temmelig nær ved dårekisten«. Der var den musikalske tandlæge *Elias*, som ærgrede Elise ved at kalde hende »mein liebes Kind«; hun fandt ham alt for jødisk. Den samme indvending havde hun mod musikeren *Ernst Meyer*, som rejste bort med et omvankende skuespillerselskab (det beckerske) og for en tid slog sig ned som musiklærer i Ålborg. Der var endvidere billedhuggeren *Heinr. Siegel* (med øgenavnet »sigenét«), maleren *Adolf Carl*, som fik en sjælden kærlighed til fader (»han smiler

over hele ansigtet blot ved at høre dit navn«), landskabsmaleren og skuespilleren *Joh. Ludv. Schneider*, Gurlitts elev, *Carl Grolig*, *Wølperding*, *Raffit* o. fl. Af danske malere kan nævnes foruden *Wilhelm Marstrand*, der i 1836 tegnede *Elise*, *Jorg. Roed*, som malede et lille, kønt portræt af hende, og (fra 1837 af) *Mart. Rorbye*. Af nordmænd hørte *Joh. Flintoe*, som i 1835 var i København, og *Ad. Tidemand*, om hvem Gurlitt mærkelig nok kun havde små tanker, til husets omgangsvener.

De unge kunstnere spillede guitar og sang kvartetter — assisterede heri af den før omtalte *Ludvig Hjorth* («der junge Mann»), søn af justitsråd H. i kastellet, og kirurgen *C. E. Holm*, som havde en herlig basstemme — de tegnede og gjorde halløj; de spiste bedstemoders gode mad og underviste hendes døtre i alskens musikalske og kunstneriske færdigheder. Nanna var den mest modtagelige — eller energiske; hun sang med *Elias*; og den enfoldige *Line* var muse; hun gav kunstnerne »ideer« til deres tegninger.

Elise var måske den, som bragtes mindst ud af fatningen af denne invasion. Hun kunde ganske vist spille klaver; men hun havde ikke sangstemme som *Nanna* og *Line*. Derimod var hun en begejstret tilhørerinde, når de andre sang. Hun malede ikke — som *Nanna*, der i flere år havde malet på porcellæn under vejledning af blomstermaler, prof. *J. L. Jensen*, — men hun besøgte flittig galerier og kunstforeningens udstillinger; hun så med sin kære *Ludjes* øjne og afstemte loyalt sine sym- og antipatier efter hans. Gurlitt talte tysk, og hans dannelse uden for den rent maleriske bundede helt og alene i tysk kultur. For ham var *Goethe* og *Schiller* de store digtere; dem gav han *Elise* at læse. Og hun, som før sin forlovelse kun havde

kunnet meget lidt tysk, lærte hurtig både at læse og tale sproget. Gurlitt havde hin juleaften, da han friede til hende, givet hende Schillers værker til julegave. De blev hendes stadige læsning i den følgende tid. Hun læste dem godt og kunde store stykker af dem udenad. Mest naturligvis sådanne som fandt anvendelse på hende selv. Sådanne ord som disse af Schillers *Lied von der Glocke*: »Die Leidenschaft flieht, die Liebe muss bleiben«, citerer hun atter og atter. Den rolige unge pige har opdaget sig selv som lidenskabelig og undres over, hvorledes den glød, hun føler i sig, nogen sinde kan slukkes. Hun spekulerer over, hvorledes hun vil være som gammel, og spørger sin ven: »Kan du forestille dig os som to gamle fyre, når vi taler om vore ungdomsdårligheder. Tror du ikke, det vil blive morsomt, Ludje?«

Men foreløbig er de jo bægge unge og sværmer sammen det halve år, der er tilbage, inden de skal skilles. Så kom afskeden den 16. maj 1836. Gurlitt skulde til Tyskland for et tidsrum af 2 år med hovedophold i München. Elise havde håbet at bevare sin ro lige til det sidste farvel på Københavns toldbod, men kraften svigtede hende i det afgørende øjeblik, og hun knækkede sammen. Dog kun for en times tid, så var hun atter ganske rolig. Som sin moders ægte datter vidste hun, at man burde finde sig i det uundgåelige.

Gurlitt rejste først ned til sine forældre i Altona, derfra videre til Berchtesgaden i Salzburger alperne, hvor han malede et par måneder, og endelig til München. Elise sad i København »i sin gamle krog mellem kommoden og vinduet«. Hendes moder havde foræret hende en nydelig lille rok, og på den spandt hun til sit udstyr. Imens kom og gik Gurlitts venner, Carmiencke, Mohr, Siegel, Elias, Raffit og hvad de nu allesammen

hed. Dagene svandt, og spindet hobede sig op. Så vidt muligt hver dag skrev hun et par linjer til sin »Peter in der Fremde«. Også til hans forældre, som hun endnu ikke kendte, skrev hun lange breve. Hun længtes meget efter sin »rare Louis«, men hun øvede sig i tålmodighed, og kun sjældent var hun urolig for ham. Ofte kunde hendes sind fyldes med en stor og dyb lykkefølelse; så troede hun med sikkerhed at kunne slutte, at han måtte have det godt og også være lykkelig. Men en gang imellem greb angsten hende. Navnlig ved årsskiftet 1836—37, da der var kolera i München og Gurlitts breve udeblev, led hun usigelig af frygt og længsel. »Das Lied von der Glocke« havde nu kun strenge ord til hende; »Ach, vielleicht, indem wir hoffen, hat uns Unheil schon getroffen« og »Doch mit des Geschickes Mächten ist kein ew'ger Bund zu flechten«. Hun vilde ikke fæste sin lid til disse ord; »ti du ved, jeg har altid været et lykkens barn, og jeg kan ikke tåle den tanke, at det kunde være anderledes«. — Endelig kom det ventede brev, og så er al sorgen glemt. Hun citerer: »Freudvoll und leidvoll, gedankenvoll sein, langen und bangen in schwäbender Pein, himmelhoch jauchzend, zum Tode betrübt — glücklich allein ist die Seele, die liebt«.

Allerede den gang havde det i længere tid været bestemt, at Gurlitt, i stedet for at blive borte i to år, skulde komme hjem næste forår, holde bryllup med Elise og tage hende med sig til Tyskland. »Jeg har fået dit brev [om denne nye plan], og dets indhold gjorde mig til det lykkeligste menneske. Jeg rødmer ikke ved at tilstå, at jeg intet inderligere ønske har end det, så snart som mulig at blive forenet med dig, min eneste elskede Louis«. Nu får røkkehjulet lystigere sving, nu lægges der planer og træffes aftaler. Inden vinteren er til ende,

har hun spind nok til en lille dug og 12 servietter. Søstrene bliver sat i arbejde med at sy på udstyret; bedstemoder får travlt med at gøre udveje for medgiften; forårssolen skinner ind ad de små ruder på en slank ung rødhåret pige, som sidder og grubler på, om det dog også er rigtigt, hvad der står hos Schiller: »Die Leidenschaft fliehet«.

I hele denne urolige tid gik fader uanfægtet sin daglige gang til Amager birks kontor og uddannede sig til sin fremtidsvirksomhed hos v. Osten. Denne synes at have fuldt op af volontører på sit kontor og i øvrigt at have nøjedes med ikkun én fuldmægtig, den ovenomtalte Christensen.

Carl Meinig, som havde taget juridisk embedseksamen året efter fader, var kommen på sin faders kontor i Nøddebo. Den daglige omgang mellem de to venner var således afbrudt; men i ferierne besøgte fader familien i Nøddebo og blev særdeles vel anskreven derude blandt både unge og gamle. Fru Meinig brugte ham stadig som sin kommissionær i København, og datteren Caroline udlod sig til sin broder med: »Det er ingen nederdrægtig karl, den Saxild«.

Laurits Bregendahl var stadigvæk i Skelskør hos L. Foss. Dybt foragtede han denne lille sjællandske købstad og dens borgere, der forekom ham filistre til hobe, og højlig foragedes han over det, der foregik i hans og Foss' jurisdiktion, hvor der under grev *Holstein-Holsteinborgs* mægtige protektion trivedes en religiøs bevægelse, ledet af mænd som *Rasmus Sørensen* og *Rasmus Ottesen* og præsterne *C. F. Rønne* og *J. C. E. T. Mau*. Med den sædvanlige akademiske dumhed over for folkelige rørelser begreb den gode Lars ikke et muk øf, hvad der foregik; for ham var det spektakler og intet andet. — I øvrigt var L. Bregendahl liberal i tidens

stil og fulgte ivrigt med i dens politiske rørelser — den første stænderforsamling sammentrådte i Roskilde 1835 —, var medlem af trykkefrihedsselskabet og en begejstret læser af »Fædrelandet« og »Københavnsposten«, som den gang var nye blade.

Mens Laur. Bregendahl udfoldede sin velsignelsesrige virksomhed i »det hellige land« omkring Holsteinborg, bravt bekæmpende filistrene i den lille by Skelskør, drømte han romantiske drømme om at vie de danske kolonier sine evner og kræfter. Danmark havde den gang foruden sine nuværende kolonier, også besiddelser både i Forindien og på Afrikas vestkyst. Til trods for, at L. Bregendahls stræben til syvende og sidst viste sig at være ganske prosaisk, havde han dog som ung mand poetiske griller; hertil hørte den, at han vilde udvandre. Til Guinea kom han dog ikke, heller ikke til Trankebar, skønt han søgte en fuldmægtigpost derovre. I stedet derfor fulgte han med sin principal til Roskilde, hvor denne i 1837 blev borgmester.

Niels Wagtmann var bleven teologisk kandidat i 1836. Han boede sammen med sin moder og søster *Bolette* og levede af at være timelærer. Fader og han kom stadigvæk meget sammen, og *Adolph Bauditz* var »der dritte im Bunde«. *Wagtmann* var en brav fyr; en yderligere tiltrækning havde han ved at være fætter til den smukke *Grete Jürgensen*. *Elise* fortæller. »*Adolph B.* har været tillige med *Georg* ude på »fyrtårnet« på Stevns og er bleven så forfærdelig indtaget i frk. *Jürgensen*. Jeg så et brev, han havde skrevet hjem, hvori han med megen henrykkelse omtalte den smukke *Grete*. Nu er følgelig *Georg* og han rivaler.« Det blev dog hverken fader eller *Bauditz*, som kom til at eje »fyrtårnets« perle; hun giftede sig med apoteker *Geo*.

Chr. Bartholdy og blev med ham moder til komponisten.

I den samme sommer, i hvilken fader var på Stevns med Bauditz, besøgte han også godsforvalter *Poul Bened. Schröder* på Svenstrup. Schrøders hørte til familiens gamle venner; hvorfra bekendtskabet stammer, ved jeg ikke. Familien bestod af mand, kone (født *Boeck*), 5 sønner og 2 døtre. En datter var nylig død, og moderen sørgede usigeligt over hende. Men familiens hævdvundne gæstfrihed fornægtede sig desuagtet ikke. Bedstemoder, Nanna og Elise var inviteret derud for en 14 dages tid. Fader var der som sagt også et par dage. Rimeligvis har han været ven med den ene af sønnerne, *Frits*, der var juridisk kandidat fra 1835. Elise og fader blev på Svenstrup et par dage, efter at de andre var rejst. »Georg har været til almindelig morskab derude med sin svaghed og mange indfald.« Fader synes i disse år at have været lidt hypokonder; han led vistnok af en kronisk tarmkatarrh, og har næppe kunnet dy sig for at gøre løjer med den i det joviale schrøderske hus.

Rivaliteten mellem Bauditz og fader kan næppe have været synderlig dybtgående, ti just i den vinter, som fulgte efter besøget på »fyrtårnet«, var han så tit hos Bauditz's, at hans søskende rådede ham til at tage dér i huset. Forfærdelig morsomt må der også have været i dette elskværdige hjem, hvis chef, den gamle oberstløjtnant, var så forelsket som en ung fændrik i sin mangeløse, kloge og kærlige kone, at hun ikke kunde rejse fra ham, uden at han sank hen i melankoli og mistede appetitten, og hvis børn både var flinke, opvakte og livsglade mennesker. Der var foruden *Adolph: Lotte, Gustav, Peter, Margrete, Line, Sofus* og *Vilhelm*. Mest jævnaldrende med fader var *Adolph* og *Lotte*. *Lotte* var

en tid lang forlovet med *Johannes Oehlenschläger*, digterens søn, som studerede jura og også drev det til at blive kandidat med haud. Gustav og Peter blev officerer i 1836 og 1837. Peter havde et smukt talent som tegner (han har tegnet fader) og modellør; han skar både i træ og elfenben og fik i 1847 den neuhausenske præmie for kaméskæring.

Grunden til, at det var blevet så hedt mellem fader og Adolph Bauditz i denne vinter, var den, at de nu skulde skilles ad. Fader havde nemlig fået en plads som første fuldmægtig på byfogedkontoret i Kolding og skulde tiltræde den i foråret 1837. Hermed var det gået således til:

I 1836 blev fuldmægtig *John Johnsen* på borgmesterkontoret i Kolding udnævnt til 2. assessor i den islandske overret i Rejkjavik. Borgmesteren, justitsråd *Christen Estrup*, måtte derfor se sig om efter en ny fuldmægtig, og han henvendte sig i begyndelsen af november til den mand, der i sin tid havde skaffet ham Johnsen til fuldmægtig, nemlig den ovenfor omtalte avditør *C. V. Lange*, og bad ham, der som juridisk manuduktør havde en del bekendte iblandt yngre jurister, om at skaffe sig en brugelig fuldmægtig. Den faste årlige løn var 100 rbd. r. s. foruden de sportler, som tilfaldt fuldmægtigen som sekretær i forligelseskommissionen, ca. 30 rbd. årlig. Stillingen gav derhos god lejlighed til privat fortjeneste, navnlig ved inkassationer ved løsøreavktioner. Endelig fik fuldmægtigen frit ophold hos principalen; derfor skulde han være et dannet menneske.

Lange tilbød straks fader pladsen og rådede ham til at tage imod den. Johnsen havde været glad for den, og Estrup ansås for en indflydelsesrig mand, som det kunde være godt at komme i forbindelse med.

Da fader gennem Lange fik tilbuddet om pladsen i

Kolding, havde han just af *Carl Meinig* hørt, at denne ønskede den, og fader vilde så på ingen måde træde ham i vejen. Der opstod derfor en ædel kappestrid mellem de to venner om, hvem der skulde ofre sig for den anden. Afgørende blev det, at den gamle Meinig ønskede at beholde sønnen hos sig, og fader tog da imod Estrups tilbud. — Men fra den tid af blev fader og Meinig dus og kom på fornavn med hinanden. Og da Meinig i begyndelsen af 1837 søgte Holsteinborg birk, var fader på støvlerne for at befordre hans sag. Det hjalp imidlertid ikke, Meinig blev forbigået. Men fra majdag 1837 blev han første fuldmægtig på sin faders kontor i Nøddebo.

Inden udgangen af november 1836 var aftalen mellem Estrup og fader i orden. Da Johnsen skulde rejse først i april 1837, blev det bestemt, at fader skulde tiltræde i begyndelsen af marts. Men Johnsens ophold i Kolding forlængedes, og fader fik derfor respit til midt i april.

Stakkels bedstemoder! Hun skulde altså i foråret 1837 miste ikke mindre end 2 børn, sin yndlingsdatter Elise og sin trofaste forretningsfører Georg. Men forandringen var jo til bæggens vel; derfor klagede hun ikke. — Fader tog sagen med stor ro. Som sædvanlig tilbragte han sin juleaften i studenterforeningen; der var den gang ikke den sentimentalitet over for juleaften, som der senere kom. Og han gjorde den aftale med sine veninder blandt de unge piger, der kom i hans moders hus, at de skulde give ham en mindegave, mod at han forpligtede sig til at give hver af dem, der holdt fødselsdag, inden han rejste, en gave til minde om sig.

Den 12. april 1837 forlod han v. Ostens kontor, og den 15. drog han af sted fra København. I sin kuffert medførte han som mindegave fra Adolph Bauditz J. H.

Voss' Luise. Foran i bogen havde den trofaste ven skrevet følgende tilegnelse: »Til en erindring om vort venskab og de mange lykkelige timer, vi tilbragte sammen i den skønne natur, modtage du, idet du forlader os, denne bog, som jeg vidste var dig kær, fra din altid hengivne A. Bauditz«.

På vejen til Kolding besøgte fader *Laurits Bregendahl* i Skelskør og traf ham i en yderst nedtrykt sindstemning. Hvad grunden til den brave Lars' depression var, forlyder der intet om; men *Foss* havde flere døtre, bl. a. den *Thekla*, som senere en tid var forlovet med *Wilhelm Marstrand*. Mulig er det hende, der har forvoldt den megen smerte.

•

VII. Fuldmægtig.

Det var, sandt at sige, en elendig lille by, skæbnen havde ført fader til. Dybt inde på bunden af en næsten usejlbar fjord lå Kolding med sine 2300 indbyggere, som om den var forglemt af gud og af kongen. Vejrbidt og ulykkespående knejsede slotsruinen over den lille by med de krogede gader og gamle faldefærdige huse — et à to hundrede år de fleste af dem. Og du milde gud, sikken en brolægning! i de fleste gader kun en række store, flade, utilhugne sten midt ned ad gaden, og i stenbroen ved siden af dem dybt slidte vognspor, delvis opfyldt med grus. Når man som fader kom fra øerne, holdt man sit indtog i byen igennem Klosterport. Snoghøjvejen var, omtrent ud for den nuværende Kærlighedssti, afspærret med et stakit, og ved siden af det lå konsumptionsboden, hvor vognene standsede for at blive ransaget af betjentene — nogle stakkels defekte individer højt oppe i oldingealderen og kun alt for ofte dybt nede i laster af alle slags. Var dette skær klaret, rullede — nej, skumpledtes man langs staldgårdsbakkens rand ned igennem Klostergade. På sin højre hånd havde man lige fra staldgården af en vældig stor have (slot-tets gartnerhave), som optog hele pladsen mellem staldgården og den nuværende S. Klostergade og mellem Ø. Klostergade og Persillegade. Ud for sidstnævnte gades vestre hjørne var Klostergade næppe mere end 8 alen bred; men Helligkorsgade var en pæn, bred gade og Rendebanen en anselig plads. Husene var overalt små og usle, ét-etages bindingsværks bygninger, hver bereg-

net til én familie med de færrest mulige krav til livets hygge. Gadebelysning var en fuldstændig ukendt ting. For så vidt man i det hele taget gik ud om aftenen, medførte man sin håndlygte og hoppede ved dens lys fra sten til sten gaden igennem.

Som Klosterport lukkede af for Snoghøjvejen, således spærrede Nørreport (i Låsbygade), Hospitalsporten og Sønderport for byens andre adgangsveje. Intet spiseligt måtte indføres i byen, før der var betalt konsumptionsafgift af det. Af hvert læs brændsel kunde byen desuden kræve 1 stykke brænde og 5 tørv. — Toldgrænsen gik op til Koldingå; Sønderjylland betragtedes som udland, og Kolding by var derfor afskåret fra halvdelen af sit naturlige opland. Følgen heraf var, at der i Kolding trivedes det skamløseste smugleri, der demoraliserede en stor del af den næringsdrivende befolkning.

Handelen lammedes skammelig ved disse indførselshindringer, og den fordel byen kunde haft af en havn, kendte den den gang ikke til. De skibe, som fôr på Kolding, måtte opankres på rheden ved Strandhuse, og varerne transporteredes derfra i fladbundede både op ad fjorden og åen, hvor de udlossedes ved Sønderbro. Strandhuseboerne brugte deres faktiske monopol til at flå koldingenserne efter noder.

Da omsætningen var så ringe, var også pengene få. Men borgerstanden var ikke desto mindre ikke egentlig fattig. Den havde hvad den kunde bide og brænde; den kunde forsyne sig selv og havde derfor nok, ja rigelig nok for sine få fornødheder. Hver købmand, hver brændevinsbrænder, hver håndværker havde ved siden af sin egentlige virksomhed et avlsbrug, som var den egentlige basis for hans økonomiske eksistens, eller i hvert fald den reserve, han havde at falde tilbage på,

hvis alt andet skulde slå fejl. Hver grundejende borger havde sin lod i bymarken, måske også en større eller mindre ejendom i de tofter, som lå rundt omkring i byen eller dens udkanter. Der dyrkede han sit korn; dér havde han sine kreaturer på græs, og hans hele økonomi havde denne agrarisme til baggrund. Derfor var han til en vis grad uafhængig af konjunkturerne. I nødsfald kunde han producere sit eget og sin families konsum. I de borgerlige huse bagtes og bryggedes der, der blev spundet og vævet, støbt lys og hensaltet — omtrent som blandt bønderne ude på landet. Bondskhed i livsbetragtning og livsvaner, ja endog i sprog var da også et fremtrædende træk hos datidens købstadsborgere; og der var også den gang mellem en købstads »fine portion« og den »simple« befolkning et selvfølgelig skel, som kun delvis slettedes derved, at der mellem disse to nationer eller racer groede en mellemstand frem — de (relativt) store handlende, som i kraft af deres pengepunge kunde tage en art konkurrence op med de socialt privilegerede.

I det lille samfund var det altså at fader i foråret 1837 blev hensat. Hvor var der ikke trøstesløst langt den gang mellem Kolding og København. Hovedstads-posten kom kun to gange om ugen til Kolding, og brevportoen var dyr. De flest mulige breve lod man derfor besørge ved venner og bekendte; eller også måtte skipper *Halmøe* tage sig af dem. Han fôr imellem København og Kolding og var en højtbetruet mand.

Tit og mange gange må faders tanker i den første tid af hans udlændighed være fløjne til København, hvor der i hans hjem blev truffet store foranstaltninger til Gurlitts og Elises bryllup. Et svagt håb havde fader nærret om på rejsen til Jylland at have mødt sin svoger, der netop i de dage var for hjemvendende. Fader og

Gurlitt var særdeles gode venner. De kaldte hinanden med øgenavne; fader hed *Jensen*, Gurlitt *Danielsen*. De herrer *Danielsen* og *Jensen* skulde imidlertid ikke møde hinanden den gang. Gurlitt kom til København den 17. april, efter 18 dages rejse i den strengeste kulde. Lise havde ønsket at holde bryllup den 16. maj, da det både var årsdagen for Gurlitts bortrejse og hendes forældres bryllupsdag. Men da brudgommen kom så tidligt, blev også brylluppet fremskyndet. Det fandt sted den 3. maj 1837 om aftenen kl. 8. Tante Rikke giver følgende beskrivelse af den mindeværdige begivenhed:

»I onsdags var da den store dag. Brylluppet stod nede i mrs. *Jones'* sal, som vi havde dekoreret på det bedste. Bang havde hængt gardiner op dernede af vore gule morins og hvide klare. For enden af salen stod en stor blomstertrappe så tæt besat med smukke blomster, som det var muligt. På det øverste trin stod den lille gipsfigur, du kender. Uden for dette stod brudeskamlen af rødt fløjl med guldfrynser, på et meget smukt tæppe, med en høj forgyldt kandelaber med armstage på hver side, hvilket i forening med lysekroner og flere armstager gjorde en meget skøn virkning. For resten var der sat to sofaer til de ældre damer, og en kres af stole til herrerne og de unge damer. *Smith* var i silkepræstekjole og holdt en smuk tale. Efter vielsen gik vi op i vore egne gemakker og drak té. Konferensråd *Monrad* førte *Lise* og justitsråd *Dall* Gurlitt frem for brudeskamlen. Op ad trappen gik de i procession: først brudeparret, så konferensråden og moder, dernæst *Smith* og fru *Dall*, *Dall* og fru *Nagel*, *Vilhelm* og fru *Topsoe*, *Topsoe* og fru *Jones*, *Christian Schiønning* og fru *Smith*. Ingen af de unge damer havde nogen kavalier af gode grunde. I dagligstuen var dækket et galabord, som rummede 22 personer. Der var altså lukket,

lige til vi skulde til bords. Fru *Monrad* blev ved sygdom forhindret i at komme, ligeledes *Raffit*, som var indbudt som den eneste ven, Gurlitt brød sig om at have med. Da du jo ej er ganske ufølsom for taflets glæder, vil jeg fortælle dig, hvad vi blev trakteret med. Jomfru *Fristrup* stod for det hele. Først fik vi to store postejer med kapuner og poularder. Derefter karper med flødesovs, stegte ryper og en stor dobbelt lammesteg, som så ud som en dyreryg. Til sidst vanilleis med marengs, gelé, kage og en stor kransekurv. For resten: af den bedste vin fra *Owen* og i overflødighed, madeira og portvin. Her var, imod sædvane ved bryllupper, meget muntert. *Topsøes* havde moret dem så udmærket, så *Trine* fortalte, da hun kom med brudegaven, at hun havde aldrig set sekretæren så munter fra noget selskab; da han kom hjem, vilde han begynde at danse. Heraf skulde jeg snarest tro, at han havde haft en lille »snitzer«. Mrs. *Jones*, der var hans borddame, fortalte, at han havde spist som en oberst, 3 portioner af hver en eneste ting. Dieses sejt under uns gesagt. Imellem skålerne var også de fraværende kæres. Kl. 1 skiltes man ad. Om morgenen indtraf adskillige brudegaver. Om formiddagen begyndte gratulationerne fra 11½ og varede til 4. Det vilde være for vidtløftigt at nævne dig alle, da der foruden os selv var 80 mennesker den første formiddag Vi har regnet ud, at her omtrent har været 140 gratulanter, og vi kan endnu vente nogle.«

»Moder havde frabedt sig illumination under hånden; altså fandt det ikke sted Hele gaden polerede vinduer lige til det sidste; ti hvis én havde begyndt, vilde de alle have gjort det.«

Gurlitt og Lise var indkvarterede på faders tidligere værelser, der var pyntet op på det nydeligste med hvide

gardiner m. m. De boede der et par dage og rejste så den 8. maj til Helsingør, hvor de var i 3 uger, derefter til Kullen i 4 uger og endelig over København og Altona, hvor de besøgte Gurlitts forældre, gennem Tyskland til Böhmen (Teplitz, Karlsbad, Eger) og ind i Bayern, hvor de efter et besøg i Nürnberg tog ophold i deres nye hjem i München.

Mens familien i Silkegade 41 festede, satte fader sig ind i sine nye forhold i Kolding. Han boede hos sin principal i dennes ejendom, en gammel grundmuret gård fra ca. 1500 på Østergade, dér hvor nu nr. 17 står. På første sal var kontorerne, og dér fik fader også sit værelse. Det var ikke ret stort, dette værelse; men Nanna undervurderer dog vistnok dets størrelse, når hun udtaler den formodning, at det ikke var større end »lille das«. Så meget er imidlertid sikkert, at værelsets lidenhed og beliggenhed foranledigede fader til at opgive en af sine vaner, nemlig tobaksrygningen. Over en menneskealder senere havde han endnu den kardus tobak, som han ved den lejlighed havde stillet hen.

Faders principal justitsråd *Christen Estrup* var søn af rektor (senere præst) i Randers *Peder Estrup*, og fødtes 1790. Han var altså i sin bedste alder, da fader kom i hans brød. Han havde først været avditør dels i Fredericia, dels i Viborg, dels i Helsingør. Som 30årig mand var han kommen til Kolding, hvor der den gang herskede næsten opløste forhold i embedsstanden; først som konstitueret borgmester, byfoged og byskriver samt herredsskriver i Anst m. fl. herreder. Siden, fra 1824 af, havde han fået fast ansættelse og sin justitsrådstitel. Han havde med sin hustru, der var født *Willadsen*, en eneste datter *Hectorine*. Fru Estrup var i 1834 død ved et tysk badested, og familien bestod derfor nu kun af justitsråden og hans 19årige datter.

Justitsråd Estrup var en fint dannet mand og en klog og selvbevidst embedsmand. Han var broder til historikeren, etatsråd *Hector Estrup* på Kongsdal (politikerenes fader), og hans søster var gift med konferensråd *Laur. Engelstoft*, ligeledes historiker. Kolding borgmesteren havde ingen litterære aspirationer; han udnyttede sine evner i administrativ og politisk virksomhed. At bringe forholdene i Kolding på fode efter 1820, da byen lå i det dybeste moralske og økonomiske kaos, var i og for sig noget af en bedrift; at føre købstaden fremad i udvikling, kunde nok kræve en dygtig mands hele energi gennem mange år. Allerede i 1821 var det lykkedes ham at gennemføre udskiftningen af byens jorder. Som fader fremhæver i sin nekrolog over Estrup (Kolding avis, 1868 20. avg. nr. 221) opnåede han sit mål ved klogskab og humanitet: han tog magistratsjorderne samlede yderst i marken og formåede de større lodsejere til at følge dette eksempel; derved opnåedes, at de mindste lodsejere fik kortest vej til deres lodder i bymarken.

Chr. Estrups evner kom ikke blot Kolding til gode. I året 1832 var han bleven kaldt til København for at deltage i de rådslagninger, som gik forud for stænderinstitutionens indførelse, og senere deltog han, så længe han var i Jylland, i de jyske stænders forsamling som kongevalgt medlem. Han var også på denne plads en forretningsduelig, energisk mand, hvis arbejdskraft — som komiteformand og referent — udnyttedes til det yderste. Utallige er de hovedpiner og umådeligt det kvantum snus, som det politiske arbejde kostede ham. Men han havde til gengæld den tilfredsstillelse at vinde almindelig anerkendelse og kærlighed fra alle sider. Stændervisen omtaler ham i sit 51. vers således:

Beskedenhed — en ynglings dyd —
 vor gode Estrup smykker ;
 og gi'er han sine tanker lyd,
 enhver hans hånd da trykker.

Han var en gennemelskværdig mand, fuld af de fineste hensyn til alle, han kom i berøring med. Hans forhold over for fader var fuldkommen eksemplarisk. Han behandlede sin fuldmægtig komplet som sin ligemand, stolede ubetinget på hans loyalitet i stort og i småt, betragtede ham som en ven af sig selv og sin familie og viste ham den største fortrolighed i alle forhold.

Hans datter *Hectorine* havde ikke fået faderens elskværdighed i arv. Hun var en lille stakkels forvokset pige, fuld af luner og selvrådighed. Som eneste barn af »byens hele borgmester« var hun opdraget i ensomhed, fornemt afsondret fra jævnaldrende pigebørn. 16 år gammel havde hun mistet sin moder; og faderen, der formåede med dygtighed at styre en hel lille købstad og deltagte som rådgiver i rigets styrelse, evnede åbenbart ikke at styre sin egensindige datter.

Faders formand i fuldmægtigstillingen *Johnsen* var endnu i Kolding og hjalp fader med at sætte sig ind i forretningerne. Allerede den 21. april forelå Vejle amts konstitution for cand. jur. Saxild.

Disse tre — borgmesteren, frøkenen og den afgåede fuldmægtig — var foreløbig de eneste, fader kendte i Kolding. Men snart kom han i forbindelse med flere. Nogle indfandt sig ukaldede. Det var den kære familie. Desværre er jeg ganske i vildrede med den gren af vor slægt, som hører hjemme i egnen syd for Kolding. Det eneste pålidelige, jeg ved, er at bedstefaders broder *Ole* (født 1747) i året 1790 var degn i Fjelstrup, sydøst for Kristiansfeld. Hans kone, *Elisabeth Sophia*, døde i Vonsild 1828, godt 78 år gammel, og efterlod sig, for-

uden manden, der den gang var pensioneret, 1 søn og 2 døtre. Jeg tænker mig at disse børn var 1) *Ulrich Selmer Saxild*, gårdmand i Vonsild, siden i Lejrskov, Vamdrup og endelig i Stenderup i Ø. Linnet sogn, gift med *Maren f. Krag*, 2) *Magdalene Dortha*, gift med en skomager *Grosser* i Kolding, og 3) *Elisabeth Margrethe*, gift *Jørgensen* i Broesbjerg pr. Kristiansfeld. Det var gået denne del af slægten ret kummerligt. Bedstemoder havde i sin tid — vistnok omkring 1830 — søgt at redde U. S. Saxild, som den gang var sin undergang nær, ved et lån på 200 daler kurant (eller 320 rbd.). Han var en meget mådelig debitor, og da han døde i 1839 fik fader i kommission at skaffe bedstemoder hendes penge igen — hvilket også lykkedes ham. Ulrich Selmer Saxild havde en hel del børn; skomager *Ole Saxild*, som sidenhen nedsatte sig i Kolding og blev faders hofleverandør og stadige skyldner, var et af disse. — I 1837 har der næppe været andre af slægten i Kolding end mad. Grosser, der altså, hvis min opfattelse af familieforholdet er rigtig, var faders kødelige kusine.

Forretningsforhold førte fader i forbindelse med andre koldingensere. Estrup var som sagt foruden borgmester, byfoged og byskriver i Kolding tillige herredsskriver i Anst m. fl. herreder. Herredsfogden i disse herreder hed overavditør *Morten Oxenbøll*, og hans fuldmægtig var exam. jur. *Otto Frederik Kralund*, søn af en overretsprokurator af samme navn og *Johanne Margrethe Seeberg*. Kralund var født 1815 og havde 20 år gammel taget dansk juridisk eksamen; han var rimeligvis bleven manuduceret af *C. V. Lange* ligesom fader. Han var en arbejdsduelig ung mand med megen forretningsans og begyndte tidlig at lægge grunden til sin efter provinsforhold store formue.

En lidt ældre ven fik fader sig i *Jens Sophus Borch*,

i. 1805, søn af forvalter *Erhard Borch* på Boller. Han var i 1826 kommen fra Fredericia til Kolding som handelsbetjent og havde 1830 købt en ældre forretning, som dreves i den gamle gård på Kolding torv. Samme år havde han ægtet *Elise Regine Catharine Thomsen*, en præstedatter fra Herslev, datterdatter af hans første principal, stadthauptmand *Thomsen*. De havde, da fader kom til byen, tre børn, *Erhard, Andreas* og en lille pige, der dog allerede døde i 1838. I 1837 fødtes *Anine* (senere gift med prof. *Ludv. Wimmer*), 1838 *Sophus*, 1846 *Wilhelmine* (senere gift med købmand *Emil Nygaard*), 1848 *Martin*. Købmand Borch (fra 1845 stadthauptmand) blev utvivlsomt faders bedste ven. Han var en højst sympatetisk mand, udmærket dygtig som købmand, flittig som en bi, klog, besindig og højhjertet. Næsten alt, hvad han foretog sig, lykkedes for ham, og han nød sin lykke med en sund naturs hele umiddelbarhed. Først og fremmest den lykke, han skyldte sin udmærkede kone, som han tilbad med en ynglings fryghed. Havde han været filosofisk anlagt, kunde han have skrevet »En livsanskuelse grundet på elskov«. Aldrig blev han træt af at foreholde fader, at en mand burde gifte sig for at blive lykkelig og gøre en anden lykkelig. De sorger, han i sit ægteskab havde, når børnene døde, — og der døde mindst lige så mange som der blev levnet ham —, kom han over i taknemmelig glæde over, hvad han endda ejede. — Borch satte overordentlig stor pris på fader; han kaldte ham »min ven«, »min kære ven« og sagde, at han havde mere fortrolighed til ham end til sine egne nærmeste pårørende og brødre.

I Kolding garnisonerede den gang to eskadroner af det holstenske lansenerregiment, som havde staldrum, ridehus m. m. i slottets staldgård. Blandt lanseneroffi-

cererne — der skal have set udmærket ud i himmelblå uniformer og rosenrøde skærf — fik fader straks mange bekendte, bl. a. de to eskadronchefer *J. L. V. Vaupell* og *C. L. Abrahamovitz* og sekondritmester *L. E. Cirsovius*, der fungerede som slotsforvalter ved Koldinghus. Vaupell var fader til 6 sønner, af hvilke botanikeren *Christian V.* og officeren *Otto V.* gjorde navnet berømt. Abrahamovitz var onkel og svigerfader til en af faders bedste venner fra Koldingtiden, den brave premierløjtnant ved lansenererne *Jacob Lautrup*, født på hovedgården Estrup.

I øvrigt kom fader i berøring med alle mere fremragende koldingensere. Jeg nævner et par navne: sognepræsten *J. S. H. Galskjøt*, den residerende kapellan *C. F. Kragerup*, skolens rektor *Johs. Grønlund*, dens overlærer *J. B. F. Bjerregaard*, postmesteren, kancelliråd *P. Limschou*, told- og konsumptionsinspektøren, justitsråd *Cl. Grooss*, toldkassereren *E. F. Ehnhuus*, lægerne krigsråd *P. A. C. Rosendahl*, der var distriktskirurg, *C. F. L. Færber*, *V. J. A. Marcussen* og *G. F. Eschricht*, apoteker *P. Eilschou* og rådmand *S. Grunnet*. Den koldingiske selskabelighed var den gang yderst primitiv; man kom sammen til et slag kært og en toddy; store middags- eller aftenselskaber var der ikke råd til; kun barsel- og bryllupsgilder fejredes i større stil. Embedsmændene og de størré borgere kunde uden for hjemmene mødes i klubben — *Thiesens* klub var i den senere »Brandorffske gård«. Lidt ensformigt var selvfølgelig livet i sådan en lille by; men det værste for en læsende mand som fader var naturligvis, at der ikke fandtes en ærlig boghandel i hele Kolding — ikke en gang et lejebibliotek eller en læseforening.

Faders tanker gik derfor ofte på langfart — til den by og det hjem, han havde forladt. Med sit hjem ved-

ligeholdt han selvfølgelig en nogenlunde regelmæssig korrespondance; men den, han indledede med forskellige venner og veninder, døde mestendels af atrofi. Selv blev han, som kontormænd gerne bliver, led og ked af pen og blæk, og hans korrespondenter holdt heller ikke ud. De fornøjeligste breve, han fik fra København, var vel nok dem fra *Josephine Bidoulac*, den senere fru *Welhaven*. De er skrevne med galopperende pen, meget åndfulde, næsten forcerede, og de vidner om, hvor meget de to, Josephine og fader, på den tid holdt af hinanden. Af vennernes breve er *Adolph Bauditz's* både de bedste, de fleste og de stadigste. Han er en ypperlig brevsriver. Han skriver som han taler, og han giver sine tanker friske fra hjernens værksted. Hans breve handler, som breve skal, om løst og fast, oplevelser, betragtninger, bynyt, ondskabsfuldheder og hjerteudgydelser imellem hinanden. Man har det indtryk, at han ikke har en forborgen fold i sit hjerte, så længe han skriver til sin ven i Kolding. Faders bortrejse og Elises bryllup med Gurlitt var to hårde slag for Bauditz. Han var, om ikke forelsket i Elise, dog så optaget af hende, så indtaget i hendes væsens ynde, forstandsklarhed og elskværdighed, at der kommer et skær af jalousi over hans omtale af Gurlitt. Hun er »ein Ausbund der Liebenswürdigkeit«, siger han; om Gurlitt mener han, at han »er i besiddelse af en stor portion arrogance, som vist ikke er aftaget i det sidste år«. Efter faders bortrejse kunde Bauditz ikke ret få ro nogetsteds; han slår en tid sin kærlighed på onkel Vilhelm, men han kan ikke erstatte fader. I sit hjem har han forskellige ærgrelser: han lægger sig ud med sin broder *Peter*, og han er yderst utilfreds med sin søster *Charlottes* kæreste *Johannes Oehlenschläger*, der går hen og tager juridisk embedseksamen med haud. Selv var Ad. Bauditz uhjæl-

pelig studiosus perpetuus og havde i grunden ikke noget at lade den anden høre. Men han er opbragt paa sin svoger og håner ham blodigt. »En foreløbig ansættelse har han erholdt, da han afskriver sin faders nye tragedie »Olaf den hellige«, og da Johannes O. får en ansættelse i statsgældskontoret som 17. volontør, udbryder Bauditz: »Det er en dejlig lykke! . . . Statsgælden forekommer mig et krapult institut, et asyl for en mængde dagdrivere, lapse og dumrianer; men han selv er grumme fornøjet!« — Mest optaget var Bauditz i denne tid (1837) af den franske digter *Xavier Marmiers* besøg her i landet. Marmier kom hertil for at studere skandinavisk litteratur og blev indført i Oehlenschlägers hus, hvor han forelskede sig i digterens datter *Marie*. Han friede til hende, fik en kurv, friede igen og blev forlovet med hende. Bauditz er fyr og flamme. »Denne forbindelse er virkelig af en såre poetisk natur; han, en gællier, dreven af kærlighed til Norden og dens litterære skatte, dem han kender som sine egne, kommer hertil og formæler sig med den danske poesi in corpore, med skjaldens skønne datter — kan man tænke sig noget mere poetisk, noget mere harmonisk afsluttet hele?« Forbindelsen holdt som bekendt ikke. Den gamle digter fik ret; han havde straks fra begyndelsen sagt: »Der aner mig intet godt af dette menneske; han ser så tragisk ud«. Nyårsaften 1839 ægtede Marie Oehlenschläger *Wollert Konow*.

Da sommerferien kom, måtte Bauditz over at besøge fader. Besøget varede kun 5 dage. Fader var den gang stærkt optagen, ti Estrup var i juli og august på rejse sammen med sin datter i Nordtyskland og senere i København — hvor han gjorde bedstemoders bekendtskab —, og hans unge fuldmægtig var derfor (for første gang) konstitueret borgmester o. s. v.

Bedstemoder og tanterne holdt fader nøje underrettet om alt, hvad der foregik i deres kres. Det der navnlig optog dem i sommeren 1837 var *Mathilde Bidouacs* forlovelse og giftermål med den velhavende købmand *Lüttkens* fra Pernambuco. »Mathilde var den dejligste brud man kunde tænke sig. Hun var klædt i hvidt figureret atlask og håret pyntet med myrter og blonderhængler«. — Fra Gurlitt og Elise i Bayern kom der kun gode efterretninger; de var lykkelige som to sommerfugle.

Hvorledes faders liv i Kolding formede sig i efteråret 1837 får man et indtryk af gennem følgende brev (et af de ganske få, der er levnet os fra Koldingtiden):

Kolding, den 14. Septbr. 1837.

Kjære Rikke!

Nu har Du ved uafslædig Anstrængelse med at skrive mig Utaknemlige til gjort Dig værdig til at faae et Brev fra mig; at Du ikke før har været saa lykkelig, maa tilskrives den Omstændighed, at jeg i det Hele taget saa sjældent skriver til Kbhvn., hvilket igen er foranlediget ved mange Omstændigheder, som jeg dog finder min Regning ved at fortie. — Det elegante Silketørklæde fik jeg rigtig med *Halmø*; men Folk har her desværre saa liden Smag, at ikke en Eneste har lykkeliggjort mig med at sige saameget som »hvad det er for et deiligt Tørklæde, De har der«, og det uagtet jeg har gjort mig Umage nok for at bære det til Skue, saasom ved at lægge det fra mig paa Bordet, hvorved jeg sidder o. s. v. Min Geburtsdag gik meget rolig hen, det vil sige som Geburtsdag betragtet, Ingen vidste noget deraf undtagen Justitsraaden og Frøkenen, som jeg havde betroet det, dog først om Middagen, som en stor Hemmelighed; og denne røbede de ikke, uagtet vi vare samlede om Aftenen til et meget muntert Selskab hos Herredsfogden, Overauditeur *Oxenbøll*, der om Formiddagen havde havt Barn i Kirke. Barnet fik det meget nedrige fransk-engelske Navn »Jean Morton« = Johan Morten eller Hans Mortensen (Fruen fandt Navnet Johan Morten altfor simpelt). Da jeg veed, at Du holder

grumme meget af god Mad, vil jeg ved given Leilighed omtale, hvad vi faae ved vore Selskaber heri Byen; saaledes fik vi her Kalvesteg (jeg seer allerede, hvorledes Du sagler), Vildænder, Kage, Rødviin og Portviin. I Søndags stod jeg første Gang Fadder; om Løverdag Aften kom min gode Ven Kjøbmand *Borch* (som *A. Bauditz* godt kjender) op til mig paa Contoiret og sagde mig, at han var i den høieste Grad af Fortvivlelse, da han skulde have Barn i Kirke næste Morgen, og nu havde hans Broder, der skulde komme fra Veile, svigtet ham, og han kom nu for at anmode mig om at agere Fadder. Paa Grund af disse talende Omstændigheder lovede jeg min Bistand. Da jeg aldrig før havde været i den Stilling, spurgte jeg mig for, hvorledes man skulde forholde sig, og der blev da forsikkert mig, at hvis jeg vilde være en galant Cavalleer, maatte jeg vente ved Kirkedøren, indtil Vognen med Fruentimmer-Fadderne kom. Jeg handlede, som der var mig befalet og maatte i den Anledning staae der i en stiv Klokke-time, inden de kom, hvorpaa jeg førte den Dame, der holdt Huen, en Jfr. *Line Petersen*, op af Kirkegulvet, hvorfra jeg skal (efter Kyndiges Dom) have skilt mig taalelig. Bemeldte Jfr. Petersens Kjæreste var ogsaa Fadder, men havde ikke vidst, hvad der var rigtig galant, og var derfor gaet ligefrem ind i sin Stol, deraf kom den Ære, at jeg kom til at føre hende op (ikke til Alteret). — En slem Ting ved denne Fadderstads er, at man skal ofre baade til Degn og til Præst, hvortil medgik $1\frac{1}{2}$ Dlr. Courant, omtrent 15 Mark, mange Penge i disse Penge-løse Tider. Vuggepenge slap jeg derimod for; jeg havde rigtignok en Specie, indsvøbt i hvidt Papir, i Lommen for at bruges dertil; men den anden Fadder meente, at *Borch* vilde blive vred, hvis vi gav dem, og derfor beholdt jeg min Specie. Om Aftenen var der stort Selskab, hvor jeg kom til at spille l'Hombre, hvori jeg vandt ligesaameget, som jeg havde givet ud om Formiddagen i Kirken. Af Madvarer fik vi Laxørret, Kalve-, Ande- og Agerhønssteg, Rombudding og Kage, Rødviin og Rhinskviin. Samme Aften skulde jeg have været ude paa Hviidsminde, en Gaard $\frac{1}{2}$ Miil fra Kolding, hos en Consul *Græbert*, der har viist mig megen Artighed; men jeg maatte refusere; idag gik jeg derud 1 Times Tid om Eftermiddagen for at hilse paa Familien og takke for Indbydelsen. Om Mandagen var

jeg hos Doctor *Marcussens* til et lille Selskab. Marcussen har det meget godt heri Byen; han har, i Forhold til den korte Tid, han har været her, en meget udbredt Praxis, især paa Landet. Derimod gaaer det kun ringe med Doctor *Eschricht*; han har saa godt som slet Intet at bestille. — I forrige Uge havde vi Fremmede, nemlig Etatsraad *Estrup* fra Kongsdal med Kone og 2 Sønner; disse sidste havde nær sat vort ellers saa rolige Huus paa den anden Ende; i det Hele er det en fortræffelig Familie; især gjør jeg særdeles meget af Etatsraaden; ogsaa Fruen er meget godlidende, men man maa først lære hende at kjende; thi hun har noget Koldt og Frastødende i sit Væsen som alle *Scavener*; de forlode os igjen i Mandags efter 8 Dages Ophold. Jeg skal hilsé meget slittigt fra Justitsraaden. Grunden, hvorfor Frøkenen ikke ogsaa gjorde Visit, var, fordi hun endnu ikke havde faaet sig en ny Hat, og hendes anden Hat var bleven spoleret underveis. — Jeg seer af Aviserne, at Capitain *Fog* er død, ligesaa Lieutenant *Hector Boeck*; det sidste Dødsfald frapperede mig mere end det første. — Jeg maa nu slutte, da Brevet skal afsted. Samtlige *Lises* Breve medfølge. Naar andre saadanne ankomme, haaber jeg mig dem ved Lejlighed tilstillede. Farvel, kjære Rikke! og hils samtlige mine Bekjendte og Venner fra mig. Din Georg Saxild.

Brevet behøver kun en meget kort kommentar. Det barn, fader stod fadder til, var *Anine Borch* (gift *Wimmer*); hans medfadder hed *Michael Andreas Wissing*, en af byens yngre købmænd. Den ene af de to unge Estrupper, som satte huset på den anden ende, var den senere konsejlspræsident. Kaptajn *Fog* er omtalt ovenfor s. 30 og 67; han hængte sig i fortvivelse over at være bleven indviklet i nogle embedsmisligheder. *Hector Boeck* var en broder til forpagter *Schrøders* kone (se s. 78).

Så veltilfreds som dette brev viser fader, var han dog langt fra altid i den første tid i Kolding. Stundom fik han anfald af selvforagt og misantropi, som når han i et brev til Bauditz erklærer: »Jeg anser mig for et al-

deles ordinært menneske; til gengæld anser jeg alle mennesker for lige så ordinære som mig selv«. Det er dog en ganske enestående udtalelse, men værd at tage med som vidnesbyrd om, at der kunde være bølgegang i faders rolige sind. Ellers var menneskeforagt ikke den stemning, som var hyppigst hos ham. Tværtimod, naturen havde udstyret ham med en sjælden sans for det værdifulde hos menneskene i alle dets former. Hans menneskeinteresse omfattede ikke blot slægt, venner, skolekammerater, studiefæller og folk af hans eget sociale lag. Han følte rent instinktmæssig den mest levende deltagelse for hvert enkelt menneske, han kom eller var kommen i berøring med. Det er morsomt at lægge mærke til, hvor tit de breve, han får fra Silkegade, omtaler ganske jævne folk — kuske, tjenestepiger, rullekoner o. s. v. — og altid med en udførlighed, som forudsætter, at fader må have næret stor interesse for dem. Han huskede med stor lethed de mennesker, han havde haft noget at gøre med — ikke blot deres ansigter, men deres familieforhold, huslige skæbne, vaner og særegenheder. Han kunde straks slå ind i den tone, der havde været anslået sidst, han var sammen med dem. Selvfølgelig havde han sine favoritter blandt menneskene, ligesom han af og til traf personer, som han ikke for sin død kunde fordrage. Men i almindelighed trådte han folk i møde med en åben velvilje, der ikke blev mindre, fordi vedkommende hørte til på livets skyggeside. Ved basarer, ved klubballer, ved folkefester kunde han slå sig ned hos de betydningsløseste personer; han fik altid noget ud af dem, og bagefter kunde han med levende glæde mindes og omtale et sådant møde.

Derfor blev fader, hvor han kom hen, den populære mand, og det kostede ham ikke et skridt at nå denne stilling, som han selv satte så megen pris på. Han blev

hurtig populær i Kolding, ikke blot i »Weltskrese«, men helt ned i den jævne befolknings bredeste lag. De kom til ham med deres besværinger, betroede ham at ordne deres forhold, og han blev dem en god og trofast rådgiver. Derfor fik han også snart en ret betydelig privat virksomhed og kom til at tjene gode penge.

En af hans ældste forretningsforbindelser i Kolding var *Jens Peter Wissing*. Han hørte ikke til samfundets stebørn, undtagen for så vidt som hans særheder gjorde ham til latterkilde for hele Kolding by. Han var, da fader kom til Kolding, omtrent en halvhundred år. I sine yngre dage havde han deltaget i det kommunale liv — f. eks. som eligeret borger 1826—29 —; men nu levede han som rig, ugift særling i det snurrige gamle hus på hjørnet af Søndergade og Helligkorsgade, der var bygget af legatstifteren *Peder Helt* i 1619. Dette hus, som havde en karnap ud mod Søndergade, udmærkede sig ved det tykke lag maling, det var oversmurt med — hvert år lod Jens Peter det male — og ved, at vinduerne til hans lejlighed så tit var slået ud. Det skyldtes gadedrengene, med hvem J. P. Wissing lå i evig fejde. Denne løjerlige snegl, der levede i en stadig angst for at blive forgivet, og som havde omgivet sin seng med en hel del sikrings- og forsvarsforanstaltninger, for det tilfælde han skulde blive overfaldet om natten, havde en lidenskab for at oprette legater og give gaver til kirken og skolerne. Han havde derfor idelig brug for en juridisk konsulent, og allerede i efteråret 1837 var fader bleven antaget af ham. Jens Peter Wissing elskede fader. Ikke blot forærede han ham alle de litografier, som fulgte med »Ny Portefeuille«, men han stiftede et legat til Kolding kommuneskole og kaldte det »Georg Saxilds legat«. Blandt faders efterladte pa-

pirer findes en hel samling som oftest anonyme breve fra J. P. Wissing.

I 1838 tog onkel *Vilhelm* medicinsk embedseksamen. Han havde ikke forhastet sig; men det gjorde de unge læger ikke den gang. *Jørgen Lorck*, der var student fra 1828, og *Andr. Buntzen*, der var student sammen med fader, blev således kandidater i samme år som onkel *Vilhelm* (student fra 1831). Han hørte til det første hold, der tog den forenede medicinsk-kirurgiske embedseksamen. Til sin store ærgrelse fik han kun haud I; tanken om at gå op igen opgav han dog snart. Kort efter sin eksamen overtog han et vikariat i Saksøbing, for læge *H. P. Rager*, mens denne var på bryllupsfærd. I Saksøbing kom onkel V. en del sammen med *Emil Aarestrup*, som da nylig var flyttet dertil. — Fra København drog han så med skipper *Utzon* til Kolding, hvor han besøgte fader i 14 dage i første halvdel af august. Fader var da atter konstitueret borgmester, mens Estrup var i Viborg til stændersamlingen dér. Hectorine var også bortrejst, og *Vilhelm* så derfor ingen af dem. Til sit hjem rapporterede han, at fader omtalte frk. Estrup med megen interesse og berømmede hendes gode hoved, gode kundskaber og ekscellente husstyre; »og folk i byen siger så meget«, tilføjer *Vilhelm*. Sagen var, at de gode folk gerne vilde have fader forlovet med Hectorine Estrup. Allerede forrige efterår gik der rygter i København om forlovelsen, og fader modtog fra flere af sine venner maskerede eller åbenlyse lykønskninger. — For øvrigt traf *Vilhelm* sin brøder »sund og fed (ej uden borgmestermave), skøn som Absalon og stærk som Samson«.

Fra Kolding begav *Vilhelm* sig over Ribe til Højer, hvor han vilde besøge *Peter*, som det gik mere og mere tilbage med. Han befandt sig usselt i den lille slesvigske

vestkystby og sank mere og mere ned i melankoli og ugidelighed, forsømmelighed og svir. Yderst letsindigt havde han i 1837 påtaget sig et vikariat på Sild, mens lægen der, dr. *Wölffke*, var i Kiel for at tage fysikats-eksamen. Derved gik selvfølgelig en del af hans praksis over til *J. C. Winding*, som havde nedsat sig i Højer 1837. Dette hindrede dog ikke Peter i at begå en ny ubesindighed. I juli måned, da Elise og Gurlitt var i Altona, begav han sig derned for at hilse på dem, inden de forlod landet. Uge efter uge gik, søsteren og svogeren rejste, men Peter blev; han befandt sig så fortrinligt hos de gamle Gurlitts. Først i midten af august, eller senere, satte han kåsen hjemefter igen. Bauditz havde på sin rejse efter besøget i Kolding truffet en dame, som havde fortalt ham, at hun mellem Altona og Flensborg havde fulgtes med »en uhyre morsom ung doktor«, og at hun havde grædt ved skilsmisken. Denne doktor var ingen anden end Peter. Han vandt sine sejre ude; hjemme i Højer ventede der ham kun nederlag. Al hans praksis var gået fløjten efter hans sidste tur; og da Vilhelm nu besøgte ham, traf han ham ganske vist »vel ved magt, velklædt og tilsyneladende ret vel tilfreds«, men i virkeligheden var hans stilling i byen håbløs, og han følte sig dybt ulykkelig. Hans eneste ønske var at komme til Sild som landfysikus, hvis dr. *Wölffke* blev forflyttet. Han havde syntes godt om folkene derovre og fattet interesse for deres sprog.

En af Vilhelms grunde til at besøge bægge sine brødre var den, at han havde besluttet at rejse til Brasilien og ønskede at tale med dem forinden. Allerede i 1837 var tanken om at udvandre oppe i ham; den skyldtes altså ikke eksamensskuffelsen. Når han netop valgte Brasilien, var det måske, fordi han vidste, at han vilde træffe danske der. *Mathilde Bidoulac* gift *Lüttkens* var

jo bosat i Pernambuco, og hendes broder *Emil* var i sommeren 1838 ligeledes gået til Brasilien. Mange unge læger talte om at udvandre; der var så trangt i København den gang — og *Betty Søht* blev jo i disse år forlovet med løjtnant *A. Schulz*.

Onkel Vilhelms beslutning om at forlade Danmark stod fast. Da han over Altona — hvor han besøgte de gamle Gurlitts — var kommen tilbage til København, indrettede han sig fuldstændig på at kunne udvandre. Han besøgte hospitalerne, gennemgik kursus i operationer i almindelighed, for sygdomme i genitalsystemet og øjnene i særdeleshed, uddannede sig som tandlæge og tandtekniker og besøgte fødselsstiftelsen. Desuden tog han undervisning i sprog: fransk, engelsk og portugisisk. I disse forberedelser deltog hans universitetsven *Carl Fürst*, der ligeledes havde besluttet at tage til Sydamerika.

Det må have kostet onkel Vilhelm utroligt at fastholde og gennemføre sin plan. Ikke blot var han et sjældent kærligt og følelsesfuldt menneske, der hang ved sit hjem med hele sin lidenskab; men der indtraf just i 1839 et par begivenheder, som måtte gøre det stærkeste indtryk på ham.

Den 20. marts ved middagstid var bedstemoder gået ud for at indbyde *Groves*. Da hun kom ud for *Marstrand's* gård, faldt hun i det glatte føre og brækkede et ben i hoften. Hun blev straks hjulpet op og kom til sengs, og professor *Thal* blev hentet; han ordinerede 12 igler på siden og kurerede på hende, det bedste han havde lært. Vilhelm vågede over hende om natten; men trods al omhu fra alle sider, gik det kun småt fremad med helbredelsen. Bedstemoder var den gang 63 år, og der var derfor al mulig grund til at frygte, at hun — i bedste fald — vilde blive krøbling resten af sit liv.

Hun lå længe til sengs og led meget. Fader var ovre at se til hende — hans første Københavnsrejse efter 1837. Lige til den 20. maj lå hun; den dag blev hun klædt på og anbragt i en rullestol, hun havde lånt af professor Thal, og først hen i juni begyndte hun at gå på krykker. Beundringsværdig og rørende var den tålmodighed, hun viste under sin sygdom. Ikke en klage over, at hun fra nu af var en værkbruden kone, undslap hende; nej, hun glædede sig da smerterne blev tålelige; hun var taknemmelig for den rullestol, der frelste hende fra total ubevægelighed, og for de krykker, der satte hende i stand til at bevæge sig selv en lille bitte smule; og da hun omtrent midt i juli kunde flytte til Bagsværd og nyde landluften, så hun fremtiden i møde med rolig tilfredshed. Fire af sine børn havde hun om sig, og de fraværende gik det godt. Fader trivedes vel i Kolding, *Peter* var bleven konstitueret som landskabslæge på Sild, og fra hendes hjertebarn nede i München fik hun kun de lykkeligste efterretninger.

Efter at *Elise* og *Gurlitt* den 12. juni 1837 havde forladt København, besøgt Altona og turet om i Bøhmen og Bayern, havde de fået sig indrettet deres eget hjem i München, hvor de levede et liv uden sorger og i den ømmeste kærlighed — han optagen af sin kunst, altid flittig, altid fyrig, altid heldig med at få sine billeder afsat, hun lykkelig og stolt i sin nye husmoderværdighed, forelsket i sin »rare Ludje«, der bestandig viste hende det fineste hensyn og den ømmeste hengivenhed. I München havde *Gurlitts* straks sluttet sig til familien *Storch*. Manden *Fr. Ludv. Storch* var dansk maler og havde opholdt sig i München siden 1832. Hans kone, *Minka*, egentlig *Gertrudmine Claudine* f. *Kamp*, blev *Elise* den hengivneste veninde. *Storch* var en ret mangelfuld kunstner, men en ualmindelig elskværdig og

nobel karakter og en universitetsdannet mand — før han blev maler, havde han taget teologisk embeds-eksamen. Han og konen var søskendebørn, de var bleven gifte 1830, og fru Minka havde altså været 5 år i München, da Elise kom derned. Fru Storch ydede sin unge landsmandinde al den støtte, hun kunde, og Elise var hende inderlig taknemmelig og hengiven.

Foruden Storchs var også andre danske kunstnere den gang bosatte i München, således bataljemaleren *Niels Simonsen* og dyremaleren *Chr. Fr. C. Holm*, bægge gifte. Elise kunde, hvis hun vilde, få sig en helt københavnsk omgang.

En del af de unge kunstnere, som Gurlitt havde indført i det saxildske hus i København, samledes i disse år i München og fortsatte der traditionerne fra Silkegade. Der kom *Carl* og *Mohr* og *Siegel* og Gurlitts elev, skuespiller ved det kgl. teater *Johan Schneider*, som alle en tid lang var bosatte i München. Og på gennemrejse kom f. eks. *Martinus Rørbye* og *Petzholdt*, komponisten *H. Rung*, statistikeren *A. F. Bergsøe* og m. fl. I 1838 fejredes på den 7. januar både bedstemoders, fru Storchs og Bergsøes fødselsdag i et selskab hos Gurlitts, bestående af familierne Storch, Simonsen og Holm samt singletonerne Petzholdt og Bergsøe.

Bedstemoder var oprigtig glad over Elises lykke og taknemmelig mod Gurlitt, fordi han var så god mod hendes datter. Et smukt udtryk har denne stemning fået i nedenstående brudstykke af et brev, som bedstemoder skrev til Gurlitt den 18. juli 1837:

Min kjere Søn!

At Du og Lise endnu føle Eder lige lykkelige i Hinandens Besidelse, er mig en sand Glæde. Heller ikke har jeg tvivlet paa, at Du jo vilde blive en øm og kjerlig Ledsager for min Datter, som i saa ung en Alder blev anfortroet til Din

Varetegt, og som jeg haaber vil gjøre Alt for at fortjene den Kjerlighed, hun bestandig siger Du bestandig viser hende. Hurtig glider Tiden, og Haabet at see Dig og hende igjen vil forlænge mine Dage. Du vil da som fuldendt Kunstner vende tilbage til os, og min kjere, kjere Datter vil jeg faae atter at see, men forædlet og beriget med Erfaring og Kundskaber, og begge lige kjerlige mod mig og lige lykkelige med Hverandre.

Nogle norske Damer, som jeg skal anføre til at see Porcelains Fabrikken, venter jeg hvert Øyeblik; jeg vil derfor nu blot tilføye, at Eders Held hører til min Lykke og at jeg daglig beder Gud tildele Eder paa Eders Reyse saa megen Lykke som Eders unge Hjerter kan bære; saa veed jeg vist, I aldrig lade Eder henrive af Verden saa meget, at I glemmer Eders Søkende og især hendes og Din hengivne Moder

A. Saxild.

Hurtig glider tiden — der var nu gået over 2 år af Gurlitts og Elises ægteskabelige liv, og deres lykke var uformørket. Når Elises strålende øjne gled rundt i den lille kres, som samledes i hendes hjem, fyldtes alle Gurlitts venner af glæde; hun bredte munterhed om sig, og der lå i blikkets glans en opfordring til oprigtig deltagelse i hendes stille lykke. Endnu midt i juli sendte hun til sit hjem et brev fuldt af livsglæde og de skønneste planer og forhåbninger.

Så kommer en dag i avgust måned den før omtalte *Johan Schneider* op til onkel Vilhelm, som var bleven i København, mens hans familie var i Bagsværd. Schneider havde fået et brev fra *Storch* i München, og inden i det var der ét fra en af Gurlitts tyske venner *Hermann Schüttz* med budskab om, at Elise var død. Hun havde været syg et par dage, og den 15. avgust om morgenen kl. 6 havde hun udåndet i Gurlitts arme. Det var en organisk hjertefejl, måske i forbindelse med et uregelmæssigt svangerskab, der havde gjort det af med hende. *Storchs* brev indeholdt nærmere detaljer. Om søndagen

havde der blandt de danske i München været fest for professor *G. F. Hetsch*; Gurlitt havde været med. Ved sin hjemkomst fandt han Elise heftig syg, hun led af åndenød og voldsom hjertebanken, og de følgende dage og nætter blev hun svagere og svagere. Hun kunde ikke udholde at ligge, men måtte hvile ud, siddende i Gurlitts arme. »Hendes mageløse tålmod og blidhed, hendes taknemmelighed mod Gurlitt — ja, dette kan kun de, der så hende, til fulde skatte.« Han var hende en tro ven lige til det sidste. Den sidste dag, da han frygtede hun ikke kunde leve, måtte han sidde og fortælle hende om den italienske rejse, de havde planlagt til næste år; det adspredte hendes tanker og lindrede hendes lidelser. Torsdag morgen kl. 6 sov hun så hen med øjet hæftet på sin elskede mand. — Allerede lørdag eftermiddag blev hun begravet. Hendes landsmænd bar hende; en masse kunstnere fulgte med fakler og firstemmig sang, som hun elskede så højt.

Gurlitt var sønderknust. Han flyttede hen til Storchs; så snart som muligt vilde han hjem til bedstemoder; dér, følte han, var nu hans plads. Da han i sin tid var rejst bort med Elise, havde bedstemoder sagt: »Søn, jeg giver dig en perle; vær god mod hende«. Han vidste, at han havde været god, og at han trøstigt kunde træde frem for bedstemoders øjne. Det var et skrækeligt øjeblik, da han og hans ulykkelige svigermoder mødtes; men nu kunde de dog bægge finde trøst ved at tale om den døde, og Gurlitt indrettede sig på et længere ophold i København.

Bedstemoders benbrud og Elises død kunde nok gøre Vilhelm betænkelig ved at rejse. Men hans lyst udefter var for stor, og hans planer var for vidt fremskredne, til at han kunde opgive udyndringen. Hertil kom jo, at Gurlitt nu igen var i København og

foreløbig blev der. Så fortsatte Vilhelm da sine rejseforberedelser, og den 8. april 1840 — noget tidligere end han havde planlagt — drog han og hans ven *Carl FÜRST* med dampskibet »Malmø« fra København til Lübeck og derfra videre over Hamborg mod det fjerne vest. Bedstemoder måtte sælge en obligation på 2000 rbd.; men det var den mindste sorg.

Gurlitt benyttede det første halvår af sin enkestand til at male et billede fra Kullen — der havde han jo været med Elise i sommeren 1837 —; og på det blev han i marts 1840 grebet ved akademiet. Til opgave for sit medlemsstykke fik han: at male en dansk egn; det vilde han udføre om sommeren. For resten havde han det jammerligt den vinter, og i april måned blev han rigtig syg og måtte på hospitalet. Allerede inden den tid, i marts, var hans 20 årige broder *Cornelius* kommen til København for at studere musik under *Weyse* og *Hartmann*. Bægge brødre tilbragte det meste af deres fritid i Silkegade, og i juni måned flyttede *Cornelius* ind i faders gamle kvistværelse, hittede den gamle violin, fader i sin tid havde trakteret, lod den istandsætte og benyttede den. 1841 bosatte *Cornelius* sig i Hørsholm.

Et tredje medlem af den gurlittske familie, *Emma*, kom i foråret 1837 til Danmark, som guvernante hos major *N. C. Købke* i Fredericia. Her besøgte hendes broder *Louis* hende om sommeren, på vejen til Silkeborg, hvor han malede sit medlemsstykke. Fra Fredericia besøgte han fader i Kolding.

Kolding by var, i de få år fader havde været der, kommen under forvandlingens lov. Ikke fordi fader var kommen, men som en ganske simpel følge af

købstadloven af 1837 24. oktober. Kolding havde hidtil som de fleste købstæder været styret omtrent enevældigt af sin borgmester. De eligerede borgere, der udgjorde det folkelige element i købstadstyrelsen, betød sjældent mere end et par stokkemænd i en dansk domstol. Købstadloven af 1837 satte en virkelig borgerrepræsentation ved siden af borgmesteren — en uhyre fordel selvfølgelig for alle de byer, hvori der var borgerligt stof. Fader regnede, trods sin uforbederlige konservatisme, Koldings fremvækst fra kommunalvæsenets omordning. Og med rette! Fra 1838, da det første repræsentantvalg fandt sted, har denne kække, kloge og dygtige by været i så godt som uafbrudt udvikling.

Meget passende begyndte de gode borgere med at bygge sig et nyt rådhus. Det gamle fra 1609, af bindingsværk, med halsjærnene og bøddeltængerne på hjørnerne var for fælt; 1839 blev det revet ned, og allerede 1840 stod det nye færdigt (dets bygmester hed *Johannes Nielsen*) — det fornøjelige lille to-etages sted med kolonnade ud mod torvet, som allerede 1873 måtte vige pladsen for det nuværende rådhus. Med karakteristisk sparsommelighed anvendtes materialerne fra det nedbrudte rådhus til opførelsen af et nyt fattighus. Samme år oprettedes friskolen. Borgerskolen vedblev derimod indtil midt i halvtredserne at have lokale i kirkens nordre fløj.

Der var derfor nok af nyt og påbegyndt at vise *Christian VIII*, da han og *Caroline Amalie* på deres »Eriksgata« kom til Kolding. Frederik »Ejegod« var jo død 1839 3. decbr., og hans efterfølger foretog kort efter sin kroning (1840 28. juni — samme dag som Kolding rådhus blev indviet) en rundrejse i de danske provinser. Til Kolding kom de den 3. avg. og fejre-

des selvfølgelig med stor stads. *Jens Peter Wissing* forærede til minde om dagen en kirkeklokke til kirken.

Året efter besluttede Kolding sig til at gøre alvor af den plan, byen sålænge havde gået frugtsommeligt med: anlægget af en ny havn; og i 1842 begyndtes arbejdet herpå. Bassinet gjorde man, for at stikke Vejle, noget længere end dennes. Kolding havn kunde indvies 1843 24. oktbr., og næste år i septbr. kom kongen igen til Kolding og lod sig havnen forevise. — Herom bliver mere at fortælle siden.

Faders private liv i disse år formede sig som en flink, ung, ugift provinsbos gerne former sig. Han var selvfølgelig meget ude, spillede en drabelig mængde l'hombre, deltog om sommeren i alle mulige familieudflugter og om vinteren i de klub- og borgerballer, som faldt for. Det ses endog, at han havde »den græselige uforskammethed« mod de stakkels koldingensere, »at gerere sig som danse- og musikdirektør«. Da byen var garnisonsby for to lansenereskadroner, var det ham også let at låne en ridehest, når han ønskede at gøre udflugter uden for byen. Fuld bevægelighed opnåede han dog først, da han 1841, vistnok i juni, fik sin egen hest, en abildgrå hoppe, som førte navnet *Lisken* (Lischen?)

Først nu kunde fader rigtig dyrke sine mange landbekendtskaber. Der var først og fremmest grev *Carl Rantzau*, som ejede Nedergård i N. Bjært. Han blev 1842 gift med *Caroline Worsaae*, datter af amtsforvalter W. i Vejle og søster til antikvaren *J. J. Worsaae* (også kaldet »Runamo«). Til to af Rantzaus børn stod fader fadder sammen med stadthauptmand *Borch* — nemlig til datteren *Antoinette* (senere gift med lensgreve *Pr. Chr. Bille-Brahe* til Brahesminde) og søn-

nen *Carl. Rantzau* hørte til faders allerbedste venner i Koldingegnen.

I samme sogn ejedes Eltanggård af fru Borchs fætter, *Thomas Flensborg Thomsen*, den senere kammerråd T., som i mange år blev faders kollega i Kolding sparekasses direktion.

Sydvest for Kolding, i Vamdrup sogn, havde fader også bekendte. På Vamdrupgård boede oberst *Düring*, som med sin husholderske *Martha Mortensen* havde fået 3 børn, inden han i 1822 besluttede sig til at gifte sig med hende. — Østerhygård i samme sogn ejedes af *Carl Vilh. Wolfhagen*, ugift ligesom fader.

Så var der desuden, som allerede nævnt, på gården Estrup, i Malt sogn, *Jacob Laurtups* broder *Henrik*, gift med en frk. *Termansen*.

Nærmere ved Kolding besøgte han kancellisekretær *Ulr. C. Sprechler*, ejer af Virkelyst i Sest sogn, gift med en datter af købmand *Ludv. Slott*, hvis enke havde solgt forretningen til Borch.

I nabosognet Hjarup hed præsten *H. C. V. Find*, som med sin frisisk fødte hustru havde 3 sønner og 4 døtre. Sønnen hed *Ludvig*, *Carl* og *Frederik*, døtrene *Marie*, *Louise*, *Bertha* og *Clara*. Marie Find var fuldmægtig Kralunds udkårne brud; og da deres bryllup stod i 1843 fungerede fader og sekretær *Sprechler* som forlovere.

I selve Kolding foregik der i 1842 den gennemgribende forandring, at den ophørte med at være garnisonsby. Dermed forsvandt bl. a. *Jacob Laurup* fra byen; han kom som premierløjtnant ved 3. dragonregiment til Århus, et par år efter til Randers. Af hans børn med *Mathilde Abrahamovitz* nævnes tre: *Caspar*, *Lauritz* og *Henrik*. Af disse har jeg truffet den ældste som overretsassessor i Viborg.

I faders korrespondance med Lautrup finder jeg et lille regnskab, som morsomt illustrerer, hvor kønt brave folk i en lille by kunde tænke på deres fattige venner. Bedstefaders gamle ven *N. S. Bergenhammer* (s. 15), der døde som præst i Vejen, havde en søn *Lauritz Kastbjerg B.*, som var bleven student fra Kolding skole, siden teologisk kandidat og igen knyttet til Kolding. Han fik 1843 Ullis-Fovlum præstekald og trængte nu til en præstekjole. Straks trådte 8 af hans venner, nemlig justitsråd *Estrup*, købmand *Borch*, apoteker *Eilschow*, konsul *Martinus Wissing*, justitsråd *Oxenbøll*, fuldmægtig *Kralund*, løjtnant *Lautrup* og fuldmægtig *Saxild*, sammen, bestilte tøj hos købmand *N. P. Hansen*, og lod skrædder *N. P. Toft* sy det til en præstekjole med vinger. Kjolen (samt kraven, som også fulgte med) kostede i alt 28 dlr. 13 sk. hamb. kur. (omtr. 90 kr.). Det er ikke svært at gætte, at det var fader, som havde hittet på denne spøg, der på en næm måde gav en trængende ven en god støtte.

Justitsråd *Oxenbøll* forflyttedes 1843 til Vordingborg; i hans sted blev kancelliråd *C. V. Quistgaard* herredsfoged i Anst m. fl. herreder. Af andre nye ansigter i Kolding kan nævnes den musikalske adjunkt *C. C. Wiltrup*, enkemand, senere gift med distriktskirurg *P. A. C. Rosendahls* plejedatter *Lov. Elis. Ring*. Endvidere praktiserende læge *Victor Rosendahl*, siden gift med en datter af propr. *M. Ingwersen* på Aggersbøll og derved svoger til krigsråd *Marcussen*, som fandt sin 2. kone sammesteds. Endelig den nys omtalte købmand *N. P. Hansen*. Sidstnævnte, der ganske vist meget indirekte kom til at spille en vis rolle i faders liv, var født i Kolding 1814, søn af jfr. *Sophie Marie Sager*. Så vidt jeg ved, kom han i pleje hos en tømmermester

Peder Hansen, af hvem han måske er bleven adopteret. N. P. Hansen gik til handelen og opholdt sig nogen tid i Hamborg. Allerede i 1840 var fader i forretningsforbindelse med ham, idet han da ordnede et lån på 1600 rbd., som N. P. Hansen fik af sin plejemoder. Den unge mand var ikke videre anset i sin fødeby. Han gik under det populære navn *Niels Peter Mav'pin'*; andre onde mennesker kaldte ham *Peter Liebe*. Han havde en egen evne til at bruge uheldige udtryk. Da han en gang havde fået et par nye bukser, priste han dem ved at sige: »Det er et par dejlige bukser; jeg kan gøre alting i dem.« Og da han havde bygget sig det store hus på Rendebanen, hvor han senere fik forretning, klagede han over gavlens fugtighed i de ord: »Det er mærkeligt, jeg kan aldrig holde min ende tør.« Denne mand, som alle anså sig berettiget til at le ad, og som virkede usympatetisk på de fleste, havde en trofast beskytter i fader. Hvad det i grunden var, som stemte fader gunstigt over for denne clown, forstod vennerne ikke. Måske lå forklaringen i, at Hansen, hvis moder 1817 var bleven gift med en landmåler *Henrik Kidde* på Kidegård i Jelling sogn, havde en halvsøster *Kirstine Kidde*, som en tid lang styrede hus for ham. Denne unge pige, som var født 1821, skildres som usædvanlig nydelig, meget høj, med et ganske lille hoved og et langt, prægtigt hår. Hun var både klog og rettænkende; hendes skoledannelse var mangelfuld, hun lærte f. eks. aldrig at skrive ortografisk; men hendes forstand, takt, hjertensgodhed og trofasthed bødede på alt. Fader satte hende meget højt — højere måske end nogen kvinde, han endnu havde kendt. I 1844 indførte han hende i sin moders hus i Silkegade.

Her var tiden siden Vilhelms afrejse gået så slide-

ligt. I avg. 1840 fik bedstemoder brev fra ham om, at han var kommen til Pernambuco den 4de juni og straks havde truffet *Emil Bidaulac* og familien *Lüttkens*, der for øvrigt kort derefter tog tilbage til Evropa. Efter nogen omflakken i Brasiliens nordøstlige provinser, havde *Fürst* og *Vilhelm* begivet sig til Bahia, hvor de måtte tage eksamen (på portugisisk) ved det medicinske akademi for at få ret til at praktisere. Derpå havde de nedsat sig i en lille by, Cachoeira, en 60 km. fra Bahia, hvor de fik en rigtig god praksis. Men klimaet her var dem for udmattende, og de besluttede sig derfor til at skifte opholdssted. I maj 1842 — efter 21 måneders ophold i Cachoeira — tog de til Buenos Ayres. Her måtte de atter tage eksamen (denne gang på spansk). Med lidt besvær fik de sig oparbejdet en god og omfangsrig praksis. Onkel Vilhelms klientel var væsentlig de indvandrede — tyskerne og englænderne —; Fürst fik, navnlig efter at han i 1843 havde giftet sig med en argentinsk dame, mest med indfødte, italienere og spaniere, at gøre. De to kompagnoner boede fra den tid af i hver sin bydel; men de delte stadig indtægterne. De tjente godt, om end ikke særlig rigeligt. Deres liv var meget afvekslende, og Vilhelm kunde sende lange, interessante breve hjem — breve, som læstes højt eller cirkulerede i den københavnske kres, bedstemoder tilhørte.

Gurlitt, som i 1840 havde besøgt fader i Kolding, var atter næste år i Jylland. Efter et besøg i Altona hos de gamle tog han til Skanderborg for at male et billede til Christian VIII, hos hvem han stod i høj gunst. Hans sunde, i grunden så livslystne natur havde rettet sig efter den frygtelige sorg, han havde lidt ved Elises død. Han kunde nu atter bevæge sig i selskabslivet, og han begyndte igen at fæste sine

øjne snart ved én, snart ved en anden kvindelig skønhed. En smuk dag i 1842 fik så fader brev fra sin kære svoger Louis om, at han var bleven forlovet — og med hvem? Med *Virginie Bidoulac*, hans afdøde hustrus bedste veninde. De var bleven forlovede den 6. juni. Men allerede den 13. juli hævede Virginie forbindelsen. Hun havde, som man siger, misforstået sit eget hjerte, og den lille, vævre Louis Gurlitt var nu atter fra lyksalighedens tinde styrtet ned i fortvivlelsens og skammens mørke dyb. *Johannes Fibiger*, som traf ham i denne tid, fortæller om ham (Mit liv og levned, s. 95): »Jeg tilbragte mangan sværmerisk time i hans atelier og hørte ham ikke blot udbrede sig med stor tænkksomhed over kunstens teori, men også, mens han flittig malede, i dyb rørelse fortælle sine forskellige kærlighedshistorier. Når han kom i lidenskab, fór han hen og hentede breve af sin komodeskuffe, smed sig i sofaen og læste, for at jeg skulde høre, hvor skammeligt hans utro genstand havde behandlet ham. En dame, jeg siden så i en meget høj og værdig stilling, havde just slået op med ham.« Det var Virginie, den senere bispinde *Martensen*.

Gurlitt bestemte nu at forlade Danmark, og hans forældre kom til København for at sige ham farvel; fader var derovre i samme ærinde. Men Gurlitt blev syg og måtte igen på hospitalet; sygdommen varede i 9 uger. Først i december 1842 forlod han København sammen med sin ven og elev, grev *U. Baudissin*. De tog til Düsseldorf. Dér blev Gurlitt i marts 1843 forlovet med en frk. *Julie Bürger*, hvem han kort efter ægtede. — Inden Gurlitt i 1842 rejste fra København, var han og familien i Silkegade til alters i

Helliggejst kirke. »Forrige Gang var Vilhelm med inden hans afrejse,« skriver Line.

Bauditz, der i disse år kom meget i bedstemoders hus og elskværdig forsynede huset med lektyre fra studenterforeningens eller Athenæums bogsamlinger, havde adskillige ærgrelser, f. eks. den, at *Johannes Oehlenschläger*, »volontøren den 17. i statsgælden«, havde hævet sin forlovelse med hans søster, og at samme herre, tillige med sin broder *William*, var bleven udnævnt til hofjunker i anledning af Christian VIII's Kroning. (Kongen vilde have gjort den gamle Oehlenschläger og Thorvaldsen til baroner; men da bægge betakkede sig, blev O.s sønner hofjunkere). I 1841 besøgte Bauditz fader i Kolding og lånte af ham hans abildgrå hest Lirken til en tur over heden til Blåvandshuk og hjem igen. Bauditz's indtryk af besøget i Kolding var åbenbart det, at faders forlovelse med Hectorine var nærforestående; han omtaler hende som »denne højst elskværdige dame«, og han glæder sig over, »hvor lykkeligt en herlig fader, en elskelig datter og en højst respektabel ung mand kunde leve sammen.« I 1843 var han på sommerudflugt i Nordjylland; der traf han en ung pige, med hvem han i efteråret blev forlovet. Han var i den syvende himmel; men lykken varede kun kort; allerede det følgende forår gik forlovelsen over styr. Han søgte trøst hos bedstemoder, »din ædle fortræffelige moder«, og hos fader, hvem han tilskrev lange breve. Fader svarede ham karakteristisk nok aldrig direkte; men hans breve var stemte i en tone, som gav den stakkels ven den bedste trøst. Om sommeren (1844) mødtes de igen. Bauditz havde da ved faders hjælp fået sig lejet ind i Strandhuse, og både dør, hos *Rantzau* i N. Bjært og i Kolding sås de to venner meget. Han sender

ved sin hjemkomst til København hilsener til *Borchs* (»jeg lider ham godt og agter ham højt«), til *N. P. Hansen* og hans søster (»når han blot ikke lever over evne!«) og til *Kralund* og hans kone. Det er altså det milieu, fader den gang bevægede sig i.

Justitsråd *Estrup* omtales ikke. Han var hele den sommer i Viborg, hvor de nørrejydske stænder holdt møde. Derved kom fader til i hans sted at repræsentere mere, end han vistnok satte pris på. Først ved den store Skamlingsbankefest, som afholdtes den 4. juli. Fader havde haft et stort mas med at ordne modtagelsen af de københavnske gæster, som kom til Kolding på eget dampskib og skulde indkvarteres hos borgerne. Brev på brev var der i den anledning vekslet mellem ham og *Carl Ploug*, der som gammel koldingenser førte forhandlingerne for den københavnske komité. Fader mødte ved dampskibets ankomst i spidsen for det indkvarteringsudvalg, som havde skaffet gæsterne værter. Der var almindelig tilfredshed med den trufne ordning. Kun én af de tilreisende var misfornøjet; det var *M. Goldschmidt*, »Corsaren«s frygtede redaktør. Han var bleven indkvarteret hos *H. W. Meyer*. Det forstemte ham aldeles. Han havde, som han fortæller i »Livs erindringer og resultater« (I 359 ff), på rejsen følt sig lykkelig, som dansk mellem danske; nu kom han til Kolding lidt træt og nedstemt. »Formodentlig blev jeg derved mere modtagelig for det forstyrrende eller skærende, da vi lagde til broen og en mand trådte frem med en velkomsthilsen og derpå med høj røst anviste hver af os bopæl, mig hos en jøde.« Han følte det på den måde, »at vi nu ikke længer var danske, der skulde til danske, men kristne til kristne, jøder til jøder, hver i sin bås.« Han tog derfor ikke

ind hos H. W. Meyer, men drog med en ven til Vonsild kro, hvorfra han om aftenen så det glædesblus, der var tændt på Skamlingsbankens top. Alt dette bragte ham i en sælsom sindsstemning, som gav sig udslag i, at han næste dag på Skamlingsbanken holdt sin berømte tale, der begyndte med de ord: »Jeg er en jøde, hvad vil jeg imellem jer?« — Det vilde være interessant, om man kunde beskyldte »de ildesindede indkvarteringschefer« — som Goldschmidt kalder dem — for at have været anledning til, at denne tale blev holdt. Sandheden er imidlertid naturligvis den, at Goldschmidt ikke er bleven lagt i kvarter hos Meyer af fader eller nogen anden af indkvarteringskomitéen, men at H. W. Meyer har tegnet sig som vært for Goldschmidt på de fremlagte lister over gæsterne. H. W. Meyer tilkommer derfor æren for, at talen blev holdt.

Blandt Skamlingsbankegæsterne var en af de yngste vel nok forstkandidat *Jacob Estrup* (den senere konsejlspræsident); han boede hos fader i sin onkel justitsrådets hus. En anden celebritet, som fader fik at gøre med, var *N. F. S. Grundtvig*. Han havde været indkvarteret hos pastor *Galskjøt* og ved afrejsen mistet sin vadsæk. Den sendte fader efter ham med nogle smigrende ord, og den gamle barde sendte som kvittering følgende forbavsende brev til den konstituerede borgmester:

Kiøbenhavn, 9de Juli 1844.

Høistærede Hr. Saxild!

Hvor behageligt det end var mig, med Deres meget ærede Brev af 5te dennes, at modtage det Eneste, jeg havde tabt paa en Reise, der var saa rig paa Vinding, at Tabet var ubetydeligt, saa var dog Brevet selv mig endnu langt behageligere, og nu glæder det lille Uheld mig ordenlig, da det gav mig den bedste Leilighed til at bevidne *Dem* og igjen-

nem Dem hele *Kolding* By min varme, uskrømtede Tak, baade paa egne og paa *gamle Danmarks* Vegne for den altid sjeldne og i *Danmark* længe *mageløse* Venlighed og Gæstmildhed, hvormed Byen modtog saamange *personlig Ube-kiendte*, blot *fordi* de kom, som Børn af den fælles Moder, for at ære Hendes Maal og Hendes Minde! Aldrig skal jeg glemme, at *Kolding* var den *første* By i Fædernelandet, der rakde den gamle *Dane-Skjald* en Krands af bedre Blade end Laurbærtræets, ja, en Krands af Bøge-Blade, som fra Hedenold ikke blot dirrede ved hvert Greb i Modersmaalets Guld-Harpe, men hvævede en Løvsal over *Fugle-Reden*, saa den fandt Læ for de skarpe Vinde, der i alle Lande har truet Folke-Sangen med Ødelæggelse.

Med Taksigelse og sand
Højagtelse
ærbødigst
N. F. S. Grundtvig.

S. T.

Hr. Constitueret Borgemester
Saxild
i
Kolding.

Også fra de hjemvendende københavnerne sendtes der fader en takhilsen, skrevet med *Orla Lehmanns* klare, flydende håndskrift.

Endnu samme års september kom fader igen til at repræsentere byen, da *Christian VIII* på sin rejse fra Gram til Boller passerede Kolding og uventet gjorde holdt dør. Justitsråd *Estrup* var endnu ikke kommen hjem efter stændersamlingen, og fader måtte derfor både være vært for kongen ved en frokost i borgmestergården, holde tale for ham ved bordet — hvad han efter eget sigende gjorde meget slet — og være fører for ham gennem byen. Kongen ønskede særlig at se den nye havn — borgerne havde ikke fulgt hans råd: at lægge den ved Kalkovnen —, og fader viste ham rundt på havneterrænet. Ved den lejlighed skal

fader særlig have fremhævet *J. S. Borchs* fortjenester af havneanlægget, hvorover *Caspar Müller*, der også havde virket kraftigt i havneudvalget, følte sig brøstholden. Det endte med, at Müller og Borch blev dødelige uvenner, og Müllers venner vilde endog have indsendt en skrivelse til kongen for at understrege M.s fortjenester, hvilken plans udførelse Müller selv dog hindrede.

I 1844 blev den gamle latinskole nedbrudt. Til at bygge den nye var udseet arkitekt *N. S. Nebelong*, som netop det år var bleven færdig med at restavrere Ribe domkirke. Da Nebelong samtidig havde andet bygningsarbejde i Kolding — han skulde indrette slottets staldbygninger, der efter garnisonens nedlæggelse stod tomme, til et landbeskederdepot — tog han med sin smukke unge kone, *Constance*, f. *Horn*, og sin lille søn *Carl* ophold i Kolding for et par år. Fader og han sluttede nøje venskab med hinanden, hvilket bl. a. gav sig udslag i, at fader kom til at stå fadder til hans datter *Anna*, som fødtes i Kolding. Nebelong var den gang en opgående stjerne. Han havde taget alle akademiets medaljer og været som stipendiat i Frankrig, Italien og Grækenland, men endnu var han ikke agreeret ved akademiet. Fader blev ikke træt af at foreholde ham, at han burde søge agreation, og det var da også faders overtalelser, der bevægede Nebelong til sidenhen at gøre skridt til at blive medlem af akademiet. — *Herholdt* var også i Kolding og ledede under Nebelongs sygdom i 1844 opførelsen af latinskolen; men med ham synes fader ikke at være kommen i nærmere forbindelse.

Næste år var det 25 år siden justitsråd *Estrup* var kommen til Kolding. Gennemgående havde det været en lykkelig tid; men af og til havde der været

rivninger mellem ham og befolkningen, og justitsråden havde et par år i forvejen været så misfornøjet, at han havde tænkt på at vende byen ryggen. Nu benyttede borgerne lejligheden til at vise deres borgmester, at de holdt af ham. De afhentede ham ved deputation til rådhuset, lod ham på torvet passere borgervæbningen i spalier — stadthauptmand *Borch* indviede den dag sin nye uniform —, anbragte ham i rådhusalen i en til den ende anskaffet stol, holdt taler for ham, forærede ham en sølvvase (vog 139 lod); og om aftenen holdtes stort borgerbal til musik af 14 musikanter. De gode koldingensere dansede natten igennem; fader kom først hjem kl. 7. Intet under, at Estrup følte sig forsonet med sin by.

Samme år den 23. oktober kunde den nye latinskole indvies. Efter *Johs. Grønlund* var *Chr. Fred. Ingerslev* (gift med en søster til skuespiller *Phister*) bleven ansat som rektor ved skolen. Han blev den nævnte dag indsat af biskop *Tage Müller*, hvorefter han selv indsatte bl. a. skolens nye overlærer *Fr. Chr. Ludv. Trojel*, der havde skrevet indvielseskantaten og var en meget brugt lejlighedsdigter i Kolding. — Et par dage efter kunde fader meddele den nye rektor, at en unavngiven mand havde besluttet sig til at stifte et legat på 500 rbd. til minde om skolens indvielse. Det skulde hedde »Kolding borgeres legat« og uddeles til præmier i sang og deklamation. Den unavngivne var ingen anden end *Jens Peter Wissing* — fra 9. jan. 1845 agent *Wissing* —, der fra sin ungdom, da han med held skal være optrådt som dilettant-skuespiller, havde bevaret en sær kærlighed til den dramatiske kunst.

Kort i forvejen havde fader fået sin virksomhed udvidet ved, at Ribe stiftamt havde tilbudt ham og

han modtaget stillingen som forligskommissær for Anst herred. Beskikkelsen var dateret 6. septbr. 1845. — Samme år oprettedes landbeskelderdepotet på Koldinghus' staldgård, og da landstutmesteren *Joh. Fr. Bardenfleth* — broder til den senere martsminister *Carl Em. Bardenfleth* — ved andre embedspligter var forhindret i personlig at varetage de stedlige forretninger ved dette temmelig betydelige etablissement, betroede han dem, særlig regnskabsføringen, til fader.

Det var imidlertid slet ikke faders hensigt at blive som fuldmægtig i Kolding hele sit liv. Netop i 1845 begyndte han at søge retsbetjentembede. Han søgte først Vejle, senere 1846 Viborg, 1847 Fanø, 1848 Kronborg østre og vestre birker, Nørhald m. fl. herreder, Løe herred med Møgeltønder birk, Kalundborg og endelig Hvetbo herred. Selv om han havde fået sin første ansøgning bevilget, vilde man ikke have kunnet sige, at hans karriere havde været synderlig glimrende. Så havde da andre af hans samtidige haft ganske anderledes vind i sejlene.

Således *Laurits Bregendahl*. Han havde i årenes løb ikke mistet noget af sin selvtillid. I 1837 var han med sin principal flyttet til Roskilde. Principalen omtaler han altid som »Foss«, og »Foss og jeg« klarede med lethed alle mødende vanskeligheder. I Roskilde holdt provinsialstænderne for østifterne deres møder, og Bregendahl svælgede nu i politik, klubliv og stændernes chronique scandaleuse. Kun kort varede dette herlige liv. Allerede da »Foss og jeg« forflyttedes til Roskilde, overtog Bregendahl efter Foss dennes stilling som juridisk konsulent, d. e. egentlig forretningsfører i en skiftekommission, som siden 1822 havde behandlet grev *Ahlefeldt-Laurwigens* fallitbo (Tårnholm ved Korsør), og dette hverv krævede hans

fraværelse fra Roskilde. Forretningsduelig som L. Bregendahl var, fik han sagen bragt til endskab, og derefter var han fra 1838—42 konstitueret som byfoged og birkedommer i Sorø, hvor justitsråd *H. H. Gyldenfeldt* var bleven suspenderet for bestikkelighed, forfalskning af forhør og lignende misligheder, hvilket 1841 skaffede ham hans afsked. I Sorø kom Bregendahl i forbindelse med den den gang så mægtige stemannske familie, idet kancellipræsidenten *Poul Chr. Stemanns* søn *Chr. Ludv. Stemann* da var amtmand i Sorø og L. Bregendahl straks kom på omgangsfod med denne. Uagtet Bregendahl selvfølgelig som god liberal afskyede gehejmestatsministeren, »den gamle Urian«, som han kaldte ham, udnyttede han dog sit forhold til sønnen så godt, at han i januar 1842 udnævntes til surnumerær assessor i landsoverretten i Viborg. Her skaffede han sig adgang til byens bedste krese og opnåede en fremtrædende stilling. *Bauditz* beskriver ham således: »Han er ikke bleven mager som assessor i Viborg, ej heller spagfærdig eller ydmyg; tværtimod, han rider en høj hest og dominerer hele Viborg by; han er *Brettons* [stiftamtmandens] værste fjende og farligste modstander. Dette var resultatet af hans tale. Han har store tanker om sin egen vigtighed og er egentlig ikke behagelig. Hans mund er formedelst kæbernes tiltagne omfang bleven så liden, at den ligner en hønsegump; men hvilken visdom strømmer ikke ud af denne lille åbning. Til *Stemann* (hvem han skylder, hvad han er) skulde han op for at skændes med ham. Når stænderne er i Viborg, da influerer han betydelig på de deputerede, især på de liberale; der mangler vist ikke meget i, så er Lars Bregendahl bleven Nørrejylland's brændpunkt. At han for resten endnu er den samme

i grunden meget godmodige person, at han vistnok er et såre veltænkende menneske, kan der ikke være tvivl om«. Bregendahl var i Viborg bleven forlovet med en datter af byens mægtigste mand, kammerherre *L. C. Undall*. Bauditz besøgte 1846 Viborg og meddelte fader sine indtryk fra dette hus i følgende udtryk: »Det er et ækelt hus, men uhyre fornemt. Hans [Bregendahls] kæreste er en meget fin, elegant dame, noget sygelig; jeg synes ikke, hun passer for Lars«.

De fik dog hinanden. Den 10. oktober 1849, altså efter en over 3 årig forlovelse stod deres bryllup. Hun ægtede ikke blot en virkelig assessor — det var han bleven i 1847 —, men også en rigsdagsmand. Ti 5 dage før brylluppet var Bregendahl på Viborgs Nytorv bleven valgt til medlem af den grundlovgivende rigsforsamling, og fra nu af til sin død var han aktiv politiker, medlem såvel af folketinget som af rigsrådet, en tid lang (1859—72) endog folketingets formand.

Meinig havde ikke gjort en så hastig karriere; han var som sagt 1835 bleven fuldmægtig på faderens kontor og blev 1841 tillige politiassistent i Fredensborg; 1845 overtog han en lignende stilling i Kronborg birk, og 1846 konstitueredes han som birke-dommer i Frederiksværk og Halsnæs birker.

Endnu behøvede fader ikke at være forknyttet over, at han ikke var bleven befordret. Han sad ganske godt i det økonomisk og kom vedblivende udmærket ud af det med sin justitsråd. Intet, synes jeg, illustrerer deres forhold så klart som deres bestræbelser for at gøre godt i fællesskab med hinanden. Berghammers præstekjole er omtalt i det foregående. Et andet og større andelsforetagende, de bægge var med i, hed *Niels Peter Petersen*. Han var søn af en daglejer i Kolding, blev opdraget hos kordegn *P. L. Fil-*

strup og opnåede 1844, i en alder af 20 år, at tage artium, støttet af forskellige koldingensere. Han var udmærket begavet og tog særdeles fine eksaminer. Først tænkte han på at blive jurist, men senere gav han sig til at studere medicin. Da han i 1844 kom til København, anbefalede fader ham til sin familie, og hos bedstemoder fik han i lang tid understøttelse i form af gratis middagsmad en eller to gange om ugen. Han gik frivillig med i krigen 1848; blev gjort til krigsfange, tog medicinsk embedseksamen 1853, blev koleralæge s. å., udvandrede derpå til Amerika og bosatte sig i Chicago, blev professor og antog navnet *Pearson*.

I Silkegade gik livet i de år, der her er tale om, sin rolige — eller urolige — gang. Bedstemoder var nu en gammel kone, men — bortset fra hendes svaghed i benene — havde hun det i regelen ganske godt. Af og til led hun frygteligt af hovedpine, men det var hun vant til, og en og anden gang kunde hun få en forbigående skrøbelighed, som da hun i 1842 fik »træk i øjet«, hvilken svaghed hævedes ved anvendelse af 22 igler i tindingen. *Rikke* omtales en gang imellem som nervøs; hun brugte i den anledning sammen med fru *Kall*, f. *Monrad*, den gräfenbergske kur (våde lagner) hos dr. *H. K. Marcher* i Roskilde. *Line* var i begyndelsen af 1844 kommen ind i plejeforeningen og deltog med den største iver i dens kærlighedsarbejde; og da børnehospitalet blev oprettet, fik hun også med dets bestyrelse at gøre. Denne virksomhed bragte hende i forbindelse med dronning *Caroline Amalie* og hendes overhofmesterinde *Christiane Rosenørn*, f. *Wormskjold* — forbindelser man satte overordentlig pris på i Silkegadehjemmet.

De gamle venner begyndte nu at dø bort. Således

var både gehejmekonferensråd *Lange* og hans kone døde i 1839. Bedstemoders broder *Fr. Schiønning*, som i 1837 var bleven forflyttet fra Årestrup-Buderup-Gravlev pastorat til det fede kald i Randers og samme år var udnævnt til provst, døde 1843. Det var bedstemoders sidste broder. Tilbage af prokurator *P. Schiønning*s fem børn var nu kun bedstemoder og hendes søster *Elsine Wulff* i Norge, som først døde 1853. Efter sin broder arvede bedstemoder 950 rd.; men der gik mange år, inden arven blev hende udbetalt. Af husets gamle venner døde værftsejer *Lars Larsen* 1844; han kunde efterlade hver af sine døtre 240,000 rd. Gamle *Ludv. Fr. Muus* døde 1847, og samme år mistede bedstemoder sin trofaste ven konferensråd *David Monrad*. Året efter døde hans elskværdige hustru, der mangen god gang i de forløbne år havde inviteret bedstemoder ud at køre med sig i en statelig karet.

Andre af de gamle forbindelser afbrødes eller løsnedes af andre grunde end døden. Således gik familien *Bidoulac* ud af vor slægts saga efter *Virginies* brud med *Gurlitt* 1842; og bedstemoders mangeårige husfæller, oberstinde *A. Meitzner* og mrs. *Jones* med datter, sagde 1845 deres lejlighed op som en følge af, at de fik et meget moderat huslejepålæg. I stueetagen kom mad. *Siesbye* til at bo; dør holdt hun kniplingshandel. Hendes bekendte søn, filologen *Oscar Siesbye*, blev student med udmærkelse fra Silkegade 41, hvad familien på 2. sal, der sværmede stærkt for fine eksaminer, ikke var lidt kry af.

Af de unge mennesker, der hørte til sønnernes eller *Gurlitts* krese, blev en del trofast ved med at besøge huset. Den unge maler *Adolf Melchert*, som først var bleven indført hos bedstemoder, efter at *Gurlitt* som nyforlovet var taget til Tyskland, synes endog

at have næret sønlige følelser over for sin gamle veninde: han forærede hende gentagne gange malerier, i 1838 således et prospekt fra Hellebæk og til nyår 1839 et lille måneskinsstykke. Men både han og de fleste andre holstenske kunstnere spredtes snart for alle vinde. Også *Ludvig Hjorth*, der havde taget medicinsk embedseksamen 1839, forlod landet; først som skibslæge; senere drog han til Rusland, og fik efter at have taget medicinsk eksamen i Skt. Petersborg, en stilling i Odessa, blev så tyrkisk læge i Kars i Armenien, derefter karantænelæge på Kreta og endelig sanitetslæge i Tripolis, hvor han døde 1861. Han giftede sig med en italiensk dame og fik med hende sønnen *Henrik Hjorth*, der kom til Danmark, opdroges i sin bedstemoders hus og blev ven med hele den yngre generation af den saxildske familie. — *Cornelius Gurlitt* opholdt sig 1841—45 i Hørsholm, men kom ofte derfra ind og besøgte bedstemoder, der betragtede ham som søn af huset. På et stipendium, han erhvervede sig, rejste han i august 1845 over Altona til Leipzig, hvor han studerede musik til april 1846. Derpå drog han til Rom, hvor hans broder Louis var, og siden tilbage til Altona, hvor han bosatte sig.

De fraværende sønner sendte gang på gang venner og bekendte op i Silkegade 41. Af sig selv kom skomagersvend *Ole Saxild* og gjorde slægtskabet gældende. »Mig var skomageren dyrere, end jeg vil fortælle,« skriver bedstemoder. De fleste af faders venner i Kolding blev dirigeret op i det gamle hjem. Men interessantest var de mange skibskaptajner og andre godtfolk, som kom med hilsener fra onkel Vilhelm i Buenos Ayres. Også Gurlitt sendte sine venner til Silkegade. Selskabet dør kunde derfor af og til blive ret polyglot. Der fortælles om en aften, da der spilledes lot-

teri, og tallene måtte opråbes på 4--5 forskellige sprog, bl. a. på spansk.

Selv hørte familien i Silkegade ikke til de stærkt rejsende. De fire damer holdt sig i regelen i byen hele året rundt. Kun undtagelsesvis lå de på landet. I Bagsværd var de dog både 1839 og 1840; og næste år var Rikke og Nanna en tur i Randers på besøg hos bedstemoders broder, provsten. De samme to opholdt sig i 1845 en tre ugers tid på Møen, hvor familien *Muus* den gang boede. I 1846 var bedstemoder en månedstid i Øverrød, hvor hun delte hus med fru *Marstrand*, malerens moder.

Ellers oplevede de ikke stort — de sædvanlige selskaber, visitter og en uendelig korrespondance optog deres tid. De havde jo foruden husets tre sønner også svigersønnen *Louis Gurlitt* at skrive til. Denne, der jo havde giftet sig igen, var med sin unge hustru rejst til Italien og havde taget ophold i Rom. Her fik han i foråret 1844 en søn, *Wilhelm*. Men endnu samme sommer blev den ulykkelige mand enkemand for anden gang. Han tænkte et øjeblik på at bosætte sig i København, men det blev ikke til noget; Rom holdt ham fast til 1846. Efter et besøg hos sin anden hustrus familie i Mannheim, flyttede han til Berlin i vinteren 1846—47. Her forlovede han sig med en frk. *Else Lewald*, søster til forfatterinden *Fanny Lewald-Stahr*. Inden sit bryllup aflagde han sin gamle svigermoder i København et besøg. *Christian VIII*, som satte stor pris på hans kunst, søgte at binde ham til Danmark ved at gøre ham til ridder af dannebrog. Men Gurlitt var nu bunden andetsteds. Han rejste tilbage til Tyskland og giftede sig med sin kæreste; ægteparret drog derpå til Comosøen og tilbage over Schweiz. I november 1847 var Louis Gurlitt atter på

lykkens top i Berlin, med bestillinger både til Prøjsen og Rusland.

Den eneste alvorlige bekymring, som den saxildske familie i og udenfor Silkegade havde, og som den i grunden aldrig var helt fri for, kom fra *Peter*. De holdt alle inderlig af ham; han var den elskværdigste, fineste karakter, man kunde tænke sig, og når man kom under hans umiddelbare påvirkning, ganske uimodståelig; men han havde alle mulige spirer til fysisk og moralsk opløsning i sig. Der truede fra den side, hvor han opholdt sig, altid overraskelser og farer; og ulykkeligvis var det ikke muligt at holde øje med ham, han var jo så langt borte. Hélt ovre på Sild boede han. Hvordan det egentlig gik ham dèr, fik man aldrig rigtig at vide. Selv skrev han yderst uregelmæssigt; der kunde gå fjerdingår imellem, at der kom breve fra ham. Og forbindelser på Sild havde hverken bedstemoder eller fader. Hans breve må have gjort et foruroligende indtryk på dem derhjemme: ganske vist lod han altid, som om det gik ham tålelig godt; men melankolsk var han; han klagede over mangel på passende omgang og følte sig meget ene. Overbevist om, at han bestandig kunde trænge til tilskud hjemmefra, sendte bedstemoder ham snart en halv, snart en hel hundredalerseddel. Han tog imod dem på en sær, flegmatisk måde, men han protesterede aldrig mod at få dem.

I de første år af sit ophold på Sild samlede han flittig materiale til en grammatik og ordbog over sildring-målet. *Rasm. Kr. Rask* havde 1825 udgivet en frisisk sproglære, og *J. P. Hansen* havde skrevet et par bind på sildringsproget. Peters forsøg gik ud på at skildre denne dialekt, som han traf den i folkemunde. Han havde jo et fint øre for dialektejen-

dommeligheder; hans lægevirksomhed bragte ham i nær forbindelse med befolkningen; han havde en medfødt tilbøjelighed til at slå en sludder af med sine patienter; han huskede godt, og han var ikke bange for at gøre notitser. Derfor fik han snart et stort og, som det synes, ypperligt materiale samlet sammen. Men han følte sig dog ikke mere bunden til øen, end at han allerede i 1840 gjorde en rejse til København for at søge et embede andetsteds. Hans håb om at blive landskabslæge på Sild var nemlig ikke blevet opfyldt; en anden var bleven foretrukket for ham, og øen var vel nok for lille til at give både en embedslæge og en privat praktiserende læge nok at bestille. Hans fraværelse fra Sild strakte sig denne gang fra begyndelsen af november 1840 til ind i februar 1841 — altså omtrent et fjerdingår. På hjemrejsen besøgte han fader i Kolding og tilbragte julen sammen med ham som justitsråd Estrups gæst. Hvor megen praksis han havde mistet ved sin lange fraværelse fra Sild, forlyder der intet om; derimod er det sikkert, at han intet embede opnåede. Han holdt sig nu rolig på sin ø til november 1845. På det tidspunkt har hans praksis rimeligvis været nær nul. Det var dog ikke det, han klagede over, da han kom til København, derimod over, at han som dansk følte sig i det ubehageligste modsætningsforhold til øens helt igennem tysksindede befolkning. Sild er jo slesvig-holstenismens vugge, for så vidt som *Uwe Jens Lornsen* var landfoged dør på øen, da han udgav sin berømte piece.

Atter denne gang blev Peter omtrent et fjerdingår borte fra sin virkekres, og atter denne gang mislykkedes det ham at opnå befordring. Derimod opnåede han at interessere *Chr. Molbech* for sit arbejde om sildringsproget. Da han kom hjem, gjorde han

sin udarbejdelse færdig, sendte håndskriftet til Molbech og bad ham fremlægge det for videnskabernes selskab. Det gjorde Molbech også, men selskabet nøjedes med at sende Peter en velvillig censur over hans arbejde, men optog det ikke i sine skrifter. Manuskriptet endte i det kongelige bibliotek; der blev det sidenhen fundet af *K. J. Lyngby*, som aftrykte sproglæren i »Tidsskrift for filologi og pædagogik«, 3. bd. Lyngby kalder Peters arbejde for en fortrinlig fremstilling og har kun grumme få kritiske indvendinger at gøre over for det.

Efter at Peter havde indsendt sit manuskript, følte han sig færdig med Sild, og i begyndelsen af 1847 flyttede han til Sønderho på Fanø. Han havde i forvejen betinget sig en indtægt af mindst 170 rd. årlig — ikke en gang 1 kr. om dagen! — En uhyggelig dybt sænket standard of life!

Hans ophold på Fanø blev dog ikke langvarigt. Om efteråret blev han ret pludselig syg af en hæmorrhoidallidelse og indlagde sig på Ribe hospital under distriktslæge *Øgmundsens* kur. Ø. var student fra borgerdydskolen på Kristianshavn ligesom Peter og fader og var bleven kirurgisk kandidat samme år, som Peter var bleven medicinsk kandidat. I lang tid lå Peter hen og kunde hverken bruge hænder eller fødder. Russiske bade gjorde blot hans onde værre; almindelige varme bade havde derimod en heldigere virkning. Fader besøgte ham et par gange på hospitalet. Allerede før sin sygdom havde Peter ønsket at tale med ham »ikke alene som broder, men som jurist«. Nu trængte han jo end mere til deltagelse. Ud på foråret 1848 fik han en leverbetændelse og en inflammation i maven, og Øgmundsen nærrede kun lidt håb om hans helbredelse. Sandt

at sige var der heller ikke noget bedre, man kunde ønske for ham, end at han måtte dø. Sønderboerne havde sagt ham op »ikke af utilfredshed med hans sygdom, men med den totale fraværelse, sygdommen krævede«. Selv ventede han, at han aldrig vilde kunne få sin fulde førlighed igen. Fader besøgte ham atter, og nu fik de endelig den samtale, som Peter allerede forrige sommer havde ønsket at få. Hvad den drejede sig om, forlyder der intet om; men den lettede ham, som han selv siger, en tung sten fra hjertet.

Trods Øgmundsens spådom og Peters egne bange anelser, kom han dog så vidt, at han kunde lade sig udskrive af hospitalet og rejse tilbage til Fanø. Fader betalte hans sygehusophold og lånte ham penge.

På Fanø vilde og kunde Peter dog ikke blive. Men så udbrød der — heldigvis — oprør i Vestindien. Der skulde sendes tropper derover, og på et af transportskibene var der en skibslægepost ledig. Det fik Line opspurgt; der sendtes bud til Peter, han kom til København, søgte pladsen og fik den! Han blev ekviperet til den lange rejse — 430 rbd. kostede han i 1848 bedstemoder — og midt i oktober sejlede han af sted på skibet »Jacob«.

Det sidste skønhedsindtryk, den ulykkelige mand modtog i sit fødeland, fik han i Thorvaldsens museum, som i september måned var blevet åbnet for publikum.

I forsommeren 1847 besluttede fader sig til at forlade Kolding. Forhistorien er følgende: Den 18. februar 1846 var der maskebal i Kolding. På dette — jeg gætter mig til, at det var på netop dette — var alt, hvad der duede i denne duelige by. Bl. a. var også *Hectorine Estrup* der. Mellem de øvrige maskeradegæster udmærkede navnlig én sig ved sin

dristige dragt. Han var næsten splitternøgen — relata refero —; han forestillede nemlig en indianer. Denne tomahawk-svinger var ingen anden end Niels Peter Mav'pin' — også kaldet købmand *N. P. Hansen*. Det var mere, end Hectorine kunde stå for; hun blev sterbensforlibt. Peter Liebe smeddede, medens jærnet var varmt, og enden blev, at borgmesterens datter, nu en mø paa omtrent 27 år, satte alt ind på at blive forenet med sin Hansen. Justitsråd Estrup var fortvivlet og satte sig imod partiet; men Hectorine var ikke til at kue. Så besluttede den stakkels fader sig da til at gøre alvor af den plan, han alt tidligere havde haft, om at forlade Kolding. Han søgte og fik embedet som borgmester i Odense; hans udnævnelse var dateret den 24. juni 1847. Han håbede, at adskillelsen af de to ømme hjerter skulde slukke deres brand; men han forregnede sig. Hectorine sygnede hen, og hellere end at miste sin eneste datter, vilde den stakkels mand dog akceptere den usympatiske svigersøn, hun havde skænket sit hjerte; og en skønne dag i november 1848 drog Peter Liebe så til Odense og hjemførte borgmesterens datter som sin brud.

Efter Estrups bortrejse fra Kolding vilde fader ikke blive i byen længere. Ganske vist lod han sig konstituere i hans sted, til eftermanden var udnævnt, og da denne, overavditør *Theod. Mart. Soph. Qvistgaard*, var kommen til Kolding, overtog han rent midlertidig stillingen som fuldmægtig hos ham. Det var vist allerede den gang bestemt, at fru Qvistgaards brodersøn *Hans Fønss* (f. 1821; ex. jur. 1845) skulde overtage stillingen som første fuldmægtig hos onklen.

Qvistgaard var en hidsig herre; dog synes forholdet mellem fader og ham altid at have været godt. Så intimt som faders forhold til Estrup blev det selv-

følgelig aldrig. Dette gav sig allerede udtryk deri, at fader ikke boede hos sin nye principal. Han flyttede hen til *N. P. Hansen* og spiste hos stadthauptmand *Borch*. I Hansens hus var han nu daglig sammen med sin veninde *Kirstine Kidde*, der var husbestyrerinde hos broderen.

Under faders konstitution som borgmester i Kolding havde *Christian VIII* atter aflagt byen et besøg (10. sept. 1847), og fader var tilsagt til den middag, han gjorde på latinskolen. Kongen havde da sagt til ham, at han vidste, hvor meget han havde virket for stuttoriet, og lovet at vise ham sin erkendtlighed derfor. Amtmand *Hoppe* fra Vejle, der satte ganske særlig pris på fader, havde da grebet lejligheden til over for kongen at anbefale ham eftertrykkelig. Fader havde håbet på, at den kongelige nåde skulde give sig udslag i hastig befordring. Men i det sted tildeltes der ham den 21. decbr. 1847 titel af virkelig kammerassessor. Det var en tør jyde i stedet for en fed karpe.

Den 20. januar 1848 døde kongen; i februar jagede pariserne *Louis Philippe* ud af Frankrig, og i marts var Evropa fuld af revolutioner. Herhjemme fik vi Kasinomøde, oprør i hertugdømmerne og krig med Prøjsen. Den nybagte kammerassessor sad i en by, som snart blev krigsskueplads. Den 26. marts holdt 12. bataljon fra *Fredericia* sit indtog i byen. Den 2. maj blev den besat af prøjserne under general *Wrangel*. Han blev der i 3 uger; så kom de danske tropper igen. Alt var uro og forvirring, til våbensstilstanden sluttedes den 26. august.

Krigsvirvarret skaffede selvfølgelig borgmesterkontoret meget at bestille. Men travlheden kom rykvis, og i de relativt rolige perioder havde fader megen frihed. *H. Fønss* var allerede 31. marts bleven kon-

stitueret, som fuldmægtig jævnsides fader og havde overtaget de fleste af hans forretninger. I juli måned var fader meget ude på rideture — han havde fået sig en ny hest, *Philomele* — hos familier i omegnen: *Dürings* på Vamdrupgård, hvor han var velset både hos den gamle oberst, hans frue og deres tre døtre *Caroline*, *Ernestine* og *Sophie*; *Wolfhagen* på Østerbygård, en elskværdig, forstandig, skeptisk pebersvend, lidt yngre end fader; kammerherre *Riegels* på Snoghøj; *Rantzaus* i N. Bjært o. m. fl. Alle disse steder skulde der tages afsked. Fader skaffede sig let passersedler — fra civilmyndigheden gennem Fønss, fra de militære myndigheder gennem *Caj Hegermann-Lindencrone*, som lå i kvarter hos Kralund. Den unge officer var en søn af faders gamle chef i kongens livkorps og godt kendt med familien i Silkegade.

Kort før våbensstilstanden havde fader truffet endelig bestemmelse om, hvor han vilde hen, når han forlod Kolding. Borgmester Qvistgaards kone hed *Juliane Marie Fønss* og var kusine til besidderen af stamhuset Hindsgavl, kammerherre *Niels Basse Fønss*. Denne må have fattet megen tillid til fader, ti han indbød ham til, når hans virksomhed i Kolding var til ende, at tilbringe vinteren på Hindsgavl for at være dels selskab, dels en slags vejleder for hans søn, den unge *Niels Basse*. Fader, som havde tænkt på at tage til København, tog mod kammerherrens indbydelse, og omtrent ved novembertide forlod han Kolding.

På Hindsgavl fik han sig en velfortjent ferie. Han turede rundt i omegnen og omgikkes en del med de officerer, som havde vinterkvarter på Fyn. Han blev på Hindsgavl som alle steder, hvor han var gæst, overordentlig afholdt, ikke mindst af damerne. Han kunde hjælpe dem med at rede deres broderregarn, når

det var blevet speget — ingen havde en tålmodighed til den slags ting, som den tykke kammerassessor; han påtog sig alle slags kommissioner for dem og udførte dem gerne på en eller anden snurrig måde; han skaffede dem opskrifter på lækre retter; han smådrillede dem og lod dem drille sig igen; han væddede med dem og tabte, eller han udpønskede de mærkeligste gaver til dem.

Hindsgavl var i den vinter et slags centrum for den elskværdige, naive selskabelighed, der trivedes over alt, hvor de danske officerer lå i kvarter. Snoghøj var et andet centrum. Bægge steder kom der jævnlig besøg, navnlig af ingeniørofficerer fra Fredericia og omegn. Familien *Riegels* var i fremtrædende grad musikalsk; på Hindsgavl øvede frk. *Mathilde Fønss* den største tiltrækning. Hun var meget smuk og adskillige officershjerter satte hun i fyr og flamme; det endte da også med, at hun blev gift med kaptajn *Heinrich Kauffmann*, ligesom frk. *Frieda Riegels* ægtede oberst *Johan Bülow*.

I de tre krigsår knyttedes der i det hele taget mange forbindelser. Således fik fader på Hindsgavl brev fra sin veninde *Kirstine Kidde* om, at hun var bleven forlovet med løjtnant *Carl Fr. Tronier*. Hvad indtryk dette budskab har gjort på fader, er det ikke let at sige. Han holdt overordentlig meget af *Kirstine* og vedligeholdt gennem mange år en fortrolig brevsveksling med hende; hun holdt også af ham og var ham taknemmelig for hans trofasthed mod hendes broder — en trofasthed, som dog måske hun selv kunde tilegne sig noget af æren for.

Julen 1848 tilbragte fader hos *Kralunds* i Kolding. Aftalen havde ellers været den, at han skulde bo hos *N. P. Hansens* — han havde ægtet *Hectorine* den 21.

novbr. Men da Kirstines budskab kom, fik fader i en fart truffet en ny ordning. Det var meget heldigt, ti det viste sig, at Hectorine af en eller anden grund var bleven så forbitret på fader, at hun havde svært ved blot at vise ham almindelig høflighed; og Hansen, som var en nathue, blev påvirket af konen. Fader lagde mærke til den kulde, de viste ham, og forstod ikke grunden. Der var vel næppe heller anden end den, at Hectorine havde sine luner.

Kort efter udløbet af juleferien modtog fader på Hindsgavl sin udnævnelse til herredsfoged og -skriver i Hvetbo herred. Det var et ussel embede i en ussel egn. Men et embede var det, og fader følte sig trods alt glad over endelig, godt 37 år gammel, at kunne komme til at virke på eget ansvar. Hans bestalling er dateret 1849 16. januar.

VIII. Herredsfoged i Blokhus.

Oppe ved Jammerbugten, mellem golde klitter, i et sogn, hvor der går 100 tdr. land på 1 td. hartkorn, ligger Blokhus — det sted, hvortil en umild skæbne havde hensat fader. Flyvesand og marehalm forneden, en uhyre himmel foroven og det evigt rullende Vesterhav så at sige lige uden for døren — det var de omgivelser, hvori den nye herredsfoged skulde færdes, langt fra slægt og venner, uden hustru, uden børn, ene som Robinson Crusoe på den øde ø. Havde overgangen fra København til det lille Kolding været hård, så var overgangen fra den smilende, hyggelige fjordby til den barske, ensomme ladeplads ved Vesterhavet langt hårdere.

Hvetbo herred var en nyoprettet jurisdiktion; faders formand, *L. T. Ammitzbøll*, havde været den første herredsfoged (fra 1844). Embedet var lille og indtægterne små. Det årlige gennemsnit af dem havde de fire år 1844—47 været ca. 1470 rbd., og kontorudgifterne ansloges til 424 rbd. årlig; fader kunde m. a. o. gøre regning på en indtægt af godt 2000 kr. i nutidsmønt.

Ammitzbøll var bleven forflyttet til Nørhald m. fl. herreder i Randers og ønskede at tage sin fuldmægtig med sig. Fader måtte derfor tiltræde sit embede så snart som muligt. Men da han hverken havde personligt eller husligt udstyr nok, trak tiden alligevel noget ud, inden han kunde komme af sted. Han henvendte sig til sin gamle ven og manuduktør, over-

auditor *C. V. Lange*, for at få fat i en fuldmægtig, og Lange anbefalede ham en nybagt ex. jur. *Peter Børentz Herskind*, som i henved 8 år havde været kontorist på byskriverkontoret i Ålborg. Uden at have set ham eller talt med ham, ja uden blot at vide, hvor gammel han var, antog fader ham, selvfølgelig med ethvert fornuftigt forbehold.

Den 5. marts 1849 overtog fader sit embede. Den nye herredsfoged og den nye fuldmægtig, der bægge var lige ukendte med de lokale forhold, havde kun kontoristen *Morten Nielsen* at støtte sig til, indtil de selv følte sig faste i sadlen. Der forlyder dog intet om, at Hvetbo herred kom af lave i den anledning.

Fader måtte indrette sig på at føre egen husholdning. Han lejede den forrige herredsfogedbolig og begyndte at udstyre nogle af dens 14 værelser. Fra Silkegade fik han tilsendt 8 par hørlærreds lagener af bedstemoders spind, 4 par blårlærreds lagener til folkesenge, 3 over- og 3 underdyner, 6 puder, 12 håndklæder af drejls, 12 simplere viskeklæder, 3 sæt drejls og 1 sæt damaskes dækketøj samt 1 tedug. Som husholderske havde han fæstet en jomfru *Heiss*, og den 1. april kunde han begynde sin egen husholdning. *Herskind* boede hos ham.

Faders udnævnelse havde med ét rykket ham bort fra krigsskuepladsen til en udkant af landet, hvor krigen kun mærkedes gennem en meget følelig standsning i alle omsætningsforhold, hvilken standsning desværre navnlig viste sig i en væsentlig nedgang i embedsindtægterne. I virkeligheden kom fader til i de første år at sidde temmelig kummerligt i det. Han måtte endog i 1849 optage et lån på 200 rbd. hos stadthauptmand *Borch* i Kolding. — Ellers mærkede han kun krigen gennem de indgreb, den gjorde i de

familiers lykke, som han stod nær. Trods alt hvad der er bralret op om treårskrigen, var det en rædselsfuld sorgens, angstens og tvedragtens tid. Selvfølgelig var det både kønt og naturligt, at ethvert dansk hjem bidrog sit til at mildne landets ulykker, og der har sikkert været noget løftende i at føle sig som deltager i den almindelige nationale bevægelse, selv om man som familien i Silkegade måtte indskrænke sig til noget så underordnet som at pille charpi til de sårede, eller som Nanna at male dannebrogssflag på skrivepapir, der solgtes til 4 sk. arket til fordel for soldaterne. Men i de familier, hvor forholdene lå anderledes, hvor der f. eks. inden for familieekresen fandtes nationale modsætninger, eller hvor en eller flere af de kære var med i krigen som officerer eller frivillige, dør følte ulykken bittert.

En af de hårdt ramte familier var den bauditzske. *Adolph Bauditz's* moder var, som før sagt, af holstensk oprindelse. Hendes mand var dansk generalmajor (fra 1844) og chef for artilleribrigaden, og tre af hendes sønner, *Gustav*, *Peter* og *Vilhelm* var officerer i den danske hær, som krigen kaldte til kamp på den jord, der havde fostret deres moder, imod fjender, blandt hvilke hun havde både slægt og venner. Det var mere end den stakkels, varmt følende kvindes hjerte kunde bære. Da krigen brød ud i slutningen af marts 1848, begyndte hun at sygne hen, og kun en god måned derefter, den 1. maj, døde hun — bogstavelig dræbt af krigen. Dette dødsfald var kun indledningen til en hel række dødsfald, som skulde ramme *Adolph Bauditz's* nærmeste kres. Næste år i slutningen af april døde hans onkel (mosterens mand) generalmajor *Carl Gott. Kleist*, 4 dage derefter farbroderen, hofmarskal *F. C. F. Bauditz*, og endelig i december faderen,

generalmajor *Gustav Bauditz*. Sidstnævnte døde efter en operation for kræft i tungen. Det er rørende, at den gamle mand endnu på sit yderste med kærlighed mindedes fader. Da han efter sin operation ikke turde tale, måtte han skriftlig meddele, hvad der lå ham på hjerte; »han skrev også »Saxild«, det var som et stikord, for at man skulde fortælle ham«.

Adolph Bauditz gik i disse tider om som en fredløs — uden hjem, uden venner, fyldt af sorg til randen af sin sjæl over hjemmets opløsning og med tankerne ude omkring på de valpladser, hvorfra han hver dag kunde vente budskab om, at en af hans fire brødre — ti *Sophus* var nu også gået i krigen — var dræbt. Selv var han for gammel til at kunne tænke på at gå med. Han gjorde sig så nyttig for sit land, som han kunde, ved at skrive orienterende artikler om det dansk-slesvigholstenske mellemværende til sådanne tyske blade, som endnu kunde bevæges til at optage den slags artikler.

Faders gamle chef fra den tid, han var i kongens livkorps, generalløjtnant *J. H. Hegermann-Lindencrone*, havde tre sønner i krigen, *Johan Frederik*, som faldt ved Bov, en af de første officerer, måske den allerførste, der blev dræbt i krigen, *Caj Ditlev*, der har været omtalt tidligere, og *Didrik Vilhelm* — bægge de to sidste officerer i kavaleriet. Den gamle general døde selv i 1849.

Fru *Muus* sendte to af sine sønner i krigen; den ældste fik hun hjem igen; den næstældste faldt 20 år gammel ved Dybbøl. En fætter til Bauditz så ham blandt de faldne i Sønderborg kirke; han var »så fin og spinkel, at han, som han lå dør med et smil på ansigtet, næsten lignede en forklædt ung pige«. Fru *Kall*, som i begyndelsen af 1848 havde mistet sin

yngste søn *Thomas*, gennemlevede tre år fulde af ængstelse for sin næstældste søn *David*, der var med i krigen som ingeniørofficer; han faldt ved Isted. Fru *Marstrands* herlige søn *Osvald*, der var skøn som en ung gud, evnerig og lovende, fandt døden som tredjekommanderende om bord på linjeskibet »*Christian VIII*«, da dette 1849 5. april sprang i luften ved Eckernförde. Moderen forskånedes dog for denne sorg; hun var død i slutningen af 1847.

I Kolding føltes krigens byrder tungere end nogetsteds i kongeriget. Havde 1848 været et slemt år, blev 1849 mangfoldige gange værre. Den 20. april besatte fjenderne byen; den 23. vilde de danske tage den igen. Kl. 7 om morgenen alarmeredes tyskerne; kl. 9 var Kolding torv fyldt med danske soldater. Kampen rasede i gaderne og fra husene; det hele mindede mere om en jagt på vildt end om en krig mellem civiliserede mennesker. Omsider blev tyskerne drevne ud af byen; men så begyndte de fra bakkerne syd for Kolding en morderisk kanonade mod den ulykkelige by. Kanonkugler, kartæsker og granater regnede ned over gader og huse. Værst gik det ud over Søndergade og Rendebanen — her brændte bl. a. *N. P. Hansens* hus; men også i Østergade og på torvet slog kanonkugler, granater og brandraketter ned. *J. S. Borch* beretter: »Jeg med min familie stod på trappen fra den gule stue op til loftet en times tid. Derpå gik vi op på gæstekamret nok en time. Men da jeg vilde se ud på gaden og så en stærk røg ud af butiksvinduerne, rådede jeg til at forlade huset, og vi gik da over i rådstuekælderen, hvor vi var til kl. 1½ à 2.« Derpå forlod han og familien til fods byen, fik i Bramdrup vogne til Vejle og flygtede over hals og hoved til Sjælland, hvor de en tid lang boede i Kalundborg. Andre koldingensere

flygtede over Snoghøj til Fyn. Rædslen og forvirringen var ubeskrivelig. Store partier af byen var komplet ødelagte. Borchs hus så således ud: »En kanonkugle havde gået ind i kontoret, kastet pulten over mod væggen til butikken, og kakkelovnen lagde [ɔ: lå] for døren, og en dansk soldat lagde [lå] død på gulvet i butikstuen. Major *Schindel* med flere lagde [lå] i min gård. Et kvarter efter vi havde forladt huset, kom en kanonkugle ind af vinduerne på salen i anden etage, så det var godt vi kom i rådhuset, da vi ellers for en del kunde være bleven kvæstet i vores eget hus.« Der var ikke én hel rude i den store gård. »Mine 38—40 kreaturer løb på marken, da vi gik til Brandrup; de sloges løs for ikke at brænde, hvis der var kommen ild i gården.«

Hele affæren endte som bekendt med, at Kolding igen blev besat af fjenderne, der plyndrede og rasede, det bedste de havde lært, under påskud af, at beboerne havde deltaget i kampen mod dem. Okkupationen varede til den 1. august. *Kralund* var formand for den kommission, som skulde sørge for forplejningen, og led i denne tid de bitreste krænkelser under udførelsen af sin ikke lille opgave: at skulle sørge for, at føden til 18000 mand daglig var til stede. Han gik blandt tyskerne under betegnelsen »den berygtede herredsfoged«. Hans formandsvirksomhed skaffede ham bagefter kammerassessortitlen; men hans kollega i kommissionen, *Warming*, med hvis hjælp han var yderst misfornøjet, fik den endnu finere titel af agent. Fuldendt bliver den menneskelige retfærdighed aldrig!

N. P. Hansen blev som sagt hjemløs den 3. april. Hans kone og søster *Kirstine Kidde* var i begyndelsen af måneden tagne med etatsråd *Estrup* til Odense og havde således ikke overværet byens beskydning og

ejendommens brand. Stakkels Kirstine! Hun gik forfærdeligt igennem i dette forår. Ikke blot havde hun sin forlovede i felten og døjede angst og uro i den anledning; men skæbnen havde også hjemsøgt hende på anden måde. Den 8. marts om morgenen kl. henad 1 var hendes fædrenegård, Kidegård, brændt ned til grunden. Hendes forældre havde måttet redde sig i det blotte linned, en del af kreaturerne var indebrændt, men største delen var dog reddet; af bygninger og indbo derimod intet, slet intet. Efter at hendes forældre og, knap to måneder efter, hendes broder havde mistet deres ejendomme, tog hun ophold i sin svigerfader, oberst *W. V. C. Troniers* hus i København og ventede her med spænding og uro hvert budskab fra krigsskuepladsen. Til fader havde hun skrevet: »Når De nu i bladene læser militærrapporterne og *ikke* ser min elskede Carls navn iblandt de ulykkeliges tal, så glæd Dem med mig, og vid: da er jeg lykkelig.« Efter Fredericiaslaget kom den stakkels *Carl Tronier* på de ulykkeliges liste. Jeg anfører her hans eftermæle (Cohen: *Krigen 1849*; s. 95): »Blandt de sårede var en løjtnant T., en herlig karl, modig som en løve. Hans forlovede og svigerforældre [forældre?] var herovre for at besøge ham; han led frygteligt, men idet han blev båret op, sagde han: Ak, gud give, jeg måtte leve! Jeg vilde gerne lide, hvad det skulde være; men jeg vil så nødig dø, jeg har så meget at leve for. — Da han blev bragt ind på Billeshave, var han død.« Det var den 8. juli 1849. — For Kirstine Kidde styrtede derved en verden sammen. Hendes svigerinde *Andrea Tronier*, gift med kaptajn *Falkenberg*, mistede sin mand året efter i Istedslaget.

Den konflikt, som kunde have truet familien Saxild, hvis *Gurlitt* endnu havde været gift med husets datter⁷

blev til slet ingenting. *Louis* var jo allerede langt henne i sit 3. ægteskab og havde købt sig en ejendom i Sachsen. *Cornelius* var ved krigens udbrud gået ind i borgervæbningen i Altona for at undgå udskrivningen. Alligevel slap han ikke fri; i 1849 måtte han som rekrut til Rendsborg. Hans musikuddannelse skaffede ham dog en særstilling i hæren, idet han snart blev musikdirektør ved brigaden i Itzehoe; senere kom han til Glückstadt; men i krigen mod Danmark kom han dog ikke til at deltage. Anderledes gik det hans yngre broder *Emanuel*. Han blev 1848 udskrevet, deltog med en vis bravur i felttoget på tysk side, blev udnævnt til overjæger, var med ved Fredericia, hvor han blev såret og udnævnt til løjtnant. Han kom dog levende hjem fra krigen og blev siden købmand i Husum.

Fader, som ikke havde kunnet komme til København, inden han bosatte sig i Blokhus, var i juni måned på besøg hos sin moder. Det aftaltes da, at hans to søstre Rikke og Nanna skulde besøge ham i avgust måned. Men skæbnen vilde det ikke; det var onkel *Peter*, som for sidste gang kryssede sin families planer. Den 2. decbr. 1848 var han kommen til Skt. Croix, havde her truffet masser af gamle venner og var, som sædvanlig, bleven modtaget med åbne arme og indhvirvlet i en selskabelighed, som var meget større, end hans svage kræfter kunde bære. Desuden havde han fået meget at bestille. Garnisonslæge *A. B. B. Knudsen* rejste nemlig i anledning af krigen hjem til Danmark, og i hans plads konstitueredes *Peter*, ligesom han også overtog hans private praksis. Alt så ret smilende og lovende ud; *Peter* befandt sig vel i den tropiske natur og skrev fornøjede breve hjem. Men hans kræfter slog ikke til. Midt i juli fik

hans familie underretning om, at han på grund af sygdom havde måttet begive sig på hjemrejsen den 10. juni. Med ængstelse og spænding oppebiede de hans ankomst; men den 31. juli kom to soldater og bragte dem budskabet om, at Peter den 24. juni var død om bord på skibet »Johanne Marie« og samme dag var begravet i Atlanterhavet 200 mil fra Bermuda-øerne.

Selvfølgelig kunde sorgen over Peters død ikke sammenlignes med den sorg, bedstemoder og hendes børn havde følt, da de fik bud om Elises død. Det følte som noget af en befrielse, at denne ulykkelige søns løbebane var afsluttet. Hans liv havde været en uafbrudt række nederlag; nu havde den barmhjertige død forskånet ham for flere. Men lige så sandt var det, at bedstemoder havde født ham med smerte, at han var hendes førstefødte, at hun havde set ham vokse op under lyse forhåbninger om en herlig udfoldelse af hans prægtige evner, og nu lå hans lig hundreder af favne under Atlanterhavets spejl, hundreder af mile fra det sted, hvor hans højtbedagede, kærlige moder henlevede sine sidste år.

Til sorgen over hans død kom nu endvidere snart pinagtigheder i form af regningskrav på den afdøde. De rettedes til bedstemoder; der var mange af dem, og gamle var de også. De kom fra Skt. Croix, fra Fanø, fra Sild, ja endogså fra Højer, og de lod bedstemoder se ind i det dyb af elendighed, hvori hendes stakkels karaktersvage søn havde levet. »Det var altså sandt, hvad jeg den gang betvivlede, at han dør [på Sild] knap havde det tørre brød,« udbryder hun fortvivlet. — Men når hvert krav var prøvet og befundet rigtigt, betalte hun sin søns gæld. Selv sugede hun år efter år på labben, mens disse udbetalinger stod

på. »Følgen heraf har været,« skriver hun, »at vi ikke har anvendt 1 skilling på nogen offentlig fornøjelse, men har levet tilfreds hjemme, takket være Jordans bibliotek, som har leveret os bøger i flere sprog; og med denne behagelighed og arbejde har vi kunnet undvære resten.«

En gang måtte hun dog gøre et angreb på sin beholdning af obligationer. Da Peter i 1847 havde ytret ønske om at tale med fader »ikke alene som broder, men som jurist«, var det rimeligvis for at sætte ham ind i hele sin fortvivlede tilstand. Peter havde nemlig ikke blot en hel del klåtægt rundt om, men han havde også — en datter. Ilende havde han fået, allerede mens han var i Højer; hun var født 1836 20. decbr.; hendes moder hed *Mette Jepsdatter*, og barnet selv var blevet døbt *Anne Petersen*. Hele dette forhold berøres ikke i familiebrevene, før efter at Peter var død; men fader har sikkert kendt det fra 1848 af, og bedstemoder må også have fået det at vide omtrent samtidig; ti inden budskabet om Peters død indtraf, var hun i brevveksling med *Mette Jepsdatter*. Som hun overtog sin søns øvrige forpligtelser, således unddrog hun sig heller ikke denne. Under 18. febr. 1850 reskriberede kongen Ribe stiftamt, at en af *Anne Saxild f. Schiønning* af København til den umyndige *Anne Petersen* af Sønderho skænkede kgl. obligation på 1000 rd. måtte inddrages under Fanø birks overformynderi. Dette har måske bidraget til, at den lille *Anne Petersen* i en meget ung alder (kun 16¹/₄ år gammel) kom i ægteskab med styrmand af Sønderho *Michel Johansen Thomsen* med tilnavnet *Brinch* (25 år gammel).

Mens bedstemoder og tanterne i København måtte ty til Jordans lejebibliotek som erstatning for kostbarere

glæder, sad fader i Blokhush og vendte og drejede hver skilling, inden han turde give den ud. Hans tjenstedighed i 1848—49 og senere hans udstyr havde kostet ham mange penge, og krigen gjorde som sagt, at embedsindtægterne flød meget sparsomt. Desto rosværdigere er det, at han alligevel fik en skilling til overs til andre. Netop i disse år understøttede han »den lille Bøggild« til at tage først præliminæreksamen, senere dansk juridisk eksamen. — Fader kendte *Emil Bøggild* fra Kralunds kontor i Kolding, hvor den unge mand (f. 1831) var kontorist. Der var vistnok et fjernt slægtskab mellem ham og Kralunds moder, som i 1822 var bleven gift med en snedker *R. J. Strøm* i Århus. Emil var et usædvanlig smukt menneske, ypperlig begavet — også i musikalsk henseende; han sang, spillede og komponerede. Desuden var han brændende ærgerrig og vilde for enhver pris fremad og opad. Fader var meget indtaget i hans ungdom og livfuldhed; han kaldte ham Emil og du. I 1849 skrev Bøggild til fader og bad ham om understøttelse til studeringerne. Hos sin egen fader, fuldmægtig *Jens Bøggild*, som sad i små kår i København, kunde Emil ikke vente at få synderlig hjælp ud over nødtørftigt ophold. Fader bad han om 5 rd. om måneden; resten, 10 rd., kunde han få fra en beskytter i Århus. Trods sine egne økonomiske vanskeligheder, slog fader straks til, og Emil rejste til København, hvor han fik adgang til forskellige gode huse, bedstemoders, justitsråd *Hjorths* og oberstløjtnant *Hegermann-Lindencrones*, som han kendte fra Kralunds i Kolding. Han var flittig, tog præliminæreksamen 1850 og dansk juridisk eksamen med 1. karakter 1851. Umiddelbart herefter besøgte han fader i Blokhush.

Fader havde allerede den gang haft flere besøg,

bl. a. i sommeren 1850 af sine søstre *Rikke* og *Nanna*, som var hos ham en måneds tid. De kom der på inspektion, og de fandt alt i orden, huset nydelig indrettet og vel styret. Navnlig var de imponerede af hans to gæsteværelser »med elegante, dekorerede toiletter med hvide og røde krystalkaraffer og glas derpå«. De lærte faders nærmeste omgivelser at kende, både den strenge, alvorlige jomfru *Heiss*, den beskedne fuldmægtig *Herskind* og skriveren *Morten Nielsen* (»paysan«, tilføjes der). De omtaler hans daglige omgang, købmand *J. C. B. Klitgaards* familie, »der forener velstand med den højeste grad af gæstfrihed og velvilje; og dette hus står daglig åbent for alle egnens beboere, som også godt benytter det. Her holdes aviser, fortepiano, keglebane, og kort sagt, der er flere midler til adspredelse og dertil den største jævnhed og godmodighed. Georg er der gerne 3 gange om dagen.« Den uforlignelige mad. Klitgaard, hvis jovialitet og djærvhed gjorde så meget indtryk det følgende år på *Hostrup*, at han brugte hende som model til mad. *Mortensen* i »*Tordenvej*«, omtales mærkelig nok ikke af tanterne.

Disse var mere optagne af en anden af egnens familier, *Boesens* i Saltum. Allerede i et brev af 1849 8. febr., altså umiddelbart efter at fader var bleven herredsfoged, kunde *Line* meddele ham: »I Saltum skal være en præst Boesen, der før har været i Ålborg . . . Han har 2 døtre og kone.« Det var en lidt ufyldstgørende meddelelse. Præsten i Saltum *Jørgen Frederik Boesen* havde nemlig med sin kone *Henrikke Jacobine f. Kauffmann* ikke færre end 7 børn: *Valdemar*, f. 1828, *Emma*, f. 1830, *Emilie*, f. 1832, *Ulrik*, f. 1835, *Johanne*, f. 1837, *Thora*, f. 1839, og *Henrikke*, f. 1843. Men af disse 7 var vel nok de to ældste

døtre dem, man i 1849 lagde mest mærke til. Den ældste var en høj, slank, mørkblond pige på 19 år, en smule kølig i sin fremtræden, regelmæssig smuk af ansigtstræk og med en pragtfuld holdning. Den næstældste var kun 17 år, lille, væver, gratiøs, smilende, indtagende og sød. Pastor Boesen var et lyst hoved og en munter mand; han havde en poetisk åre og var som residerende kapellan ved Ålborg Budolfi kirke jævnlig bleven benyttet som lejlighedsdigter, når byen havde kongeligt besøg. Madam Boesen var en svært dygtig kone i sit hus, og hun styrede sin store børneflokk med megen myndighed. Det boesenske hus var et fornøjeligt hjem at komme i, man morede sig altid godt i den vittige, lystige præsts selskab; og den ældste datter Emma havde en ualmindelig færdighed i klaverspil; hun havde i Ålborg fået undervisning af den *Ernst Meyer*, som i sin tid var kommen så meget i bedstemoders hus i København.

Omtrent øjeblikkelig blev det besluttet af egnens folk, at den nye herredsfoged skulde giftes med præstens ældste datter i Saltum. Han kom der tidlig og sildig. Faders søster Rikke rapporterer: »Hvad Georgs planer i den henseende er, kan man ej blive klog på; han er i så fald meget hemmelighedsfuld,« og hun tilføjer: »Kedeligt er det, hvis han vil være ene endnu denne lange vinter;« hun har altså i 1850 tænkt sig muligheden af et bryllup i familien i løbet af nogle ganske få måneder.

Men fader havde ikke lyst eller mod til at binde sig. Ganske vist kom han hyppigt i Saltum præstegård; men der var andre steder, hvor han også kom meget. F. eks. hos distriktslægen i Saltum, *Hans Gorgius*, som var kommen til egnen omtrent samtidig med fader. Ligeledes hos præsterne i Jetsmark og

Ingstrup; de hed henholdsvis *J. K. Løchte* og *H. A. B. Obel*. — Endvidere kom fader en del på herregårdene i og uden for jurisdiktionen, således hos *Hans Hasselbalch* på Vestrupgård — det var ham, der ydede præstens datter sin hyldest for en musikalsk præstation i de klassiske ord: »Sweder De int', jomfru Boesen?» — hos *F. C. Keller* på Lundergård; han havde fået gården ved sit giftermål med enken efter *Laurits Hastrup*, fader til den *Lars Hastrup*, der senere ægtede *Thora Boesen*; — rimeligvis også hos *S. L. Müller* på Kettrupgård, der var pebersvend ligesom fader. Uden for jurisdiktionen lå Birkelse, som var i familien *Skeels* besiddelse. Da fader kom til Blokhus, var kammerherre *Jørg. Er. Fr. Skeel* stamhusbesidder, men han døde endnu samme år, 47 år gammel. Hans enke, f. *Ahlefeldt-Laurwigen*, besad stamhuset, til hun i 1859 giftede sig med sin afdøde mands næstsøskendebarn *Erik Vilh. Rob. Skeel* til Dronninglund, senere indenrigsminister i ministeriet Estrup. Fader så alle de skeelske børn vokse op: *Hedevig* (senere gift *Bruun*); *Sofie* (gift *Tillisch*); *Sophus*, stamherren, *Claudine* (gift *Neergaard*) og *Erik*, der kun var 7 år i 1849. Fader havde en høj stjerne på Birkelse, og han kom der gerne.

Selskabeligheden i Hvetbo herred og der omkring var imidlertid en besværlig ting. Der skulde køres og atter køres, og det på de rædselsfuldeste veje. Faders vognmand hed *Østergaard*; han skal have kunnet vælte en vogn, hvor det blot var menneskelig muligt, og fader erhvervede sig en ligefrem forbløffende rutine i at lade sig vælte. Hvad fader anså for uundgåeligt, fandt han sig altid i med en muselmans tålmodighed.

I sit hjem forslog han sin fritid med læsning.

Allerede i Kolding var han begyndt at samle på bøger, deriblandt en stor del engelske (i Tauchnitz-udgaver). Så tidlig som 1845 finder jeg hans engelske bøger omtalte. Sproget lærte han sig selv; han fik stor øvelse i at læse det, men han var ganske uvidende om dets udtale. Oprindelig var vistnok Dickens hans yndlingsforfatter; senere fik han større forkærlighed for Thackeray, der også var mere åndsbeslægtet med en så maskulin natur som faders.

Men embedsvirksomhed, selskabelighed og læsning har øjensynlig ikke kunnet tilfredsstille hans levetrang eller holde kedsomheden borte fra hans stuer. Deraf kom det vel, at han en gang omgikkes med planer om at kaste sig ind i politikken. Var der noget i denne verden, fader ikke havde anlæg for, så var det politik. Alligevel har det i slutningen af 1849 været i hans tanker, at han kunde blive politiker. Hvad der afholdt ham, var tvivlen om, at hans stilling som embedsmand kunde forenes med en stilling som rigsdagsmand. Derfor stillede han sig ikke i december 1849, da så mange af hans venner blev valgte til den første rigsdag, både *Fr. Barfod*, assessor *Bregendahl*, professor *Emil Fenger*, overauditør *Carl Hall*, birkedommer *H. Kampmann* o. fl.

Fader førte i disse år en livlig korrespondance med sine venner, navnlig dem i Kolding, og i efteråret 1850 foretog han sin første rejse til sin gamle by, hvor han tog ophold hos *Kralunds*. Næste forår aflagde *Kralund*, *Borch* og *Th. Thomsen* besøg hos fader i Blokhus. Ingen af de tre venner kunde begribe, hvorfor fader ikke giftede sig, navnlig var *Borch* utrættelig i at anbefale ægtestanden. »Jeg ved,« skriver han en gang, »alle unge piger her [i Kolding] venter på Dem og længes blot efter at vide, hvem der skal

være den lykkelige.« Dog var den unge pige, han bedst undte fader, ikke længer i Kolding; hun var fra 1849 af i København. Borch nævner ikke Kirstine Kiddes navn, men siger blot om hende: »hun er en velsignet pige.«

Samme forår havde fader, som før berørt besøg af *Emil Bøggild*. Han havde fået plads på Løve herredskontor (Selchausdal); men meget hurtigt besluttede han sig til at opgive denne stilling, og han skrev til fader og bad ham hjælpe sig til at tage artium og derefter latinsk juridisk eksamen. Han kunde vanskelig have gjort noget uheldigere. For det første var det: at opgive en virksomhed, før den endnu rigtig var prøvet, i faders øjne omtrent det foragteligste af alt. For det andet holdt fader, langt ud over al fornuft og billighed, fast ved den grundsætning: »skomager, bliv ved din læst«; han forstod og anerkendte ikke det »plus ultra«, som klang i den lille Bøggilds sjæl. Derfor sendte han sin unge ven et skændebrev i stedet for et tilsagn om hjælp, og Bøggild svarede med et energisk brev, hvori han holdt fast ved sin beslutning. Dette brev sårede fader på det dybeste; han trak sig ind i sig selv og rev sin yndling ud af sit hjerte. — Fremtiden viste, at Bøggild havde haft ret og fader uret i denne kollision. Allerede næste år var B. student, 1859 blev han kandidat, fra 1871 var han assessor i kriminal- og politiretten, fra 1879 i den københavnske overret.

Samme år, som Bøggild og de tre koldingensere var i Blokhus, kom onkel *Vilhelm* hjem fra Buenos Ayres. Der er ikke spor af, at de to brødre har vekslet breve i de 11 år, de ikke havde set hinanden. Det er et ægte saxildsk træk dette, at ingen af de to havde følt trang til brevsamkvem med hinanden igen-

nem alle de mange år til trods for det solide venskab, der var imellem dem. Tanterne refererede faders breve til Vilhelm, og fader fik sin broders breve sendt til gennemlæsning og skrev dem omhyggeligt af i et lille hæfte, han havde lavet til samme brug. Men skrive til hinanden, det gjorde de ikke. — Vilhelm havde haft det ret strengt i Buenos Ayres. Hans praksis var meget besværlig. De store afstande og den mangelfulde brolægning i den udstrakte by gjorde det nødvendigt for ham at besøge sine patienter til hest. Desuden var de politiske forhold i Argentina just i de år, han var derude, ganske fortvivlede. *Don Juan Manuel de Rosas* førte indadtil et oprørende tvangsregimente, og hans udenrigspolitik bragte republikken i krig med både Frankrig og England, Brasilien, Paraguay og Uruguay. I 1845 begyndte den fransk-engelske flådes blokade af Buenos Ayres, som skulde komme til at vare i ca. 1000 dage — i hvilken tid onkel Vilhelms praksis blandt indvandrerne led betydeligt. Først i 1849 sluttedes fred med England og i 1850 med Frankrig; men så kom *Urquizas* opstand, hans alliance med Brasilien og Uruguay, og på ny truedes Buenos Ayres.

Trods de mange uroligheder havde onkel *Vilhelm* og hans ven *Fürst*, der som ovenfor sagt virkede i kompagniskab, dog tjent ganske godt. De havde hver samlet sig en lille kapital. Rosas' regering havde i det store og hele respekteret de udenlandske lægers neutralitet; kun en enkelt gang havde han forsøgt at tvinge dem til at bære sit partis mærke, hvilken foranstaltning dog ikke kom til udførelse. Men dette attentat fra regeringens side på at tvinge de nevtrale udlændinge til at tage parti, havde gjort et dybt indtryk på onkel Vilhelm; og da nu krigen 1848/50 brød

ud i hans fædreland og han under uafbrudt spænding måtte gå og vente på budskab om dens forløb, blev tilstanden i Buenos Ayres ham utålelig og hjemlængslen overvældende. Hertil kom, at han blev syg og ikke kunde tåle at færdes omkring til hest; han besluttede sig da til at foretage en rejse til sit hjem for at få sit sind i ro og sin sygdom hævet.

I maj 1851 forlod han Buenos Ayres, besøgte Montevideo, Rio de Janeiro, Bahia, Pernambuco, de kapoverdiske og de kanariske øer, Madeira og Lissabon. I London så han verdensudstillingen; siden rejste han et par måneder i Wales og Skotland, og endelig drog han over Hamborg hjem til København, hvortil han ankom den 24. august.

En uhyre skuffelse blev gensynet med Danmark for ham. Han havde været for længe borte. Det billede, han havde taget med sig af sit fædreland, da han for 11 år siden havde forladt det, og som blot var blevet kønnere og kærere for hvert år, der var gået siden, det kunde han nu slet ikke få til at stemme med de indtryk, han fik ved hjemkomsten. Herregud, var Danmark da virkelig så lille og så fattigt, og var dets sommer så kort og så kold? Han frøs i dette klima, og han led ved at omgås dette flegmatiske folk. Livet i den nye verden havde vendt op og ned på hans vurdering af alting. Han kom tilbage til sit land med en friskhed i livssynet, en bevægethed i følelseslivet, som var ganske udansk; han følte sig som en fremmed fugl i sit eget land. Ude i det fremmede havde han lært, hvad engelsk initiativ og engelsk energi var værd. Herhjemme delirerede den hele nation over sin nylig vundne sejr over »tyskerne« og beundrede kun sig selv. Han vidste med sig selv, hvilken sviende uro han havde følt gennem alle de

tre krigsår for sit land og sit folk. Nu da længslen havde drevet ham hjem, havde han den forsmædelse at blive anset for »slesvigholstener«, fordi han ikke straks kunde falde ind i de hylende dervisjers kor.

Straks efter sin hjemkomst anmeldte han et besøg hos fader. Han var kommen til København en søndag og rejste til Blokhush næste lørdag. Han følte en sværmerisk dragning mod sin eneste broder; ti han trængte til at tale sig helt ud for en nær slægtning og en fuldtro ven. — Han var dybt melankolsk. Efter elleve års glædeløs virken blandt fremmede var han kommen hjem med et ødelagt helbred, og nu ved sin hjemkomst følte han sig ene, udstødt, håbløs. Hans hjerte tørstede efter kærlighed, men endnu havde han ikke truffet den kvinde, de høje guder havde bestemt for ham.

Var det *Betty Søht*, han ikke kunde glemme? Troligt nok. Hun var allerede 1843 bleven gift med sin dragonløjtnant; han, *Adolf Schulz*, var død i 1845 og havde efterladt hende som enke med en lille datter, der hed *Fanny*. Derefter havde hun atter giftet sig i 1850 med portrætmaler *Aug. Schiøtt*, og ægteparret befandt sig nu i Paris. Hun var altså godt fortøjet. Alligevel har onkel Vilhelm, hvis væsen var trofasthed, sikkert ikke kunnet glemme sin gamle flamme.

I Blokhush mødte der ham en ny skuffelse. Hans broder Georg havde en idiosynkrasi mod fortrolighed. Selv bar fader sine glæder og sorger hermetisk indsluttede i sit hjerte. Jo mere en ven lukkede sig op for ham, des mere lukkede han sig selv til. Derfor måtte onkel Vilhelm drage utilfredsstillet bort fra Blokhush. Et par måneder efter var han på vejen til Paris.

Her var han sammen med familierne *Winther* og

Schiøtt, og her oplevede han *Louis Napoléons* statskup den 2. december. Sit 4 måneders ophold i Paris benyttede han til at besøge hospitaler og høre forelæsnings- »Begivenhederne, som fulgte den 2. decbr., afgav en mængde læsioner, som jeg i lasareterne kunde iagttage.« — Derfra tog han til Firenze, Roma, Napoli, Palermo, besteg Ætna, drog så til Spanien, hvor han besøgte Granada, Sevilla, Gibraltar og vendte derpå tilbage til Paris. Rejsen havde haft den gunstigste indflydelse på hans helbreds- og sindstilstand. Han følte sig lykkelig og rask, lige til han i Paris på ny blev syg — hvilket bestemte ham til at tage hjem over hals og hoved. Her kom han sig snart. Så snart de politiske forhold i Argentina bedrede sig, agtede han sig tilbage til Buenos Ayres.

I 1852 havde fader den glæde, at hans gamle ven *Carl Meinig* blev herredsfoged i Kær herred. Han var bleven gift med en frk. *v. Hadeln*, med hvem han havde et par børn. Nu som altid var Meinig bestandig très-affairé. Her som over alt fandt han, at det embede, han overtog, var meget forsømt. Men med sin lidenskab for »at gøre rent bord« lykkedes det ham snart at finde sig til rette i Sundby. Faders og hans venskab fik en renæssance på grund af nabo- skabet. De sås så tit som det var muligt og vekslede både mundtlig og skriftlig tanker om embeds- og andre anliggender. — I Ålborg boede en anden af faders bekendte fra tidligere tid, nemlig hans formand som fuldmægtig i Kolding, *John Johnsen*, som, efter at have været assessor i den islandske overret i 12 år, 1848 var bleven by- og herredsfoged i Ålborg. Han var gift med en frk. *Blichert* fra Kolding, med hvem han i tidsrummet 1841—60 fik 9 børn, blandt disse overretssagfører *Bjarne Johnsen* i Viborg. Med denne

familie, ligesom også med by- og herredsfoged *Gad* i Sæby havde fader venskabelig omgang.

Af faders gamle venner var *Bregendahl* stadig i Viborg. *Wagtmann* var 1846 bleven præst i Vejlbj ved Århus; han var endnu ugift. *Ad. Bauditz* var efter krigens slutning bleven branddirektør i Tønder amt. Han var ligeledes ugift. Derimod havde hans brødre *Gustav* og *Peter* giftet sig henholdsvis 1849 og 1851. Af søstrene ægtede *Margrete* i 1850 en officer, *Rasm. Holm*, og *Line* i 1851 maleren *Fred. Theod. Kloss*. *Lotte* forblev ugift til sin død 1900. — *Nebelong* boede i København og fik mere og mere arbejde, både for private og for regeringen. I 1852 besøgte han fader et par dage på en rejse til Skagen.

Det er i grunden ret uforståeligt, hvorledes fader har klaret sig økonomisk i årene 1849—52. Hans sportelindtægter var i disse år gennemsnitlig 1000 rd.; i 1851 var de endog nede på 764 rbd.; og hans kontorudgifter var stigende. Det sidste var hans egen skyld. Jo mere han lærte sin fuldmægtig *Herskind* at kende, des bedre syntes han om ham, og des mere gav han ham i løn. *Herskind* havde et lidt tungt sind og følte sig trykket over for fremmede mennesker. Fader lærte ham at bevæge sig i det selskabelige liv og hjalp ham til at forøge sine kundskaber. I vinteren 1851/52 var *Herskind* syg i flere måneder, og fader, der derved blev bunden fuldstændig til sin kontorstol i Blokhus, bar denne ulempe med en englelig tålmodighed. Da godsforvalterpladsen på Birkelse næste år blev ledig, anvendte fader al sin indflydelse hos enkekammerherreinde *Skeel*, for at *Herskind* skulde få stillingen, og det lykkedes ham at få sin fuldmægtig gjort til godsforvalter. I hans sted fik fader en 31årig præste-

søn *Hans Lillelund Carstensen*, exam. jur. med 2. karakter fra sommeren 1853, til fuldmægtig hos sig.

Trods sine små indtægter og sin fuldmægtigs sygdom, tog fader del i de festligheder, som i 1852 fejredes på hans egen anledning af sølvbryllupper dels i købmand *Klitgaards*, dels i pastor *Boesens* familier. Navnlig *Klitgaards* sølvbryllup fejredes med stor stads; dette sølvbrudepar var jo egnens stolthed og glæde, og venner og bekendte gjorde alt, hvad de kunde, for at gøre dagen højtidelig og glad for de to mageløse mennesker. Desværre bragte året 1852 *Klitgaard* svære tab, og i september måtte han søge akkord med sine kreditorer. Næste år i januar måned overgav han sit bo til skifteretsbehandling; han fik det dog atter udleveret til fri rådighed i december, og de følgende år kom hans forretning igen i god gang.

I efteråret 1852 tog fader oprejsning for den strenge vinter, han havde haft. Han besøgte både sin moder, der lå på landet i Frederiksdal, og sin ven greve *Rantzau*, der 1850 havde solgt sin gård i Bjært til *Fr. Chr. Schäffer* og i 1851 havde arvet Frederikslund, Søholm og Brahesholm efter en farbroder. Fra Frederikslund tog fader til Kolding, hvor han besøgte sine gamle venner.

Året 1853 bragte fader på den grønne gren. Hans sportelindtægter fordobledes, og i juni måned blev han branddirektør for Hvetbo og Ø. Han herreder. Embedsindtægternes stigen hang sammen med, at fæstegodset i hans jurisdiktion i et stort omfang gik over til selvejendom. Embedets tarvelighed havde i 1852 bragt ham til at søge by- og herredsfogedembedet i Lemvig. Da han ikke fik det, søgte han 1854 Middelsom-Sønderlyng herreder. Han vilde benytte en chance, han mente at have. Hans gamle ven og beskytter

A. W. Scheel, som altid havde været ivrig for at befordre hans vel, var nemlig 1851 bleven justitsminister. Meget karakteristisk for den saxildske skæbnefromhed er følgende bemærkning af Rikke, der opfordrer ham til at søge nyt embede, mens Scheel er minister: »Da der jo ingen grund er til, at du skulde blive tilsidesat, er det også bedst, at retten har sin gang.« Også fader har utvivlsomt hellere set, at retfærdigheden sejrede, end at han skulde have tilfældige omstændigheder at takke for en forfremmelse. Han søgte, så vidt jeg ved, ikke flere embeder end de to nævnte i Scheels ministertid.

I 1853 var der som bekendt kolera i København. Dette blev afgørende for onkel *Vilhelms* skæbne. Han havde i et par år gået om uden at kunne bestemme sig til enten at blive eller at rejse. Han var mest stemt for at tage tilbage til Buenos Ayres; herhjemme syntes der jo ikke at være brug for ham. For at forbedre sine chancer i Sydamerika, hvor hans klientel for en stor del var tysk, søgte og fik han sig (1852) en doktorgrad ved universitetet i Kiel (på en afhandling om hjerneblødhed). Men stadig holdtes han tilbage af urolighederne i Argentina. Så kom koleraen til Danmark i juli og august 1853. Han kendte sygdommen fra troperne og stod derfor ikke så hjælpeløs over for den som mange danske læger. Han tilbød straks det offentlige sin tjeneste og fik ansættelse ved Frue arbejdshus' kolerahospital. Her virkede han fra 2. til 21. juli, da han kunde aabne Suhmsgades kolerahospital, hvor han arbejdede med stor energi og selvopofrelse til 17. august. Aldrig havde han været i bedre humør end i disse farlige uger. Hans breve til bedstemoder, der med sine døtre havde taget ophold i Frederiksdal, er næsten overstadige. Endelig er der

blevet brug for hans kræfter! Og dog, hvilke rædsler gennemlevede han ikke! Han var på hospitalet dag og nat. Om natten kunde han ikke sove for patienternes klager og skrig. Én nat omtales som særlig rædselsfuld; da var alle hans assistenter syge, inspektøren døde, og i hospitalet lå der 28 lig. Da hans virksomhed var til ende, havde han i løbet af 1½ måned behandlet ca. 550 kolerapatienter. Imens havde sygdommen raset i alle samfundslag og også slået ned i hans og hans families omgangskres. Således døde hans ven *Theodor Petersens* hustru (jfr. s. 67—68) den 14. juli, og den 16. bortreves familiens gamle ven justitsråd *Hjorth* (Henriks bedstefader) og professor *Thal* (der i sin tid havde behandlet bestemoders benbrud).

Den 17. oktober 1853 fik onkel Vilhelm ridderkorset, og fra da af opgav han tanken om at tage tilbage til Sydamerika.

Samme efterår fik fader sin virksomhed betydelig udvidet, idet han af Hjørring amt blev gjort til sættemand i en stor og indviklet sag i Horns herreds jurisdiktion. By- og herredsfogden i Frederikshavn, overauditør *M. V. Steenstrup* (broder til *Japetus St.*), havde på markedet i Hørnsted den 27. septbr. forbudt al brændevinsudskænkning i beværtningsteltene efter mørkets frembrud. Markedsgæsterne syntes grumme dårligt om dette; men rent galt blev det, da de erfarede, at politimesteren også havde befalet Hørnsted kro lukket. Herved følte de sig krænkede i deres menneskerettigheder. En 500 à 600 mennesker tog opstilling foran kroen og begyndte at bombardere politimesteren og hans betjente med sten og flasker. Steenstrup opfordrede mængden til at sprede sig; men under sine bestræbelser for at skaffe ro til veje, fik han en flaske i hovedet — uden at den for-

resten gjorde ham nogen større fortræd. Tumulten varede en halvtredje time og var ret ondartet. Da tumultuanterne havde forgrebet sig paa rettens håndhævere, måtte der selvfølgelig — skønt det var politimesteren, der havde foranlediget hele spektaklet ved sit forbud — laves forhør og rettergang mod de stakels halvdrukne mennesker; der havde gjort halløj, og det blev faders hverv at lede undersøgelsen, fælde dom og eventuelt eksekvere den. Det havde måske været naturligere, at by- og herredsfoged *Gad* i Sæby, som var gammel københavnsk politiassistent og havde Horns herred adskillig nærmere end fader, var bleven sætledsdommer i denne sag. Men amtmanden i Hjørring, justitsråd *F. A. Esbensen*, havde megen tillid til fader og foretrak ham til dette hverv. Hvad fader end har ment om den hele sag, så må man lade ham, at han tog sig af den med stor iver. I næsten 2 måneder holdt han forhør på forhør i Frederikshavn og rundt omkring i Horns herred. En utallig masse mennesker afhørte han dels som gerningsmænd, dels som vidner. Undersøgelsen, som begyndte i slutningen af oktober, sluttedes først ved juletid. Derpå genoptoges den i maj måned 1854 og sluttedes først i begyndelsen af juli. Selvfølgelig var der næsten ingenting at få ud af sagen; tumulten var en kendsgerning, men der var et utal af tumultuanter, og yderst problematisk var det, hvem af disse der havde været særlig fremtrædende. Da amtet i juli beordrede aktion mod fire af spektakelmagerne, var der en 30—40 andre, som i grunden var lige så kompromitterede, og det var meget vanskeligt juridisk at bevise deres egentlige brøde og at fastsætte deres straf. Derfor blev den dom, fader fældede over dem i december, ret lemfældig; han gav to af dem vand og brød i henholdsvis 5 og 6 dage, de to

andre idømte han hver en bøde på 10 rd. Overretten forhøjede straffen til 2 × 5 dages vand og brød for de første to, 5 dage for den tredje og stadfæstede underretsdommen for den sidstes vedkommende, og højesteret stadfæstede overretsdommen over de to førstnævnte. Kuriøst nok ventede aktor ved underretten, prokurator *F. C. Rørbye*, at overretten snarest vilde være tilbøjelig til at formilde faders dom. — Den stakkels Steenstrup døde, inden overretsdommen faldt. Det var en kræftsygdom, som dræbte ham. Han døde på sin 46årige fødselsdag.

Undersøgelsen i Hørmested-sagen skaffede fader en ny titel. Efter amtets indstilling blev han under 6. okt. 1854 udnævnt til kancelliråd. Han var den gang 43 år.

43 år og endnu ikke gift! Borch i Kolding måtte nok korse sig, familien i Silkegade måtte nok ryste på hovedet — det trak jo bogstavelig talt op til cølibat. Stakkels Borch, for ham brast i 1854 håbet om at se fader forenet med *Kirstine Kidde*. Denne »velsignede pige«, som han i sin tid havde anbefalet til fader, var gået hen og havde givet sin tro til en anden. I et par år havde hun boet i sine svigerforældres hus og sørget sig næsten til døde over sin tabte lykke. Da fader en gang havde klaget til hende over, at årene gik og alderen kom, svarede hun, at hun vilde ønske, hun kunde bytte alder med ham, så var hun da målet 12 år nærmere. Ønsket var sikkert oprigtigt, selv om hun på ægte kvindevis gjorde aldersforskellen 2 år for stor. — Fra København var hun et fjerding-års tid i 1851 taget i besøg på Kongsdal — ved broderens ægteskab med Hectorine Estrup var hun kommen i forbindelse med familien dør —; hun vendte styrket og beroliget hjem derfra og kunde endnu samme år

påtage sig en plads som en slags selskabsdame hos en kaptajn *Simmelkjær* på Jægerspris færgegård, hvis anden hustru, født *Kjeldahl*, havde fået hende kær og gerne vilde have hende til husfælle. Dèr gennemgik hun en meget alvorlig sygdom, som nær havde dræbt hende. Men netop denne sygdom lærte hende, hvilket værd livet endnu havde for hende, og da hun langt om længe blev rask, stod hun bedre rustet i tilværelsen, end hun havde været i mange år. Tidlig i foråret 1854 forlod hun Jægerspris færgegård og tog i huset hos en kaptajn *Henr. Pet. Jos. Theod. Søderberg*, enkemand efter 2 hustruer og fader til 2 børn. De havde tidligere truffet hinanden og syntes godt om hinanden; men tilfældigheder havde gjort, at de ikke havde fortsat bekendtskabet. Nu bragte det daglige samliv dem nærmere og nærmere, og en skønne dag i efteråret 1854 fik fader brev fra kapt. Søderberg, hvori denne meddelte ham, at han og Kirstine Kidde agtede at indgå ægteskab ved flyttedagstid.

Hvad dette budskab har betydet for fader, er der ingen, der véd. Fader hørte til dem, der kan nære varmt og dybt venskab til en kvinde, uden at det erotiske kommer til at spille synderlig med. Alligevel tror jeg, at Kirstine Kiddes ægteskab bragte fader til klarhed over sig selv på et område, hvor han hidtil havde stået usikker. Eller er det kun et tilfælde, at hans gamle veninde giftede sig i efteråret 1854, og han selv gik hen og forlovede sig den 1. jan. 1855?

Så længe fader havde opholdt sig i Blokhus, havde Saltum præstegård været et af de steder, hvor han havde befundet sig allerbedst. Folk på egnen havde forlængst bestemt herredsfogden og *Emma Boesen* for hinanden. Allerede i 1850 gik der som sagt rygter om deres forlovelse, og sikkert er det, at fader i det

nævnte år gjorde forsøg på at få sin moder til at modtage de to jomfruer Boesen i besøg hos sig. Bedstemoder nægtede det bestemt — med mindre . . . ; men fader lod sagen falde. Dog sørgede han for, at familien Boesen blev indført i Silkegade 41. Måske de to unge piger, der i avgust 1851 var på besøg i Tårbæk hos justitsråd *C. E. Moldenhawer* (fader til abnormskolemanden *Johannes* og administratoren *Wilhelm M.*), allerede den gang har lært bedstemoder at kende. I hvert fald kendte de hende fra senere besøg i København.

I 1849 var fader 38 år og Emma Boesen 19 år. Dette aldersforhold kunde nok gøre en mand af faders karakter betænkelig. Men da den unge pige blev 25 år uden at være bleven forlovet eller gift, vovede han som 44årig mand springet, og — som sagt — nyårsdag 1855 friede han og fik ja. Der blev i Silkegade, da han meddelte sin familie begivenheden, den største henrykkelse over den. På et prægtigt ark brevpapir, med et stik af Rosenborg foroven, sendte bedstemoder og tanterne ham deres jublende lykønskninger; og da bedstemoder den 7. januar fejrede sin fødselsdag — snak, geburtsdag — strømmede hened 50 gratulanter ind i de små stuer for at fejre på én gang den 79årige moder og hendes nyforlovede søn. De havde nær taget livet af den gamle kone med deres gratulationer. Hun havde i et års tid været yderlig svag. Det begyndte i foråret 1854 med nældefeber — en sygdom, bedstemoder til tider var meget plaget af —; men hendes egentlige lidelse sad nok i leveren, som voksede og voksede. Professor *S. M. Trier*, der var hendes huslæge, tilså hende hyppigt. I øvrigt taltes der, efter det saxildske hus' sædvane, så lidt som muligt om hendes sygdom.

Fader og moder havde intet at vente på; derfor bestemte de deres bryllup til tidlig i sommeren 1855. Om foråret var fader i København for at købe ind til udstyret, og den 2. juni 1855 stod deres bryllup i Saltum kirke. Som forlovere fungerede købmand *Klitgaard* i Blokhush og proprietær *Hasselbalch*, Vestrupgård.

Et par uger efter brylluppet fik fader brev fra onkel Vilhelm om, at deres gamle moder lå for døden. Det havde været hendes ønske, at der intet skulde skrives til Blokhush om hendes betænkelige tilstand; hun vilde ikke forstyrre faders og moders lykke ved budskabet om hendes egen sygdom, hvis håbløshed var bleven øjensynlig netop i de samme dage, som fader holdt bryllup. Derfor havde hverken hun eller noget af hendes børn været til stede ved denne højtidelighed, som de dog alle havde set hen til med så megen glæde.

Fader og moder rejste så hurtig de kunde til København og traf bedstemoder døende. Ingen efterretninger foreligger om hendes sidste dage eller hendes død. Den indtraf den 29. juni 1855, og den 4. juli blev hun begravet. Hvad der med hende gik i graven af kærlighed, trofasthed, retsind og standhaftighed, vidste i grunden kun de fem børn, der fra assistenskirkegården gik hjem til det tomme hus i Silkegade.

Ét var de alle sammen enige om: hjemmet skulde bevares i samme skikkelse som den, hvori de havde kendt det i alle de år, de havde levet. Ejendommen måtte ikke blive solgt, den skulde tilhøre søstrene, som ligeledes fik inventariet overladt på nogle enkelte malerier nær, der fordeltes som mindegaver til brødrene. Boet opgjordes til ca. 33000 rbd., og hver af arvingerne

fik således en arvelod på ca. 6600 rbd.; ti søstrene gik selvfølgelig i lige arv med brødrene.

Bedstemoder var i sit 80. år, da hun døde. Hun var den sidste af sin slægt. Hendes søster *Elsine Wulff* var død 84 år gammel i 1853. Næsten ingen af bedstemoders ungdomsvener levede mere. Kun den gamle *Peter Pavels* — han, hvem bedstefader i sin tid havde notificeret sin forlovelse (jfr. s. 9) — levede endnu som ældgammel afskediget præst og provst i Norge. I flere år havde han været blind; kun 4 dage efter, at han fik budskabet om »sin elskede søster Annes« (∴ bedstemoders) død fik han et apoplektisk anfald, som berøvede ham mælet, og kort efter døde den stakkels gamle blinde og stumme mand — den sidste af den gamle garde fra bedstefaders tid.

Men ovre i Blokhus havde, som livets protest imod døden, et nyt hjem dannet sig, og fader nød med sin unge hustru en lykke, som han vel halvt om halvt havde troet aldrig skulde falde i hans lod. Hans ensomhed var forbi, og hans hjem strålede i ny skønhed og ukendt hygge, nu da moder var rykket derind. Jomfru *Heiss* var endnu husbestyrerinde i nogen tid hos de nygifte.

Faders fuldmægtig, *H. L. Carstensen*, havde fulgt sin principals eksempel og ligeledes giftet sig (i septbr.). Hans hustru var en 19årig proprietær- eller gods-ejerdatter, en kusine af ham; hun var fra Gudum kloster og hed *Ane Hans. Elisab. Olesen*. Carstensen var allerede før sit ægteskab velhavende og fik vist også penge med sin kone. — Købmand *Klitgaards* ældste datter *Marie Mogensine* blev ligeledes gift samme år; hendes mand hed *Mart. Theod. Henckel*; han ejede fra 1857—62 Pirupshvarre.

Mellem Saltum præstegård og herredsfogedboligen

i Blokhus var der en afstand af 9 km. Moder kunde derfor både nyde godt af sit gamle hjemms nærhed og fjernhed. Ofte havde hun besøg af sine yngre søstre, især *Thora*, og trængte hun til råd og bistand af en ældre veninde, havde hun jo den prægtige mad. *Klitgaard* i nærheden. Tante *Emilie* blev vist allerede 1855 eller 1856 forlovet med cand. theol. *Emil Lassen*, en køn ung mand med en smuk sangstemme, huslærer på Vestrupgård. Tante *Hanne*, faders specielle veninde, var 1855 på Lundergård, tante *Rikke* var kun 12 år gammel og opholdt sig i præstegården. Af moders brødre var *Valdemar* i København (cand. polit. fra 1853), og *Ulrik* lærte landvæsen på Lindersvold.

Den 24. juli 1856 fik fader og moder deres ældste søn, som opkaldtes efter sin farfader og kom til at hedde *Jacob*. Hans faddere var: bedstemoder og tante *Thora*, købmand *Klitgaard*, fuldmægtig *Carstensen*, læge *Gorgius*, dyrlæge *K. C. Keller* fra Johnstrup og godsforvalter *Herskind* fra Birkelse. Den lille fyrs fødsel var meget besværlig, og svagelig vedblev han længe at være.

Denne begivenhed blev anledning til, at fader søgte et andet embede, som kunde give ham rigeligere indtægter. Både i 1854 og 1855 havde han tjent godt; men 1856 blev et dårligt år, og nu havde han jo fået sin familie forøget. Han søgte derfor i oktober måned Ø. og V. Han herreder, og da han ikke fik dette embede, indgav han i maj måned n. å. ansøgning om embedet som herredsfoged i Anst m. fl. herreder, der var blevet ledigt ved kammerjunker *N. P. Toxwerdts* forflyttelse til Store Hedinge. Både *Kralund* og *Borch* opfordrede fader kraftigt til at gøre alt, hvad han kunde, for at komme tilbage til Kolding,

og fader var selv stærkt opsat på at blive herredsfoged i sin gamle by. Han foretog derfor det for ham usædvanlige skridt, at han rejste til København og søgte avdiens hos justitsministeren, *C. F. Simony*, for at støtte sin ansøgning.

Han fik den bevilget. Den 3. juli 1857 udnævntes han til herredsfoged i Anst, Slavs, Jerlev og en del af Brusk herreder i Kolding, og omkring ved den 1. avgust drog han ned til sit nye embede efter at have omsendt en trykt afskedsskrivelse til store og små rundt om i alle sognene i Hvetbo herred med tak til enhver, der havde arbejdet sammen med ham i de 8 år, han havde været i Blokhus. — Inden han i oktober måned endelig flyttede bort fra stedet, modtog han fra flere sogne adresser og mindegaver. Den slags sympatitilkendegivelser var den gang ikke så hyppige som nu og betød derfor mere.

IX. Herredsfoged i Kolding.

(Til 1864.)

Det Kolding, fader kom til i 1857, var et helt andet end det, han 20 år tidligere var draget ind i. Treårskrigen havde gjort byen megen skade; men ophævelsen af den jydsktoldgrænse åbnede Kolding mulighed for næsten at fordoble sit opland. Krigsskadeserstatningerne bragte rede penge til byen, og inden ret mange år trivedes den som ingen sinde før. Befolkningen forøgedes; i 1855 havde Kolding 3500 indbyggere (mod 2300 i 1834). Omsætningen steg, og byggeriet tog fart. Den store gartnerhave, som havde ligget til slottet, var i 1847 bleven købt af *J. S. Borch* og kapt. *J. B. Høffding* i forening; senere havde Borch solgt sin part til Høffding, der udstak en gade midt igennem haven (Høffdingsgade, nu: Jærnbangegade) og begyndte at sælge grunde til bebyggelse. Snart rejste der sig på den gamle haves plads helt nye kvarterer. Også andre steder i byen byggedes der; således havde *N. P. Hansen* allerede 1850 opført »et stort slot« (Borchs udtryk) på Rendebanen til erstatning for sin brændte gård. Også *Borch* byggede; han nedrev det ene af de to gamle gavlhuse, der hørte til hans ejendom, og opførte i dets sted (1853) et moderne hus. Lige over for *Kralund* byggede *Peder Nissen* et stadseligt sted, hvori der indrettedes gæstgiveri (senere *Svenssons* hotel), og *Madsens* gæstgivergård solgtes 1854 til *M. Brødsgaard*. I 1856—57 byggedes i den

nye Høffdingsgade en ny klub; »De kan tro, det er en kolossal bygning,« skriver Borch.

Kort før fader kom tilbage til Kolding, fik byen sine egne pengeinstitutter, i 1856 en sparekasse, i 1857 en diskontokasse. I sidstnævnte kasses bestyrelse sad bl. a. faders nærmeste venner Borch, Kralund og N. P. Hansen.

Kun på ét punkt var Kolding gået tilbage. Byen havde mistet sin latinskole. I stedet for den oprettedes »Vejle amts højere realskole«; den fik lokale i den af *Nebelong* opførte skolebygning, og under *H. C. F. Lassens* ledelse opblomstrede nu den skole, hvori faders 4 sønner kom til at gå.

Da fader i sommeren 1857 var i Kolding, måtte han først og fremmest se sig om efter en lejlighed. Hans formand, kammerjunker *Toxwerdt*, havde en prægtig ejendom, beliggende i byens nordøstre hjørne, tæt ved Klosterport, Klostergade nr. 302. Fader bød ham 7600 rbd. for den; men *Toxwerdt* vilde ikke sælge til den pris, og fader så sig derfor nødsaget til at leje sig en ret utilfredsstillende lejlighed i Låsbygade nr. 107—08, i en gård, som tilhørte købmand *P. A. Halby*. Den årlige leje var 200 rbd. Kontrakten undertegnede den 8. august. Men faders ven *N. P. Hansen* havde nu en gang sat sig i hovedet, at fader skulde have *Toxwerdt*'s ejendom. Derfor henvendte han sig 3 dage efter til fader og meddelte ham, at der var kommen en ny Liebhaber til ejendommen, og rådede ham på det kraftigste til at købe den for 8000 rbd. Fader, der just skulde stå på vognen for at foretage en rejse til Vejle, erklærede på det bestemteste, at han ikke vilde give den pris; han forudså den pengekrise, som skulde komme til udbrud endnu samme år, og mente derfor, han burde

være forsigtig. Næste dag underrettede N. P. Hansen ham imidlertid om, at han selv havde købt ejendommen for 8000 rbd., og tilbød ham den for samme pris. Det var en ret pinlig stilling, N. P. Hansen her havde bragt fader i. Købte han ikke af Hansen, sad denne med en ejendom, han absolut ikke havde brug for, og som han kun havde købt for at sikre fader den. Og købte han, kom han til at stå i et ganske falsk lys over for Toxwerdt — som den, der havde spillet under dække med Hansen. Fader valgte at købe ejendommen; han mente vedblivende, at han havde betalt den for dyrt; på den anden side mente Toxwerdt, at han havde solgt den 1000 rbd. for billigt. Sligt bliver køber og sælger jo ikke let enige om. Et par måneder efter kom den pengekrise, fader havde frygtet for; men den betød intet for ham selv, lidet for Kolding by og ikke synderligt for Anst m. fl. herreder.

Den omgangskres, fader og moder henvistes til, da de kom til Kolding, var ikke så lidt forskellig fra den, fader kendte fra slutningen af fyrrerne. Borgmesteren, overavditør *Qvistgaard*, havde i gamle dage været hans principal; nu var de kollegaer, og *Qvistgaard* var herredsskriver i den jurisdiktion, hvor fader var herredsfoged. *Qvistgaards* fuldmægtig *H. Fønss* var bleven hospitalsforstander og havde 1853 ægtet *Elisab. Conr. Schuchardt*, en datter af postfører S. i Kolding. I den juridiske verden var der i øvrigt sket den forandring, at byen havde fået to nye prokuratorer, faders gamle ven *O. F. Kralund*, som hidtil havde været fuldmægtig hos Toxwerdt, og *Nic. Bartholdy*, som tilflyttede byen fra Holmegård ved Næstved. Byens to andre prokuratorer var *Chr. Ludv. Schwensen* og *Andr. Chr. Dahl*. — Justitsråd

G. F. Mechlenburg var bleven postmester efter *P. Linschous* død, *J. M. B. Gad* havde efterfulgt *J. S. H. Galskjøl* som sognepræst; distriktslæge *P. F. E. Bloch* var kommen efter *P. A. C. Rosendahl* i 1847, og *Fr. Ludv. Friis* havde købt apoteket efter *P. Eilschous* død 1851. Af byens læger var *Færber*, *Victor Rosendahl* og *Theod. Rosenstand* endnu fra faders tid. Efter krigsråd *Marcussens* død i 1857 nedsatte en ung cand. med. & chir. *Chr. Petersen* sig som praktiserende læge i Kolding. Fader var vel nok en af de første, der tog denne udmærkede mand til huslæge.

Da Kralund ved Toxwerdts forflyttelse opgav sin fuldmægtigstilling, kom fader atter ved overtagelsen af dette embede i fuldmægtignød. På Toxwerdts kontor havde der ganske vist været ansat en ung mand, der havde haft fuldmagt til at udføre avktionsforretninger o. desl.; hans navn var *Marno Zahn*, en indfødt koldingenser, søn af købmand, senere havnefoged *J. C. Zahn*. Han havde været på Anst m. fl. herreders kontor fra 1852, og 1855 var han draget til København for at tage dansk juridisk eksamen. Den havde han også fået med 1. karakter 1857, og derefter var han vendt tilbage til Toxwerdts kontor. Men uheldigvis var han ikke mere end 21 år, og i dette gammelmandsland skal man jo være 25 år for at kunne blive fuldmægtig på et herredskontor. Fader tog imidlertid alligevel *Zahn* til fuldmægtig, og *H. Fønss* påtog sig ved given lejlighed at udføre de forretninger for *Zahn*, som denne på grund af sin alder ikke kunde udføre. Også mellem *Zahn* og fader udviklede der sig et ubrydeligt venskabsforhold.

Den 6. januar 1858 fik fader og moder deres anden søn, en stærk og livskraftig dreng, som blev opkaldt efter sin morfader og fik navnet *Jørgen Frederik*. Han

blev håren til dåben af fru *Elise Borch*, og tante *Emilie* »gik hos«. De andre faddere var stadthauptmand *Borch*, sekretær *Sprechler*, bogholder *Weinche* (dengang forlovet med *Thora Boesen*) og hospitalsforstander *Fønss*.

Sidstnævnte blev endnu samme år konstitueret som herredsskriver i Anst m. fl. herreder. Hans onkel, borgmester *Qvistgaard*, var nemlig faldet som offer for den ubarmhjertige borgmesterdræber, konsul *H. H. Grau*. Denne mærkelige mand, der forenede kækhed og friskhed i sin optræden med et forunderligt småborgerligt syn på adskillige sager, var begyndt som grund- og byggespekulant i stor stil og valgtes 1856 ind i borgerrepræsentationen, hvor han arbejdede med stor kraft, virkelig dygtighed og megen selvbevidsthed. Som bondemanden i Andersens eventyr ikke kunde tåle at se degne, således kunde konsul *Grau* ikke tåle borgmestre. *Qvistgaard* blev hans første offer; efter et sammenstød med *Grau* tog han sin afsked i foråret 1858, blev etatsråd og bosatte sig på »Bellevue« syd for Kolding. Derefter deltes hans embede; *Fønss* blev herredsskriver i Anst m. fl. herreder, og overauditør *M. A. Monrad* udnævntes i december 1858 til borgmester, byfoged og byskriver i Kolding. Også *Monrad* fik *Graus* kærlighed at føle; men det første sammenstød mellem de to mænd endte dog med, at konsul *Grau* trak sig tilbage fra sin stilling i borgerrepræsentationen. Han gik — men blot for at vende frygteligere tilbage.

Overauditør *Monrad* var en mand på 39 år, da han blev borgmester i Kolding. Han var i september bleven gift med en overordentlig smuk ung dame *Camilla Simmelkiær*, datter af overkrigskommissær *S.*

i Vestindien. I hende fik moder en trofast veninde lige til sin død.

Den 1. marts 1859 fik forældrene deres tredje søn. Kirkebogen opgiver hans fødselsdag til den 2.; men opgivelsen er forkert. Han fik i dåben navnet *Hans Vilhelm* efter faders eneste broder. Hans mormoder bar ham til dåben, og frk. *Anine Borch*, faders gud-datter, tog huen af. De øvrige faddere var: over-avditør *Monrad*, kammerassessor *Kralund*, købmand *N. P. Hansen* og onkel *Vilhelm*. Denne, der nu var over 45 år og stadig ugift, besøgte ved denne lejlighed sin broder i Kolding. Ingen tænkte den gang på, at han inden årets udgang skulde være ægtemand. I de københavnske krese, hvori han bevægede sig, gik han for at være umådelig rig — hvad han i grunden slet ikke var. Han var velstående, men ikke rig. Omgang fik han nok af, af praksis mindre; i hvert fald kunde han overkomme meget mere, end han havde at bestille. Han var en smuk, statelig mand; hans optræden var noget engelsk stiliseret, hans livsvaner ret spartanske, han var meget mådeholden med mad og drikke, dyrkede med lidenskab frisk luft, koldt vand og den evige sol. Når københavnerne de hede solskinsdage sneg sig langs husene for at få så megen skygge som muligt, spaserede onkel Vilhelm, som en levende protest mod dette solsky væsen, ned ad gaden i fuldt solskin med sin hat i hånden.

Både som læge og som menneske gik onkel Vilhelm sine egne veje. Også i valget af sin hustru gik han uden for den slagne landevej. I slutningen af 1858 havde han påtaget sig at besørge prof. *Melchior*s praksis på blindeinstituttet. Dér lærte han en frk. *Charlotte Jacobsen*, som var første lærerinde på instituttet, at kende. De blev straks indtagne i hin-

anden. Desværre var den unge pige (f. 1830, datter af kapt. *Ludvig Jacobsen* og *Cathrine Marie Fischer*) i allerhøjeste grad brystsyg. Den 24. april 1859 noterer onkel Vilhelm i sin almanak: »frk. Ch. Jacobsen hæmatemesis«. Den 1. avg. rejste hun for sit helbreds skyld til Helsingør, hvor hendes onkel, dr. *P. F. Rohde*, var overlæge ved Øresunds hospital. Vilhelm besøgte hende et par gange i Helsingør, og den 30. august blev de forlovede. Hun var en fin og skrøbelig pige, med dejlige, udtryksfulde øjne, elskværdig, åndfuld, sjælskraftig og god. Men mærket af døden. Den 9. sept. noterer onkel Vilhelm igen: »Charlotte let blodspytning«. Det hindrede ham dog ikke i allerede den 1. novbr. at holde bryllup med hende i Holmens kirke. Dr. *Bruun Juul Fog* viede dem. Brylluppet stod i største stilhed. De skal, af hensyn til brudens svagelighed, være blevne viede i spaserdragter — til stor forbavselse for datidens København.

Det blev et kort, men ubeskrivelig lykkeligt samliv. Ti ganske vist vidste onkel Vilhelm, og formentlig anede Charlotte, at de snart skulde skilles; men hver dag, de levede med hinanden, blev netop derfor en kostelig gave for dem. Charlotte var sød og munter og kæmpede som en helt mod sin sygdoms kvaler. »Værst plages jeg af en afskyelig hoste, som ikke vil forlade mig før med varmen i vejret,« skriver hun i februar. Da varmen kom, levede hun ikke mere. Ingen vidste, hvor yderligt det var med hende; ti onkel Vilhelm plejede hende selv ved nat og ved dag. Først da hans eget helbred var ved at nedbrydes, tillod han sine søstre at våge over den syge og pleje hende. Den 10. juni 1860 om eftermiddagen kl. 1¹/₂ døde Charlotte. Afskeden mellem de to ægte-

fæller var gribende; det var tak og atter tak fra hende til ham for al hans uendelige kærlighed. — Den 15. juni blev Charlotte begravet på Frederiksberg kirkegård.

Samme år som onkel Vilhelms bryllup stod, var der to gange bryllupsfærd i Saltum præstegård. Den 29. marts ægtede cand. theol. *Emil Lassen* (f. i Slagelse 1828) moders søster *Emilie*. Det unge par tog ophold i Slagelse, hvor Lassen var lærer ved real-skolen. Og den 4. novbr. s. å. blev moders ældste broder *Valdemar*, som var kancellist i marineministeriet, viet til *Elise Hammerich*, datter af sekretær *P. B. Hammerich*.

Året 1859 så også faders gamle ven *Adolph Bauditz* glide ind i ægteskabets havn. Han havde været stærkt omtumlet på livets hav. I 3 år havde han været branddirektør i Tønder; men 1853 havde han opgivet denne stilling — uvist af hvilken grund. Efter en kort tids ophold i København, optræder han i efteråret 1853 i Flensborg som sekretær i den slesvigske stænderforsamling. Men i 1854 er han atter i København, denne gang ansat i det slesvigske ministeriums sekretariat og arkiv (vistnok som volontør). Endelig udnævntes han i 1854 til aktuar i Hütten herred, med bopæl i Flækkeby (syd for Slien), og fra nu af var han på den grønne gren, så længe Sønderjylland var dansk. Hans embede gav ham så gode indtægter, at han i 1857 kunde købe sig et eget sted. Men endnu var han ungarl. Så fandt han da endelig, 49 år gammel, en hustru i den 21 årige *Elisabeth Carlsen*, med hvem han holdt bryllup den 21. okt. 1859. »Livet er et eventyr«, siger han, »jeg fatter nu næppe, at jeg er den samme, der i 20 samfulde år tærskede langhalm i København, ofte nær ved at for-

tvivle, og nu sidder i et nydeligt embede, i mit eget hyggelige hus, med en fortræffelig lille kone.« — Han blev en lykkelig ægtemand og fader til 2 elskværdige døtre. Men bugterne på hans livs vej var ikke til ende endnu: efter krigen 1864 mistede han sit embede, og først 1870 fik han igen en fast stilling som forstander for hospitalet i Helsingør. Han døde 1895 næsten 85 år gammel.

Sammenlignet med Bauditz's mændrisk slyngede livsløb, tager faders sig unægtelig noget ensformigt ud, kanal-ret som det var. Han sad i sit gode embede, som han passede med største flid; han boede i sin lune, hyggelige bolig, som han just i 1859 udvidede ved tilbygning af et par fag. Til ejendommen hørte en stor, prægtig have med herlige gamle træer og vidtstrakte plæner i. Der kunde børnene tumle og samle sig kræfter; dér kunde moder gå sine spasereture, når hun følte sig uoplagt til at gå længere ture; dér kunde fader selv nyde ejerens glæde af at se haveurterne komme op og frugten modnes.

Og årene gik, og børnene voksede til — den kloge *Jacob*, den voldsomme *Frederik* og den gode *Vilhelm*. Tanterne og onklerne både på fædrene og mødrene side forgudede dem. *Jacob* var Silkegadetanternes yndling, *Frederik* var måske mest påskønnet i Saltum præstegård, hvor han opførte sig så pænt, når han var der med moder, og *Vilhelm* var naturligvis den, hans farbroder og navne interesserede sig mest for.

Denne onkel, hvis skæbne hidtil havde været så omskiftelig, gik i 1861, efter halvandet års enkestand, ind i sit andet ægteskab. I slutningen af oktober forlovede han sig med den 32 årige *Cecilie Wilse*, ældste datter af afd. konferensråd, højesteretsassessor *C. F. Wilse*. Moderen, f. *Phister* (søster til skuespilleren), var

død blind 1840, og faderen havde ved sin død 1860 efterladt 4 døtre i forholdsvis små kår; deres beskedne indtægter måtte de supplere ved informationer. Cecilie spillede ypperligt på klaver og tjente godt ved musikundervisning. Hendes yngste søster *Charlotte* var efter faderens død bleven forlovet med cand. jur. *Georg Blechingberg* (død som generaldirektør for skattevæsenet), og nu forlovedes altså Cecilie med onkel *Vilhelm*. Familierne Saxild og Wilse havde lejlighedsvis truffet sammen i konferensråd *Claus Chr. Schiønnings* hus, også en enkelt gang hos broderen konferensråd *Niels Leth Schiønning*, der var gudfader til Cecilie og Charlotte; men onkel Vilhelms egentlige bekendtskab med Cecilie var gjort i huset hos generalkonsul *L. G. Fürst* (broder til onkel Vilhelms ven Carl F. i Buenos Ayres), hvis anden hustru, f. *Gandil*, var en veninde af Cecilie. Onkel Vilhelms bryllup fejredes i al stilhed 1861 12. decbr. Han var den gang 48 år. Han fik i sit ægteskab 8 børn, hvoraf de 2 døde som små. Sit ældste barn fik han, da han var omtrent 49 år, sit sidste, da han var over 61. — Mellem bedstefaders og hans yngste barnebarns fødsel ligger der et tidsrum af godt 120 år.

Fader havde i 1861 passeret de halvtreds. Han var så arbejdsfør som nogen sinde; men alderen begyndte dog så småt at gøre sig gældende. Sit hovedhår havde han forlængst kvitteret; tænderne gjorde ham også knuder; men værst af alderens plager blev dog podagraen. Hans moder havde været rheumatiker, og gigten meldte sig tidlig hos fader. Hans første slemme anfald af podagraen fik han 1859 i tiden omkring Vilhelms fødsel. Men 4 år efter blev han angreben af en sygdom, som nær havde gjort det af med ham. Hans søster *Line* var kommen til Kolding

midt i maj for at hjælpe moder med at pleje de tre drenge, der alle havde kighoste — Frederik tillige blegner i halsen. Straks efter Lines ankomst måtte moder gå til sengs, ligeledes med blegner, og fader fik et anfald af podagra. Dév lå hele familien. Fader var den værst angrebne; foruden podagraen fik han i venstre ben en *phlegmone diffusa*, som holdt ham bunden til sengen i over 5 uger. Dr. *Petersen* måtte foretage 7 dybe snit i hans ben — så at det, efter faders udtryk, kom til at se ud som et landkårt. Da han omsider kom op, måtte han bruge krykker. Line kunde først forlade Kolding midt i juli; da var fader endnu ikke så vel, at han kunde komme i luften. Men lidt ind i avgust rejste han med hele sin familie til København og derfra med moder til Klampenborg, hvor han brugte bade i 16 dage. Drengene var imens hos tanterne i Silkegade; kun den 4 årige Vilhelm var i 8 dage hos forældrene på Klampenborg. Først den 5. septbr. kunde hjemrejsen finde sted, og fader overtog nu igen sit embede, efter at det i over 3 måneder var bleven bestridt af hans fuldmægtig *Zahn*.

Den 15. novbr. 1863 døde *Frederik VII*, og den 18. s. m. stadfæstede *Christian IX* den nye forfatning, som gav anledning til den 2. slesvigske krig. Fader havde 2 af sine klassekammerater fra borgerdydskolen på Kristianshavn siddende i det ministerium, som afskedigedes på årets sidste dag, nemlig *Carl Hall*, som var konseilspræsident og udenrigsminister p. p., og *Emil Fenger*, som var finansminister. Endvidere hørte *Orla Lehmann*, som havde været faders amtmand til 1861 (med hvem han i parentes bemærket skal have stået på en dårlig fod) til de afgåede ministre. — Juleaftens dag blev Holsten besat af han-

noveranske og sachsiske tropper, og 1864 1. februar begyndte den forfærdelige krig med Prøjsen og Østrig.

Fader lå den gang syg, og budskabet om Dannevirkes rømning den 5. februar fik han, mens han lå til sengs. Han var dog på benene igen, da prøjerne besatte Kolding den 18. s. m., og han havde alle sine kræfter behov for at komme over den tid, som nu forestod. Hans jurisdiktion lå ved den slesvigske grænse, og den blev okkuperet ligesom Kolding. Hans stilling over for fjenderne var selvfølgelig meget vanskelig; men han undgik heldigvis egentlige konflikter med dem. Som alle koldingensere led han meget under indkvarteringsbyrden. Fra alle sider plagedes han med forespørgsler, anmodninger om tjenester og deltagende breve. Han havde slet ikke tid til at give sig af med alt dette. Ikke blot skulde han passe sit embede; men desuden var han sammen med *C. G. Campen*, Elkærholm, bleven sat til at lede et magasin, som var blevet oprettet, og hvorfra der under okkupationen udleveredes kød, flæsk, hø og halm m. m. for 7—800,000 rbd. Byens borgmester, overauditør *Monrad* blev sammen med 9 andre embedsmænd fra det sydlige Jylland ført som gissel til Rendsborg den 16. marts. Hospitalsforstander *Fønss* var vel nok byens egentlige borgmester i denne tid. Der var forvirring og opløsning i alle forhold. Betegnende er det, at hverken Kolding avis eller Koldingposten udkom i tidsrummet 18.—29. februar. — Omsider blev så også fader ført af sted som gissel til Rendsborg; det må have været i dagene omkring den 5. maj; men hans fangenskab skal ikke have varet længere end 50 timer, eksklusiv tiden hen og hjem. Det var jo ingenting at tale om i sammenligning med den skæbne, *Monrad* og de andre embedsmænd havde

haft. Og sandt at sige, hvad var alle personlige ulemper imod det tryk, som de stadige budskaber om nederlag — Dybbøls fald 18. april og Fredericias indtagelse 28. april — lagde over sindene, og som affæren ved Helgoland 9. maj kun delvis kunde lette.

Så kom våbenstilstanden (18. maj—25. juni), der følte som en befrielse. Ganske vist var byen stadig besat, men prøjserne var draget bort den 19. marts, og besætningen var fra den tid af østrigsk. Den prøjsiske general *Wrangel* havde opslået sit kvarter i Brødsgaards hotel; den østrigske general *Gablentz* tog derimod ophold i *N. P. Hansens* gård. På Rendebanen spillede de østrigske musikkorps for generalen, og byens damer sneg sig ind til Hansens og hørte bag nedrullede gardiner på den flotte musik.

Moder var i de dage frugtsommelig. I en fjendebesat by, som husmoder i en ejendom, hvor der var stor og hyppig vekslende indkvartering, omgivet på alle kanter af fjendtlige soldater og officerer, led hun usigelig under sin tilstand. Heldigvis var der i den mest kritiske tid en overordentlig sympatetisk læge indkvarteret hos forældrene. Han viste moder alt det hensyn, han kunde. Da fjendtlighederne efter den 25. juni begyndte igen, og luften atter dønede under fjerne kanonskud, var just han hos hende; og moder glemte aldrig det deltagende blik og den skånsomme alvor, hvormed han den 29. juni i gården mellem huset og haven meddelte hende: »Gestern haben wir Alsen genommen.«

I juni måned havde forældrene et uventet besøg — af *Louis Gurlitt*. De herrer *Jensen* og *Danielsen* havde ikke set hinanden siden 1847. Gurlitt havde nu 7 børn; med sin anden hustru: den tidligere omtalte *Wilhelm*; med sin tredje: *Otto* (1848), *Cornelius*

(1850), *Friedrich* (1853), *Ludwig* (1855), *Else* (s. å.) og *Johannes* (1857). Hans besøg kunde være faldet på en bekvemmere tid — krigen, indkvarteringen, moders tilstand, der yderligere besværliggjordes ved en tandbyld, var jo store ulemper —; men inderlig velkommen var han alligevel, den brave, trofaste fyr, som aldrig glemte sin første hustrus slægt. Han må have opholdt sig adskillige dage i Kolding; ti han påbegyndte et billede af byen, taget fra Sest bakker, som fader siden fik, enten ved køb eller som gave.

Den 5. juli 1864 fødte moder sit sidste barn. Det var en komplet failure. Det skulde have været en pige, og det blev en dreng. Imidlertid måtte man jo finde sig i uheldet og håbe på bedre lykke næste gang — som aldrig kom. Drengen fik sin faders navn: *Georg Christian*. Fru *Kralund* bar ham til dåben, og tante *Rikke* fra Saltum var jomfrufadder. Mandsfadderne var stadthauptmand *Borch*, købmand *N. P. Hansen* og fuldmægtig *Zahn*.

Krigen slæbte sig til ende. Den 30. oktbr. undertegnede freden, og i løbet af november trak de fjendtlige tropper sig ud af landet. Afslappelsen efter den krigerske spænding, skammen over nederlaget, sorgen over tabet af Sønderjylland pinte sig ind i sindene på den slægt, som havde oplevet krigen, og satte sit mærke på den slægt, der voksede op bagefter. Kolding var den eneste by i landet, som fik varig fordel af krigen. Den fik i de 8 sogne, som ved fredstraktaten udskiltes af Sønderjylland og lagdes ind under Danmark, et rigt og fortrinligt opland. Disse sogne samledes til en særlig jurisdiktion, N. Tyrstrup herred under en egen herredsfoged, som fik bopæl i Kolding. Faders nye kollega blev *Alfred Willemoes*,

en 35 årig mand, som tidligere havde været herredsfoged i Kær herred i Tønder amt.

Under krigen havde fader mistet en anden kollega, som desuden var hans kære ven. Hospitalsforstander *H. Fønss*, som tillige havde været retsskriver i faders jurisdiktion, var nemlig død grundlovsdag 1864. Han havde haft med forplejningsvæsenet at gøre; under hans arbejde med dette faldt et vægtlod ned og beskadigede hans ene fod, en blodforgiftning trådte til og gjorde ende på hans liv i løbet af 14 dage. Han var medlem af borgerrepræsentationen og havde i flere år repræsenteret valgkresen i folketinget og rigsrådet. Sorgen i Kolding var uforstilt, blandt hans venner dyb og langvarig. Hans enke *Elise f. Schuchardt* forlod kort efter mandens død Kolding, og moder mistede derved en god veninde.

Den enes død, den andens brød. Fønss' embede som retsskriver i Anst m. fl. herreder tilfaldt 1865 25. marts fader. Derved forøgedes hans embedsindtægter med 500 rbd. årlig. — Formodentlig var det også i Fønss' sted, han indvalgte i Kolding sparekasses bestyrelse som dens formand 1864 30. avgust.

Fader havde nu fået den virkekres afstukket, som han skulde bevæge sig i omtrent en snes år endnu. Hvorledes dagliglivet formede sig i vort hjem fra 1864 til 1885, derom handler 2. del af dette skrift.

INDHOLD.

	Side
I. Forfædre.....	1
II. Bedstefader og bedstemoder.....	8
III. Fra Løvstræde til Silkegade.....	14
IV. Barndomstiden	22
V. Student	40
VI. Kandidat.....	58
VII. Fuldmægtig	82
VIII. Herredsfoged i Blokhús.....	137
IX. Herredsfoged i Kolding.....	169

II.

MINDER FRA VORT HJEM
I KOLDING

TIDEN EFTER 1864

AF

JACOB SAXILD

I. Hjemmet i Kolding.

1.

Efter at Fader i 1834, 23 Aar gl., havde taget juridisk Embedsexamen, tilbragte han endnu 3 Aar i Kjøbenhavn, saavidt jeg ved som Volontør paa Amager Birk, indtil han i 1837 overtog Pladsen som Fuldmægtig hos Borgmester og Byfoged *Christen Estrup* i Kolding, hos hvem han forblev, til denne i 1847 forflyttedes til Odense. Om han derefter blev nogen Tid hos Estrups Eftermand, Borgmester *Qvistgaard*, ved jeg ikke rigtig, i hvert Fald var det kun et Aars Tid. Han var da led og kjed af at være Fuldmægtig og søgte selv Embede. En Del af Vinteren 1848—49 tilbragte han som Gjæst hos Kammerherre *Fønss* paa Hindsgavl, og der modtog han i Januar 1849 sin Udnævnelse til Herredsfoged i Hvetbo Herred. Han har selv fortalt, at han, da Udnævnelsen kom, maatte have et Kort frem for at se, hvor Embedet egentlig laa. Om disse sine Ungdomsaar i Kolding, som dengang var en ussel lille By, fortalte han ikke meget. Han var foruden Fuldmægtig tillige Forligskommissær i Andst Herred, og Gebyrerne herfor lagde han i en Skuffe for sig selv; de skulde bruges til *Hesten*, thi han holdt dengang Hest og red omkring paa sine Embedsrejser. En af hans Heste hed »*Filomele*«. Han havde ogsaa i en Del af sin Fuldmægtigtid det Hverv at afslutte Foderkontrakter angaaende Levering til Lansenerne, af hvilke der indtil Hærreduktionen i 1842 laa nogle Eskadroner i Kolding. Om det er

ved sin Forbindelse med disse Krigere, at han har faaet Lyst til at ride, tør jeg ikke afgjøre. Selv har han ikke udtalt sig derom. I 1844 stod han for Indkvarteringen af Deltagerne i det berømte Skamlingsbankemøde hos Kolding Borgere, og det er saaledes ham, som indkvarterede Goldschmidt hos en Jøde, hvilket Goldschmidt som bekjendt i sit Levnet betegner som en Taktløshed. Denne Yttring morede Fader meget. Under dette sit første Ophold i Kolding lagde Fader forøvrigt Grunden til den Agtelse og Hengivenhed hos Byens Borgere, hvorpaa han hele sit Liv modtog saa mange Beviser, og som gik over fra Slægt til Slægt. Han har 1881 i et Foredrag, han paa Opfordring holdt, meddelt, hvad han erindrede om »Livet i Kolding for 1½ Menneskealder siden«. Om sit private Liv har han næsten intet fortalt os, men der har vel heller ikke været noget at fortælle.

Som Forholdene dengang var, boede Fuldmægtigen hos Principalen, fik Kosten hos ham og regnedes til Familien. Et Par Gange om Ugen samledes Borgerne i Klubben for at læse de københavnske Aviser, og det var vel Hovedfornøjelsen. En Del Selskabelighed har der sikkert ogsaa været, og jeg antager, at den unge, ugifte, københavnske Fuldmægtig har været en velset Gjæst de fleste Steder. Han havde jo et godt Hoved og var vel dengang mere talende, end han blev det paa sine ældre Dage. »Ja, dengang var jeg munter og vittig«, har jeg hørt ham sige. Af Familier paa Landet, hos hvem han kom, omtalte han Generalmajor *v. Düring* paa Vamdrupgaard. En Datter var gift *Rosenkrantz*.

Da Fader i 1848 forlod Kolding, har han vel tænkt, at det var for bestandigt, men knap 9 Aar

efter søgte og fik han (den 3. Juli 1857) Embedet som Herredsfoged i Andst m. fl. Herreder i Kolding, og han og Kolding skulde saa ikke mere skilles ad.

2.

Det var under helt forandrede Forhold, Fader paany kom til Kolding. Han vendte nu tilbage for at overtage et anseligt, vellønnet Embede, og han kom med Hustru og Barn. Han maatte se sig om efter en passende Bolig og købte saa en Ejendom i Østre Klostergade, saa vidt jeg ved, af sin Formand. Han fandt her en efter Datidens Fordringer rummelig og vel indrettet Bolig med Gaardsplads og en stor, gammel Have, henved 1 Td. Land i Omfang. Enhver Koldingenser fra Faders Tid kjendte denne Have; den kom ved Jernbanens Anlæg til at danne hele den nordlige Side af Jernbanevejen, og som den laa der med sine store Træer, var den en Pryd for Byen. Nu er der kun Erindringen tilbage, Terrænet er helt bebygget. I denne Have var det en yndet Sport for Byens Drenges at stjæle Frugt; der var saa mange gode Frugttræer. Imidlertid tog Fader sig ikke disse Rapserier synderlig nær. Der var jo ogsaa Frugt nok til os selv. Nogen egentlig Havemand var Fader ikke; han plantede ikke i Haven, men han gav sig dog daglig noget at bestille dernede. I Forsommeren stak han saaledes selv Asparges. Hver Dag gik han og skuffede lidt, tog lidt Ukrudt op o. lign. De første Aar holdt Fader selv Heste og Vogn samt Kusk til sin Embedskjørsel. Ligeledes holdtes Gris. Disse Herligheder bortfaldt dog efterhaanden. Det var billigere at lade en Vognmand besørge Turene, og Grisen blev dødsdømt af den nye Sundhedsvedtægt.

Den Sidelænge, hvor Stalden til Hestene havde været, blev tilsidst for en Del indrettet til Kontorlokale for Retsskriverembedet; jeg har selv siddet derovre i nogle Aar og kan bevidne, at et mere fugtigt, lavt-loftet og fodkoldt Retsskriveri har der vist ikke været i Danmark. Bagværrelset havde Vindue ud til Haven, men al Udsigt skjultes af et Buskads af Hyldebuske.

Til Ejendommen hørte en lille skrøbelig Rønne, som laa ud til Gaden ved Siden af Stuehuset. I denne Rønne boede i mange Aar en gammel sinds-svag Enke, som navnlig skal have været helt rund-tosset i 1864, da hun fik tysk Indkvartering. I Slutningen af 70erne solgte Fader Rønningen, og der staar nu et pænt rødt 2 Etages Hus paa dens Grund.

Da Huset laa overfor Slotsbanken, havde vi ingen Gjenboere, undtagen de store Popler oppe paa Banken, som i Stormvejr gjorde et svært Spektakkel. Udenfor Façaden til Gaden var anlagt en lille Blomsterhave med en Veranda med Klematis, saa Huset kunde have været meget pænt, hvis ikke Gaden var bleven sænket, hvorved alle Dimensioner bleve forrykkede, og Huset kom til at ligge ligesom paa et Bjerg. Skjøndt Herredskontoret var i Huset og man skulde ind i Gaarden for at komme derind, var der dog ikke noget Skilt, som kunde vise Folk Vej. Det maatte blive deres egen Sag, om de fandt ind.

3.

Naar jeg skal nævne vore ældste Omgangsvener, altsaa fra Begyndelsen af 60erne, maa jeg bede erindret, at jeg dengang kun var en lille Dreng, og at det er saa mange Aar siden. Jeg gaar alene efter Hukommelsen.

Der var nu først Stadthauptmand *Borchs*, en Familie, hvor Fader havde været Ven allerede fra sin første Fuldmægtigtid. Alle og enhver kender *Borchs* Gaard paa Kolding Axeltorv. Der havde Stadthauptmanden sin store Kjøbmandsforretning med Brændevinsbrænderi og Kohold. Det var en meget velhavende Mand, som førte et gjæstfrit Hus. Næsten hver Søndag Formiddag forsvandt Fader hjemmefra med den Bemærkning: »Jeg gaar lidt hen til *Borchs*«, og der befandt han sig usigelig vel. Fru *Borch* mindes jeg godt som en stille, venlig Kone. Der var 4 Sønner og 2 Døtre (en af Døtrene blev gift med Prof. *Ludvig Wimmer*), og ude paa Kirkegaarden var der ogsaa 6 Børn i et stort Familiegravsted, hvor de gamle nu forlængst har fundet Hvile. Hver Mikkelsaften sendte *Borch* 2 Flasker dejlig gammel Mjød op til Fader, thi dengang kjendte man endnu til at fejre denne Helligaften med Mjød og Kommenskringler.

En anden Kjøbmandsfamilie, som hørte til de ældste Venner, var *N. P. Hansens* fra Rendebanen. *N. P. Hansen* var Manufakturhandler og gift med Frk. *Hectorine Estrup*, eneste Barn af Faders Principal Borgmester *Estrup*. *N. P. Hansen* var ikke nogen sleben Kavaller. Han var af tarvelig Extraktion, men havde paa den Tid en god Forretning, og hans fine Giftermaal gav ham Adgang til det gode Selskab. Han var yderst godmodig og højtalende, rigtig en glad Sjæl. Senere gik det tilbage for ham, og i Slutningen af 60erne forlod han Byen som en ødelagt Mand, men i hin Tid spillede han en ikke ringe Rolle og havde bygget sig en smuk 2 Etages Gaard paa Rendebanen, vistnok den flotteste Privatholig i Byen. Hans Svigerfader havde i 1860 taget sin Afsked som Borgmester i Odense og boede til sin Død

i 1868 hos Hansens. Jeg mindes godt den fine, gamle Konferentsraad med Snustobaksdaasen og de kulørte Silkelømmetørklæder. Han hørte selvfølgelig til vore mest skattede Omgangsvener. Da han døde, skrev Fader nogle varmt følte Ord over ham i Avisen, et af Faders meget faa Forsøg i Journalistiken.

Faders anden Principal i Kolding, Etatsraad *Qvistgaard* kom ogsaa hyppigt i vort Hjem. Han tog sin Afsked i 1858 og boede nu i en Aarrække med sin Hustru paa en lille Lystgaard lidt syd for Kolding, som hed Bellevue. De dyrkede ivrigt Selskabslivet og kom altid kjørende i en Kaleschevogn med to smaa gule Islændere for.

Qvistgaards Eftermand som Borgmester i Kolding, Overauditør *Monrad*, og hans nydelige unge Kone blev i mange Aar vore trofaste Venner. Vi opvoxede sammen med deres Børn, og Fru Monrad, som ifjor fyldte 70 og i lang Tid har levet som Enke i Kjøbenhavn, har bevaret sin Godhed for den yngre Slægt, efter at de gamle ere borte.

Endnu 2 Jurister vil jeg her nævne: Hospitalsforstander, Retsskriver *Fønss* og Kancelliraad, Prokurator *Kralund*. I begges Huse kom mine Forældre ofte. Fønss boede i Medfør af sin Stilling paa Hospitalet, og naar han sendte Indbydelser ud, besørgedes de af et gammelt Hospitalslem, som kaldtes *Søren Sejer*. Denne var vist en Del fordrucken, men paa-lidelig som en Pudel. Han rystede lidt paa Hænderne, formodentlig fik han for lidt Spiritus. Fønss døde allerede 1864, og hans Enke forlod Kolding. Han skal have været en meget morsom Selskabsmand. Han var ogsaa i nogen Tid Folketingsmand. Jeg har hørt Moder sige, at hun var glad, naar om Søndagen Søren Sejer kom og skulde hilse, om Kancelliraaden

og Fruen vilde komme hen til Hospitalsforstanderens om Aftenen, og jeg tror, at Fønss'es hørte til de mest oplivende Elementer i mine Forældres Omgang i hin første Periode i Kolding. — Kancelliraad Kralund var Prokurator med Liv og Sjæl; han havde giftet sig med Pastor Finds Datter fra Hjarup og førte et velhavende Hus. Han overlævede Fader, og i alle de Aar, vi boede i Kolding, kom vi der i Huset. Han havde bygget sig en stor 2 Etages Gaard med Kontorlokale paa 1ste Sal, og han fortalte leende, at han engang i Hidsighed havde kastet en Bonde ud fra Kontoret med en saadan Kraft, at Bonden røg over Trappegelænderet ned i Forstuen, dog uden at tage Skade af Kolbøtten. Derimod var Kralunds Uhr ved Sammenstødet blevet hængende paa en af Mandens Knapper, hvad denne først opdagede, da han kom ud paa Gaden. Han kom da grædefærdig tilbage og bad Kralund saamange Gange undskylde, at han havde taget Uhret, og endelig ikke melde ham for Tyveri.

Ved at nævne Kralund kommer jeg i Tanker om en ældre Kollega af ham, som vi omgikkes, Kancelliraad *Dahl*. Det var en Flegmatiker efter Noder; han skal have læst Konversationslexikonet igjennem fra A—Ø. Som Olding redede han endnu sine faa Haar med den samme Kam, som da han læste til dansk-juridisk Examen 1818. Han døde 1875.

En Familie, som vi omgikkes, men om hvem jeg slet intet mindes, var Postmester, Justitsraad *Mechlenburg*. Han døde vist i Krigens Tid. Jeg har senere som Fuldmægtig i Sakkjøbing truffet en Borgerkone, som fortalte mig, at hun havde været Pige hos Mechlenburgs og dér opvartet mine Forældre, naar der var Selskab.

Jeg slutter disse Meddelelser om vore ældste Ven-

ner med at nævne den, om hvem det med Rette kunde siges som om Baldur, at han var det »Baand, som sammenholder Valhals Krans«. Det var gamle Sekretær *Sprechler*. Han var Enkemand og beboede et Par Værelser hos Skræder *Jordan* i Vestergade, men hans Hovedopgave var at huske sine mange Venners og Veninders Fødselsdage, selv at gratulere og sørge for, at alle de andre ogsaa gratulerede. En saadan Gratulation medførte da ufravigelig en Indbydelse til Aftenselskab, og da kom han altid før Tiden til Fortvivlelse for Vært og Værtinde. Han var en Børneven og kyssede os, og jeg mærker endnu, hvor Skægstubbene krassede paa den bløde Barnehud. Ogsaa smagte han forfærdeligt af Tobak. Han forstod at gøre sig uundværlig paa mange Maader, spaserede med de unge Piger, byttede Føljetoner o. lign. og var den kjærligste Bedstefader og Onkel for den hele Kreds. Da han i sin høje Alder flyttede fra Byen for at bosætte sig hos en gift Datter i Hjermind Præstegaard, føltes det som et stort Tab af store og smaa. Endnu skal jeg blot nævne, hvad der blev mig fortalt mange Aar efter, at han engang tog fejl af en Dato og tilsagde alle Vennerne forkert, saa vedkommende Frue blev meget overrasket og ikke paa det behageligste, da hun Dagen før sin Fødselsdag fik Gratulation af hele Kredsen.

Og dette minder mig om, at den Tids Selskabelighed havde et noget andet Præg end vor. Man kjendte, i al Fald ikke i Provinserne, Middagsselskaber, som senere blev den væsentligste Form. Alt var dengang Aftenselskaber, som indledes med almindelig Thedrikken. Derefter kom Spillebordene frem, og først ved 10 Tiden serveredes Hovedmaaltidet, altid varm Mad — en forrykt Maade at leve paa. Først

ved Midnatstid sluttede Sammenkomsten. Det var endvidere en given Regel, at man gratulerede hinanden til Fødselsdage ved et Formiddagsbesøg. Naar man saa gik ud af Døren, blev man indbudt til at komme igjen om Aftenen. Det hed for Resten aldrig andet end Geburtsdag. Krigen 1864 maatte til, før dette fæle Ord blev fejlet ud af Sproget.

Det var ligeledes Skik og Brug dengang, at Herrene, naar de traadte ind i Selskabssalen, havde høj Hat i Haanden, som de derefter stillede fra sig, helst i en Vindueskarm. Ak, mange af disse Hovedbeklædninger viste sig ved nærmere Eftersyn højst af-rakkede, og det var morsomt for os Børn at konstaterere dette, naar de Voxne havde forladt Stuen for at gaa tilbords.

II. Minder fra 1864.

Jeg kommer nu til den Periode, som med ét Slag forvandlede — ikke alene vort Hjem, men alle Hjem i Kolding og saa mange andre Steder i Jylland, den tyske Okkupation i 1864. Det er umuligt at skildre det Tryk, som derved lagdes over alle; det strakte sig lige ned til Børnene. Det var en Sorgens, en Ydmygelsens Tid med svage Glimt af Haab, som kun efterlod dybere Mørke.

Fader havde været syg og laa endnu tilsengs, da Efterretningen om Danevirkes Rømning udbredte Forfærdelse og Fortvivelse i alles Sind. Den Dag i Februar, da Tyskerne besatte Kolding, var han dog oppe og sad i sin Slobrok ved Vinduet i vor saakaldte »lille Dagligstue«. Det var om Eftermiddagen ved Kaffetid. Alt var dødsstille paa Gaderne. Da saa vi pludselig nogle preussiske Husarer (de røde Husarer) ride op ad Gaden, smaa vævre Karle. Hvad der passerede derefter, ved jeg ikke, men ud paa Eftermiddagen saa jeg to danske Dragoner, af hvilke den ene var saaret, blive indbragte som Fanger; de gik mellem Hestene. At vort Hus straks blev fuldt af indkvarterede Tyskere, at Officerer indfandt sig paa Kontoret for at sikre sig »Kassen«, at Fader derefter lukkede Pengeskabet op og viste dem, at alle offentlige Midler vare bortsendte, husker jeg tydeligt, men iøvrigt staar Detaillerne højst uklart for mig. Det almindelige Indtryk har jeg derimod bevaret.

Efter denne første spændende Dag fulgte nu Uge paa Uge og Maaned paa Maaned under de mest tryk-kende Forhold. Indkvarteringen vexlede: Snart var det østrigske, snart preussiske Tropper. Engang havde vi en fin østrigsk Læge i Kvarter. Vi kaldte ham kun »Arzten«. Han havde Faders private Kontor. En Middagsstund, da vi Børn løb om Spisebordet og legede (formodentlig Soldater), gik Døren til Kontoret pludselig op, og Arzten viste sig i sin bare Skjorte med et kraftigt: »Ruhig, Kinder!« som fik Legen til at forstumme. Den arme Mand var aabenbart bleven forstyrret i sin Middagssøvn. Saavel Officerer som Soldater optraadte høfligt, og jeg mindes aldrig at have hørt Klage over dem i saa Henseende, skjøndt de var os saa nær paa Livet og f. Ex. brugte vort Kjøkken. Det er en bekjendt Sag, at de to Nationer, som her havde forenet sig for at knuse os, indbyrdes hadede hinanden, men ingen af dem hadede vist i Grunden de danske. Den gamle Kone, som boede i Aftægtshuset ved Siden af os, blev helt forfjamsket, og Tyskerne gav hende det Vidnesbyrd: »sie ist gewiss verrückt, denn sie sagt *Ja* und *Ja* und *Ja*!!!« Efterhaanden som Tiden skred, blev Indkvarteringen strængere, mulig som Tvangsforanstaltning mod Byens Borgere. Tilsidst havde vi kun to Værelser selv, alt det andet var Fjendens. Dog dette fik endda at være, men hvad skildrer vor Skræk, da Fader blev taget som Gidsel og blev bortført ad Rendsborg til. Det var med bedrøvede Hjerter, at vi en Morgen — jeg husker ikke Tidspunktet — fulgte ham op til Svenssons Hotel og saa ham køre bort fra os som Fange. Der blev dog allerede da talt om, at det vist ikke varede længe, inden Gidslerne kom tilbage, og heldig-

vis, nogle Dage efter havde vi Fader igen. Det mest paafaldende ved Gensynet var, at han havde maattet lade Skjæget staa. Han havde forresten lidt meget paa Turen, men det var snart glemt. Til Sammenligning kan anføres, at Borgmester Monrad havde siddet arresteret i Rendsborg fra 16. Marts til 10. Maj sammen med en Del andre Borgmestre og 4 Amtmænd.

Til de øvrige Vanskeligheder kom ogsaa den, at Faders rundelige Indtægter nu paa én Gang hørte op. Der kom nemlig ingen paa Kontoret, alle Forretninger standsede, og Sportlerne udeblev. Under disse Forhold tyede Fader til sin ældste Ven, Stadthauptmand *J. S. Borch*, som beredvillig laante ham, hvad han behøvede. Efter at Krigen var forbi, strømmede til Gjengjæld Retsgebyrerne ind som aldrig før, saa Gjælden blev snart betalt.

Jeg har dvælet ved alle de mørke Sider af denne alvorsfulde Tid, men jeg har ogsaa lysere Minder. Hvergang jeg tænker paa 64, hører jeg Militærmusik og ser i Tanken de store prægtige østrigske Orkestre med en flot Tambourmajor i Spidsen marchere forbi vore Vinduer. Og hvilken broget Afvexling af Uniformer i alle Farver! Hvilket Liv paa Gaden! En Morgen var det, som om de myldrede op af Jorden. Det hed sig, at de Danske vilde angribe Byen, og at der skulde staa et Slag i Gaderne som i 1849. Alle rede talte man om at søge ned i Borchs Kjælder for at undgaa Kuglerne, men det hele blev ved Forskrækkelsen. Og dog havde alt dette jo sin Braad! Det var jo Fjender, disse smukke Soldater. Disse blinkende Vaaben skulde bruges mod danske Mænd. Selv den lille Dreng vovede knap at glæde sig ved al den Herlighed.

Sommeren var forøvrigt varm og dejlig i 1864. Jeg ved det af en bestemt Erindring. Den 5. Juli fødtes nemlig min yngste Broder, og det gav Anledning til, at vi andre Børn blev inviteret ud i de Dage, Barselsengen varede. Det maa i Sandhed have været en ubehagelig Situation for Moder, naar man betænker, at hele Huset var fuldt af Officerer. Men vi Børn morede os ved at komme lidt ud. Vejret var herligt og alle Sorger glemte for en Tid. Havde jeg ikke Mindet om disse faa Dage, vilde hele Aaret være ét Mørke. Endelig langt hen paa Efteraaret oprandt Befrielsens Dag, da de sidste Tyskere afmarcherede over Sønderbro. Stemningen var saa mat, at kun faa nysgjerrige gad se dem drage bort, og jeg mindes intet særligt Liv i Byen eller Hjemmet i den Anledning.

Nogle faa Uger efter blev der dog paany Røre i Byen, men da kom ogsaa vor Konge *Christian IX* paa sin Hyldingsrejse. Byen var overfyldt af Tilrejsende, mange Slesvigere havde indfundet sig for at sige Farvel til deres gamle Konge. Kongen boede paa Svenssons Hotel. Ogsaa vi havde Gjæster, jeg tror, det var Etatsraad *Holck* fra Fredericia. Han sov i Faders Kontor, i det samme Værelse, som »Arzten« havde beboet. Da *Holck* skulde iseng, fandt han det forsigtigst at flytte sin Overfrakke fra Gangen, hvor Overtøjet plejede at hænge, ind i det yderste Kontor ved Siden af det Værelse, hvor han sov, men ak ve! just i det yderste Kontor skete der Indbrud om Natten, og *Holcks* Frakke blev stjæalen, medens intet blev rørt af, hvad der hang i Gangen, saa vi smilte lidt ad hans Forsigtighed.

Ja, det var ogsaa en Frugt af Krigen, at Byen var

fuld af Tyve. En Nat blev Faders Skrivebord brudt op, og en Pose med saakaldte »Kroningsdalere« stjaalen. Tyven blev senere greben, men Dalerne var væk. Endnu ses i Skrivebordet Mærker, hvor Laasen var skaaren ud.

III. Aarene efter 1864. Nye Omgangsvener.

I Hjemlivet skete efter 1864 efterhaanden en betydelig Forandring. Den lille Verdensborger, som havde set Dagens Lys saa at sige mellem preussiske Bajonetter, gav i Forening med de tre ældre Brødre, af hvilke den ældste kun var 8 Aar, Moder nok at bestille. En fynsk Bondekone blev antaget til Amme for den spæde og udøvede, som den Slags Malkekøer jo plejer, et frygteligt Tyranni saavel over Moder som over os ældre Børn. Og hun blev hos os i mange Aar, ja lige indtil hun — stadig i vort Hus — selv blev besvangret ved sin Mand. Ellers havde vi da haft hende endnu. Nu kom ogsaa Skolen og gjorde sine Krav gjældende, opslugte os én efter én. Al den Forstyrrelse, som følger med, at en Børneflokk skal op og i Klæderne og afsted paa Klokkeslet, alt Vrøvlet med Lektier og Opgaver og Stile, alle Børnesygdomme, som hjembringes, kort sagt Barnelivets Skyggesider traadte nu i Forgrunden i en lang Aarrække. Moder var ogsaa tidt nervøs og overanstrengt, trak sig ogsaa i flere Aar helt tilbage fra Selskabeligheden, hvorimod Fader tog mod Indbydelser. Naar Folk da spurgte ham i et saadant Selskab: »Hvordan har Deres Kone det«, svarede han i Almindelighed: »Jo Tak, ganske fortræffeligt!« idet han glemte, at hun havde sendt Afbud under Foregivende af Upasselighed. Vi bleve opdragte til at søge vore Fornøjelser inden Hjemmets 4 Vægge. En enkelt Gang fik vi en Komædiebillet, som da skaffede os en uforglemmelig Aften. Om Søndagen

af og til en Skolekammerat at lege med; ellers holdt vi os til hinanden og savnede ikke noget. Om Sommeren havde vi vor dejlige Have, en Sundhedskilde af uskatterlig Værdi. I Ferien 1865 brugte hele Familien Bade i Nordby paa Fanø, og fra 1866 til 1873 (1870 dog undtaget) blev Sommerferien tilbragt hos Moders Forældre i Saltum Præstegaard. Efter en saadan Ferie, som dengang varede fra 23. Juli til 22. August, kunde vi endnu i flere Uger nyde vor egen Have, som just paa den Tid bugnede af den modne Frugt.

Det var i disse Aar før og efter Krigen, at den jyske Længdebane blev bygget, og jeg har mange Gange set, hvorledes en Række grusbelæssede Tipvogne blev sat i Gang af en Hest, hvorefter Hesten behændig blev spændt fra, naar Vognene var ved at tage Fart, og drejet ud af Sporet, hvorefter Vognene selv foer afsted til Maalet. Endelig var Arbejdet saa vidt fremskredet, at vi kunde vente det første Lokomotiv til Kolding. Det var en hel Begivenhed. Damer og Herrer samledes en Sommeraften i vor Have, de fleste havde aldrig set et Lokomotiv før, og nu kom dette mærkelige, pustende Væsen med det lange Dampslør efter sig majestætisk glidende ad Sporene. Da senere den regelmæssige Toggang begyndte, kunde vi fra vor Have se Bønderne, naar de var kommen for sent til Toget, løbe raabende efter dette med et kraftigt: »holdt, a ska mæ!« I Faders Jurisdiktion laa Landets sydligste Station (Vamdrup), hvor man skiftede om til det tyske Tog, og hvor Toldeftersynet fra begge Sider fandt Sted. Stationsbygningen blev opført som midlertidig, altsaa af Træ. Man ventede jo dengang at faa Nordslesvig tilbage. Efterhaanden opvoxede der en lille By derude, og Fader tog i mange Aar

derud hver 2den—3die Søndag i Middagsstunden, drak et Glas Portvin i Kroen og fik sig en Passiar med Toldforvalteren og Stationsforvalteren, baade den danske og den tyske, og naar Toget sydfra kom, tog han med dette hjem og indledede da i Almindelighed en Samtale med de Med-Rejsende i Kupéen, thi han var en Menneskeven. Ligeledes morede det ham meget at gaa ned paa Stationen og se, hvem der rejste, eller hvem der kom til Byen med Kjøbenhavns-togene. Den samme Lyst havde Kancelliraad Kra-lund. De kom ikke af Nysgjerrighed, men for at se Mennesker.

Jernbanen gav ogsaa Anledning til nogle Søndags-udflugter for hele Familien. Vi tog saaledes under-tiden til Middelfart om Eftermiddagen og kom da hjem igjen ved 9 Tiden. Senere, da Togtiderne bleve omlagte, kunde vi ikke komme længere end til Frede-ricia, og der spiste vi saa til Aften.

Ja, den Jernbane var en velsignet Ting, den sprængte mange Bomme, og Fader var sikkert en af dem, som først havde Øje for dens Betydning. Han, som i 1837 havde været tre Dage om at komme fra Kjøbenhavn til Kolding, kunde nu gjøre den samme Tur paa en halv Dag.

Den første Stationsforvalter i Kolding hed Kaptain *Bech*, han havde en nydelig ung Kone og to søde Børn. Da vi boede ligeoverfor hinanden, omgikkes vi jævnlig. Kaptain *Bech* blev forøvrigt kun nogle Aar i Byen. Han blev forflyttet til Hovedkontoret i Aarhus og kom senere derfra til Kjøbenhavn som Hovedkasserer ved Statsbanerne. Han er nu død højtbedaget.

Et andet Bekjendtskab, som Jernbanen var med-virkende til, var Bekjendtskabet med den engelske

Ingeniør Mr. *Scott*, som i nogle Aar boede i Kolding, og hans danske Hustru, en Datter af Toldinspektør *Müller* i Aarhus og Søster til Forfatterinden *Elfride Fibiger*. Ogsaa denne Familie forlod Byen efter nogle Aars Forløb, og jeg mindes den egentlig kun af nogle Fotografier i vort Album. Der blev fortalt om Mr. *Scott*, at han paa engelsk Vis vækkede hele Huset hver Morgen ved et Hornsignal, og derefter har jeg saa dannet mig et Billede af ham som en højst energisk Britte, som ikke taalte meget Vrøvl. Om Billedet passer, tør jeg altsaa ikke sige.

En anden Mand, som havde med Jernbaneanlægget at gjøre, og som i den Tid spillede en Rolle i Selskabslivet i Byen, var den danske Ingeniør *Vistoft*. Hvor han blev af, ved jeg slet ikke. Jeg mindes ogsaa ham fra et Gruppebillede, hvor han sidder midt i en Kreds af Tyrolersangere, med en Harpe og udklædt som »Frau Nachtigall fra Wien«. En anden Dame paa samme Billede (den lille *Sofie*) er nuvær. Udskrivningschef Oberst *Rye*. Det var en Kreds af Dilettanter, som paa en Bazar optraadte som Tyrolere. Rimeligvis har Bazaren været afholdt for at skaffe Penge til de Saarede ell. lign.

Endnu en af d'Hrr. paa Billedet maa jeg nævne, Proprietær *Gustav Ræder* til Dyrehavegaard, dengang ugift og uforlovet. I Krigens Tid var han kommen paa Kant med sin preussiske Indkvartering. En af Preusserne dræbte nemlig hans store Hund, som fulgte ham allevegne, og i Forbitrelse herover gav *Ræder* Drabsmanden nogle Prygl. Strax blev *Ræder* arresteret og af to Soldater ført til Kolding; jeg stod selv ved Vinduet, da de kom gaaende med ham; det saa helt farligt ud. Og Historien endte da ogsaa med, at *Ræder* maatte sidde lang Tid som Arrestant paa

Kolding Raadhus, hvor han forkortede Tiden ved at læse Grundtvigs Oversættelse af Saxo. Nogle Aar efter Krigen giftede han sig, og han og hans Hustru hørte i alle de Aar, vi boede i Kolding, til vore kjæreste Omgangsvener. Han døde i 1887 i sin bedste Alder, og hans Grav er paa Kirkegaarden i Kolding, kun faa Skridt fra Faders og Moders. Hans Enke boer endnu paa Dyrehavegaard, et skjønt, højtliggende Sted med Udsigt over Fjorden. Ræder naaede lige at faa Ejendommen ombygget, inden han blev angreben af den Brystsygdom, som blev hans Død.

En anden af vore nye Venner fra den Tid blev ogsaa borttrykket i sine kraftigste Aar, det var Herredsfoged *Alfred Willemoes*. Hans Herred omfattede de otte slesvigske Sogne, som vi beholdt ved Fredslutningen, og kaldtes dengang Nørre-Tyrstrup Herred. Willemoes var dengang midt i 30erne og ugift, en smuk, kraftig Skikkelse med et Par fyldige Whiskers og et Par kloge Øjne. Han deltog med Interesse i Byens kommunale og politiske Liv. Ved de aarlige Grundlovsfester var han første Taler, og en ypperlig Taler var han. »Der er saadan en Begejstring over ham, naar han taler,« sagde Fader engang om ham. Efter nogle Aars Forløb faldt ogsaa han udi »Amorns Hecte«. Paa en Bazar forelskede han sig i en ung, smuk Pige, som kort efter blev hans Hustru. En Søster til hende blev senere gift med Bestyreren af Kolding Oppebørselsstue, *Holgersen*, en stille Mand, som jeg især mindes fra en Privatforestilling, hvor han spillede drukken. Willemoes var Stifter og Formand for vort Læseselskab og udøvede derved en kulturel Opgave af ikke ringe Betydning. Han sørgede saaledes for at optage svenske Bøger i Cirkulationen, ligesom tyske illustrerede Blade og saadanne Bøger

som »Buch der Erfindungen«. Det er utroligt, hvor megen Kundskabstrang der paa denne Maade kan vækkes, især hos Ungdommen. I det hele har jeg i senere Aar samlet mine Indtryk af Willemoes derhen, at han var en fuldblods Nationalliberal og Skandinav. Et lyst Hoved var han i hvert Fald, og det føltes som et ikke ringe Tab, da han efter nogen Tids Svagelighed afgik ved Døden i 1874, ca. 45 Aar gl. Han sagdes at være til den Grad umusikalsk, at hans Kone ikke maatte spille paa Klaver. Men det har vel været en »Skrøne«. Skjøndt umuligt var det ikke, Fader havde det i al Fald paa lignende Maade. Han opfattede Musik nærmest som en Forstyrrelse eller uskyldig Klingklang. Skjøndt Moder spillede godt Klaver, lykkedes det hende aldrig at interessere ham for den ædle Kunst, men hun var for fornuftig til at ærgre sig derover, tvertimod morede det hende, og hun spurgte ham da: »Synes Du ikke, jeg spiller smukt,« hvortil Fader altid svarede: »Jo, overmaade smukt!« men han satte sig dog helst ind i Stuen ved Siden af. Paa sine gamle Dage blev Fader Medlem af Byens nye Musikforening: »Musikforeningen af 1880« og mødte regelmæssig til Koncerterne. Det samme gjorde gamle Kancelliraad Kralund. Naar saa Klokken blev ti, hørte man en underlig snurrende Lyd i Salen, som ikke altid virkede harmonisk: det var Fader, som trak sit Uhr op, og Folk hviskede til hinanden, at nu var den gamle Justitsraad nok kjed af det, for nu var det hans Sengetid.

Efterat have nævnt saa mange Herrer, vil jeg til Slutning omtale en Dame, som fra 1865 og i en Aarrække derefter var en stadig Gjæst i vort Hjem. Det var Moders Veninde, Frk. *Augusta Petersen*. De havde gjort hinandens Bekjendtskab paa Fanø i Sommeren

1865. Frk. Petersen var en høj, noget stiv Dame med en lang Hage og lidt Underbid. Hun var vittig og bidende og kaldtes paa Grund af sit formelle Ud-vortes populært: »Store Bededagsaften«. Fader kunde ikke rigtig lide hende. Han syntes, at hun var for vigtig ifølge sin underordnede Plads i Verden, thi, det kan jo ikke skjules, nogen Tilhænger af Kvindens Emancipation var Fader ikke. Stakkels Frk. Petersen! Hun fortjente Medlidenhed. Hun kæmpede med en indre Fjende, som tilsidst fik Overmagten, og endelig blev hun fuldstændig tosset, blev anbragt paa en Sindssygeanstalt og kom sig aldrig. Men i sin raske Tid kunde hun være meget morsom og hyggelig, og Moder indbød hende tit, saa hun havde et Slags Hjem hos os.

Saa har jeg kun tilbage en ugentlig Gjæst fra disse Aar, som skaffede os megen Glæde, og som jeg derfor beder om Lov til at tage med. Han kom hver eneste Søndag hele Aaret rundt, og hans Navn var *Illustreret Tidende*.

IV. Hjemmet i 70erne.

Livet i 70erne fik et noget andet Præg end det tidligere. Det var, som om Idyllen og Stilheden noget traadte tilbage. Den Afslappelse, som Krigen 1864 havde efterladt, blev efterhaanden forvunden. Den store Industri-Udstilling i Kjøbenhavn var det første Tegn. Ogsaa i Kolding mærkedes opgaaende Tider paa mange Maader: Indbyggerantallet voxede, mange nye Bygninger rejstes, alt som en Følge af de 8 Sognes Indlemmelse i Danmark. Midt i 70erne kom saa Vestbanen, som blev Byen til umaadelig Nytte. Ogsaa i politisk Henseende kom der mere Røre. Partiskjellene blev skarpere. *Chr. Berg* sad nu fast i Sadelen som Repræsentant for Vejle Amts 2den Valgkreds, men Højre havde endnu stærke Rødder, og de velhavende Borgere og Akademikere saa ned paa Venstre som et Parti af Bønder og Smaaborgere. De gamle, gemytlige Grundlovsfester for alle Partier i Samdrægtighed, hvor der begyndtes med et Leve for Frederik den 7.s Minde under stærk Fremhæven af, at Folkets Kjærlighed havde været hans Styrke, forsvandt efterhaanden. Og det var dog Skade — for Børnene, for hvem det var en kostelig Fornøjelse at drage i Procession fra Torvet ud paa Festpladsen, dør at købe en Billet, som skulde bæres synlig paa Brystet, og saa iøvrigt lege eller spasere med Skolekammerater, medens Talerne paa den dannebrogssmykkede Tribune hvert Øjeblik slog i Pulten med et kraftigt: »Danske Mænd og Kvinder!« Det vakte

forøvrigt nogen Opsigt, at Herredsfoged *Willemoes*, der aldrig manglede som Taler, brugte Udtrykket: »Mine Damer og Herrer«. Det fandt man ikke folkeligt nok. Man frygtede, at det var ironisk.

Uforstyrret af disse uroligere Forhold, vedblev Fader med usvækket Kraft gennem hele Tiaaret at røgte sit Embede, og fastere og fastere knyttedes Baandet mellem ham og alle dem, han paa Embeds Vegne eller anden Maade kom i Forbindelse med, det være sig Venstre eller Højre. Alle vidste, at Fader var Højremand af Overbevisning, og at al den politiske Ufred i Grunden var hans fredelige Natur fremmed, og jeg er vis paa, at hans politiske Meninger aldrig har skadet ham, selv i de mest fanatiske Modstanderes Øjne. Han hørte just heller ikke til de yderliggaaende og fulgte navnlig ikke *Carl Plougs* Fane. »Fædrelandet« ved jeg aldrig af, at vi har holdt hjemme, og for Skandinavismen havde Fader ingen rigtig Sympati. Hvis man vil kalde ham »National-liberal«, maa det altsaa blive med Modifikation. Studentertog havde han aldrig deltaget i. Jo, som ung Mand var han med til at følge *Schleiermacher* til Malmø efter dennes Besøg i Kbhvn i 1833, men siden antager jeg ikke, at han har skjænket *Schleiermacher* en Tanke.

Det store Rabalder i Sommeren 1870, da vi herhjemme absolut vilde være med i den fransk-tyske Krig, gav kraftig Gjenlyd i Hjemmet. Som forstyrede løb vi Drengene om i Haven og raabte: »Leve Napoleon«, saa vi blev kolde af Begejstring helt ned ad Ryggen. Alle Krigskort, som kjøbtes i Bogladerne, havde Omslag i franske Farver, og gjengav Tyskland lige til Berlin, men næsten ingenting af Frankrig. Stemningen i Kolding voxede, da der blev indkvar-

teret Dragoner, som havde deres Heste i de ellers tomme Stalde i Staldgaarden ved Ruinen. Vor Kokkepige, den kjønne og rare *Karoline*, blev inviteret paa Dragonbal af en Gaardmandssøn *Christen* fra Saltum, Bedstefaders Sogn. Ogsaa i andre Henseender var der Uro i Hjemmet. Vi fik nemlig allesammen Mæslinger den Sommer og kom ikke ud at rejse i Sommerferien. Derimod gjorde Forældrene og jeg en lille Rejse i Septbr. Vi vare bl. a. i Viborg og saa Domkirken under Opførelse. Det var den Dag, da Efterretningen kom om Sedans Overgivelse. Der gik 28 Aar, inden jeg paany kom til Viborg, denne By, som siden 1870 stod for mig i et romantisk Skær som ingen anden By; det var i 1898, og da jeg Morgenen efter min Ankomst kom ind til en Barber, saa jeg paa Væggen opslaaet Telegram om, at *Bismarck var død*, og hvordan var han død? — som en afmægtig, dybt krænket Olding.

Ud paa Vinteren 70—71 kom to franske Soldater, som vare undvegne fra tysk Fangenskab, og som paa deres Fod vare gaaede gjennem Holsten og Slesvig, til Kolding, hvor de af en Del af Befolkningen bleve modtagne med Begejstring. De vare i en ynkelig Forfatning, men der blev samlet Penge ind til dem, og de bleve godt beværtede, i al Fald med Konditor-kager, thi den mest fanatiske af deres Beundrere, var en ung, noget forstyrret Konditor, som stak et stort fransk Flag ud af Taget og utvivlsomt gjorde en glimrende Forretning ved at forevise de to Flygtninge. Hvordan de kom ud af Byen, og hvor de bleve sendt hen, husker jeg nu ikke mere.

Den 16. April 1871 var en stor Festdag i Hjemmet, det var min, den ældste Søns, Konfirmationsdag. Aldrig glemmer jeg det Udtryk af inderlig Kjærlighed

og dyb Rørelse, hvormed Fader i Kirken trykkede min Haand — sige noget kunde han ikke, og saaledes gik det ham altid, naar noget rigtig greb ham: han blev stille. Det var, som sagt, den første Festsdag, nogen af os Børn gav Anledning til siden vor Daab, men i de følgende Aar kom der mange lignende. Den næstældste Broder, *Frederik*, blev vist konfirmeret Aaret efter, og i 1872 tog vi to ældste Præliminærexamen og forlode dermed Skolen. Denne Bedrift blev lønnet med en Himmelbjergstur, hvor vi medførte Faders lille Kikkert, som han altid kaldte »Ansjosen« — jeg har for Resten aldrig kunnet se noget i den!

Nu skulde vi ældste studere, og ud paa Efteraaret fik vi Huslærer. Det var cand. philol. *P. Wilhjelms*, nu Overlærer ved Odense Kathedralskole, dengang lige kommen fra det grønne Bord, en elskværdig, dygtig ung Mand, som i de følgende to Aar boede hos os og var som Medlem af Familien. Den første Søndag, han var hos os, gik vi ud med ham og viste ham det nye Anlæg sydvest for Byen, Stejlbjerg. Det var da ganske nyt, Træerne kun smaa, men hvilken herlig Udsigt over Byen og Fjorden og Koldingdalen, med Aaen og de høje Seestbanker! Og Byen, som nu strækker sine Gader vidt favnende om Aaen, hvor var den lille mod nu, men saa meget skjønnere alligevel.

Den 13. Novbr. s. A. foer en hylende Storm gjennem Gaderne, og Raabet lød: Vandet stiger! Vi Drengene fik hurtigt en Kasket paa og et Tørklæde om Halsen og saa ned ad Sønderbro til, men hvilket Syn: Aavandet havde sprængt alle Skranker og brød med voxende Voldsomhed ned i de lavere liggende Dele af Byen, hvorfra Beboerne i største Hast maatte flytte ud. I mange angstfulde Timer vedblev Vandet at

stige, og da det havde naaet sin største Højde, var det kommet helt op til vor Have, saa hele Havnepladsen og Engen ved Jernbanen var oversvømmet. Menneskeliv gik ikke tabt i Kolding, men store Tab vare forvoldte, og det varede længe, inden alt igjen var kommen i sin gamle Gænge. Et Minde om Stormfloden beholdt vi hjemme i ikke faa Aar: det var Rotterne, som den Dag havde fundet Vej op til os, og som ikke igjen vilde forlade os. De holdt sig dog heldigvis til Udhusene. De vare saa talrige, og vi bleve saa vante til dem, at vi neppe ændsede dem, naar de i deres Luntetrav søgte over Gaarden. Aaret 1874 bragte en stor Forandring i Hjemmet, idet vi tre ældste Børn drog til Kjøbenhavn: *Frederik* skulde være Kadet, *Vilhelm* forberedes til Artium i Bohrs Latinskole paa Nørregade, og jeg skulde studere Jura. Den yngste Broder, *Georg*, dengang 10 Aar gammel, blev saaledes alene tilbage, indtil ogsaa han i 1878 blev sat i Fredericia Latinskole. Det var helt underligt at være hjemmefra, og skjøndt det jo var højst interessant og udviklende at bo i Kjøbenhavn, kunde jeg for mit Vedkommende aldrig rigtig forvinde Savnet af Kolding. Jeg trivedes ikke i Kjøbenhavn, var ofte syg og nervøs og maatte flere Gange søge hjem i længere Tid for at komme til Kræfter. Trods alt blev man dog halvfremmed i Hjemmet. Hvert Foraar, naar Udstillingen paa Charlottenborg var aabnet, plejede Moder at se til os i Kjøbenhavn i en 14 Dages Tid, og i Oktober Maaned tog Fader sig en Permission paa en 8 Dages Tid i samme Øjemed. Der blev da stor Glæde hos os i Kbhvn., og vi gik fra Selskab til Selskab, paa Kafé, i Theater, saalænge Besøget varede. Fader tog altid ind paa Hotel »Tre Hjorte« paa Vestergade, og dér hentede vi ham saa hver

Morgen til Dagens Adspredelser. Det gamle Hjem i Silkegade aabnede sine gjæstfri Døre til en Familie-Diner, altid røget Skinke, Steg og Lagkage med Sherry til. Det var et nydeligt og interessant Interiør, saa dejlig gammeldags med et Præg af Velstand og Kultur, og det har tidt moret og glædet mig at tænke tilbage paa den Kreds, som ved en saadan Lejlighed sad bænket i den smalle Spisestue i Faders Fødehus. De 4 Søskende, som da var tilovers af den ældre Slægt, nemlig foruden Fader og de to Søstre Dr. med. Vilhelm Saxild, havde en umiskjendelig Familielighed, saavel i Ydre som i Karakter. De vare jo opvoxede i en Tid, hvor Tarvelighed og Nøjsomhed vare nødvendige. Livet havde nu bragt dem gode Kaar, men de bevarede deres faste, retliniede Karakter, og fælles for dem alle var den underlige Anskuelse, at man ikke maatte være syg, og hvis man blev syg, var det i Grunden en flov Historie, som der ikke gjerne maatte tales om. De 3 af dem døde da ogsaa, da deres Tid kom, uden foregaaende Sygeleje; de *vilde* ikke være syge; de gik, til de styrtede. Med Fader blev det en anden Sag, hans Sotteseng blev langvarig, men han saa Døden i Møde som en Mand. Efter en saadan Middag i Silkegade (hvor Fader altid i Hemmelighed kjedede sig) tog han os i Almindelighed i et af Sekondtheatrene. Jeg husker saaledes en Aften at have været med ham i Folketheatret til Operetten Flagermusen, og da sad jeg hele Aftenen og gumlede paa nogle usigelig træede Asparges, som havde været stukket paa Suppen i Silkegade, og som ikke engang mine (dengang) dejlige Tænder kunde faa Bugt med. Hvorfor Fader sjeldent eller aldrig tog Billet til det kgl. Theater, véd jeg ikke, det var ikke af økonomiske Grunde, det var ham vel ikke gemytligt nok. Naar

han kom ud, vilde han le, og at se en Tragedie eller et Problemstykke kjedede ham. I Almindelighed faldt han i Søvn i sidste Akt, thi hans Sengetid hjemme var Kl. 10. Fader var i alle Livets Forhold praktisk: Han plejede altid i Kolding at faa sig en Middags-søvn. Naar han nu i Kjøbenhavn var paa Færde fra Morgen til Aften, kunde han ingensteds faa Ro, men hvad gjorde han saa: han satte sig op i en Sporvogn og tog Billet til Slukefter, — det var en Tur paa $\frac{1}{2}$ Times Tid eller mere — og der sov han stille og fredelig, saa Konduktøren maatte vække ham ved Endestationen. Et Sted, hvor han altid søgte ud, var Christianshavn. Dør havde han mange Minder fra den Tid, da han gik i Borgerdydskolen. Han fandt Lokalteterne ret uforandrede derude. Sidste Gang vi var der sammen, var Frederiks Bryllupsdag, Aaret før Faders Død. Det var en glødende varm Augustdag, og da vi havde set os om, tog vi pr. Sporvogn til Slukefter, og den gamle sov sødelig trods Heden.

Den 24de Oktbr. 1879 fejrede Studenterne fra 1829 deres 50 Aars Jubilæum ved en Middag i Hotel d'Angleterre. Fader var med til Festen, og hans gamle Ven, Provst *Wagtmann* fra Besser paa Samsø, var ogsaa kommen til Kbhvn. i den Anledning. Ved Bordet præsiderede Faders Klassekammerat fra Borgerdydskolen, *Emil Fenger*, dengang Gehejme-Etatsraad og Borgmester i Kbhvn., med 3 Storkors paa Brystet. I Løbet af Aftenen inviterede Fader *Wagtmann* og *Fenger* til at mødes med ham næste Formiddag i *Bauers* Vinstue, som havde Lokaler i Holbergsgade eller deromkring, og ved den Lejlighed havde jeg den Fornøjelse at se den lange, tynde *Fenger*, som var en diametral Modsætning til Fader i Sind og Skind; det er første og sidste Gang, jeg har trykket tre Storkors

i Haanden. Det var forresten pudsigt at se, hvor lang i Ansigtet Fenger blev, da hele Traktementet faldt ud til et Glas Vin; han havde aabenbart ventet en rigtig Frokost, i al Fald spurgte han, om man ikke kunde faa lidt Smørrebrød, men alt, hvad der kunde opdrives, var et tyndt Stykke Franskbrød med Pølse paa, mere fik han saa ikke. Men de to andre gik efter endt Drikkelag hen til Wagtmanns Svigerinde til en bedre Frokost. Dagen efter tog Fader mig med til Helsingør for at besøge en anden Ungdomsven, Aktuar, Hospitalsforstander *Bauditz*, som med Hustru og to unge Døtre boede paa det gamle Kloster. Det var Bauditz, som ved Faders Afrejse fra Kbhvn. i 1837 havde paa Postgaarden i Afskedstimen foræret ham en lille tysk Udgave af Vosz' Luise med en Inskription, hvori han erindrede om deres fælles Kjærlighed til Naturen. Venskabet holdt sig hele Livet igjennem, og der forelaa ved Faders Død en hel Korrespondance med Bauditz; han var en trofast Natur, hvad ogsaa gjaldt Provst Wagtmann. Denne sidste havde vist et godt Embede, og da han ingen Børn havde, har han vist siddet godt i det, men han var noget sparsommelig, købte f. Ex. engelsk Litteratur hos Antikvarer, røg Cigarer til 2 Skilling, og naar Spidsen paa Piben var fortæret, købte han ingen ny Spids, men skar en Skure i Knoppen. Fader og jeg besøgte ham nogle Dage i hans Præstegaard i Sommeren 1873.

V. Herredskontoret.

Jeg har i det foregaaende søgt at skildre nogle af vore Omgangsvener fra hine Dage; ved nu paany at tænke tilbage, ser jeg, at der er flere af disse, som jeg ikke har faaet med, men lad nu det alt meddelte være tilstrækkeligt! Det er jo Hjemmet, der er Hovedsagen i disse Mindeblade, og jeg vender mig i dette Afsnit til en til Hjemmet nær knyttet Lokalitet, nemlig til Herredskontoret.

Vi havde jo Kontoret i Huset. En fælles Gadedør førte fra Gaarden ind til Entreen, og til højre i denne læstes paa Døren den for os Børn mystiske Indskrift: »Comptoir«. Ved en senere Ommaling blev det dog til »Contor«. Traadte man ind ad Døren, befandt man sig i en ret rummelig Stue med Vinduer mod Syd og Øst. To gamle, sortmalede Skriveborde med Benene paa Kryds som Kjøkkenborde i gamle Dage, en Del Stole med læderbetrukne Sæder, nogle Reoler, en skævbenet Skrivepult og en firkantet Trækasse til Affalds-Papir, og saa naturligvis Kakkelovn og Brændekurv — se det var hele Herligheden! Personalet bestod af Fuldmægtigen, som fik Lyset fra venstre Side og Kontoristen, som fik det dels fra højre Side, dels bagfra. Saadan en Vinter-Eftermiddag kunde der være umaadelig hyggeligt i Kontoret, naar Gassen var tændt og Kakkelovnen buldrede og vor Hund »Jack« laa under Skrivepulten og snorkede, sommetider med Katten i sin Favn. Gik saa Døren til Gangen op, og Postbudet kom ind med sin store Lædertaske paa

Maven og lagde Breve og Aviser paa Bordet, mens Kulden fra Gaden fulgte med ham ind som et frisk Pust, saa blev der først rigtig dejligt derinde. Jeg nævnede før Skrivepulten; dør laa Kontorets Retsliste og Almanak tilligemed de lokale Aviser: »Koldingposten« og »Kolding Avis«, og fik vi engang imellem en Theaterplakat, laa den ogsaa dér. Fader holdt — uvist af hvilken Grund — Koldingposten sammen med en Værtshusholder og Dansebodsejer i Gaden, og denne afhentede Bladet punktlig hver Eftermiddag enten selv eller ved et lille snottet Barnebarn. Det eneste, han glemte, var at betale sin Del af Abonnementet! Ja, han skal nok have betalt det første Kvartal, og for den Pris fik han sin Avis gratis i tyve Aar. Og Fader var saa bange for, at den ikke skulde ligge parat til ham, saa vi knap kunde faa den læst selv.

Det kunde jo ikke være andet, da Kontoret laa i selve Huset, end at det blev en Del af Huset, og Personalet et Led af Familien. Dette gjælder jo væsentlig de to Fuldmægtige (thi flere havde Fader ikke i sin Embedstid paa det egentlige Herredskontor), nemlig nuværende Prokurator *Zahn* og Kancelliraad, Sagfører *H. Jacobsen*. De have set Familiens Børn voxte op, været vore Legekammerater, senere vore Raadgivere og Venner. Hos dem har Moder hentet mange gode Raad og megen god Hjælp og Opmuntring, som altid blev ydet villigt, om det end kunde give lidt Afbrydelse i Kontorarbejdet. Især da Fader blev gammel og svag, havde vi en stor Støtte i Fuldmægtig *Jacobsen*; men hvad vi skylder ham, kan her kun antydes.

Et Herredskontor er en aldeles glimrende Legeplads for Drengene. Der er Blæk til at smøre Fingrene

med, der er Lak, som man kan brænde sig paa, der er Blyanter, hvis Spids man kan knække, der er Stempler med blaa Farve, som aldrig gaar ud, og som pynter saa svært paa Huden. Ja, der er Tidsfordriv for den flittige Ungdom! Og om Søndagen, hvilken dejlig Tumbleplads! Hurtig Stolene frem paa Gulvet og saa hop, hop! til Fader kom og paabød Stilhed, og han var meget langmodig.

Selve Expeditionen kunde være ret morsom at overvære. Der kom jo mange sejge, langsomme Bønder, som gav sig god Tid, inden de fik deres Ærinde fremført, og naar de kom i større Antal, f. Ex. til Skiftesamlinger, tog det allerede en lille Evighed med at klemme sig ind gennem Døren. I Aarenes Løb skiftede dette Billede dog noget. Folk bleve livligere, mere moderniserede, ikke saa sky. Engang kom en ældre Bonde ind, som aabenbart havde faaet lidt vel mange Kaffepunscher og derfor vrøvlede op og ned. Fuldmægtig Jacobsen blev utaalmodig og lod ham høre, at det ikke passede sig at være »snavet«, naar man kom paa Herredskontoret. Den berusede stirrede sløvt ud af sine vandblaa Øjne og mumlede bebrøvet: »Undskyld, Hr. Kammerjunker!« Men denne uheldigt anbragte Titel gjorde kun Fuldmægtigen endnu mere kort for Hovedet.

En Modsætning til Bønderne dannede Sagførerne og Sagførerfuldmægtigene, som jo ofte havde Ærinde paa Kontoret. Det er et helt Galleri, som drager forbi, lige fra gamle Kancelliraad Kralund og Prokurator Bartholdy til d'Hrr., som dengang var unge Mænd, men som nu have haft deres Bestalling i over $\frac{1}{4}$ Aarhundrede. De ældre havde alle et vist »juridisk« Præg, de yngre gjorde mere Indtryk af indbyrdes konkurrerende Forretningsmænd. En »Vin-

kelskriver«, som ofte kom ind paa Kontoret, gik under Navn af »Korporal Søren«. Det var en høj tyk Mand med et hovent Udtryk i Ansigtet. Han var søgt som juridisk Konsulent i Tyendesager og havde en betydelig Forretning. Ellers var han vist Værtshusholder.

Af og til, heldigvis kun sjældent, havde Kontoret Besøg af Gæster, som hverken søgte Herredsfogden eller Fuldmægtigen, men ene og alene Pengeskabet, som stod i Faders private Kontor: det var Indbrudstyvene. Deres Fremgangsmaade var da den at trykke en Rude ind i det yderste Kontor, lukke Vinduet op og gaa løs paa Skabet. De fik ikke noget ud af det. Sidste Gang havde de dog hamret saa kraftigt paa det, at de havde faaet det i Baglaas. Det var et skrækkeligt Syn næste Morgen: hele Gulvet overstrøet med afrevne Tændstikker, alt i Uorden og som Erin- dring en 14 R 's Forhammer, som de havde efterladt i Flugten. Vi, som sov i Huset, havde intet mærket, men Naboens havde hørt dem dundre paa Skabet, uden dog at kunne forstaa, hvad der var paa færde. Tyvene bleve aldrig opdagede. Aaret i Forvejen havde der ogsaa været Indbrud, men uden Resultat. Hvad der egentlig lokkede Tyvene just til os fremfor til andre af Byens Kontorer maa have været vor af- sides Beliggenhed i en Udkant af Byen uden Gjen- boere. Heldigvis tog Fader den Slags Ting med sin sædvanlige Ro, der var saa smittende for hans Om- givelser. I Almindelighed faldt Sagen ud til, at Byens Natpolitibetjent fik Ordre til at afpatrouillere Gaden noget hyppigere, og andet var der vel heller ikke at gjøre.

Det er jo ikke idel Glæde og Fryd, hvad der fore- gaar paa et Herredskontor, baade Synd og Sorg har

undertiden Ærinde der. Saaledes har jeg aldrig kunnet glemme en ung Jernbaneassistent fra Vamdrup, som i et letsindigt Øjeblik havde stjaalet nogle Penge ud af en Rejsetaske, som var bleven glemt i en Jernbanevogn, og som midlertidig var ophængt i Kontoret, hvor han arbejdede. Jeg ser ham endnu sidde ligeoverfor Fader paa Kontoret med Hænderne begravede i sit store lyse Haar, et Billede paa Fortvivelse. Hans Dom lød paa Forbedringshusarbejde, og da Straffen var udstaaet, udvandrede han til Amerika. Mange Aar efter skrev han til Fader og fortalte ham, at han havde haft Lykken med sig, var gift og indtog en hæderlig Stilling derovre. Han ønskede nu at komme hjem paa et Besøg, men forinden vilde han have Æresoprejsning, og det bad han Fader hjælpe ham til. Fader svarede ham ogsaa strax, men Sagen gik ikke i Orden, og han lod ikke høre fra sig oftere.

Den sidste Erindring, jeg her vil meddele, knytter sig til vor gamle Kusk, *Niels*, som havde kjørt mig i Barnevogn, og som, efter at han havde forladt vor Tjeneste, selv havde giftet sig og faaet en eneste Søn og nu levede som Husmand en Mils Vej fra Kolding. Naar han kom til Byen og havde Ærinde paa Kontoret, kom han altid ind i Stuen til os og morede sig da fortræffeligt ved at se og tale med de store Dreng, som han havde set næsten i Svøbet. At han saa heller ikke glemte at fortælle os om sin egen Dreng, er en Selvfølge.

Aarene gik, jeg var vist allerede juridisk Kandidat dengang, da jeg en Middagsstund træffer *Niels* i vor Entré. Han vilde ind paa Kontoret, men det var, ligesom han ikke kunde faa sig til det. Han sagde til mig: »Gaar De med ind paa Kontoret, *Jacob*«, og

da vi kom ind, stillede han sig op midt paa Gulvet og mere raabte end sagde: »A skal have en Jord-seddel« (∴ melde et Dødsfald). »Hvem er det, der er død, Niels?« spurgte Fader. »Det er min Søn,« lød Svaret. »Han fik en Laangebændelse og led møj, inden han slap.«

VI. Herredskontoret (Fortsættelse).

Mine Erindringer fra Herredskontoret føre af sig selv over til nogle Bemærkninger om Fader som Kontormand og i det hele som Embedsmand.

Kontortiden var fra 9—12 og 2—7, men allerede tidlig om Morgenen satte Fader sig ind paa Kontoret, altid paa Fuldmægtigens Plads, og begyndte Dagens Gjerning. De ankomne Breve, hvis Konvolutter han langsomt og omhyggeligt klippede op med den store Kontorsax, satte han sig strax til at besvare. Han skrev en fast, flydende Haand, altid danske Bogstaver, men noget smaat. Vidtløftighed og tjenstligt Ordgyderi laa ham fjernt. Hans Erklæringer vare kortfattede og klare. Koncept har jeg aldrig set ham skrive; heller aldrig har jeg set ham skrive noget om eller rette i det engang nedskrevne. Med at skrive Domme gik det paa samme Maade. Hans Retsdage vare Mandag og Tirsdag. Naar en Sag var optagen, satte han sig Søndag Formiddag ind paa Kontoret — paa Fuldmægtigens Plads — fortyndede i Almindelighed Blækket med Vand, tog en Skraa og begyndte efter disse Forberedelser at skrive Dommen uden en eneste Standsning eller Rettelse. Han kunde da arbejde saa ivrigt, at han blev helt rød i Kinderne. Disse hurtigt skrevne Domme udsprang imidlertid af et klart Hoved og stod som oftest deres Prøve ved højere Ret, naar de en sjelden Gang bleve appellerede. I Forhold til sit Personale var Fader Hensynsfuldheden selv, ja indtil Svaghed. Allerhelst vilde han

gjøre alting selv, fremfor at bede om nogens Hjælp. Navnlig da Alderen meldte sig, vilde Fuldmægtigen gjerne have taget noget af Faders Kontorarbejde paa sig, men den gamle vilde ikke opgive noget af det, han nu i saa mange Aar selv havde forbeholdt sig. Det var ogsaa derfor en Anke, som fremsattes mod Fader, at man lærte ikke noget hos ham. Moder vilde ofte have ham til at tage sig en ung, juridisk Kandidat til 2den Fuldmægtig, »saa har Du én at tale med om dine Sager.« Men det var just det, som Fader ikke brød sig om. Han vidste selv, hvad han vilde, og Diskussion forekom ham overflødig og kjedelig. Ja, han vidste, hvad han vilde, men han vidste ogsaa, hvad han *ikke* vilde, og der var mange af de Sager, som han fik ind i Huset, som han strax skjønnede, at dem fik han ikke andet ud af end Vrøvl eller Ulejlighed. Ganske stille lagde han dem da hen, med en -- ja jeg kunde fristes til at kalde det »Frækhed«, som steg med Aarene, og som mange Gange bragte hans fortræffelige 1ste Fuldmægtig til at skjælve. Kom der saa Erindringskrivelser om en saadan henlagt Sag, bleve de ganske rolig lagte ved Siden af, og Sagen blev ved det gamle. Og dog er jeg vis paa, at hvis Fader blot havde kunnet overvinde sig selv til at ofre et Kvarter paa en saadan Sag, kunde han med Lethed have ordnet den, i al Fald formelt. Ribe Amt, hvor hans gamle Ven *Nielsen* var Stiftamtmand, fandt sig godmodigt i hans Stædighed, men én Gang brast dog Taalmodigheden. Anledningen var en Indberetning fra Skovrideren paa Gjøddinggaard om ulovlig Hugst i de private Skove i Andst Herred med paafølgende Anmodning til Fader fra Amtet om at gjøre Ansvar gjældende mod Lovovertræderne. Om Sagen er kommen paa et ubelejligt Tidspunkt,

eller om Fader har anset det for haabløst at faa noget ud af den, ved jeg ikke, men han lod den ligge. Da imidlertid vedkommende Skovrider blev ved med at presse Amtet, og Amtets Erindringskrivelser til Fader stadig blev ubesvarede, blev gl. Nielsen omsider ærgerlig, og nu kom et Brev med Næb og Klør: Hvis Amtet ikke fik Oplysning inden 3 Dage, vilde Kontoret blive indstillet til en Mulkt. Samtidig med den officielle Skrivelse fulgte et privat Brev fra Nielsen, som fandtes i Faders Papirer efter hans Død, og hvori han udtalte sin Fortrydelighed over at være nødt til den Slags Tvangsmidler mod en gammel Ven. Det hjalp. Endnu samme Dag dikterede Fader et langt Brev til Amtet, hvor han med sædvanlig Overlegenhed klarede for sig. Mulkter blev der altsaa ikke tale om, men hvad der forresten blev gjort ved Sagen, mindes jeg ikke. Jeg tiltager mig heller ingen Dom over Fader i dette eller lignende Tilfælde. Han var mere vidtskuende end mange af dem, som smilte ad hans Egenheder, og Tiden har maaske givet ham Ret i Realiteten.

Skjøndt Fader havde fuldt op at gjøre og navnlig maatte tale med de mange, som søgte ham paa Kontoret, og skjøndt han jævnlig maatte tage paa Landet for at holde Forhør o. lign. i sin udstrakte Jurisdiktion, kan jeg dog med Sandhed sige, at han aldrig havde travlt. Folk, som henvendte sig til ham, fandt derfor aldrig en nervøs, optaget Embedsmand, men først og fremmest et Menneske, hvis aabne, lyse Personlighed vidnede om, at intet menneskeligt var ham fremmed: Rig og fattig, høj og lav kom derfor til ham med samme Tillid og fik samme Modtagelse. Mangen Gang kunde han maaske ikke hjælpe, mangan Gang trættede og kjedede Sagen ham, men altid hørte

han taalmodig paa, hvad man havde paa Hjerte, og kunde han ikke andet, førte han Talen over paa personlige Forhold, spurgte til Vedkommendes Kone og Børn eller fælles Bekjendte, hvad der sjeldent forfejlede sin Virkning, thi han var ikke blot en Menneskeven, men ogsaa en Menneskekjender. Var det en Person af nogenlunde social eller lokal Betydning, skyede han ikke at følge ham til Dørs, og jeg ser ham endnu for mig i den aabne Gadedør tage Afsked med en af sine Sognefogder med et hjerteligt: »Hils Deres Kone!«

Fuldmægtigen, som var en kritisk Natur, mente rigtignok, at disse Hilsener egentlig var en diplomatisk Snedighed, hvormed Fader skaffede sig Sagen fra Halsen, saa at Folk først udenfor Døren kom i Tanker om, at de for lutter Venlighed slet ingen Besked havde faaet. Ja, den Fuldmægtig var en stor Satirikus!

Tobaksrygning paa Kontoret kunde Fader ikke fordrage; han fandt, at det var et grovt Brud paa god Tone. Noget trykt eller skrevet Opslag, hvorved Tobaksrygning forbødes, fandtes ikke paa Kontoret, og Folk kunde derfor i al Uskyldighed komme ind med Piben i Munden (enhver Bonde havde dengang sin Pibe med, naar han var i Kjøbstaden). Det var da ydersk komisk at se paa Fader: Blodet steg ham til Hovedet, Ansigtet fortrak sig af Vrede, og han kunde neppe faa brølt til den ulykkelige: »Piben af Munden«. Flere Gange blev han saa hidsig, naar det var en ung Bondekarl, der var Synderen, at han uden et eneste Ord slog Piben ud af Munden paa ham.

En lille Historie, som forekommer mig karakteristisk for Fader, maa jeg tage med her: En Dag kom der nogle Mænd som Udsendinge fra et Brandfor-

sikringssselskab og vilde tale med ham om en Brand i Jurisdiktionen, hvis Aarsag ikke var bleven oplyst ved de af Fader afholdte Forhør, men som Mændene mente maatte være paasat af en bestemt Person, og en af Mændene brugte da det Udtryk, at naar han blev krydsforhørt, saa blev Sagen vel nok oplyst. Denne Ytring i Forbindelse med den hele Situation, hvorefter Mændene syntes at ville give Dommeren Anvisning paa, hvad han havde at gjøre, fandt Fader til den Grad respektstridig, at han aldeles maalløs af Vrede, næsten løb ud af Kontoret for at komme ud i frisk Luft og lod Mændene staa med deres Krydsforhør. Efter nogen Tids Venten maatte de gaa med uforrettet Sag, og først da vendte Fader i afkølet Stand tilbage til sit Kontor.

VII. Faders Læsning. — Toft.

Enhver, som traadte ind i Faders Kontor og saa Bogskabet og de store Bogreoler foruden de mange Hæfteskrifter, som laa omkring paa Bordene, maatte faa Indtrykket af, at her levede en Mand, som holdt af at læse. Og dette Indtryk var ogsaa stemmende med Virkeligheden, thi Fader læste meget og mange Slags. Han begyndte sin Dag med at læse, og naar han drak sin Toddy om Aftenen, havde han altid en Bog i Haanden. Gik han saa til Ro — helst præcis Kl. 10 — tog han Bogen med sig ind i Sovekammeret og lagde den paa Bordet ved Sengen for saa i Natens Løb, naar han ikke kunde sove, at fortsætte sin Læsning ved det opskruede Gasblus over Sengen. Hvad han saaledes læste, var ret tilfældigt; i Almindelighed var det en Læseforeningsbog, af hvilke vi fik 3 om Ugen. Jevnlig tog han en af sine kjære Tauchnitzere frem af Bogskabet, helst en Roman af Walter Scott eller Pickwick Klubben, og skjøndt han havde en betydelig Færdighed i Engelsk og læste Sproget aldeles flydende, forsmaaede han dog ikke af og til at slaa en Glose op i Rosings Ordbog, som han satte stor Pris paa. Iøvrigt strømmede Læsning ind paa ham af sig selv i saa store Mængder, at han maatte kaldes overlæsset. Alene de mange Aviser og Tidsskrifter, han holdt, og som han altid læste i (baade danske og engelske) kunde give sin Mand nok at bestille. Jeg nævner som Explr.: Jurid. Ugeskrift, Højesteretstidende, Aarbøger for nordisk Oldkyndighed,

Samlinger til jysk Topografi og Historie, de under Titlen »Folkelæsning« udgivne Smaaskrifter, Cassell's Magazine og Bow Bells. Han skar altid Hæfterne op, begyndte ogsaa altid at læse i dem, men ofte viste et Mærke (i Almindelighed en brugt Konvolut), at det var blevet ved Begyndelsen. Dette er mine Erindringer om Faders Læsning, men de hidrøre jo alle fra den senere Del af hans Liv, og navnlig efter at han havde samlet sig det smukke Bibliothek, hvori man fandt en stor Del af Guldalderens Forfattere, hvis samlede Skrifter udkom i Slutningen af 50erne og Begyndelsen af 60erne. Der var Øhlenschläger, Ingemann, Hertz, Carit Etlar, Fru Gyllembourg, H. C. Andersen, Chr. Winther og vistnok fleres samlede Værker, alle indbundne i smukke Bind. Holberg forefandtes i Rahbeks Udgave i en uhyre Mængde Bind, Wessel i 1 Bind i Levins Udgave. Overskous Komedier fandtes ogsaa. Derimod søgte man forgjæves efter Forfattere som Ewald, Heiberg, Goldschmidt og Hauch. Gamle Grundtvig var kun repræsenteret ved sin Oversættelse af Saxo i Kvart, Mynster ved sine »Erindringer« og en Samling Breve, Søren Kierkegaard glimrede ved sin Fraværelse. Opbyggelsesbøger fandtes overhovedet slet ikke i Bibliotheket. Den Slags Læsning kjædede vistnok Fader. Dog har jeg engang hørt ham sige om det gamle Testamente, at det var *en højst interessant Bog*, som man burde læse mere i, end man gjorde, men han fik vist aldrig læst noget i den alligevel.

Jeg har ofte spurgt mig selv, om Fader nu virkelig havde læst alle disse Digtere. Jeg saa ham aldrig læse i dem, men han kunde jo have læst dem, efterhaanden som han fik dem i Huset, hvilket jo var hans Maade. Der var i det hele noget saa antilyrisk

i hele hans Karakter, saa det er mig ganske umuligt at forestille mig ham læsende et Digt af Chr. Winther eller Aarestrup (som han ogsaa havde). Bedre kan det vel være gaaet med Tragedier og Komedier. Engang paa sine gamle Dage udtalte han stor Glæde over »Svend Dyrings Hus«, som han havde læst paany i »Folkelæsning«s Udgave. For Humor havde han en udpræget Sands, og noget af det fornøjeligste var at se ham ryste af Latter over Pickwick Klubben. Og dette leder mig tilbage til hans engelske Bøger, som han læste meget mere i end i de danske. Han havde i sin Barndom i Bisserups Skole lært lidt Engelsk, og da nu i Begyndelsen af 40erne engelsk Litteratur gennem Tauchnitz-Udgaverne blev udbredt ogsaa herhjemme, var han en af dem, som ufortrødent tog fat med Lexikonet i Haand og tilegnede sig den dengang nye Dickens, og fra denne Begyndelse flere og flere engelske Forfattere. Det er vel gaaet ham som saa mange andre, at det ligesaa meget var Sproget som Indholdet, der drog, og den Følelse af overvundne Vanskeligheder, som forhøjer Glæden ved at læse Bøger i Originalen. Hans Glæde over Dickens gjaldt i Grunden kun de første Bøger, dem vendte han altid tilbage til. Jeg troer, han fandt de senere for maniererede. En Bog som »Our mutual friend« anskaffede han sig saaledes slet ikke.

En Del smukke Billedværker havde Fader ogsaa anskaffet sig, f. Ex. Gjengivelser af Billeder fra Louvre, Hogarths Tegninger og flere pudsige illustrerede tyske Værker f. Ex. et af Grandville. Hvor har vi dog som Børn forslaaet mangan Søndageftermiddag, naar Forældrene var i Selskab og vi frit kunde rode i Skabet, med at blade i disse Bøger. Jeg har aldrig set deres Mage siden!

Som sagt, Fader læste meget og holdt meget af Bøger, men han havde intet Hang til at læse og var ingen Læsehest. Læsning var ham en Rekreation i ledige Timer, men intet Baand, som han ikke, naar han vilde, med Lethed kunde bryde. Han elskede Menneskene, var glad ved Livet og sin Gjerning, men han var i Grunden en stille Mand og udtalte sig sjældent om dybere Spørgsmaal. Han tænkte meget i sit stille Sind, naar han tilsyneladende sad fordybet i en af sine kjære Bøger, og saaledes mener jeg, at hans Læsning ofte var Skjul for et indre Arbejde.

Ved at nedskrive disse Bemærkninger om Faders Læsning og hans Forkjærlighed for engelsk Litteratur føres jeg helt ubevidst til at tænke paa en Ven af Huset, der altid bragte et udenlandsk Pust med sig ind i Stuen, naar han en Aftenstund stundom med Aars Mellemrum bankede paa vor Dør. Hans Navn var *Peter Toft*. Han var en mærkelig Mand og havde haft en mærkelig Skæbne. Hans Fader var Skrædermester i Kolding, og Peter, som havde et godt Hoved, blev sat i Latinskolen, men inden han kom igjennem dens mange Klasser, blev han greben af en saa veldig Længsel efter at se fremmede Lande, at han besluttede sig til at blive Sømand. Han begyndte som Skibsdreng paa et Skib i Helsingør og gjorde nu flere Rejser paa Amerika, hvor han døjede adskilligt ondt. Endelig lod han sig hverve som Matros i et amerikansk Krigsskib, som skulde gjøre en Tur omkring Sydamerika, hvilket tog flere Aar. Paa den Maade kom han til Kalifornien, just i de Aar, da Guldgravningen florerede. Han blev afmønstret fra Krigsskibet og tog fat paa Guldgraveri og -vaskeri — en eventyrlig Tilværelse, som bragte ham flere Erfaringer end Udbytte. Han var ikke heldig nok til at finde

en Aare, som rigtig kunde give noget af sig. Han har selv skildret disse Aar i nogle Optegnelser, som burde offentliggjøres. Men trods de raa Kammerater, mellem hvilke han færdedes, bevarede han en indre Uafhængighed, saa han ikke gik tilbunds. Hertil bidrog hans store Læselyst. Han fordybede sig i Scott og Dickens, læste dem, som man læser i Udørkener, langt fra Mennesker, mellem Bjerge, under hylende Vinterstorme, som afskærer al Vej og Sti. Derfor kunde han Bøgerne paa Fingrene; deres Personer stod lyslevende for ham til enhver Tid; jeg har selv hørt ham fremtrylle dem mange Aar efter, naar han sad i vor Stue i Kolding. Jeg lyttede til ham med en saadan Andagt, at han udbrød: »Den eneste i Kolding, som kjender Dickens, det er Jacob!« og jeg var dog kun en lille Skoledreng. Men hvem kunde ogsaa fortælle som Toft, naar han kom i Aande; han kunde fængsle en hel Kreds ganske alene en hel Aften lige til Midnat, men saa forlangte han ogsaa opmærksomme Tilhørere og helst en Whisky. Medens han tumlede om som Guldgraver, uddannede han ganske smaat et Talent, som skulde blive hans Redningsplanke, da Ulykken brød ind over ham. Han lagde sig efter at male og spille paa Violin, det sidste dog kun som Dilettant. Ja, Ulykken kom over ham en Vinterdag, da han og to andre var paa Vej mellem Bjergene med en Ladning Guldstøv. Toft red en gammel Hest, der ømmede sig under Sadlen, og tilsidst kastede ham af og gav ham et saadant Spark, at hans ene Ben knækkede i Hoften, saa han laa aldeles hjælpeløs. Der var intet andet for hans Ledsagere at gjøre end at lade ham ligge og søge at faa fat paa en Vogn til at føre ham afsted paa. Men Afstandene vare store og Vejene skrækelige, saa der gik et Par

Døgn, inden de kom tilbage med Hjælp. Imens laa den Forulykkede og fordrev Tiden med at deklamere — Hakon Jarls Død (»de Nætter ruge saa lange og sorte, Syvstjernen glimter saa mat«). Fra nu af var det frie Guldgraverliv forbi for Tofts Vedkommende. Han blev behandlet for sit Benbrud paa flere Hospitaler, men gjenvandt aldrig sin fulde Førlighed. Han kom til at halte stærkt og havde svært ved at undvære sin Stok, selv om han kun skulde over et Stuegulv. Man skulde tro, at et saadant Slag af Skæbnen maatte knække sin Mand, men Toft lod sig ikke knække. Jeg har aldrig hørt ham klage, og heller ikke i de fornævnte Optegnelser vil man finde nogen Sentimentalitet. Det eneste, han ytrer i den Anledning, der kan lyde som et Suk, var de faa Ord: »My riding days were over«. Paa Hospitalet læste han højt for Nonnerne og spillede paa Violin. Hvorledes hans Liv herefter formede sig, kan jeg ikke sige. Han har ikke fortalt noget derom i Sammenhæng, og hans Autobiografi standser paa dette Punkt. Da jeg lærte ham at kjende i Begyndelsen af 70erne, var han Akvarelmaler (painter in watercolours) og malede smukke Billeder fra alle Verdens Egne. Hvor han egentlig havde Domicil, ved jeg ikke, ja ikke engang i hvilken Verdensdel. Han viste sig pludselig hos sin Broder i Kolding, blev der længere eller kortere Tid og forsvandt som et Stjernes kud ofte i flere Aar. Engang efter lang Tids Adskillelse saa vi ham i Theatret. Han klagede da over en Snue, som han havde faaet i Damaskus. Ja, han var og blev en Verdensborger! Hans Sprog var den løjerligste Blanding af Dansk og Engelsk, men han havde jo ogsaa været hjemmefra, fra han var 16 Aar gammel. I vort lille Samfund virkede han højst originalt og for-

friskende, ikke blot ved, hvad han fortalte, men ved, hvad han var. Han gik gennem Verden som en Iagttager af den melankolske Art. »Det har jeg efter min Moder«, plejede han at sige, »min Fader derimod var Sangviniker: naar Stormen kom, svøbte han sig i sin Kappe og ventede, til den var forbi.« Han har vist ogsaa haft Hjertesorg, ialfald betroede han sig til en Dame i Kolding om en gift Kone i England, som han elskede, og tilføjede han bittert: »Manden er et Asen.« Hjemme hos os henvendte han i Almindelighed Ordet til Moder, skjøndt han satte stor Pris paa Fader; i det hele holdt han sig helst til Husfruerne, naar de da ikke var ham for huslige igjen. Han forlangte Intelligens af sine Tilhørere og holdt dem i Aande ved smaa Sidespørgsmaal, saa det undertiden kunde føles som en Anstrengelse at følge ham. Efterhaanden som Aftenen gled hen, og især naar han havde faaet sin Toddy Nr. 2, kom han ret i sit Es. Da flød Anekdoter fra alle Verdens Lande fra hans Læber med de pudsigste Randgloser, indtil han med et kort »Godaften« tog sin Stok op fra Gulvet ved Siden af Stolen, humpede ud i Entreen, tog sin spidspullede Malerhat paa, svøbte sig i sin Kappe og svandt ud i Natten. Han var en trofast Natur og holdt fast ved sine gamle Venner, ja lod sin Kjærlighed gaa over paa Børnene. Saaledes stod han ogsaa i Forbindelse med vor Familie, efter at baade Fader og Moder vare døde. Han blev op imod 80 Aar gl. og døde i London, Aaret husker jeg nu ikke mere. Hans Broder, Godsejer Toft til Straarup, havde da den Venlighed at sende hver af os Brødre en af den Afdøde malet Akvarel, og jeg glæder mig tidt over det prægtige Klippeparti fra Englands Kyst, som nu pryder min Væg.

Efter at P. Toft var død, skrev H. Cavling en Artikel om ham i »Politiken«, hvori han stærkt understregede det forsonne, som efter hans Opfattelse fandtes ved denne malende Globe-Trotter med Shag-piben i Munden. Intet kan være mere forkert. P. Toft var i Tanke som i Væsen en Gentleman.

VIII. Sidste Aar derhjemme.

(1880—85).

Den 3. Juni 1880 fejrede mine Forældre deres Sølvbryllup ved en lille Familiefest i Kjøbenhavn. Hvor var dog alle de mange Aar blevne af? Fader var nu 68 Aar gl., men endnu i fuld Kraft. Moder nærmede sig de 50, men havde snarest forynget sig i Aarens Løb: hun var bleven fyldigere, og det klædte hende. Paa Sølvbryllupsdagen sad hun ved Festbordet som en statelig Brud — Sølvoxene skinnede i det mørke Haar, og med Glæde kunde hun i Sandhed tænke tilbage paa de svundne Aar: der havde vel været strænge Aar derimellem, og hun havde i lang Tid haft mere at tage vare, end hendes Kræfter rigtig kunde udholde; men pligtopfyldende havde hun resolut kastet al Selskabelighed over Bord og ganske helliget sig til sine 4 elskede Drenges Opdragelse. Og Gudskelov! de vare alle blevne bevarede for hende, de havde alle hver efter sin Evne gjort hende Glæde. — Fader sad taus ved Bordet — et sikkert Tegn paa, at han var dybt bevæget. Maaske har han tænkt, hvad vi andre ikke tænkte paa, at han var ved at blive en gammel Mand, og at Enden kunde komme, før vi troede. Hen under Slutningen af Maaltidet rejste han sig og holdt en lille Tale til sin gamle Svigermoder, som for Resten kun var en 4—5 Aar ældre end han selv, idet han med Tak mindedes det Hjem, hvorfra han havde hentet sin Hustru. Andre Taler holdt han ikke, ikke engang for

Sølvbruden. Det laa nu engang ikke for ham, ja heller ikke for Moder, at paradere med sine Følelser.

Og idet jeg nu mindes min Moder paa hendes Sølvbryllupsdag, maa jeg tale mere om hende, thi disse Skildringer fra Hjemmet vilde være højst misvisende, hvis ikke hun fik den Æresplads deri, som tilkommer hende. Hun var i mange Henseender en Modsætning til Fader, men i Grunden supplerede de fortræffeligt hinanden. Overfor Faders imponerende Sindsro og Ulyst til at udtale sig eller søge Raad hos nogen, stod hun som den, der ikke var bange for at bringe Spørgsmaalene frem og faa en hurtig Ende paa Sagen, selv om hun ogsaa derved af og til maatte lide et Nederlag; thi Fader var nu ikke saa let at komme om ved. Hun var Ungdommen, Livet, Utaalmodigheden i Hjemmet, hvad jeg for min Del ikke dengang paaskjønnede tilstrækkeligt. Jeg syntes, at det var Synd, naar hun gik løs paa Fader. Senere har jeg set anderledes paa Tingene og maattet erkjende, at det kun var naturligt, at hun ogsaa vilde gjøre sin Personlighed gjældende, thi hun var ligesaa fuldt en Personlighed som Fader. Dertil kom, at Fader dels ved sin Gjerning dels ved sine mange Interesser lod sig drage en hel Del fra Hjemmet. Hele h~~an~~ Naturel henviste ham til at tale med mange Mennesker, færdes ude, gjøre sig populær. Moder derimod tog med stor Bestemthed sin Plads ene og alene i Hjemmet, og det gjorde hun til et umaadelig hyggeligt Sted, hvor man maatte befinde sig vel. Én Ting karakteriserer hende saa godt: *hun elskede at flytte Møbler*, og dog var Stuen efter en saadan Omflytning om muligt endnu hyggeligere. Fandt hun selv, at hun ikke havde været heldig, saa flyttede hun bare tilbage igjen, det var to Fornøjelser i Stedet

for én. Hvad Fader egentlig har tænkt derved, ved jeg ikke, men i hans Hjem i Silkegade stod vist alt som fra hans Moders Tid — jeg mindes da ikke at have set nogensomhelst Forandring i de mange Aar, hvor jeg kom i Huset. Men det var nu, som sagt, ikke Moders Princip! Hun maatte have Forandring, og hun maatte *tale*: hun maatte have Luft baade i Sorg og Glæde. Men, som jeg allerede i et tidligere Afsnit har sagt: det var ikke de Saxilders Maner. Der var efter deres Opfattelse mange Ting, som man skulde bære hos sig selv, og som det ikke var passende at tale om, f. Ex. at man var syg. Sorger og Skuffelser skulde ogsaa helst bæres i Taushed, dem skulde man ikke genere andre med. Denne Skyhed for at vise sine Følelser laa hele Livet som et Tryk over Fader. Han *kunde* ikke udtale sig. Undertiden ved særdeles højtidelige Anledninger kunde han vel komme med et Udbrud, men det kom da som en Overrumpling for ham selv, som han stod forunderlig hjælpeløs overfor. Og dog havde denne tause Mand det blødeste Hjerte, alene hans Ansigt viste det! Hvor gjerne vilde vi ikke paa hans gamle Dage være komne ham til Hjælp, naar noget trykkede ham, om det saa kun havde været ved at tale om det, men han trak sig tilbage og klagede aldrig, vilde ikke lade sig trøste. Saa det var jo kun selvfølgelig, at han ogsaa tav under sit sidste lange Sygeleje uden en eneste Gang med et Ord at lette den Afsked, som han dog følte maatte komme saa snart.

Moder havde i sit Hjem i Aalborg nydt en omhyggelig Opdragelse efter den Tids Fordringer, særlig paa Musikkens Omraade. Hun spillede ypperligt Klavér, og de, som have hørt hende spille, have været enige om at rose hendes lette Anslag og musi-

kalske Foredrag. At sætte sig til at gennemspille en kjedelig Sonate for Fingerfærdighedens Skyld, mens Mand og Børn flygtede ud af Stuen, var ikke Moders Sag. Hun havde en glimrende Fingerfærdighed, men hvad hun spillede, havde altid Melodi. Jeg har fra Barn af elsket Moders Musik; og efter hendes Død har jeg savnet den meget. Jeg kunde lytte til den i Timevis, og naar den holdt op, vaagne som efter en Drøm. Ingen af hendes Børn har desværre arvet denne herlige Gave. Maatte den spire frem i en yngre Generation!

Moder var aandslivlig og interesseret paa mange Omraader, og hun blev aldrig gammeldags eller aflægs i aandelig Henseende. Den stive Konservatisme, som laa til Fader, passede ikke for hende. Efterhaanden som hendes Sønner voxede op, delte hun med dem deres litterære Interesser. For lyrisk Poesi havde hun vel ingen Anlæg, og Vers sprang hun gjerne over, men den nyere Roman med dens realistiske Detailler havde ikke noget afskrækkende for hende, og hun havde ligesaalidt Antipathi mod Bøger som mod Mennesker. Hun var frisindet i politisk og religiøs Henseende, heri paavirket af sin yngste Søn, men hun gik aldrig til Yderligheder, blev aldrig doktrinær. Hvor ofte har jeg i mine gjærende Ungdomsaar beundret og kvæget mig ved den Visdom, som hun havde lært i Livets Skole, og som uden Ord, helt lejlighedsvis, udskinnede af hendes overlegne, harmoniske Personlighed. Hun var og blev — ogsaa efter at vi vare blevne modne Mænd — sine Børns ubetingede og ubestridte Overmand. Hun var af de sjeldne Karakterer, som ikke kjendte til Affektation. Hun var ærlig i sin hele Færd indtil Naivitet. Sorg og Glæde læstes øjeblikkelig paa hendes Ansigt og

fandt ogsaa hurtigt Udtryk i hendes Tale, thi at gemme noget i sig selv, som Fader, var hende ganske umuligt. Ud af dette ærlige, harmoniske Sind kom da som naturlig Frugt en ægte, uimodstaaelig Humor, der var saa smittende og saa godlidende, at man kunde dø af Latter, naar man hørte den. Ja, det var ikke i Ord alene, men i hele sit Væsen, at hun var saa forfriskende original og sød. Derfor efterlod hun ogsaa ved sin Bortgang et Savn i den lille Kreds, der samledes om hende, som ikke har været til at udfylde, ja, jeg synes selv, at Mindet om hende bliver friskere Aar for Aar.

Jeg har sagt, at hun tog sit faste Stade i Hjemmet, men det maa ikke forstaas, som om hun lukkede sig inde med sine Nærmeste, tvertimod; hun havde ualmindelige Evner til at gjøre Hjemmet til et selskabeligt Midtpunkt, og hun saa gjerne Fremmede i sit Hjem. Og dette fører mig naturligt tilbage til det, som skulde være Gjenstanden for dette Afsnit: Hjemmet i Kolding i Begyndelsen af 80erne. Der var i Aarenes Løb sket en Metamorphose: Efterhaanden som Hjemmet blev ældre, blev det fyldt med Ungdom, og det var Moder, som vilde det saaledes, thi hun elskede Ungdom og forstod som faa at gaa ind paa de Unges Interesser. Nu vilde ogsaa Tilfældet, at der just i 1880 kom en Kreds af unge Mænd til Byen, som bleve kjære Gjæster i vort Hjem og i saa mange andre Hjem; det var Lærerne ved den ny oprettede kommunale Latinskole. Med dem kom der et frisk Pust til vor hele Kreds, ja til hele Byen. De bragte Sang og Musik med sig, fik oprettet den tidligere omtalte Musikforening og bragte nyt Liv i de gamle, lidt kjedelige Selskaber og paa Ballerne. Jeg vil her nævne de to af dem, som blev saa indlevede

med os, at de var ganske uundværlige, det var cand. philol. *Kanariis Klein* og cand. polyt. *Richard Jessen*. Klein og Jessen! Naar disse Navne udtaltes (og det var næsten som et Firmanavn eller Kompagniskab) hvilken festlig Klang! Hvormangen fornøjelig Aften har vi ikke tilbragt med dem om vort runde Dagligstuebord, især naar Moders to kjære Veninder, Dr. *Petersens* elskværdige unge Døtre *Andrea* og *Charlotte* var med! Det var just ikke Tidens Problemer, som bleve afhandlede eller drøftede, skjøndt Tiden var mere fyldt med Problem-Diskussioner dengang end nogensinde før eller siden (f. Ex. et Dukkehjem, det litterære Venstre). Nej, vore Samtaler havde speciellere Emner, og det er underligt at tænke paa, hvor saadan en lille Kreds kan være rig paa Stof, saa jo mere der tales, des mere har man at tale om. Moder var nu ogsaa en sjelden livlig Person med et ubeskriveligt Konversations-Talent, aldrig ledende om Stof, altid genialt opdagende, hvad der kunde faas ud af den, hun talte med. Saadanne Aftener, som jeg her tænker paa, gik som i et Øjeblik. I Almindelighed sad vi i en frygtelig Hede fra en stor Porcellænsovn og to brede Gasblus, men denne Varme hørte nu engang med til Interiøret, saa ingen følte sig generet. Medens Samtalen gik ustandselig i Dagligstuen, sad Fader i Spisestuen ved Siden af med sin Toddy og sin engelske Bog, og naar Klokkeren blev henved 10, begyndte han at nikke, men saa brød Kredsen i Almindelighed op, og vi kom iseng. Onsdag og Lørdag Aften var Fader altid i Klubben, hvor han holdt af at tale med Folk og drikke sin Toddy, men hverken spillede Kort eller røg. Hændte det nu en saadan Aften, at vi havde nogle af Husets unge Venner i Besøg, kunde Samtalen være saa livlig, at Tiden blev

glemte, og der blev da almindelig Forfærdelse, naar Gangdøren gik, og med Udraabet: »Gud, dér er Justitsraaden!« brød Selskabet op. Kl. var forresten sjældent mere end halv elleve.

I Sommerferien vexlede Vennekredsen noget. Lærerne spredtes ad, men til Gjengjæld kom der Feriegjæster dels hos os dels hos de andre Familier, hvad der gav Anledning til mange fornøjelige Selskaber og Udflugter. Et Sted, hvor vi hyppig tyede hen, var den smukke Lystskov »Marielund« nordøst for Byen, en lille Spaseretur derfra. I min Barndom bar den Navnet »Charlottelund«, men var i Tidens Løb bleven vanrøgtet. Saa købte Kancelliraad Kralund den og forærede den til Byen; et ny-oprettet »Forskjønnelsesselskab« bragte den paany paa Fode, og den blev en ualmindelig smuk Plet, som ogsaa blev meget søgt af Byens Folk. Det hørte til vore faste Ferieglæder at gaa til Dans i Marielund, men Skoven var mig dog langt kjærere, naar vi gik os en almindelig Tur derude under de grønne Træer og saa paa Svanerne, der roede sig frem paa Mølledammen.

Koldingegnen har imidlertid mange andre smukke Punkter, men de ligge længere borte. De smukkeste ere utvivlsomt Løverodde paa Fjordens sydlige Side og Krybily med Taulov Kirke og Udsigt over Gudsø Vig paa den nordlige. Vi kom dog hyppigst paa Løverodde, i Almindelighed tilvogns, jeg antager, det var ca. 1½ Mil at kjøre. Vi holdt da ved Skovløberhuset og gik strax efter ned til Udsigtsbænken paa Skrænten, hvor der var ganske dejligt; især om Aftenen ved Solnedgang var der herligt. Hvor maa man skjønne paa at være opvoxet under Indtryk af saa mange smukke Steder, det er paa de ældre Dage, som en Alpeglød i Sjælen! Senere kom der Damp-

skib paa Fjorden, og saa var det let at komme derud, men mange foretrak da at sejle hele Fjorden ud og gaa i Land paa Fænø. Efterhaanden kom der en Mængde Sejlbaade, Sejlsporten vandt ivrige Venner i Kolding, og den før saa øde Fjord kunde nu i Sommereftermiddage være dækket med elegante Sejlere.

Saa var der Turen til Christiansfeld og Skamlingsbanken, som vi dog sjældent gjorde paa én Gang. Skamlingsbanken med dens mange Minder, dens forhuggede og sprængte Søjle og fremfor alt dens skjønne Beliggenhed er kjendt af mangfoldige og behøver blot at nævnes. Anderledes med den gamle Herrnhuter-Koloni. Den er dog saa morsom. De stille Gader, de klippede Træer og Hække, de mange Springvand, den i Sandhed usmykkede Kirkegaard, hvor alle Gravstenene ere ganske ens, flade Tavler, Række ved Række, uden Blomster eller Krands, den hyggelige Gjæstgivergaard (Gemeinde Logis) med sin morsomme Billedsal og sit fortræffelige Aftensbord, endelig Kirken eller Bedesalen, ligesaa usmykket som Kirkegaarden, alt dette kan man gjøre Bekjendtskab med i Christiansfeld. Desuden findes en smuk Skov ikke langt derfra (»Favre«), og midt i den, karakteristisk nok, et Gravmonument, jeg tror over en Ejerinde af »Favregård«, som har skænket denne til Byen.

Som man ser, vi havde Steder nok at vise vore Sommergjæster!

Den unge Kreds, som i disse Aar morede sig saa herligt sammen, er nu for længst splittet ad, er selv Fædre og Mødre for en yngre Slægt; men hvis disse Minder falde i Hænderne paa nogen af dem, ville de sikkert med mig sende en Tanke tilbage til

vort Hjem i Kolding som et Sted, hvor der var godt at være.

Fader, der var fyldt 70 Aar d. 1. Septbr. 1881, var dengang endnu i god Kondition, men efterhaanden begyndte Alderen at melde sig. Han havde ikke længere sine gamle Kræfter. Hans Gigtanfald blev hyppigere og varede længere, men han klagede aldrig, gik aldrig af den Grund til Sengs, kun blev han taus og bed Smerterne i sig. Ja, han var haard! En Vinterdag i et af hans sidste Leveaar skulde han paa en Landvæsenskommission — det var et forrygende Vejr, saa en yngre Sagfører, som skulde med, skælvende udbrød: »Justitsraaden tager vel ikke ud i det Vejr?« men han tog ud, og han kom igjen med samme Ro, som om det havde været en Sommertur. Jeg kan ikke tænke mig andet, end at al den Ungdom, som efterhaanden samledes i Huset, mange Gange maa have været ham til Besvær. Han var nemlig slet ikke selv ungdommelig, medens Moder lige til sin Død bevarede sin Sympathi med og Forstaaelse af Ungdommen. Nej, jeg tror egentlig, at Faders bedste Glæder i disse senere Aar laa udenfor Hjemmet. Overalt, hvor han færdedes, i By og paa Land, mødtes han med den største Ærbødighed og Kjærlighed — og det glædede ham i inderste Hjerter. Han kom tidt hjem og fortalte os Smaatræk, som viste, hvor han var afholdt. Om han har haft nogle Misundere eller Fjender, er mig ikke bekjendt; mange har det i al Fald ikke været. Han jagede nemlig aldeles ikke efter Popularitet, skubbede ikke andre til Side for selv at komme til, men hele hans Væsen og Tankegang gjorde ham det let at vinde Menne-sker. En Fornøjelse, som han aldrig nægtede sig, var at gaa til Begravelse. Det var ligefrem en Spe-

cialitet. Naar en af Byens gamle Borgere døde — hvem gik forrest i Ligtoget efter Familien? Kancelliraad *Kralund* og Fader med sin store trekantede Hat paa. Det var den Slægt, som havde været Borgere i Byen, da han var Fuldmægtig, som han nu fulgte til Jorden. Der maa have været noget beroligende for de Sørgende ved at se Fader ved Baaren — han viste Medfølelse, ikke Fortvivlelse. Han saa paa andres Død som paa sin egen: med Ro.

Imidlertid har Populariteten ogsaa sine Forpligtelser, og dem unddrog han sig ikke. Jeg regner hertil, at han paa sine gamle Dage blev ved at fungere som Dirigent for »Vaabenbrødrene«, en Forening, hvor han var meget yndet, og som havde udnævnt ham til sit Æresmedlem. Jeg undrede mig tidt over, at han kunde holde ud til at dirigere først et offentligt Møde paa flere Timer og derefter Fællesspisningen, hvor der holdtes en Mængde Taler; men han kom altid glad og fornøjet hjem efter en saadan trættende Dag.

Den 3. Juli 1882 kunde Fader fejre sit 25 Aars Jubilæum som Herredsfoged i Andst m. fl. Herreder. En Del af Jurisdiktionens Beboere gjorde da en Fest for ham, som afholdtes i et stort Telt ved Lunderskov Station, hvor der taltes mange gode og hjertelige Ord, og som sluttede med, at de Unge fik sig en Svingom i Teltet.

Sommeren 1884 var den sidste, hvor vi endnu havde Fader iblandt os. Han var da falden meget af, men vilde jo ikke give sig, og alt gik tilsyneladende som sædvanligt. Det blev just en meget livlig Forsommer i Kolding: Til Pintse kom Studentersangerne, og det gav Anledning til flere Dages Fester. Senere i samme Maaned havde Byen Besøg

af en talrig Kreds af sønderjydske Piger, som blev indkvarterede hos Byens Borgere, og hvoraf vi havde to. Saa kom den egentlige Sommerferie med de sædvanlige Gjæster. For vort Hjem havde denne Sommer dog sin Hovedinteresse derved, at min Broder Frederik, som nu var Premierlieutenant i Flaaden, skulde holde Bryllup med Overretsprokurator *J. L. Lassens* ældste Datter *Ingeborg*, med hvem han var bleven forlovet i 1881. Vi skulde saa alle til Brylluppet i Kbhvn. d. 22. August, men forinden maatte Fader foretage en anden Kjøbenhavnsrejse, idet hans Søster *Frederikke* d. 21. Juli var afgaaet ved Døden. Det var den sidste af hans 4 Søstre, og Barndomshjemmet i Silkegade maatte nu opløses og Huset sælges. Vi havde vænnet os til at smile lidt ad de gamle Tanter, som sad der i det gamle Hjem og fortsatte Livet efter de vedtagne Regler fra Bedstemoders Tid. Vi var jo unge dengang! Hvor ofte har jeg ikke siden med Respekt og Forstaaelse tænkt tilbage paa disse gamle Piger og deres stille Færden og erkjendt, at de besad en Dannelse, som udsprang fra høj og fin Kultur, og at de gamle Stuer vel ikke havde moderne Møbler, men at hvert Møbel og hvert af de herlige gamle Billeder paa Væggen havde sin Historie, som jeg desværre kjendte altfor lidt til.

Det var nu ikke min Tanke dengang. Jeg var mere opfyldt af det nye Hjem, som skulde stiftes, end af det gamle, som lukkedes, og min Broders Bryllupsdag blev da ogsaa en fornøjelig Dag. Vielsen fandt Sted i Holmens Kirke og Middagen paa Skydebanen. Der var megen Ungdom tilstede, og alt gik straalende. Det var en smuk Indledning til et lykkeligt Ægteskab.

Fader tog hjem til Kolding strax efter Brylluppet,

mens vi andre endnu blev et Par Dage i Kjøbenhavn, og det medførte, at han kom til at holde sin sidste Fødselsdag (d. 1. Septbr.) alene. Om Formiddagen kom en Del af vor Omgangskreds og ønskede ham til Lykke, og da han var vant til at have Selskab den Dag, indbød han dem til at komme igjen om Aftenen. De først ankomne Gratulanter indbød han med deres Koner, men da der blev ved at komme Folk, blev de senere ikke anmodede om at tage Hustruen med, hvad der vakte en Del Moro om Aftenen, da Selskabet blev samlet. Fader blev den Dag 73 Aar gl.

Den 30. Septbr. skulde Fader have været paa en Tur, som han gjorde hvert Aar, og som altid var ham til stor Fornøjelse. Han skulde nemlig møde som Lægdsforstander paa Sessionen i Holsted og ved samme Lejlighed overnatte hos sin gamle Ven, Proprietær *Lautrup* paa Estrup. Alt var aftalt, men d. 29. om Aftenen blev Fader pludselig syg og maatte gaa til Sengs, og nu begyndte det lange Sygeleje, hvor hans Kræfter ganske stille tog af med enkelte Mellemlum, da det bedredes lidt. Da Sygdommen havde varet nogen Tid, fik den syge Lov til at komme lidt op hver Dag og sad da i en Lænestol med sin store Ulster om sig. I Middagsstunden kom der næsten altid Besøg, thi vore mange Venner svigtede ikke i denne alvorlige Tid, og det var til stor Opmuntring for Fader. Engang imellem, helst naar ingen saa det, prøvede han paa at liste lidt om i Stuerne ved sin Stok, men han var saa svag, at han vist neppe kunde naa op i sit Kontor i den anden Ende af Huset. En Formiddag ud paa Vinteren saa jeg fra Kontoret, hvor jeg sad og arbejdede, en svær ældre Mand med bredskygget Hat komme ind i Gaar-

den og blive lukket ind i den private Lejlighed. Lidt efter kom Moder op og kaldte paa mig: Gjæsten var ingen ringere end *Vilhelm Birkedal*. Han var til et Møde i Kolding og vilde nu se til sin gamle Skole- og Studenterkammerat. Da jeg kom ind til Faders Seng, sad de to gamle og talte nok saa fornøjet med hinanden. Birkedal havde de mildeste, blaa Øjne og et hjerteligt, venligt Væsen. Det var jo aabenbart for ham som for os andre, at han her sad ved et Dødsleje; men han sagde intet, der pegede i den Retning. Da han rejste sig, trykkede han hjerteligt Faders magre Haand, saa paa ham med sit rare Blik og sagde trohjertigt: »Farvel og Levvel, nu ses vi velsagtens ikke mere.«

Da Kræfterne stadig tog af, bestemte Fader sig til at søge Afsked fra sit Embede. Jeg renskrev Ansøgningen efter hans Konzept, og med store faste Bogstaver skrev han sit fulde Navn Georg Christian Saxild derunder. En Maanedes Tid efter modtog han den kgl. Resolution, hvorved hans Ansøgning bevilgedes, og han udnævntes til Etatsraad. Han var da meget svag, men kunde endnu spøge med, at han var bleven saa fin. Den 29. Marts om Morgenen Kl. 6 sov han stille hen.

Ved Faders Død opløstes Hjemmet i Kolding. Moder flyttede til Kjøbenhavn, hvor hun boede til sin Død d. 19. Septbr. 1900. Ejendommen i Kolding blev solgt, den store Have er efterhaanden bebygget. Naar vi 4 Sønner nu besøge Byen, er der kun én

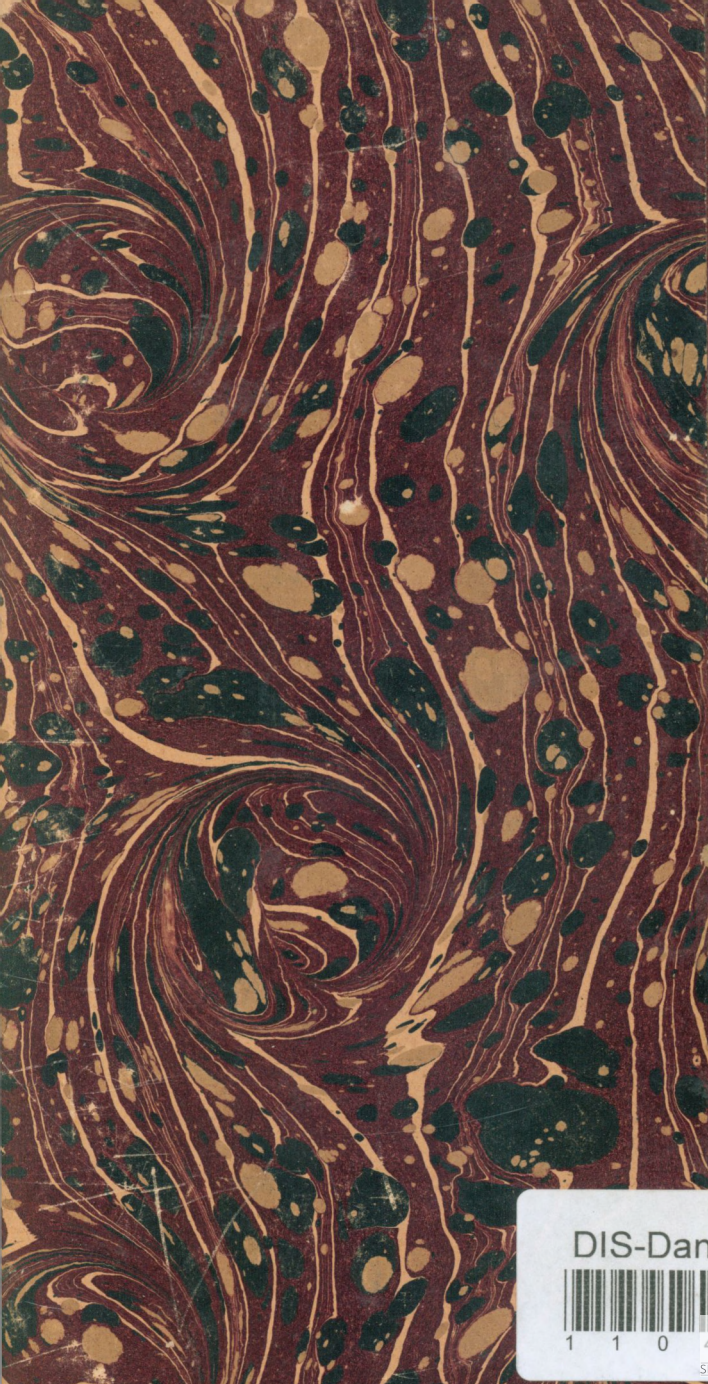
Plet, som vi ejer: Gravstedet, hvor vore Forældre hvile, og rundt om det hvile mange af vore gamle Venner, ogsaa en Del af dem, der ere nævnte paa disse Blade, som ere nedskrevne i Anledning af Faders 100 Aars Dag, og som jeg herved helliger hans Minde.

Ribe, d. 13¹/₆ 1911.

Jacob Saxild.

INDHOLD.

	Side
I. Hjemmet i Kolding	1
II. Minder fra 1864	10
III. Aarene efter 1864. Nye Omgangsvener	15
IV. Hjemmet i Halvfjerdserne	22
V. Herredskontoret	30
VI. Herredskontoret (Fortsættelse).....	36
VII. Faders Læsning. Toft	41
VIII. Sidste Aar derhjemme.....	49

DIS-Danmark

1 1 0 4 2

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK